

T.C.

Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

147315

TÜRKİYE'DE İNSAN YETİŞTİRME ANLAYIŞLARI ÜZERİNE
AMPİRİK BİR ÇALIŞMA

147315

Mahmut BEKTAŞ

Doç. Dr. Ayşe BALCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN

2004

Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....
Doç. Dr. Ayşe Balcı (Danışman)

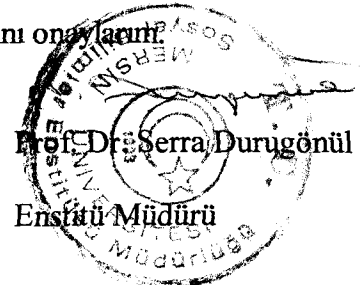
Üye.....
Yrd. Doç. Dr. Yaşar Erjem

Üye.....
Yrd. Doç. Dr. Ayşe Azman

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

11.02/2004

ÖNSÖZ

“Türkiye’de İnsan Yetiştirme Anlayışları Üzerine Ampirik Bir Çalışma” adlı araştırma uzun süren bir uğraşın ürünüdür. Bir öğretmen olarak, her zaman için ilgimi çeken “İnsan Yetiştirme” konusu bu çalışmaya başlamam için bir vesile oldu. İnsan yetiştirmenin/eğitimin sadece formal/resmi boyutunun değil, informal boyutunun da olduğu, bu çalışmada vurgulanmaya çalışılan temel konuların başında gelmektedir. Bu çalışmayla eğitim, sadece profesyonel eğitimciler tarafından değil, toplumun tüm kesimi için bir uğraş alanı olduğu ve konunun farklı disiplinlerce de ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Gerek sosyoloji eğitimim gerekse de bu çalışmanın sürdürülmesi sırasında benden yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen, ilgi ve desteğini sürekli hissettiren ve de bu çalışmayı kendisine borçlu olduğum Danışmanım Sayın Ayşe BALCI’ ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Sizinle karşılaşmış olmak benim için çok büyük bir kazanımdır.

Ayrıca, yardımlarını benden esirgemeyen, beni sabırla dinleyen, tezimi dikkatli bir şekilde inceleyen, önemli eleştiriler ve katkılar sunan Sayın Yaşar ERJEM ve Sayın Ayşe AZMAN’ a teşekkür ediyorum.

Beni sosyoloji eğitimi almam için teşvik eden, sürekli yanımda olduğunu hissettiren sayın Mehmet BARUT’ a; odasını bana sürekli açık tutan ve beni dikkatle dinleyen Sayın Zülal ERKAN’ a teşekkür ediyorum.

Ve sevgili eşim, sen olmasaydın bu tez hiçbir zaman bitmeyecekti. Tüm tez süreci boyunca beni toparladığın, dağınıklığımı mazur gördüğün için teşekkürler...

Mahmut BEKTAŞ

TÜRKİYE’DE İNSAN YETİŞTİRME ANLAYIŞLARI ÜZERİNE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA.

ÖZET

Bu çalışmada, eğitim ve insan yetiştirme olgusu incelenmiştir. Bugüne kadar eğitim ve insan yetiştirme anlayışlarının ya formel/kurumsallaşmış eğitim boyutunda ya da informal eğitim boyutunda ele alındığı görülmektedir. Bu çalışma, toplumun çeşitli gruplarından kişilerin eğitim ve insan yetiştirmeyle ilgili görüş sahibi olabilecekleri varsayımına dayanmaktadır.

Çalışmanın kavramsal kısmında, insan yetiştirme olgusunun tarihi ve felsefi temelleri incelenmiş, tarihsel süreç içerisinde Türkiye’de İnsan Yetiştirme olgusu tartışılmıştır. Ayrıca toplumsallaşmanın önemli ajanlarından olan “aile ve sosyal çevre” nin bu süreç içerisindeki rolleri üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada temel eğitim aktörleri olarak tanımlanan veliler (anne babalar), öğretmenler ve okul idarecilerinin eğitime bakış açıları ve insan yetiştirme anlayışları çeşitli sosyoekonomik düzeylerde yer alan ilköğretim okulları bağlamında araştırılmıştır.

Araştırmanın örneklemini, alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim okullarını temsil etmektedir. Bu çalışmada nitel araştırmanın varsayımları izlenmiştir. Veriler, mülakat/görüşme formu kullanılarak toplanılmış ve içerik analizi teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgular eğitimin işlevleri, bugünkü insan yetiştirme süreçleri, çocuklara yönelik tutumlar ve çocukların değeri, gelecekte nasıl bir insan yetiştirmeli ve bunun için neler yapılmalı boyutlarında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, İnsan Yetiştirme, Çocuğa Yönelik Tutumlar, Çocuğun Değeri, Temel Eğitim Aktörleri, Gelecekteki Eğitim.

AN EMPIRICAL STUDY ON HUMAN TRAINING PERCEPTIVES IN TURKEY

ABSTRACT

In the present study, the fact of human training and education were investigated. It was observed that previous studies on human training and education were generally focused on formal/institutionalized education or informal education. In this study, it is assumed that various social groups in a society may have a view about education and human training.

The conceptual part of the study includes historical and philosophical bases of human training and basic education discussions in Turkey. As significant agents of socialization process family and social environment and their affects on this process were also considered.

Within this perspective, this study aimed to investigate basic educational actors' such as parents, teachers and school administrators views on education and human training processes in Turkey.

The sample of the study represents low, middle and upper socio-economic status primary schools in Mersin. This study followed qualitative research assumptions. Data were collected by using an interview schedule and analyzed by following content analysis techniques.

Results were grouped under several topics such as functions of education; today's human training processes; attitudes towards children and value of children; views and proposals on human training for future.

Key Words: Education, Human Training, Attitudes towards Children, Value of Children, Basic Educational Actors, Future Education.

İÇİNDEKİLER**SAYFA NO:**

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR TABLOSU	viii
TABLO LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: ARAŞTIRMA PROBLEMİ	10
I.1. Araştırma Probleminin Tanıtımı	10
I.2. Araştırma Probleminin Tanımlanması	12
I.3. Varsayımlar	12
I.4. Araştırmanın Alt Sorular	13
I.5. Araştırmanın Amacı Ve Önemi	15
I.6. Sınırlılıklar	16
I.7. Tanımlar	16
II. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	19
II.1. Eğitim ve(ya) İnsan Yetiştirme	19
II.2. Eğitim Konusunda Temel Yaklaşımlar	24
II.2.1. Eğitimin Tarihi Ve Felsefi Temelleri	24
II.2.2. Çeşitli Eğitim Felsefelerinde Eğitime İlişkin Temel Görüşler	29
II.2.3. Toplum Biliminin Eğitim Tartışmaları	33
II.2.4. Modernizm ve Postmodernizm Tartışmaları Işığında Eğitim ve İnsan Yetiştirme	38
II.3. Aile Ve İnsan Yetiştirme	45
II.4. Tarihsel Süreç İçinde Türkiye’de İnsan Yetiştirme	49
II.5. Konuya İlişkin Bazı Çalışmalar	72
III. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	80
III.1. Araştırmanın Yöntemsel Dayanakları	80
III.2. Veri Toplama Teknikleri	83
III.3. Araştırma Süreci: (Veri Toplama Aracı ve Örneklem Tanıtımı; Veri Toplama Süreci Ve Analizi)	85
IV. BÖLÜM: ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	90
IV.1. Katılımcı Gruplarla Yapılan Görüşmelerde, Eğitimin İşlevleri Ana Kategorisine İlişkin Bulgular	90
IV.1.1. Eğitimin İşlevlerine İlişkin Bulgular	90
IV.1.2. İnfomal Eğitime İlişkin Bulgular	101
IV.1.3. “Günümüzde Nasıl Bir İnsan Yetiştiriyoruz?”	112
IV.1.4. İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Faktörler	128
IV.2. Çocuğun Değeri ve Çocuğa İlişkin Tutumlar	156
IV.2.1. Çocuğun Toplumdaki ve Ailedeki Yeri/Değeri	156
IV.2.2. Görüşmecilere Göre, Çocuklarının Hayatlarındaki/Ailelerindeki Yeri Değeri	169
IV.2.3. Kız ve Erkek Çocuklardan Beklentiler	178
IV.3. GELECEKTE NASIL BİR İNSAN YETİŞTİRMELİ?	195
IV.3.1. Gelecekteki İnsanın İdeal Nitelikleri	195

IV.3.2. Gelecekte Anne Babaların Çocuklarına Kazandırmaları Gereken Nitelikler	218
IV.3.3. Gelecekte İyi Bir Nesil Yetiştirebilmek İçin Anne Babaların Tutumları	224
IV.3.4. Gelecekteki İlköğretim Okulu Öğretmeninin İdeal Nitelikleri	230
V. BÖLÜM: GENEL DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER	247
V.1. Eğitimin İşlevleri	247
V.1.1. Eğitimin İnsan Hayatına Etkileri	247
V.1.2. İnfomal Eğitim Birimleri (Sosyalleşme Yerleri ve Sosyalleşme Biçimleri)	253
V.2. Günümüzde Nasıl Bir İnsan Yetiştiriyoruz?	255
V.2.1. İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Anne Baba Tutumları	258
V.2.2. İnsan yetiştirmeyi Etkileyen Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Faktörler	262
V.3. Çocuğun Değeri ve Çocuğa İlişkin Tutumlar	264
V.3.1. Çocuğun Toplumdaki ve Ailedeki Yeri/Değeri	264
V.3.2. Görüşmecilere Göre, Çocuklarının Hayatlarındaki/Ailelerindeki Yeri/Değeri	267
V.3.3. Katılımcıların Kız ve Erkek Çocuklarından Beklentileri	269
V.4. Gelecekte Nasıl Bir İnsan Yetiştirmeli?	272
V.4.1. Gelecekte Anne Babaların Çocuklarına Kazandırmaları gereken Nitelikler	275
V.4.2. Gelecekte İyi Bir Nesil Yetiştirebilmek İçin Anne Baba Tutumları	277
V.4.3. Gelecekteki İlköğretim okulu Öğretmeninin İdeal Nitelikleri	279
V.5. Sonuç	281
V.6. Öneriler	286
KAYNAKÇA	289
EKLER	
EK 1: Mülakat Formu	
EK 2: T.C. Mersin Valiliği Tez uygulaması İzin Formu	
EK 3: Okul Listeleri	
EK 4: Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler	

KISALTMALAR LİSTESİ

S.E.D: Sosyoekonomik Düzey

TABLO LİSTESİ:	Sayfa No:
Tablo 1: Velilere Göre, Eğitim Bir İnsanın Hayatını Nasıl Etkiler?	91
Tablo 2: Öğretmenlere Göre, Eğitim Bir İnsanın Hayatını Nasıl Etkiler?	94
Tablo 3: Okul İdarecilerine Göre, Eğitim Bir İnsanın Hayatını Nasıl Etkiler?	98
Tablo 4: Velilere Göre Günümüzde Yetiştirilen İnsanların Olumlu ve Olumsuz Kişilik Özellikleri	113
Tablo 5: Velilere Göre Günümüzde Yetiştirilen İnsanların, İnsan-Toplum Ve Aile İlişkilerine Yönelik Olumsuz Özellikleri	117
Tablo 6: Öğretmenlere Göre, Günümüzde Yetiştirilen İnsanların Olumlu ve Olumsuz Kişilik Özellikleri	119
Tablo 7: Öğretmenlere Göre, Günümüzde Yetiştirilen İnsanların Olumlu ve Olumsuz İnsan-Toplum-Aile İlişkileri	122
Tablo 8: İdarecilere Göre, Günümüzde Yetiştirilen İnsanların Olumlu ve Olumsuz Kişilik Özellikleri	124
Tablo 9: İdarecilere Göre, Günümüzde Yetiştirilen İnsanların Olumlu ve Olumsuz İnsan-Toplum ve Aile İlişkileri	126
Tablo 10 : Velilere Göre İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Anne Baba Tutumları	129
Tablo 11: Öğretmenlere Göre, İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Anne Baba Tutumları	135
Tablo 12: Okul İdarecilerine Göre, İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Anne Baba Tutumları	140
Tablo 13: Velilere Göre, İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Faktörler	143
Tablo 14: Öğretmenlere Göre, İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Faktörler	147

Tablo 15: Öğretmenlere Göre, Örgün Eğitim Kurumlarının İnsan Yetiştirmeye Etkileri	150
Tablo 16: Okul İdarecilerine Göre, İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Faktörler	153
Tablo 17: Okul İdarecilerine Göre, Örgün Eğitim Kurumlarının İnsan Yetiştirmeye Etkileri	155
Tablo 18: Velilerin Kız ve Erkek Çocuklarından Beklentileri	179
Tablo 19: Öğretmenlerin Kız ve Erkek Çocuklarından Beklentileri	185
Tablo 20: Okul İdarecilerinin Kız ve Erkek Çocuklarından Beklentileri	190
Tablo 21: Velilere Göre, Gelecekteki İdeal İnsanın Nitelikleri	196
Tablo 22: Öğretmenlere Göre, gelecekteki İnsanın İdeal Nitelikleri	203
Tablo 23: Okul İdarecilerine Göre, Gelecekteki İnsanın İdeal Nitelikleri	210
Tablo 24: Velilere Göre, Gelecekteki İlköğretim Okulu Öğretmeninin İdeal Nitelikleri	231
Tablo 25: Öğretmenlere Göre, Gelecekteki İlköğretim Okulu Öğretmeninin İdeal Nitelikleri	236
Tablo 26: Okul İdarecilerine Göre, Gelecekteki İlköğretim Okulu Öğretmeninin İdeal Nitelikleri	242

GİRİŞ

Bu çalışmanın temel kavramlarından biri olan insan yetiştirme, gerek toplumbilim gerekse de eğitim bilimleri açısından eğitim kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Eğitim kavramı eğitim sosyologları ve antropologları tarafından kurumsallaşmamış veya kendiliğinden eğitim (kültürleme) ve kurumsallaşmış veya örgün eğitim olmak üzere iki tür eğitim süreci şeklinde ifade edilmektedir (Aydın, 1992).

Kurumsallaşmış/formal eğitim “Amaçlı, önceden hazırlanmış bir program çerçevesinde planlı olarak yapılan ve öğretmen aracılığıyla gerçekleştirilen eğitim biçimi” (Aydın, 2000:197-198) olarak tanımlanırken informal/kurumsallaşmamış eğitim ise “Hayatın içinde kendiliğinden oluşan bir süreçtir. Ya amaçlı bilinçli planlı değildir ya da bunlar yeterli düzeyde değildir. Şüphesiz burada da birey, bir şeyler öğrenir ve değişir, ama ölçekleri ve değerlendirmesi yoktur. Genelde gözlem ve taklitte sağlanır. Sonuç ta her zaman olumlu olmayabilir” (Aydın, 2000:198). Bu iki süreç arasındaki temel fark eğitimin okul ve benzeri resmi kurumlarla bilinçli ve programlı bir şekilde yapılması ya da okul dışında resmi olmayan, bilinçli ve planlı olmayan bir tarzda yapılıyor olmasıdır.

Bu alanda yapılan çalışmalar daha çok ya formal eğitimi ya da informal eğitim baz alarak bazı çıkarsamalarda bulunmuşlardır. Bu çalışmada ise bu iki olgu bir arada ele alınarak aralarındaki etkileşim ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. İnsanın şekillenmesinde, yaşama bakışı ve yaşama biçiminin oturtulmasında bu her iki boyutta yer alan eğitim, büyük önem arz etmektedir.

Eğitim ilk çağlardan bugüne kadar, insanın toplumsal bir varlık olmasının da bir sonucu olarak, her zaman insanlığın gündeminde yer almıştır. Bundan dolayı da evrensel bir olguyu anlatır.

Batı'da devletin okullar açarak meslek eğitimi vermesi, sanayi devrimi sonrasında hız kazanmaya başlamıştır. 19. Yüzyılda İngiltere'de başlayan ve hızla başta Avrupa ülkeleri olmak üzere tüm dünyayı etkisi altına alan Sanayi Devrimi, geleneksel üretimin şeklini değiştirmiş, daha önceleri toprağa dayalı üretim yapan insanın sanayi üretimine geçişine neden olmuştur. Sanayi Devrimi, teknolojiyi geliştirmiş; gelişen teknolojiye uygun olarak teknik bilgiye sahip insanların istihdam sorunu ortaya çıkmıştır. Bu dönemde bu ihtiyaç, hizmet içi eğitimle karşılanmaya çalışılmışsa da bu durum, işletmelere çok pahalıyla mal olmuş ve işin sürekliliğini engellemiştir. Sanayi Devriminin ilerlemesi ile devlet, eğitimi tekeline almaya başlamış; devlet okulu diploması, teknik sorumlulukların verilmesinde bir göstere haline gelmiştir. Temel eğitimden geçmiş olmanın iş verimini arttırdığı ortaya çıkınca, zorunlu ilk eğitimin yaygınlaştırılması gündeme gelmiştir. Bu dönemde, kitle eğitimi politikaları temel alınmış, eğitimin dışa dönük ve topluma faydalı bir insan yetiştirme amaçlarına hizmet etmesi hedeflenmiştir (Şimşek, 1997).

Kitle eğitiminin ön plana çıkarılmasından itibaren başta İngiltere olmak üzere, 19. Yüzyılda ilköğretim tüm ülkelerde yaygınlaşmıştır. Bu okullar daha çok fabrika modelini örnek almış, verilen eğitim belli kalıplara ve düzene oturtulmuş ve bireysel ayrılıklara yer verilmemiştir. Bu okullarda öğrenciler, aynı saatte içeri girer, aynı saatte acikir ve aynı saatte uyurlar. Burada hedeflenen fabrikalardaki seri üretim tarzı bir eğitim çabasıdır. Öğrencilere bu okullarda adeta birer işçi gibi davranmaları öğretilmektedir (Şimşek, 1997).

Sanayi Devriminden sonra Batı toplumları "uluslaşma" sürecine girince, yurttaşlık eğitimi ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu şekilde burjuvazi kiliseden kopmuş ve laik görüşü benimseyerek "kapitalist dünya"nın istediği "yeni toplum" oluşturulma sürecine

girilmiştir. Yeni üretim tarzına uygun bireyler yetiştirmek üzere gelişen yeni eğitim anlayışı çağımıza kadar gelen süreçte tüm dünyaya yayılmıştır.

19. Yüzyılın sonları ve 20. Yüzyılın başlarında eğitim alanının ilk temsilcisi ve kurucusu olarak da kabul edilen Emile Durkheim işlevselci bir eğitim görüşünü savunur. Eğitimi; “yetişmiş neslin, henüz yetişmemiş nesil üzerindeki tesirlerinin tümü” dür şeklinde tarif etmiştir (akt. Celkan, 1996:17). Durkheim eğitimi, planlı ve programlı bir şekilde genç neslin sosyalleştirilmesi olarak algılamıştır. İşlevsel bakış açısıyla eğitim, toplumdaki diğer sosyal kurumlardan bir tanesidir. Bu açıdan eğitimin amacı, toplumun üyelerine uyum sağlama benzeşme, dayanışma gibi özelliklerle, toplu yaşamın istediği bilgi ve becerilerin kazandırılmasıdır. Eğitimin görevi de çocuklara ve gençlere toplumsal değerleri, normları aşılıyarak, onların toplumun istediği bedensel, zihinsel ve ahlaki özelliklere göre yetiştirmektir (Celkan, 1996). İşlevsel bakış açısı okullara, toplumun temel değer ve normlarının taşınmasında önemli bir rol yükler. Okul, çocukların toplumun yaşamına ve yetişkinlik dönemlerindeki meslek yaşamlarına hazırlanmalarını sağlar. Durkheim “ahlak eğitimi” nin de toplumun temel değerleri ve inançlarının benimsenmesi sonucunu doğuran toplumsallaşma deneyimlerini çocuklara ve gençlere verilmesini savunur. Bunun temsilcisi olarak da okullarda öğretmenleri görür. Kısaca, Durkheim, eğitimde toplumun göz önünde bulundurulmasını istemiş ve eğitimin toplumsal bir olgu olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır.

Endüstri toplumu üzerinde çözümlenelerde bulunan Weber ise, toplumsal hayatta bütün faktörlerin karşılıklı olarak birbirlerini etkilediklerini, dinlerin ahlaki değerleri, ahlaki değerlerin de sosyal ve ekonomik hayatı şekillendirdiğine vurgu yapmıştır (Ergun, 1994). Weber, eğitimin fertlerin ileride toplumsal yapı içerisinde alacakları statüyü

belirlediğini ve eğitimin esas görevinin kişileri ve grupları gelecekte içerisinde bulunacakları bürokrasi ve sosyal tabakalaşma yerlerine hazırlamak olduğunu söylemektedir (akt. Ergun, 1994). Dolayısıyla Weber, eğitimi sanayileşmiş bir toplum içinde ele alır ve bireylerle grupları özel bir hayat biçimine hazırlayan bir kavram olarak görür.

20. Yüzyılın ikinci yarısında yapısal – fonksiyonalist gelenek içerisinde yer alan Talcott Parsons, toplumsal olayları kişilerarası ilişkilere indirgemektedir. Her toplumun kendine has bir değerler tipolojisi ve amaçlar dizgisi vardır ve her toplum veya sistem kendi kültürel modelini uygulamak ister. Parsons' a göre öğretim kurumları, kendisine teslim edilen çocuğa, yetişkinler dünyasının bir modelini sunar, çocuk toplumsal sistemin bütün değerlerini burada öğrenir ve bu eğitim kurumları onu dış dünyaya girmesi için hazırlar (Celkan, 1996).

Anglo Sakson sosyoloji geleneği içerisinde kalan işlevselci sosyologların aksine; kurumsal eğitimi, sosyal eşitsizliğin geliştirildiği, yeniden üretildiği yerler olarak gören bakış açıları da bulunmaktadır. Nispeten Marxist sosyoloji içerisinde yer alan bu sosyologlardan P. Bourdieu ve V.C. Passeron, okulu tüm toplumlarda sosyal farklılıkları doğrulama yani sosyal eşitsizlikleri benimsemiş yeri olarak görmektedirler. Okullar kültürel eşitsizlikleri bir kuşaktan diğerine aktarmakla görevlidir (Tezcan, 1993; Celkan, 1996). Althusser de benzer bir bakış açısı sergilemektedir. Althusser de eğitimi şu şekilde tanımlamaktadır:

Pratik olarak yapmasını bilmek: Daha doğrusu; bu nesneyi iyi değerlendirmek – yargılamak, tat almak – tüketmek için kullanmak – nasıl yapmak gerektiğini bilmek bilgisinden hareketle kişinin toplumsal sürece yani üretim sürecine hazır olmasını sağlarken... felsefi olarak, iyi bir yurttaş, değerlere saygılı ve itaatkar

(gerektiğinde itaat ettirmesini bilen) – özgür ve özgürlükçü – bir birey olmasını sağlayarak, toplumsal yapıya adapte olmuş, kendini gerçekleştirmiş olmasını sağlamak (Althusser, 1990:83).

Buraya kadar toplumbilim literatüründen yararlanılarak batı toplumlarında kurumsallaşmış modern eğitim anlayışı farklı görüşlere göre kısaca ele alınmaya çalışılmıştır. Türk toplumunda modern kurumsal eğitim, Tanzimat'tan başlayarak İslahat devrinin ana sorunu olmuştur. Askeri okullar biçiminde başlayan yenilik adımları, sanat okullarıyla birlikte eski ve yeni kurumlar yan yana varlığını devam ettirmiştir. II. Abdülhamit döneminde duraklayan yeni eğitim arayışları 1908'den sonra hızlanır.

II. Meşrutiyet'ten sonra her alanda olduğu gibi eğitimde de gelişmeler olmuştur. Eğitim üstüne yapılan tartışmalar II. Meşrutiyetin getirdiği zenginlikler arasında yer alır. Eğitim anlayışları çerçevesinde yapılan tartışmalar ve getirilen öneriler batılı iki görüşün Türkiye üzerindeki yansımından oluşmaktadır. Bu iki görüşten birincisi Ziya Gökalp'in Durkheimciliği, ikincisi de M. Satı'nın Spencerciliğidir. Bireyci görüşü savunan Prens Sabahattin ve Abdullah Cevdet de Satı Bey'le aynı görüşü savunmaktadır (Ergun, 1987).

Gökalp'e göre; halk kitlelerinin kültürel ve ekonomik düzeyini yükseltmedikçe Türk ulusunun gelişmesi olanaksızdır. Ziya Gökalp, geliştirdiği felsefi, sosyolojik ve kültürel kavramlara dayalı olarak eğitimin temel amaçlarına ilişkin olarak şu sonuçlara ulaşmıştır:

- Eğitim bir kültürlenme ve kültürlenme süreci olduğundan ve kültür de ulusal bir nitelik taşıdığından eğitim ulusal olmalıdır.
- Türk çocuğunun temel eğitimi Türk kültürüne uygun olmalıdır.
- Türk eğitiminin amacı, ulusal türde idealistler geliştirme olmalıdır.

- Özverili, yurdunu seven, bencil olmayan, ulusuna önderlik yapabilecek insanlar yetiştirmeye özen bir özen gösterilmelidir (Alkan, 1987; Celkan, 1989).

Batılılaşma, demokrasi, siyasal ve ekonomik ulusal bağımsızlık ve laiklik Ziya Gökalp'in oluşturduğu temel ilkelere dir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Milli Eğitim politikasının temel karakteri, düşünsel olarak onun çizdiği ana çerçeveyi yansıtmaktadır. Türk Milli Eğitimi'nin temel amaçları incelendiğinde bu benzerlik daha yakından görülecektir.

Yine bu dönemde organizmacı toplum modelini savunan Satı Bey'e göre eğitimimizin temeli ilköğretimdir. Ülke kalkınmasının temeli ilköğretim olduğundan ilkokula önem verilmelidir. Satı Bey, ancak bu şekilde aydınların yetişebileceğini ve eğitimin gelişebilmesi için temellerinin sağlam olması gerektiğini belirtmiştir.

Düşünce tarihimizin önemli bir kilometre taşı sayılan Prens Sabahattin, bireyi esas almakta ve girişimci bireyler yetiştirilmesini savunan bir eğitim sistemini önermektedir. Ona göre eğitim, toplumcu karakterdeki sosyal yapıya geçmede bir araçtır. Prens Sabahattin, batılılaşmayı temel almış ve Tanzimat'tan itibaren sürdürülen batılılaşma tarzını yanlış bulmuştur. Ona göre okullarda verilen eğitim çağın ihtiyaçlarına uygun bireyler yetiştirmelidir. Bütün kademelerdeki eğitim programları değiştirilmeli, bireysel teşebbüse izin veren, pratik hayatın doğurduğu çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda programlar hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. Kısaca Prens Sabahattin'e göre toplumsal yapıda sorun doğuran iki husustan birincisi kişiliğe önem vermeyen eğitim sistemi, ikincisi ise merkezîyetçiliğe dayanan yönetim sistemidir (Kafadar, 1997).

Yukarıda vurgu yapılan iki farklı görüşten birinin sıkı savunucusu olmaktan ziyade, kendine özgü geliştirdiği eğitim sistemiyle faydacılık ve üreticilik yönleri ağır

basan bir eğitim görüşünün temsilcisi olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun görüşleri Türk Eğitimini uzun yıllar boyunca etkilemiştir. Baltacıoğlu, eğitim sistemimizin ulusal olmayışından, biçimsel yenileşme hareketlerinden ve okul programlarındaki Batı taklitçiliğinden yakınmıştır. Durkheim ekolünün bir temsilcisi olan Baltacıoğlu'na göre terbiye hem bir "olma" hem de bir "itme" dir. O, eğitimi belirli bir çevre içerisinde çocuğun büyüme ve olgunlaşma sürecine yardım olarak tanımlamıştır. Eğitim doğal ve toplumsal bir olaydır (Tozlu, 1989).

Türk düşünce tarihinde, kısaca yukarıda vurgulanmaya çalışıldığı gibi eğitimle ilgili olarak ortaya atılan düşüncelerin reformist bir karakter taşıdığı ve Batının örnek alındığı görülmüştür.

"İnsan yetiştirme" yukarıda da ifade edildiği üzere daha çok eğitimle ilişkilendirilmiştir. İnsan yetiştirme konusunda nasıl bir model geliştirileceği daha çok eğitime verilen içerikle belirtilmeye çalışılmıştır. Bundan dolayı konusu eğitim olan hemen hemen her çalışma, kendisine göre ya mevcut modelleri desteklemeye ya da yeni bir model ortaya koymaya çalışmıştır. Yahya Kemal Kaya (1974) "İnsan Yetiştirme Düzenimiz" adlı çalışmasında; eğitimin kalkınmadaki rolünü, eğitim sistemimizin kuruluş ve gelişiminde politika ve politikacıların etkisini araştırmıştır. Kaya, eğitim sisteminin partiler tarafından belirlendiğini bunun da hatalı bir eğitim sistemini doğurduğunu; hatalı eğitim sistemimizin de geri kalmışlığımıza yol açtığını savunmuştur. Kaya yine aynı eserinde "Nasıl Bir İnsan?" başlığı altında aşağıdaki gibi bir model önermeye çalışmıştır:

Hızlı kalkınmamız, her şeyden önce, okullarımızı dolduran gençlerimizin halktan giderek kopan kravatlı aydınlar olma yerine, halkla birlikte olmayı, halktan olmayı, halkla bütünleşmeyi kabul etmelerine bağlıdır. Yeni kuşaklarda; bu yolda bir zihinsel değişme, değer değişmesi-kısaca davranış değişmesi yaratmak

ilkokullardan başlayarak bütün eğitim sistemimizin temel amacı olmalıdır. Gençlerimiz, eğitim sisteminden geçerken emeğin, alın terinin kutsal olduğunu yaparak, yaşayarak, kazanarak öğrenmelidir. Gençlerimiz; genel olarak insanlarımız, kazandıklarını hak edip etmediklerini, yargıların gereğini, vicdanlarında duymalıdır (Kaya, 1974:335).

Kaya'nın adı geçen çalışmasındaki en önemli iki bulguyu şöyle özetlemek mümkündür:

Üçüncü Selim'den günümüze kadar eğitim alanına büyük önem verilmiş, birçok kaynak bunun için tahsis edilmiştir.

Türk eğitim sisteminin; ülkenin her alanında kalkınmasını sağlayabilecek, Atatürk İlke ve İnkılaplarını yaşatacak, iyi insan, iyi vatandaş ve rasyonel ekonomik davranışlarda bulunabilen, kafası yaşam için gerekli ve yararlı bilgilerle dolu insanlar yetiştirme konusunda harcanan emek göz önüne alındığında, istenilen hedeflere ulaşamadığı görülür.

Kaya; Cumhuriyetin ilk 50 yılında belirlenen hedeflere niçin ulaşamadığını, sistemin aksama nedenlerini vurguladığı "İnsan Yetiştirme Düzenimize Yeni Bir Bakış" adlı çalışmasında 21. Yüzyıla uygun olduğunu düşündüğü bir modeli tartışmaya açıyor. Bu modeli "Kampus Modeli" olarak ifade ediyor. Bu modelin ana amacı, ana sınıfından itibaren çocuğun gizli güçlerinin ortaya çıkarılması, her öğrencinin Türk toplumunun sağlıklı bir üyesi durumuna getirilmesi ve ara insan ihtiyacını karşılamasıdır (Kaya, 1993:132). Kaya burada Mesleki Eğitimin ülke kalkınmasındaki önemini dile getirmeye çalışmıştır.

Bu çalışma, eğitimin amaçsal, kuramsal ve pratik boyutunu konu alarak, süreçte görülen farklılıklara vurgu yapmaktadır. Kurumsal eğitim/örgün ve kurumsallaşmamış

eğitim/informal eğitim bir bütün halinde bu çalışmada göz önünde bulundurulmuştur. Daha önce bu iki eğitim türü birbirinden farklı araştırmaların konusu olmuştur. Bu çalışmada eğitime bütüncül bir açıdan yaklaşılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle, kuramsal bakış açıları ve eğitim politikaları yanında eğitim sisteminde herhangi bir rolü bulunan yetişkinlerin insan yetiştirme anlayışları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Bu alışmada, Cumhuriyet tarihinin mevcut eğitim politikasındaki tarihsel değişimlerin insan yetiştirme anlayışlarındaki etkileri ve bu çalışmada temel eğitim aktörleri olarak tanımlanan veliler (anne babalar), öğretmenler ve okul idarecilerinin bakış açıları ve insan yetiştirme anlayışları araştırılmıştır.

I. BÖLÜM: ARAŞTIRMA PROBLEMİ

I.1. ARAŞTIRMA PROBLEMİNİN TANITIMI

Bütün sosyologların insan anlayışını en iyi ifade eden kavram, “sosyal – kültürel şahsiyet kavramı”dır (Ergun, 1994:30). Bu kavramla, bireylerin, toplumun aktif bir üyesi olabilmesi için yapacağı davranışların öğretilmesi anlatılmaya çalışılmaktadır. Her insan kendi hayat biçimini, bir toplum ve kültür içinde bulunmak ve aktif olarak yaşamakla öğrenir. Böyle olunca da, insanların davranış ve hareket biçimleri toplumdan topluma değişmektedir.

En yaygın tanımlamaya göre eğitim, istedik yönde davranış değiştirip yerine yenisini koymayı amaçlamaktadır ve her kesime, tüm yurttaşlara açıktır. Bu nedenle yalnız meslekten eğitimcilerle anne babaların değil, herkesin sorumluluğundadır. Bu bağlamda eğitim, siyasal sistemlerin önemli görevleri arasında yer almaktadır. Bunun yanında basın, radyo, televizyon, günlük deneyimler gibi pek çok uyarıcı ve bulunulan ortam, insanları etkileyip eğitime işlevi görmektedir.

İnsanın düşünsel, duygusal ve motivasyonel gelişimi, hayatta alacağı sosyal roller, mevkilerin verilmesi ve alınması büyük oranda insanın sosyal çevresi ve aldığı eğitim tarafından belirlenir. Bazı toplumsal ve eğitsel şartlar en azından kişinin hayatta istediği amaçlara ulaşmasını kolaylaştırabilir veya zorlaştırabilir.

İnsanlık tarihi boyunca eğitimden beklenen amaçlar, eğitilmiş insandan beklenen temel özellikler ve insandan istenen beceri gibi üstün nitelikler sürekli değişiklik göstermiş ve halen de göstermeye devam etmektedir. Beklentiler aynı zaman kesiti içinde bile değişikliğe uğramaktadır. Toplumların tarihi ve kültürel geçmişi, o zaman kesiti içindeki

gelişmişlik seviyesi, ihtiyaçları, gelecekteki çıkarları ve hedefleri, kişiden beklenen özelliklere, dolayısıyla kendini mevcut duruma özgü ve gelecekteki amaçlarına uygun bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Yetiştirilecek kişilerde bulunması gereken özellikler bir yandan toplumsal düzenin en üst noktasında bulunan anayasa ve diğer yasalar; diğer taraftan da toplumsal gerçekler, politik güçler ve makamlar tarafından belirlenir. Bu süreçte başka güçler de dahil olabilir. Örneğin çoğulcu demokrasiyi uygulayan açık toplumlarda anne babalar, öğretmen dernekleri, sendikalar, çeşitli resmi, yarı resmi, özel sosyal ve mesleki kuruluşlar (Sivil toplum örgütleri) kendilerini ilgilendiren yönleriyle ülke insanlarının eğitilmesinde ve şekillenmesinde ağırlıklarını ve önerilerini ortaya koyabilirler.

Her toplumsal yapı devamını sağlayabilmek için çağın beklentilerine uygun insanlar yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu durum, tüm tarih boyunca gözlemlenebilecek önemli bir olgudur. Bugün ise artık 21. Yüzyılda nasıl bir insan sorusu yanıtını arayan bir soru olarak karşımızda durmaktadır. Bu soru gerek toplumbilim alanındaki yaklaşımlarda ve gerekse de eğitimin yasa koyucuları tarafından daha çok formal eğitim açısından ele alınmaktadır. Çocuğa öğretim kurumlarında her ne kadar toplumsal yaşamla ilgili bilgiler, değerler aktarılmaktaysa da, çocuk gerçek toplumsallaşmayı okul dışında – zamanının çoğunu geçirdiği evinde ve diğer sosyal ortamlarda öğrenir. Bu nedenle eğitim olgusu incelenirken hem kurumsal/formal boyutu hem de kurumsal olmayan/informal boyutunun birlikte düşünülmesi gerektiği ihtiyacı ortaya çıkar.

Yapılan pek çok araştırmada da “Nasıl Bir İnsan Yetiştirmeli?” sorusunun daha çok formal eğitim çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Daha önce de vurgulandığı gibi insan yetiştirme ve onunla eş anlamda kullanılan eğitim, sadece teorisyenler, yasa

koyucular ya da profesyonel eğitimcilerin değil, toplumdaki her insanın ve alt yapının da etkide bulunduğu bir süreçtir. Bu nedenle bu çalışmada, eğitimin iki farklı boyutu (formal ve informal), her iki boyutta yer aldığı düşünülen temel eğitim aktörlerinin “İnsan Yetiştirme Anlayışları”na başvurularak bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

I.2. ARAŞTIRMA PROBLEMİNİN TANIMLANMASI

Bu araştırmanın temel problemi:

“Çeşitli sosyoekonomik düzeylerde yer alan ilköğretim okulları bağlamında, bu çalışmada temel eğitim aktörleri olarak tanımlanan veliler (anne babalar), öğretmenler ve okul idarecilerinin eğitime bakış açıları ve insan yetiştirme anlayışları nelerdir?”.

Ayrıca, Cumhuriyet tarihinde yer alan eğitim politikalarındaki ve temel insan yetiştirme anlayışlarındaki değişimler nelerdir ve nasıl bir insan yetiştirilmesi hedeflenmiştir? sorularına da yanıt aranmaktadır. Bu çalışma Mersin ilinden alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeylerden seçilmiş 9 ilköğretim okulunda yürütülmüştür.

I.3. VARSAYIMLAR

- Eğitim sadece kurumsallaşmış/formal boyutun değil, toplumdaki her insanın ve alt yapının da etkide bulunduğu bir süreçtir.
- Veliler, öğretmenler ve okul idarecileri eğitimin temel aktörleri arasındadır.
- Türkiye’de eğitimin temel aktörlerinin eğitime bakış açıları ve insan yetiştirme anlayışları ile formal eğitim politikaları ve hedefleri arasında paralellikler söz konusudur.
- Temel eğitim aktörlerinin eğitime bakış açıları ve insan yetiştirme anlayışları içinde buldukları sosyoekonomik duruma göre birbirinden farklılık taşır.

- Eğitim kurumunun dışında meydana gelen değişmeler, eğitim aktörlerinin, eğitime bakış açıları ile ilgili görüşlerini etkilemektedir.

Bu ön kabuller çerçevesinde aşağıdaki sorular yanıtlanmaya çalışılmıştır.

I.4. ARAŞTIRMANIN ALT SORULARI

- Eğitimin İşlevleri
  1. Eğitimin temel aktörlerinden olan velilerin (anne babaların), öğretmenlerin ve okul idarecilerinin, eğitimin bir insanı hangi konularda etkilediğine ilişkin görüşleri nelerdir?
  2. Eğitimin temel aktörlerinden olan velilerin (anne babaların), öğretmenlerin ve okul idarecilerinin, çocukların okul dışında sosyalleştikleri yerlere ilişkin görüşleri nelerdir?
- Günümüzde nasıl bir insan yetiştiriyoruz?
  3. Eğitimin temel aktörlerinden olan velilerin (anne babaların), öğretmenlerin ve okul idarecilerinin, günümüzde yetiştirilen insanın temel özellikleri hakkındaki görüşleri nelerdir?
- Çocuğun Değeri ve Çocuğa İlişkin Tutumlar
  4. Eğitimin temel aktörlerinden velilerin (anne babaların), öğretmenlerin ve okul idarecilerinin, çocuğun toplumdaki/ailedeki yeri/değerine ilişkin görüşleri nelerdir?

5. Eğitimin temel aktörlerinden velilerin (anne babaların), öğretmenlerin ve okul idarecilerinin, çocuklarının hayatlarındaki/ailelerindeki yeri/değerine ilişkin görüşleri nelerdir?
6. Eğitimin temel aktörlerinden olan velilerin (anne babaların), öğretmenlerin ve okul idarecilerinin, kendi kız ve erkek çocuklarından beklentileri nelerdir?
  - Gelecekte nasıl bir insan yetiştirmeli?
7. Eğitimin temel aktörlerinden olan velilerin (anne babaların), öğretmenlerin ve okul idarecilerinin, gelecekteki ideal insanın nitelikleri konusundaki görüşleri nelerdir?
8. Eğitimin temel aktörlerinden olan velilerin (anne babaların), öğretmenlerin ve okul idarecilerinin, gelecekteki ideal insanı yetiştirmek için anne babaların çocuklarına kazandırmaları gereken niteliklerinin neler olması gerektiğine ilişkin görüşleri nelerdir?
9. Eğitimin temel aktörlerinden olan velilerin (anne babaların), öğretmenlerin ve okul idarecilerinin, gelecekteki ideal insanı yetiştirmek için anne babaların ne tür niteliklere sahip olması gerektiğine ilişkin görüşleri nelerdir?
10. Eğitimin temel aktörlerinden olan velilerin (anne babaların), öğretmenlerin ve okul idarecilerinin, gelecekteki ilköğretim okulu öğretmenin ideal niteliklerinin neler olması gerektiğine ilişkin görüşleri nelerdir?
  - Sosyoekonomik düzeye ve katılımcı gruplara göre görüşler arasındaki farklılıklar
11. Eğitimin temel aktörlerinin görüşleri arasında sosyoekonomik düzeye göre ne gibi bir farklılık vardır?
12. Eğitimin temel aktörlerinin görüşleri arasında ne gibi farklılıklar vardır?

I.5. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmada, temel eğitim aktörleri olarak tanımlanan veliler (anne babalar), öğretmenler ve okul idarecilerinin görüşleri alınacağından yapılan bu araştırma, eğitim ve insan yetiştirmenin pratik boyutunda büyük bir önem taşımaktadır.

Bugüne kadar yapılan çalışmalara bakıldığında “Nasıl Bir İnsan Yetiştirmek İstiyoruz?” sorusuna daha çok formal eğitim çerçevesinde bakıldığı görülmektedir. Bu soruya sadece teorisyenler, yasa koyucular ya da profesyonel eğitimcilerin değil, toplumdaki her insanın ve alt yapının da cevap bulması gerekirken, bu durum genellikle ihmal edilmiştir. Bu nedenle bu çalışmada; eğitimin iki farklı boyutu (formal ve informal), her iki boyutta yer aldığı düşünülen temel eğitim aktörlerinin yukarıdaki soruya verecekleri cevapların bütüncül açıdan değerlendirilmesi de ayrıca önem taşımaktadır.

Bu araştırmada elde edilen bulgular, “Nasıl Bir İnsan Yetiştirmeli?” sorusuna tüm kesimlerin katılımının sağlanması ve elde edilen sonuçlardan hareketle daha sonra yapılabilecek model arayışları açısından önemlidir.

Bu araştırma probleme ilişkin olarak temel eğitim aktörlerinin perspektiflerini anlama ve bunları yorumlama açısından da önem taşımaktadır.

Araştırma probleminden hareketle seçilen temel eğitim aktörlerinin insan yetiştirme anlayışlarının belirlenmesi, bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra eğitimin amaçsal, kuramsal boyutları ile pratik boyutları bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Diğer bir deyişle bu çalışma, konu hakkında var olan teori ve pratik arasındaki boşluk ve buradan kaynaklanan sorunlar üzerinde de durulmasına olanak tanıyacaktır.

I.6. SINIRLILIKLAR

- Bu çalışma eğitimin temel aktörleri olarak tanımlanan veliler (anne babalar), öğretmenler ve okul idarecileri üzerinden yürütüldüğünden bulgular bu çerçevede geçerlidir.
- Bu çalışma Mersin İlinde yürütülmüştür.
- Bu çalışmada, temel eğitim aktörleri olarak tanımlanan veliler (anne babalar), öğretmenler ve okul idarecileri ilköğretimle sınırlandırılmıştır.
- Bu çalışmada, temel eğitim aktörleri olarak tanımlanan veliler (anne babalar), öğretmenler ve okul idarecileri, belirli ilköğretim okullarıyla sınırlandırılmıştır.
- Araştırma örnekleminin belirlenmesinde yararlanılan ilköğretim okulları üç ayrı sosyoekonomik statüyü temsil ettikleri varsayılarak seçilmiştir.
- Bu çalışmada elde edilen bulgular evrene genelleme amacı taşımamakta, görüşmecilerin bakış açılarını yansıtmayı hedeflemektedir. Bu anlamda bu çalışmada elde edilen bulgularda evrene yönelik istatistiksel genellemeler söz konusu değildir.

I.7. TANIMLAR

Bu çalışmada sık sık geçen terimler aşağıda tanımlandığı biçimde incelemeye alınmış ve değerlendirilmiştir.

Eğitim: Eğitim; bilimin verilerini üretime dönüştürmeyi sağlayan, toplumun üyelerinin yöntemli olarak yetiştirilmesi ve eğitilmesi amacıyla yönelik olarak saptanan kalıplara göre bilgilerin, tinsel değerlerin, becerilerin ve davranış formlarının özümlemesini hedef tutan, nihayet içeriği söz konusu toplumun toplumsal, ekonomik toplumsal ve pratik düzeni ile, bu toplumun maddi ve teknik temeline göre belirlenen bir

sistemdir (Truçenko, 1975:22'den akt. Topşes, 1982:93). Eğitim, formal ve informal boyutlarıyla bir bütünlük oluşturmaktadır.

Toplumsallaşma: "Belirli toplumsal durumların deneyimi ve bilgisi aracılığıyla insan davranışının biçimlendirilmesi; bireylerin kendi davranışlarına ilişkin olarak başkalarının beklentilerinden haberdar oldukları; bir toplumsal grubun veya toplumun normlarını, törelerini, değerlerini ve inançlarını edindikleri ve bir toplumsal grubun veya toplumun kültürünün aktarıldığı süreç" olarak tanımlanır. Bu anlamda toplumsallaşma eğitimle eş anlamlıdır; hem öğretmeyi hem de öğrenmeyi kapsayan toplumsal bir süreçtir (Watson ve Hill, 1984:153'den akt. Kaplan, 1999:11).

Kurumsallaşmış (Formal) Eğitim: Kültürlemenin amaçlı olarak, belli ve önceden hazırlanmış programlar yoluyla, öğretmenle, yüz yüze ilişki içinde, özel ve kontrollü bir ortamda, belli zamanlarda değerlendirmeler yapılarak, kısaca okullarda gerçekleştirilen türü Kurumsallaşmış (formal) eğitim olarak değerlendirilir.

Kurumsallaşmamış (İnformal) Eğitim: Okul veya resmi kurumların dışında, bilginin ve kültürün bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde organize edilmiş her türlü mekanizmalarla anlatılmasıdır.

Eğitim Aktörleri: Çocuğun toplumsallaşmasında ve dolayısıyla eğitiminde doğrudan veya dolaylı olarak aktif rol oynayan birey veya gruplar. Bu çalışmada ele alınan ve görüşleri incelenen temel eğitim aktörleri şunlardır: Veliler (anne babalar), öğretmenler ve okul idarecileri.

İnsan Yetiştirme: Bireylerin içinde buldukları toplumsal grubun normlarını, törelerini, değerlerini ve inançlarını tanıyarak bunları sahiplenmeleri ve bunlara uymalarını

sağlamak; bireylerin kendi davranışlarına ilişkin olarak başkalarının beklentilerinden haberdar olmalarını sağlamak; bilinçli veya bilinçsiz yöntemlerle bireyleri eğitmek; mevcut sistemin devamı ve geleceği için çalışmalarını sağlamak; bireylerin potansiyellerinin, yeteneklerinin, ilgilerinin gerektirdiği şekilde biçimlenmelerine ve bilinçlenmelerine yardımcı olmak için eğitim ve toplumsallaştırma aktörleri tarafından uygulanan eğitime ve toplumsallaştırma eylemi.

Kısaca söylemek gerekirse insan yetiştirme; bireyin toplumsallaşması/eğitimi için temel eğitim aktörleri tarafından planlı veya plansız olarak; bireylerin gelecekte nasıl bir insan olacağını belirlemeye yönelik olarak uygulanan faaliyetler, davranışlar, düşünceler ve değerler bütünüdür. Bu çalışmada ise kavram, katılımcıların bu konudaki görüşleri doğrultusunda betimlenmiştir.

II. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

II.1. EĞİTİM VE(YA) İNSAN YETİŞTİRME

Eğitim, kimi bilim insanına göre, Latince kökenli olup “insanı yükseltmek” anlamını taşımaktadır. Başka bazı dillerde eğitim “bir şeyi içinden çıkarmak, ona biçim vermek” anlamına gelirken bazılarında da “yapıyı değiştirmek” olarak belirtilmektedir. Tüm bu ifadelerdeki ortak nokta, bir nesneyi hey yönden değiştirerek, şekillendirerek anlamlandırmaktır.

Eğitim her felsefi anlayışın ve yaşam biçiminin farklı tanımlamalar içine girdikleri, eğitime farklı işlevler yükledikleri bir terim/kavram ola gelmiştir. Birçok felsefi ekolde eğitim farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Bu tanımlamalardan bazılarını şu şekilde vurgulamak mümkündür:

İdealizme göre eğitim, insanın bilinç(siz)li olarak tanrıya ulaşmak için sürdürdüğü aralıksız bir çaba olarak değerlendirilirken; realizme göre yeni kuşağa kültürel mirası aktararak onların topluma uymalarını sağlama sürecidir. Natüralizme göre ise eğitim, kişinin doğal olgunlaşmasını arttırma ve potansiyellerini geliştirme işidir. Pragmatizme göre eğitim, kişiyi toplumda nitelikli (kalifiyeli) ve verimli bir kişi yapmak için yürütülen toplumsal iştir. Marksizm’e göre eğitim, insanı çok yönlü eğitime, doğayı denetleyerek onu değiştirecek ve üretimde bulunacak biçimde yetiştirme süreci olarak tanımlanmaktadır. Yukarıdaki felsefi anlayışların eğitim tanımlamalarından da görüldüğü gibi eğitim nasıl tanımlanırsa tanımlansın temelinde toplumsal düzen vardır. Eğitim, toplumun üyesi olan bireyi toplumun bilgi, değer ve davranış ilkelerine göre biçimlendirmeyi hedeflemekte ve kendisi de toplumda ağırlıklı/hakim olan düşünce, dünyaya bakış açısı veya ideoloji doğrultusunda biçimlenir ve gelişir (Kaygısız, 1997:5).

Eğitim yukarıda ele alınan bakış açısında da görüldüğü üzere, insanlık tarihinin her aşamasında var olmuş bir toplumsal olgu olmakla birlikte eğitim ile kazandırılmaya

çalışılan bilgi, beceri ve yeterlilikler, bunları kazandırma yol, yöntem ve araçları ve eğitime ilişkin beklentiler toplumdan topluma farklılık gösterir. Toplumdan topluma, çağdan çağa veya felsefi anlayıştan anlayışa değişmeyen tek konu ise toplumun yeni üyelerinin eğitime gereksinimidir. “Her toplum bu gereksinimi karşılamak için gençleri gelecekteki rollerine hazırlamak için uğraş verir” (Uras, 2002:190). Uras eğitimi de “toplumun kültürel birikiminin yeni yetişen kuşaklara kazandırılması” olarak tanımlamakta ve gençlere ve öncelikle çocuklara verilen eğitimin içeriğinin ve niteliğinin toplumun sahip olduğu kültürel birikimi ile doğrudan ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (Uras, 2002:191).

Fidan, eğitimi; “insanları belli amaçlara göre yetiştirme süreci” (akt.Sönmez, 1998), olarak tanımlarken; Oğuzkan ise eğitimi; “yeni kuşakların, toplum yaşayışlarındaki yerlerini almak için hazırlanırken, gereken bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliği” olarak tanımlamaktadır (akt.Toprakçı, 2002).

Eğitim, literatürde en sık yapılan vurguyla bir davranış değiştirme süreci olarak tanımlanmaktadır. “Toplumsallaşma (sosyalleşme) süreciyle birlikte kazanılan davranışlar eğitimin insanlık tarihi kadar eski bir olgu” olduğunu ortaya koymaktadır (Tatlıdil, 1993:2).

Eğitim en geniş anlamıyla yetişme ve yetiştirilme sürecini kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. “İnsanın kişilik yapısı büyük ölçüde içinde doğduğu, büyüdüğü ve geliştiği kültür tarafından belirlenmekte” ve kültürlenme de “toplumun bireyleri kendi kültürünün istek ve beklentileri doğrultusunda etkilemesi ve değiştirmesi” (Toprakçı, 2002:122) kısaca yetiştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Kültürlenmenin amaçlı ve kasıtlı yapılanına “eğitim” denir. Yukarıda da değinildiği gibi eğitimde bireyin

davranışları kasıtlı olarak ve önceden tasarlanarak/öngörülerek değiştirilir. “Kültürleme, bireyin doğumundan ölümüne kadar olan süreçte bireyin, toplumun istek ve beklentilerine uyacak şekilde etkilenmesi ve değiştirilmesi” biçiminde tanımlanabilir (Güvenç, 1991:286). Kültürleme sürecinde, kültürel birikimin bireylere plansız, programsız ve gelişigüzel yollarla kazandırılması söz konusudur. “Kasıtlı kültürleme olarak da nitelendirilen eğitim sürecinde kültürel değerler maksatlı, planlı, programlı bir şekilde bireylere kazandırılır” (Türkoğlu, 2002:8).

Çocuğun doğmasıyla birlikte ailede verilen eğitim çocuk büyümeye başladıkça önce akrabalar ve(ya) bakıcılar, komşular ve okulda yürütülen örgün eğitimle, arkadaş grupları, öğretmenler vb. ile etkileşimle ve yazılı ve görsel medyayla sürdürülür (Kongar, 1993:72). Bu süreç bireyin toplumsallaşmasıyla sonuçlanır. Eğitim bu bakımdan belirli yaşlarla sınırlı olarak görünse de tüm hayat boyunca devam etmektedir (Erden, 1998:14; Kıvanç, 1987:3).

Eğitim kavramının geniş bir bakış açısıyla değerlendiriliyor oluşu onun ‘öğretim’ boyutunu da beraberinde getirmektedir. “Öğretim daha çok, teorik anlatım veya teknolojik yönlendirmeyi kapsamaktadır. Eğitim ise sosyal yönlendirmeyi de kapsamaktadır” (Çelikkaya, 1998:87). Benzer bir ele alışıla öğretim, “öğretmenin öğrencilerine belli saatlerde, okul ve sınıf ortamında aktardığı bilgiler” anlamını taşımaktadır. Öğrenme ise “öğretimden daha geniş kapsamlı bir kavram olarak sınıfta, okulda ya da dışarıda temel eğitim aktörlerinin katkısıyla olan bir süreçtir” (Rıza, 1991:5).

Bir diğer eğitim tanımı da Truçenko tarafından yapılmıştır (Truçenko, 1975:22):

Eğitim, bilimin verilerini üretime dönüştürmeyi sağlayan toplumun üyelerinin yöntemli olarak yetiştirilmesi ve eğitilmesi amacına yönelik, saptanan kalıplara

göre bilgilerin özümlemesini hedef tutan, nihayet içeriği, söz konusu toplumun, toplumsal, ekonomik toplumsal ve politik düzeni ile, bu toplumun maddi ve teknik temeline göre belirlenen, oldukça bağımsız bir sistemdir (akt. Topsis, 1982:93).

Bu çalışmada eğitim terimi daha çok Truçenko'nun yaptığı tanıma göre ele alınmıştır. Bu ve benzeri tanımlarda da görüldüğü üzere eğitimin amaçlarına ilişkin olarak şu noktalar öne çıkmaktadır (Topsis, 1982:93-94):

- Beceri, anlayış, yeterli bilgi elde etmek.
- Kişinin optimum gelişmesini sağlamak.
- Kişinin bedensel, duygusal, düşünsel yeteneklerinin geliştirilmesi.
- Bilgi ve bilim verilerini, üretime, işe, insan gereksinimlerini sağlama sürecine dönüştürme etkinliği.
- İnsan davranışlarını (bedensel, duygusal, düşünsel) doğa ve topluma uyumunu sağlamak amacıyla değiştirme.
- Kişinin toplumsallaşma sürecinde, toplumsal yaşayışın ve toplumsal organizasyonun zorunlu kıldığı, beceri, yetenek, bedensel ve düşünsel etkinlikleri, onarma, yaratma, kılma.
- Kültür ve uygarlık değerlerini, insan yaratımlarının bütün birikimlerini, gelecek kuşaklara aktarma ve bilginin yeniden üretilmesine yardım etme etkinliği.
- Ulusal kültür, ulusal birlik ve bütünlüğü sağlama etkinliği.
- İnsanı belirli bir yönüyle, ya da belirli davranışlarının yetkinleştirilmesine yönelik olarak geliştirmek.
- İnsanı doğanın ve toplumun bir aracı, metalaşmış bir varlığı olarak eğitmek.

- İnsanı tüm yönleriyle, varlık yapısını oluşturan bütün yetenek ve beceri bütünlüğünün yetiştirilmesini amaç bilerek eğitmek.

Bu noktadan hareketle eğitim veya eş anlamlı ifadesiyle insan yetiştirme sadece formal bir boyutla sınırlandırılmamakta informal boyutuyla bir bütün olarak insanın tüm yönleriyle gelişimini ve içinde yaşadığı toplumla oryantasyonunu hedeflemektedir. Bu çalışmada eğitimin bu iki boyutu, birbirinden ayrı düşünülmemesi gereken bir bütün olarak ele alınmaktadır.

II.2. EĞİTİM KONUSUNDA TEMEL YAKLAŞIMLAR

II.2.1. EĞİTİMİN TARİHİ VE FELSEFİ TEMELLERİ

Tüm toplumsal olgularda olduğu gibi eğitim olgusu üzerinde de toplumbilimciler ve filozoflar tarafından farklı yaklaşımlar, farklı tartışmalar sürdürülmektedir. Tüm tarih boyunca ve halen tüm toplumlarda eğitimin genel hedefi, bireylere/yeni kuşağa kültürel mirası aktarmak, onların toplumsal rollere uygun davranmalarını sağlamaktır. Toplamlar genel kabulleri ve beğenileri yeni kuşağa aktarırlar. Eğitimden beklenen hedefler her toplumda ve her çağda farklı bir karakter taşımaktadır. Eğitimin tanımının yapılmaya çalışıldığı bölümde de kısmen değinildiği üzere eğitim, ilkçağdan itibaren günümüze kadar etkinliğini sürdüren toplumsal bir olgudur. Antikçağda “eğitim” Platon’un felsefi dünyasında önemli bir kavramı ifade etmektedir. Platon’un devletinde “toplumdaki yurttaşlar devletin öngördüğü biçimde eğitilecektir”. “İdealist bir eğitimin amacı öğrencileri doğruyu aramaya teşvik etmektir. Kişiyi iyi, doğru ve güzele yönlendirmeyi amaçlamakta ve şu temel iki ilkeyi ön plana çıkartmaktadır:

- Öğretme-öğrenme sürecinde, eğitim ve öğretim, öğrencilerin doğuştan getirdikleri yetilerinin farkına varmalarını sağlamalıdır.
- Sosyal bir kurum olarak okul, öğrencilere bilmeleri, paylaşmaları ve kişiliklerini belirlemeleri için kültürel mirası oluşturan değerleri öğretmelidir (akt. Kale, 2003:24).

Platon’un idealist felsefesinde öğretmenlerin niteliklerinde “örnek insan olmaları ve hata yapmamaları”; ve eğitim programlarına ilişkin olarak da “müfredat evrensel doğrunun, iyinin ve güzelin merkezi etrafında olmalıdır” şeklinde bilgiler de yer almaktadır. İdealist felsefede idealize edilmiş bir yaşam ve dolayısıyla bir eğitim ve

yetiştirilme söz konusudur. Bu dönemin bir diğer ünlü filozofu olan Aristoteles, insanın “akıl”a sahip olmasının onun büyük bir meziyeti olduğunu ifade etmektedir. İnsanı doğadaki diğer tüm canlılardan farklı ve üstün yapan bir özelliği “akıl”ı taşımaktadır (akt. Kale, 2003:27). Aristoteles, insanın aklını kullanmasında ve kendini yetkinleştirmesinde eğitime özel bir önem verir. Eğitim anayasayla ilişkilendirilmeli ve niteliği de “bir ve aynı olmalıdır”. Realistlere göre ise eğitim, insanları mutluluğa ulaşmalarını sağlayan mükemmel bir araçtır ve mükemmel ve tam bir akla sahip insan, mükemmel bir insan demektir. Bu eğitim türünde/felsefesinde gözleme, deneye ve akla önem verilmekte; dersler daha çok fen bilimleri, matematik, astronomi, güzel sanatlar, edebiyat ve politikadan oluşmaktadır. Bu dönemde eğitimcilerin para için eğitim vermesi; bir müzisyenin para karşılığında bir müzik aleti çalması veya para karşılığında felsefe yapılması hoş karşılanmayan hatta aşağılanan bir tutumdur (Kale, 2003:29).

Eski Roma dönemindeki eğitimin amacı ailenin çocuklarını “iyi vatandaş” olarak yetiştirmeleridir. İyi vatandaşın karakteristik özellikleri arasında “belirli, erdemli ve sağlam bir karaktere sahip olması” gelirdi. Bu da daha çok, önce ailenin, daha sonra da “ustaların” ön plana çıktığı bir mesleki eğitim görünümündeydi (Aytaç, 1972).

Daha çok tarım toplumu özelliği taşıyan Ortaçağ’da felsefi sistemde, katı bir dinselğin hakim olmaya başladığı görülmektedir. Tüm ortaçağ tarihi boyunca felsefenin bu dinsel özelliği doğal olarak eğitim anlayışını da etkilemiş ve eğitim ve eğitimcilerin niteliği kiliseler ve aynı zamanda teologlar tarafından belirlenmiştir. Bu dönemde, Hıristiyanlık inancı ve Tanrı’nın mutlaklığı fikri eğitime uzunca bir süre yön vermiştir. Ortaçağ felsefesinin temelini Platon’un ve Aristoteles’in düşünceleri oluşturmuş; kendi dinsel doğmalarını oluşturabilmek ve yerleştirebilmek için bu felsefeleri kullanmıştır.

Ortaçağ'ın insanı kiliseye ve din adamlarına uyan ve Hıristiyanlık dinine göre yaşamını sürdüren, ona tabii olan bir insan haline gelmiş; Antikçağda onun yüce bir özelliği olan "akıl" Skolastik dönemde, dinsel doğmaların içine hapsedilmiştir (Kale, 2003:32). Tarım toplumunun eğitimi, bilgilerin yetişkinler tarafından kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla ve daha çok toprağın nasıl işleneceğine ve ürünlere ilişkin olmaktadır. Bu bilgilerde bir değişme olmadığından araştırmaya gerek duyulmamış; önce tarımsal bilgilerin sonra da dini doğmaların ezberlenmesi en önemli öğrenme yöntemi olarak ön plana çıkmış ve bilmek en büyük erdem sayılmıştır. Bu dönemin insanı daha çok "kul/tebaa" olarak adlandırılmıştır.

Ortaçağ'ın son zamanlarında yeşermeye başlayan Rönesans etkisiyle hümanizm anlayışı öne çıkmaya başlamıştır. Rönesans ve reform hareketleri Ortaçağ felsefesini ve toplum yapısını, iktidarını yıkmayı amaçlamıştır. Gökberk; hümanizmin "dinden bağımsız bir kültür kurmak, insan ve dünya ile ilgili bir felsefe yaratmak ve kültür bilimlerinin doğal bir sistemini temellendirmek" istediğini belirtmiştir (Gökberk, 1985). Rönesans'la birlikte "modern insanın" temelleri atılmıştır. Rönesans'la birlikte modern bilim doğmuş, dinsel bilgidan akla dayalı bilgiye geçilmiş; bilimsel araştırmalar ve teknik gelişme önem kazanmıştır. Ortaçağ döneminde sabit bir duruşu olan insan; Rönesans'la birlikte artık kendi kaderini belirleyebilecek, çevresini ve toplumu değiştirebilecek bir konuma gelmiştir. Sanayileşmeyle birlikte kitlesel eğitim uygulamasına geçilmiştir. Aydınlanma felsefesinin temel eğitim anlayışı, bireyleri özgür, kendi yeteneklerine ve gücüne inanan bireyler olarak yetiştirebilmektir (Çınar, 2003:52). Tarım toplumunun yıkılmasıyla birlikte sanayi toplumunda ezberci eğitimden uzaklaşma görülmüş; onun yerine düşünen, araştıran, sorgulayan ve tartışan insanlar yetiştirme amaçlanmıştır. Aydınlanma felsefecilerinden önde gelenlerinden John Locke "Tabula Rasa" terimiyle her çocuğun eğitimcilerin elinde

biçimlendirilmesi gereken “boş bir levha” olduğunu vurgulamıştır. İnsan ancak eğitimle insanlaşabilir. Bu yüzden çocukların kötü olarak nitelendirilen özellikleri aslında yanlış eğitimin ya da kötü toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullardan kaynaklanmaktadır (Çınar, 2003:53). Locke, “Eğitim Üzerine Bazı Denemeler” adlı eserinde eğitimin dört temel amacını şu şekilde ifade etmiştir:

- Doğruluk (ahlak kurallarına bağlılık). Bu amaç bireyleri bencilleştiren duygusal, içgüdüsel davranışlara engel olan eylemleri ve olguları içerir. Doğruluk (erdemlilik) eğitimiyle bireylerin yaşamlarını akılla yönlendirmeleri sağlanır.
- Akıl. Akıl ve pratik zeka, bireylerin işlerini başarılı ve sağduyulu bir şekilde yapmalarını sağlar.
- İyi yetiştirme (terbiye). Kişilerin sosyal yaşam yaptırımları konusunda eğitilmelerini sağlar.
- Öğretimin içeriği. Moral ve siyaset, sivil toplum, hükümet, kanun ve tarih gibi konular işlenir (akt. Kale, 2003:38).

Locke laikliğin önemine vurgu yapmış ve “Din, ne devleti ne de devletin herhangi bir kurumunu etkisi altında alamaz” sözüyle de laikliği savunduğunu ifade etmiştir. Locke aynı zamanda bireyin yaratıcılığını ortaya koyacak olan eğitim ortamının öğrenciye sunulması gerekliliğini vurgulamıştır (akt. Kale, 2003:38).

Rousseau, bu dönemde yeni bir insan ideali ortaya atmıştır. Rousseau mevcut eğitimin insanın doğasına aykırı bir zihniyetle ve metodla yetiştirildiği “medeni insan”ın reddiyle başlar. Kafadar Rousseau’nun bunu şu şekilde açıkladığını vurgulamaktadır:

“Medeni insan”, medeniyetin özünden çıkan bir soysuzlaşma ve bozulma modelidir. Tamamen suni olan bu insan modeli karşısında ise “tabii insan”

vardır. İşte Rousseau'da eğitimin amacı “yaratıcının elinden iyi olarak çıkan insanın taşıdığı basit, sade, fakat tam ve manalı bir bütün olmaya çalışan iç kabiliyet ve kıymetleri kendi tabiliği ve bütünlüğü içerisinde” olan tabii insanı geliştirmektir (Egemen;10). Böyle bir eğitim de ancak “tabii eğitim” olabilir. neticede Platon ve Quintilianus’ın eğitimden bekledikleri üstün insan ideali, Rousseau ile umumi ve tabii insan idealine dönüşür (Rusk, 1941:140’dan akt. Kafadar, 1997:35).

Rousseau’nun da içinde yer aldığı Natüralist akımının eğitimde, şu temel düşünceleri temel aldıkları görülmektedir:

1. Eğitim hedefleri belirlenirken, evrensel düzenin bir parçası olan doğaya ve insan doğasına bakılmalıdır.
2. Doğayı anlamanın yolu duyumlardan geçer, duyum gerçekliğe ilişkin bilgimizin temelidir.
3. Doğadaki süreçler/oluşumlar yavaş, derece-derece olduklarından eğitimimizin de seyri yavaş olmalıdır(Üstüner, 2002:105).

Aydınlanma felsefesinden etkilenen natüralistlere göre doğa, insanların da bir parçasını oluşturdukları mükemmel çalışan bir mekanizma “evrensel bir mekanizma”dır. Aydınlanmacılara göre bilimsel yöntem; doğanın analizi, bu analizle evrenin ve evren içinde yaşayan insanların bağlı olduğu doğa kanunlarına ulaşma gibi olguları içermelidir. Bu filozoflar sözü geçen doğa kanunlarının topluma, ekonomiye, siyasete ve eğitime de uygulanması gerektiğini düşünmüşlerdir. “Eğitim; insanları, insan doğasının gerektirdiği şekilde ve bu doğaya uygun bir yaşam doğrultusunda yetiştirmelidir. Natüralistlerin eğitim teorisinde, insanlar eğitimin oluşturucusu ve yol göstericisidir”. Natüralist eğitim akımına göre çocukların öğretiminde ezberden ziyade, onların direk çevreyle kuracakları duyuşsal etkileşime ağırlık vermek gerekir. “Çocukluk, insanın gelişip zenginleştiği en uygun,

gerekli ve önemli bir evredir. Okul çocuğun çevresinden ayrı düşünülmemeli aksine öğretim çocuğun çevresini de kapsamalıdır” (Üstüner, 2002:106-107).

Birçok düşünür eğitimle doğrudan veya dolaylı olarak ilgilenmiş ve değişik yorumlarda bulunmuşlardır. Bu tüm tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de var olan bir durumdur. Eğitim bir iktidar sağlama misyonuna sahip olduğu sürece de üzerinde bir çok tartışma sürdürülmeye devam edecektir. Eğitimle ilgili tartışma yürütenlerin başında da toplumbilimciler gelmektedir. Diğer tüm toplumsal olgularda olduğu gibi eğitim olgusu üzerinde de toplumbilimciler tarafından çeşitli tartışmalar yapılmıştır. Şimdi bu tartışmalarda öne çıkan bazı önemli eğitim felsefelerine ilişkin noktaları aktarmak ve bu felsefelerin insan yetiştirme hedeflerinden kısaca bahsetmek gerekir.

II.2.2. ÇEŞİTLİ EĞİTİM FELSEFELERİNDE EĞİTİME İLİŞKİN TEMEL GÖRÜŞLER

Daimicilik (Perennializm): Temelleri Platon, Aristo ve Thomas Aquinas’a kadar giden bu görüş, yukarıda da aktarıldığı gibi daha çok dini geleneklere paralel bir yol izlediği; eğitimin bilinçlice tanrıya ulaşma süreci olarak kabul edildiği bilinmektedir. Bu yaklaşımın temel ilkesi akla uygunluk ve ölçüyü sağlamaktır. Eğitimin ana amacı, sezgi yeteneğine sahip zihinsel olan ve zihinsel yönden parlak liderler yetiştirmektir. Bu uğurda yapılan sınavlar eliti seçmeye yöneliktir (Sönmez, 1996).

Esasicilik (Essentializm): temeli realizme ve idealizme dayanan bu felsefeye göre “insan genel olarak kültürel bir varlıktır”. Bilgilerimizin hiçbirinin doğuştan olmadığını savunan bu felsefede eğitim, insanlığın mirası olan bilgi ve beceriye dayanmalı ve okul da bu bilgi ve becerileri öğrencilere aktarmalıdır (Hançerlioğlu, 1989). Eğitim durumu ezberlemeye, tekrarlama ve gözleme dayanmaktadır. Eğitim hedefleri arasında başat bir

konumda olan kültürel değerleri kişiye kazandırma, değişme ve çatışmayı önleme ve topluma uyumu sağlama gibi beklentiler yer almaktadır.

Natüralizm: Daha çok J.J. Rousseau'nun görüşleri esas alınan bu eğitim felsefesi akımının temel hedefi olarak insanın doğal bir gelişim izlemesini sağlayabilmektir. Çünkü toplumsal kurumlar bireyi özünden uzaklaştırmaktadır. Eğitim doğaya uygun insan yetiştirme sürecidir ve bu eğitim felsefesinin ana noktası yaparak, yaşayarak öğrenmeye dayanmaktadır. İnsanın doğal gelişimi sınanmalıdır (Tanilli, 1989).

Pragmatizm: İlerlemecilik (Progressivizm) ve Yeniden Yapılanmacılık (Reconstructionizm) biçiminde birbirinden ince nüanslarla ayrılan iki yaklaşıma temel oluşturur. İlerlemecilik, pragmatik felsefeyi temel alan bir eğitim uygulaması olarak da adlandırılabilir. Daha çok J. Dewey tarafından geliştirilen bu akımın temel noktaları arasında becerilerin daha fazla öne çıkarılması; okulun "toplumun bir tasviri olması" gerekliliği yer alır. Okulda toplum kuralları ve yaşayışı taklit edilmelidir (Sönmez, 1996). Dewey'de öğretmen, öğrenmeyi kontrol etmekten ziyade öğrenmeye rehberlik yapan bir kişi konumundadır. Daha çok öğrencilerin gereksinimlerine odaklanılmakta ve "öğrenci merkeze alınmaktadır" (Üstüner, 2003).

Yeniden yapılanmacılıkta ise 1930'lu yılların Amerika'sında görülen kargaşanın etkileri görülmekte ve pragmatizmin birçok felsefeyle birleştirilmesinden ortaya çıkan bir anlayış göze çarpmaktadır (Hançerlioğlu, 1993). Bu görüşün eğitim anlayışını toplumun yeniden yapılandırılması oluşturmaktadır. Bu yapılanma içinde okullar önemli bir misyon yüklenmekte ve yeni bir düzenin kurulabilmesi için öğrencilerin bir araç olarak kabul edildiği görülmektedir. Eğitim bir değişim aracı olduğu kadar aynı zamanda bir denge unsuru misyonuna da sahiptir. Yaşam sürekli bir değişme olduğu için, insan her an, onu

yeniden kurmak zorundadır ki mutlu olabilsin. Aksi takdirde dünya uygarlığının ve barışının kurulamayacağı iddia edilmektedir (Varış, 1994). Yeniden yapılanma anlayışına göre, toplumun özelliklerinin dışında bir birey olamaz; çünkü insanı birey yapan toplumdur. Sonuçta toplumda gerçekleşen eğitim süreci, toplumun kendisini gerçekleştirme olayıdır (Aslan, 2000:128).

Varoluşçuluk (Existentializm): Bu akımın temsilcileri arasında Kierkegaard, Heidegger, Jaspers, Sartre ve Camus yer almaktadır. Varoluşçu görüşe göre eğitim, özgürlüğü, anı yaşamayı, sorumlu olmayı, seçme yeteneğini bireye kazandırmayı amaçlamalıdır. Her bir öğrencinin kendi değerler sistemini özgürce ve yetişkinlerin zorlamaları olmaksızın geliştirmelerine izin verme ve bu sürece yardımcı olma hedefi öne çıkmaktadır. Eğitim ortamı sokratik tartışmaya ve yaratıcı etkinliklerde bulunmaya olanak sağlayacak biçimde düzenlenmelidir (Aslan, 2000; Üstüner, 2003).

Politeknik Eğitim: Diyalektik Materyalizmi esas alan bir eğitim anlayışını savunan Politeknik Eğitimin en tanınmış temsilcisi A.S. Makarenko'dur. Marx, politeknik eğitim anlayışında, kişiyi yabancılaştıran kapitalist işbölümünün yerine, onun tüm yönleriyle gelişimini sağlayacak yeni bir işbölümünü ortaya koyar ve yeni insanın ancak üretici olmak koşuluyla işe katıldığında şekillenebileceğini söyler. Bundan dolayı da tüm çocukların resmi, parasız ve üretimi esas alan bir eğitim almaları gerektiğini belirtir. Üretici işin yapıldığı her yeri (fabrika, atölye, tarla, çiftlik vb.) birer okul olarak değerlendirir. Eğitim, toplumsal üretimi hedef alırsa toplumun ve de dolayısıyla bireylerin de mutlu olacağı görüşü hakimdir. İnsan, doğaya egemen olmalı, onu değiştirmeli ve üretim süreçlerinde yer almalıdır. Ek olarak insan, sınıf bilincini esas almalı, sömürüye

karşı olmalı, sosyalizmi ve son aşamada komünizmi gerçekleştirmeyi, eşitliği, özeleştiriyi vb. başat değerleri yüklenmelidir (Sönmez, 1993; Kaygısız, 1997).

Türkiye Eğitim tarihi incelendiğinde eğitimin daha çok “örgün eğitim merkezli” olarak düşünüldüğü ve toplumsal, ekonomik, kültürel ve sosyal değişmelerin ve gelişmelerin eğitim ve “okul” ekseninde yürütülmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Eğitime birçok işlevler yüklenmiştir. Bu durum, işlevsel bakış açısının izlerini taşımaktadır. Eğitim sistemimiz başlangıçta ve genelde daha çok esasici bir felsefi yaklaşımla değerlendirilmiştir. Cumhuriyetin kuruluşunda belirlenen “yurttaş” kimliğinin geliştirilmeye çalışılması, yeni yetişen neslin hem ülkelerini tanımaları, kültürlerini bilmeleri, yaşamaları, bunu geleceğe taşımaları, akademik alanda başarılı olmaları hem de değişen dünyaya uyum sağlayabilme arzusu esasici felsefeyle ilişkilendirilebilir. Yine Türkiye’de 1930’larda tüm dünyada yaşanan ekonomik bunalımların da etkisiyle, eğitimde planlama girişimlerinin başlatılmaya çalışılması, başka ülkelerin eğitim sistemlerinin incelenmesi, özellikle de Amerikan eğitim uzmanlarının ülkeye çağrılarak kendilerinden raporların istenmesi vb. gelişmeler pragmatik bir yaklaşımı ortaya çıkarmıştır. Hedeflenen politikalar uygulamaya konulamamış, eğitim daha çok hükümetlerin varlığına göre şekillenmiştir. Bu iki felsefi yaklaşım, Türkiye’de eğitim felsefesinde önemli bir yer tutmaktadır. Yukarıda ana çizgileri verilmeye çalışılan eğitim felsefeleri, dünyadaki eğitim sistemlerini çeşitli yönleriyle etkilemişlerdir. Bu akımlar, ülkelerin eğitim hedeflerini, eğitim yöntemlerini ve insan yetiştirmeye ilişkin temel kaygılara cevap verir niteliktedir. Bu çalışmada, bu açıdan yukarıda kısaca tanıtılmaya çalışılan eğitim felsefesi yaklaşımlarının temel niteliklerinin bilinmesi Türkiye’de eğitim sisteminin ve insan yetiştirme boyutunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

II.2.3. TOPLUMBİLİMİN EĞİTİM TARTIŞMALARI

Toplumbilimciler tarafından eğitim olgusuna ilişkin birçok çeşitli görüş öne sürülmüştür. 19. Yüzyılın sonlarında ve 20. Yüzyılın başlarında, eğitimin kurucusu kabul edilen Emile Durkheim işlevsel bir eğitim görüşünü öne sürmüş ve eğitimi “yetişmiş neslin, henüz yetişmemiş nesil üzerindeki tesirlerinin tümü” biçiminde tarif etmiş; eğitimi genç neslin planlı ve programlı bir şekilde toplumsallaştırılması olarak algılamıştır. İşlevsel bakış açısıyla eğitim, toplumdaki diğer sosyal kurumlardan bir tanesidir ve amacı toplumun üyelerine uyum sağlama, benzeşme, dayanışma gibi özelliklerle, toplu yaşamın istediği bilgi ve becerilerin kazandırılmasıdır. Bu sayede, çocuklara ve gençlere toplumsal değerlerin, normların aşılmasıyla, onları toplumun istediği biçimde bedensel, zihinsel ve ahlaki özelliklere göre yetiştirmektir (Celkan, 1996:17). İşlevsel bakış açısında okullar “toplumun temel değer ve normlarının taşınmasında önemli bir misyon yüklenmekte, çocukların toplum yaşamına ve yetişkinlik dönemlerindeki mesleki yaşamlarına hazırlanmalarını sağlamaktadır” (Celkan, 1996:17; Tatlıdil, 1993:7). Durkheim öğretmenlerin “ahlak eğitimi”nin önemli bir unsuru olduğunu ifade etmekte ve kısaca eğitimde toplumun da göz önünde bulundurulmasını çünkü eğitimin toplumsal bir olgu olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır.

İşlevselci yaklaşımda eğitimin iki temel fonksiyonu vardır. Bunlar:

- 1- Eğitim, yetenekli kişileri ayırıp seçmekte ve böylece en yetkin ve başarılı olanların en yüksek konumlara gelmesini sağlamakta kullanılan etkin ve rasyonel bir araçtır.
- 2- Okullar, ekonomik gelişme için giderek bilgiye daha bağımlı hale gelen bir toplumda yetişkin rollerinin gerçekleştirilmesi için gereken beceri ve normları öğretirler (Tan, 1990:560).

Avrupa'da eğitim sosyolojisinin ikinci önemli kurucusu olarak kabul edilen Max Weber, insanın hareket ve davranışlarını sosyal ilişki ve bağlaşımlar çerçevesinde ele almaktadır. Weber, toplumsal hayatta bütün faktörlerin karşılıklı olarak birbirlerini etkilediklerini belirtmekte; dinlerin ahlaki değerleri, ahlaki değerlerin de sosyal ve ekonomik hayatı şekillendirdiğini vurgulamaktadır (Ergun, 1994). Weber, ayrıca eğitimin bireylerin gelecekte toplumsal yapı içerisinde alacakları statükoyu belirlediğini ve eğitimin esas görevinin de kişileri ve grupları gelecekte içerisinde bulunacakları bürokrasi ve sosyal tabakalaşmada yerlerini hazırlamak gibi bir misyonu da olduğunu ifade etmektedir. Weber, eğitimi sanayileşmiş bir toplum içinde ele almakta ve bireyleri özel bir hayat biçimine hazırlayan bir kavram olarak değerlendirmektedir (Ergun, 1994).

Yapısal fonksiyonalist gelenek içerisinde yer alan Talcott Parsons, toplumsal olayları kişilerarası ilişkilere indirgemektedir. Her toplumun kendine özgü bir değerler tipolojisi ve amaçlar dizgisi olduğunu ve bunu devam ettirmeyi amaçladıklarını vurgulayan Parsons, genellikle sosyalleşme, benimseme, kişileri belli görev ve statülere yerleştirme, kişileri farklı rol, davranış kalıpları sosyal sınıf, yerleşim yerlerinde vs. farklılaştırma, şahsiyet, sosyal ve kültürel sistemler gibi konular üzerinde durmaktadır (Kızılcılık, 1994; Ergun, 1994). Parsons'a göre öğretim kurumlarında, çocuklara, yetişkinler dünyasının bir modeli sunulur, çocuk toplumsal sistemin bütün değerlerini burada öğrenir ve okul çocuğun dış dünyaya girmesinde hazırlayıcı bir görev üstlenir (Celkan, 1996). Burada göze çarpan en belirgin nokta; çocuğa, öğretim kurumlarında her ne kadar toplumsal yaşamla ilgili bilgiler, değerler kazandırılmaya çalışılsa da, çocuk gerçek toplumsallaşmayı okul dışında – zamanının çoğunu geçirdiği evinde ve sokakta öğrenir. Parsons'un vurgularında diğer eğitim aktörlerine (aile, arkadaşlar, akrabalık sistemi, sosyal hayat vb.) çok fazla yer verilmediği görülmektedir.

İşlevselci sosyologların aksine, kurumsal eğitimi, sosyal eşitsizliğin geliştirildiği, yeniden üretildiği yerler olarak gören toplumbilimciler bulunmaktadır. Nispeten Marxist sosyoloji içerisinde yer alan bu sosyologlardan P. Bourdieu ve V.C. Passeron, okulu tüm toplumlarda sosyal farklılıkları doğrulama yani sosyal eşitsizlikleri benimseme yeri olarak görmektedirler. Bu yaklaşıma göre okullar kültürel eşitsizlikleri bir kuşaktan diğerine aktarma misyonunu üstlenmişlerdir (Tezcan, 1993; Celkan 1996).

Çatışmacı kuram, eğitime ilişkin önemli konularda çeşitli tartışmaların yürütülmesinde öncülük etmiştir. Çatışmacı kuram içinde değerlendirilebilecek olan Illich, okulları reddeden bir tutum sergilemektedir. Okulların daha çok bir ideolojik manipülasyon aracı olarak kullanıldığı yönünde şöyle bir eleştiride bulunmaktadır:

Okullar, bir ideolojik denetim kaynağı olup mevcut toplumsal yapıyı yeniden üretir, insanları yabancılaştırır ve kurumların/uzmanların otoritesine bağımlı kalır. O halde gerçek özgürlük, okulun ortadan kalkmasıyla gerçekleşebilir. Kültür aktarımında kritik nokta, kurumların ve teknolojinin çalışma biçimini, bireyin yararı doğrultusunda değiştirmektir. Illich kaldıracağı okul yerine, "kamu hizmet kurumu"nu önerir. Yeni kurum ya da kurumlar öyle bir biçimde örgütlenecektir ki hiç kimse tek başına bir iktidar konumunu elde edemeyecektir yani okul, işlevleri ayrı ve farklı biçimlere dağıtılacaktır (Spring, 1997:44-45).

Illich'e göre okul var oldukça eğitimde eşitlik ideali sağlanamayacaktır. Okul, olanakların eşitlenmesini değil; aksine, dağıtımının tekelleşmesine yol açar. Bu tekelin kırılabilmesinin tek yolu okulun ortadan kaldırılmasıdır. Okulun ortadan kaldırılmasındaki bir diğer neden de çoğu insanın, bilgilerinin büyük bir kısmını okul dışındaki yaşantıları içinde öğrenir (Illich, 1985:19). Bu sav, bu çalışmanın da öne sürdüğü varsayımlardan bir tanesini oluşturmaktadır. Okul insan yetiştirmede tek ve biricik bir konumda değildir;

aksine diğer toplumsal aktörlerin de, ki bu çalışmada temel eğitim aktörleri olarak adlandırılan, katılımıyla gerçekleştirilen bir olgudur.

Çatışmacı yaklaşımın bir diğer temsilcisi de Randal Collins'dir. Collins, "Diploma Toplumu" olarak da adlandırdığı günümüz toplumunun diplomalara endekslendiğini, diplomaların işe yerleştirmelerde gereksiz bir ön koşul olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre; diplomaların bir ön koşul haline geldiği toplumlar ussal değildir. Çünkü, çoğu birey birçok işi diplomasız da yapabileceği halde, sırf diplomaları olmadığı için o işleri yapmaktan mahrum kalmaktadırlar; bu diplomaların elde edilmesi, eğitim kurumlarında uzun zaman ve emek harcanmasına yol açmakta olmasına rağmen modern toplumların "Teknokrasi Miti"nden (modern toplumlarda karmaşıklaşan işlerin ancak bilişsel beceri düzeyi yüksek olanlar tarafından yapılabileceği) kaynaklı olarak diploma sistemi sürdürülmektedir ki; bu, aslında Collins tarafından hatalı ve yanlış bir olgu olarak kabul edilmektedir (akt. İnal, 1996:131).

Eğitim olgusu ele alınırken Yorumcu Yaklaşım'ın da görüşlerine yer vermek gerekir. Yorumcu yaklaşım daha çok okul içi, sınıf içi gibi mikro toplumsal süreçlerle ilgilenmektedir. Yorumcu yaklaşım, günlük yaşamın anlaşılabilmesi için insanların davranışlarının altında yatan eylemlerin bilinmesi gerektiği üzerinde durur ve anlam, toplumun bir belirlemesini değil; kişiye özel bir durumu ifade eder. Bu nedenle de öğretmenlerin ve öğrencilerin dersteki amaçlarının neler olduğu ve formal eğitim aktörlerinin neleri önemsediklerini önemli bir araştırma konusu olarak tanımlarlar. Gündelik etkinlikler, insanlar arası etkileşimlerden oluşur. Bu etkileşimlerde hem kendi eylemlerimize hem de başkalarının eylemlerine anlam veririz. Yani etkilediğimiz ve etkilendiğimiz kısaca etkileştığımız insanların eylemlerini yorumlarız. Karşımızdakinin

etkinliğini yorumlayışımız, o kişi hakkındaki bilgilerimize bağlıdır (yaş, cinsiyet, zeka, vb.) (Tan, 1993:82). Bu yüzden ki yorumcu yaklaşımı savunanlar yüz yüze olan ilişkilerin gözlemlenmesini, toplumsal etkileşimin ortaya konulabilmesi açısından önemli bir konu olarak değerlendirirler. Bu yaklaşım biçimi, toplumsal olguların arka planını görememek açısından ciddi eleştirilere uğramaktadır. Haralambos, yorumcu yaklaşımı “insan etkileşimini hava boşluğunda inceleme” biçiminde ifade etmekte ve yorumcu bakışı savunanları, küçük çaplı yüz yüze ilişkilerle ilgilenip bunun toplumla olan bağlantısını görememeleri açısından eleştirmektedir (akt. Tan, 1993:86).

Burada kısaca ele alınmaya çalışılan makro sosyolojik yaklaşımlar, temel noktalarda eğitimi bir toplumsal olgu olarak ele almışlardır. Temel eğitim aktörlerinin eylemlerini Durkheim’a göre toplum; İşlevselcilere göre toplumsal gereksinimler ve Marxçı bakış açısına göre de ekonomi, sınıf çatışması, devlet ve onun özgülünde ideolojiler belirler ve eğitimin sonucunda düzenin devamının sağlandığı ortaya çıkmaktadır. Buraya kadar ele alınan yaklaşımlar toplumbilimin eğitim olgusunu nasıl ele aldığını kısaca aktarmaktadır. Toplumbilimdeki birçok yaklaşım toplumu, bireyi ele almış ve incelemiştir. Burada tüm bu yaklaşımlara ayrıntılarıyla yer vermek bu tezin özünden uzaklaşmak ihtimalini de beraberinde getirecektir. Dolayısıyla burada ele alınan yaklaşımları da bu açıdan değerlendirmek gerekir. Dünyadaki gelişmeler, özellikle de modernizmin ve daha sonra da postmodernizmin hızla yayılması toplumsal alanda ve doğal olarak eğitim alanında da çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Araştırmanın bu kısmında modern ve post modern bakış açıları açısından eğitim ve insan yetiştirme kavramlarında da bazı değişimlere ve tartışmalara zemin hazırlamıştır. Bu tartışmalar günümüzde tüm dünyada halen etkisini sürdürmektedir.

II.2.4. MODERNİZM VE POSTMODERNİZM TARTIŞMALARI IŞIĞINDA EĞİTİM VE İNSAN YETİŞTİRME

Modernite, Avrupa'da Aydınlanma çağıyla birlikte başlayan ve sonraları, bütün dünyayı etkisi altına alan Batı'ya özgü yaşam biçiminin adıdır (Giddens, 1994:9). Modernlik daha çok çağdaşlıkla eş anlamlı olarak kullanılan bir kavram olarak görülmekte ve ilerlemeyle ilişkilendirilmektedir. Modernlik bilimsel bilgi, endüstriyalizm, teknolojik gelişim, uzmanlaşma ve teknikleşme, demokrasi, laiklik, düşüncesi ve bireyselleşme ekseninde gelişen ve toplumsal yaşam alanlarının Batı tarzında düzenlenmesini içeren bir projedir (Kızılcılık, 1996).

Modernitenin üç boyutu vardır. Birincisi; sanayileşme; ikincisi laikleşmeyle birlikte dünyanın tanrısal güçlerden arındırılması ve son olarak da rasyonelleşme adı verilen ve bütün insan davranışlarına, insan eylemlerine kapitalist firma ile bürokratik devletin modellerine göre düzenlenen amaçlı eylemin hakim olması (Demirci, 2000:91).

Modernleşme projesinin ön ve olmazsa olmaz koşulu ekonomik verimlilik ve siyasal istikrardır. Bu da ancak eğitimin zorunlu kılınmasıyla mümkündür. Samir Amin'in de vurguladığı gibi:

Kapitalist üretimin meta-değeri genelleştirme isteği, kültürel değerlerin meta-değere bağımlı hale gelerek homojenleşmesini gerektirir. Homojenleşmeyi sağlayacak en önemli araç da devletin denetiminde yürütülecek olan milli, kitlesel ve resmi eğitimidir. Eğitim, insanları akılcı olmayan görüşlerden kurtarıp, rasyonel bilgiye ve aklın örgütlediği topluma katılmaya hazırlayan bir program olması hesabıyla, bir taraftan homojen kitleyi, bir taraftan ekonomiye kalifiye elemanı, bir taraftan da siyasal istikrara payanda görevi yapacak olan vatandaşları üretecektir. Eğitim programının uygulama alanı olan okullar, insanların kökenlerinden kopmasını sağlayarak, geçmişin aristokrasisi yerine tarafsız eğitim (?) vasıtasıyla seçilen bireyleri geçirecektir. Toplumsal hiyerarşide yer

edinmenin tek yolu da artık sadece eğitimden geçmektedir(?) (akt.Toku, 2000:181).

Eğitimin temel işlevi toplumsal yeniden üretim sürecinde bireyin sosyalizasyonun gerçekleştirilmesidir. Bu işlev, özellikle kapitalist toplumsal ilişkiler ve yaşam tarzı olarak modernizmin varlığı ile özel bir önem kazanmış, eğitim kurumsallaştığı ölçüde okullar vatandaşlık ve dolayısıyla yeni kapitalist topluma özgü bireyin üretildiği alanlara dönüşmüştür. Kapitalizmin ve dolayısıyla modernliğin disiplin ve denetleme mekanizmasının açığa çıktığı önemli alanlar olan aile, fabrikanın yanı sıra okullar özel anlam taşırken, devlet vatandaş dolayısıyla kapitalizme özgü birey üreten eğitim sistemini detaylı bir şekilde genel çerçevesini hazırlamıştır (Ercan, 1998).

Klasik liberal yaklaşım, eğitimi, dünya sistemiyle bütünleşmeyi sağlayabilmek dolayısıyla da gelişip modernleşebilmek için en temel toplumsal kurum olarak kavramlaştırmaktadır (Köse, 1993). Modern toplumda eğitim olgusu daha çok bir program ve öğretmen merkezi etrafında yürütülür. Öğretmen merkezli modern toplum eğitiminde öğrenci, bilgiyi alan ve söylenenleri benimsemek zorunda olan edilgen bir bireydir. Bireysel farklılıkların göz önünde bulundurulmadığı, ezbere ve bilgi aktarımına dayanan bir anlayış öne çıkmaktadır. Modernitenin eğitimi algılayışında temel karakter, “kapitalist ekonominin ve ulus devletin isteği doğrultusunda insanların üretilmesini sağlamaktır. Modern toplumlarda insanların devletten bağımsız eğitime hatta eğitilmeme hakları dahi yoktur” (Toku, 2000:184). Modernizmin son noktası olarak da postmodernizm olgusuyla karşılaşmaktayız. Önceleri daha çok modernizmin değillemesi olarak da ifade edilen postmodernizm, dünyada hemen hemen her alanda önemli çığır açmıştır. Toku, modernitenin programına ilişkin şu görüşlere yer vermektedir:

Modernitenin tüm programı; her şeyi seküler boyutlara indirgemek, apriori düzeydeki ilkeleri hesaba katmamak, yeryüzüne egemen olmak için gökyüzünden yüz çevirmek ve bütün bunları da sadece sözde, tek amaç olarak kabul edilen insanın özgür, eşit ve mutlu olması için yapmak şeklinde görünmektedir. Acaba modernitenin gerçekten de insanlara özgürlük, eşitlik ve mutluluk getirdiği doğru mudur? Bu soruyu moderniteyle birlikte oluşan yeni toplumsal yapının kurumsal ilişkilerine bakarak cevaplandırmak daha kolay olacaktır” (Toku, 2000:183).

Birçok toplumbilimci tarafından postmodernizmin günümüz dünyasında yaşanan ağır bir bunalım sonrasında hız kazandığı vurgulanmaktadır. Postmodernizmin temel özelliği “Aydınlanma geleneğine dayanan rasyonalizmi sorgulamaları, sanattan felsefeye kadar uzanan geniş bir kültürel alanda bir duyarlılık ve tepki şeklinde ortaya çıkmasıdır. Postmodernizm, modernitenin temelini oluşturan hümanizm ve rasyonalizme karşı bir hareket olarak ortaya çıkmıştır” (Demirci, 2000:91). “Postmodernizm kimilerince postendüstriyel toplum, tüketici toplum, medya toplumu, elektronik toplum, bilgi toplumu olarak da adlandırılan “yeni bir toplum türünün ortaya çıktığı ve geçmiş birikimlerle de sıkı sıkıya bağlı olduğu bir olgudur” (Demirtaş, 2002:324). Egemen kültür anlayışlarına karşı çıkıldığı iddia edilen postmodernizmde, okullardan beklentiler de farklı bir boyut almıştır. Bu bakış açısına göre; “eğitimli insan artık sadece bilgiyi alan kişi değil aynı zamanda temel bilgisayar becerilerine sahip olan kişidir. Eğitimli kişi artık enformasyon toplumunun tüm beklentilerini yerine getirecek şekilde yeni kitle iletişim araçlarının da kullanılmasıyla yetiştirilecek ve kendini yetiştirecektir”. Bu süreç öğrenci merkezli eğitimin her yönüyle kullanıldığı bir süreç olarak da kabul edilebilir. Postmodern eğitim çok yönlü ve çok boyutlu bir eğitim olarak adlandırılmaktadır. Eğitimin sadece okullar gibi resmi kurumların denetiminden çıkmaya başladığı, eğitimin bir özel kuruluş ve ticari bir işletme gibi değerlendirildiği görülmektedir. Postmodern anlayışa göre; “eğitim yoluyla herkes öğrenilmiş bilgilere sahip olacak, bilgi kazandırma ve öğretim etkinlikleri okulun

dışında gerçekleştirilecektir. Sokaktaki vatandaş kitle iletişim araçları yardımıyla öğrenebilecektir” (Demirtaş, 2002:326). Daha net bir ifadeyle eğitim tüketim toplumunun rahatlıkla tüketebileceği bir nesne haline gelecektir. Postmodern eğitim “seri üretim yapabilecek insan yetiştirme yerine, elit insanı, mükemmel insanı yetiştirmeyi amaçlamalıdır” (Demirtaş, 2002:327).

Sanayileşmiş toplumların okulları, kuşaklar boyunca çocukları tornadan çıkmış gibi elektro-mekanik teknolojinin ve fabrika hayatının gerektirdiği şekilde yetiştirmeye devam etmiştir. Okul, çocukları yeni sanayi toplumuna hazırlamak için kurulmuş sistemin bir parçasını oluşturuyordu. Bu konuda sanayileşmiş kapitalist ya da komünist, kuzey ya da güney toplumları arasında bir farkı yoktu. Postmodernizmin ortaya çıktığı dönemde ise, kültür ve eğitimle ilgili birçok anlayış değişime uğramıştır. Bunlardan birisi, elektronik bilgi ve haberleşmelerdeki gelişmenin sonucu zaman anlayışımızı değiştirmesidir. Bu gelişmelerle birlikte gerçeklikle hayal arasındaki ayırımı bulanıklaşmıştır. Modernite ise, gerçeklikle hayal arasındaki ayırımı faaliyet alanlarına göre totaliter bir anlayışla, yararlı olup olmamasına göre yapıyordu. Bu yüzyılda evrensel bilgi ve yüksek kültür ile kitle kültürü arasındaki ayırım ortadan kalkmaya başlamıştır. Onun yerine toplumların kendi değerleri ön plana çıkmaktadır. Evrensel doğruluk veya sınıf anlayışı geçerliliğini yitirmiştir. Bütün kültürlerin araştırılmaya değer olduğu ve kültürün unsurlarının, kendi yapısı ve tarihsel gelişim süreci içinde ele alınması gerçekliği vurgulanmıştır. Çünkü, yaşadığımız yüzyılda hangi kültürel farklılıkların ve bunların hangisinin üstün olduğunu tanımlamak güçleşmiştir (Ercan, 1998).

Postmodernizm’i “Bilgi Toplumu” olarak da adlandıran bakış açıları bulunmaktadır. Özden’e göre (1999) bilgi toplumu, bilginin gerçek sermaye ve zenginlik

yaratan başlıca kaynak hâline geldiği bir toplumdur. “Bilgi toplumunun temelini teknoloji oluşturmakta ve bilginin kaynağı olarak da bilimsel düşünce ve bilişim teknolojisi” yer almaktadır (Erkan, 1994). Bilgi toplumu öğrenilebilir insan davranışlarını, bilim dünyasının verilerini anlamak, yorumlamak, kullanmak, yenilerini ortaya koymak, problem çözüme yeteneği kazanmak gibi özellikleri ön plana almaktadır (Can, 1998). Özdemir, bilgi toplumunda bireylerin yaratıcılığının önemli olduğunu, bireylerin; kendini gerçekleştiren, girişimci, yaratıcı ve üretici olmaya yöneldiklerini ve temel bilgisayar becerileriyle donatılmış ve siyasal, sosyal, tarihsel sistemlerle tanışık olmaları gerektiğini belirtmektedir (Özdemir 1997). Modern zamanlarda öğretmenlerin en önemli rollerinden birisi “bilgi aktarma”dır. Bilişim Toplumunun yükselen değerleri ışığında öğretmenlerin bilgi aktarıcı değil, öğrencilerin hangi bilgiyi nerede arayacağını, ona nasıl ulaşacağını öğretmektir (Özdemir, 1997).

Küreselleşme, “toplumlar üzerinde büyük bir baskı, dünya sisteminde yaygın bir toplumsal korku oluşturur ve dünyada egemenlerin çıkarına olup bitenleri rıza gösterme amacına dönük olarak işlevde bulunur. Kapitalizmin müzminleşen krizi olan küreselleşme, ayrıcalıkların ve mahrumiyetin, servetin ve yoksulluğun, kaynakların ve acizliğin, gücün ve güçsüzlüğün, özgürlüğün ve kısıtlamanın yeniden dağılımıdır; kısaca emperyalizmin yeni bir formudur” (Kızılçelik, 2001:66).

Modernizm ve postmodernizme yönelik tartışmalar epey uzun bir süre etkisini sürdürecektir. Burada tüm bu tartışmalara yer vermek bu çalışmanın amacını aşan bir tutumdur. Hızla globalleşen/küreselleşen dünyada eğitimin önemi de o oranda etkisini sürdürmektedir. Küreselleşen dünyada ekonomik kaynakların dengeli dağıtılmadığı; ekonomik kaynakların küçük bir varlıklı azınlık grubunun elinde toplandığı bir durumda

küresel eşitsizlikler her alanda olduğu gibi eğitimde de etkisini sürdürmektedir. Bu eşitsizlikler postmodern toplumda bireylerin yetişmesinde fırsat eşitsizliklerine dönüşmekte, birçok insan ve kesim eğitim sürecinin dışında kalmaktadır.

Küreselleşme konusunda çok farklı görüşler savunulmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte kimi toplumlar önemli avantajlar elde ederken kimileri de bu süreçten olumsuz etkilenmektedir. Küreselleşmenin istenmeyen boyutlarını en aza indirebilmek için kimilerince, insanların ve toplumların eskiye göre daha farklı formlarda yetiştirilmesi gerekliliği düşünülmektedir. Bu bakış açısı “toplum olarak, kültürel değerlerini özümseyen, farklı kültürel değerlere saygılı, bilişim teknolojilerinden maksimum yararı sağlayabilecek niteliklere sahip, paylaşımcı, işbirliğine ve grup çalışmasına yatkın bireyler yetiştirme” (Yurdabakan, 2002:64) ile karşılaşılabilecek sorunların çözülebileceğini vurgulamaktadır. Aynı bakış açısı, geleneksel eğitim politikalarının bu süreci izleyemeyeceğini; eğitim sistemimizin ve politikaların “modern yaklaşımları irdeleyerek yeniden gözden geçirmesini ve gerekli mali desteği sağlayarak, yeni projelerin geliştirilmesini ve yaşama dönüştürülmesini” (Yurdabakan, 2002:64) savunmaktadır. Küreselleşmenin istediği insan tipine ilişkin olarak şu özellikler de öne çıkmaktadır:

...Değişimci bir dünyada gerçeğin oluşabilmesi için geleceğin işgörenlerini yetiştirmek amacı benimsenmelidir. Değişimci dünya da güvenilir olan, ortak tutkuları yerine getiren, gururlu hareket eden, özgecil davranan, dünyaya açık, toprak sevgisi olan, doğanın ekolojik dengesini savunan, kültürel ve tinsel zenginliklere önem veren, sebatkar olan, eşitliği savunan ve eşitlikten yana olan, vatandaşlık görevlerini yerine getiren, takım ruhunu benimseyen ve takım ruhuna uygun hareket eden, değer ve alışkanlıklarla karşı karşıya kalmayı küçük bir din dersi olarak algılamayan bireylerin önemi artmaktadır (akt. Doğan, 2002:90).

Küreselleşmeyle birlikte yetiştirilmesi düşünülen insan modelinde önemli değişimlerin görülmesi aynı zamanda bu yetiştirme sürecinde önemli rolleri olan eğitimcilerin de rollerinin yeniden gözden geçirilmesini gündeme getirmektedir. Küreselleşme sürecinde eğitimcilerin değişen rollerine ilişkin kimi eğitim araştırmacıları tarafından şu görüşler öne sürülmektedir:

Özerk bireyler yetiştirmek, bilgiyi bulmak, bilgiyi incelemek ve yorumlamak için öğretmenlerin eğitimde kullandıkları metodların gözden geçirilmesi sağlanmalıdır. Günümüz öğretmeni daha çok sözcü görevini üstlenmiş durumundadır. Bunun yerine eşlik eden eğitimci rolünü üstlenmelidir. Küreselleşmede yeni bilgi ve iletişim teknolojisi önemli bir yer almaktadır. Bu nedenle öğretmenler bilgiyi ve iletişim teknolojilerini kullanan, yararlı hale getiren kişiler olmak zorundadırlar. Küreselleşme sürecinde eğitimin gelişebilmesi için eğitimde farklı alanların olduğu kabul edilmeli ve bunların özerkleştirilmesi sağlanmalıdır. Bireysel olarak işgörenler eğitim düzeylerinin artırılmasını sağlamalıdır. Böylece bilgiyi malzeme olarak kullanan, edimine yansıtan kişilerin değerlendirilmesi diğerlerinden daha farklı olarak yapılmalıdır. Değerlendirme kriterlerinde ücrete de yer verilmelidir (akt. Doğan, 2002:97).

Görüldüğü gibi sadece yetiştirilecek bireylerin ve toplumun değil aynı zamanda onların yetiştirilme sürecinde önemli katkıları bulunan eğitimcilerin de bir değişim sürecinden geçmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın buraya kadar olan bölümünde eğitim olgusu tarihsel ve felsefi bakış açılarıyla ele alınmaya çalışılmış; eğitim ve insan yetiştirmenin nasıl bir düşünsel süreçten geçtiği vurgulanmaya çalışılmıştır. Daha sonra da toplumbilimin eğitim ve insan yetiştirmeye ilişkin temel görüşlerine yer verilmiştir. Eğitim daha çok makro sosyoloji yaklaşımları açısından ele alınmıştır. Dünyadaki son gelişmeler ve değişmeler ışığında eğitim ve insan yetiştirme anlayışları da değişikliğe uğramaya başlamıştır. Önce modernizm ve sonrasında da postmodernizm perspektiflerinde eğitim ve “sınırları çizilen

toplum anlayışında” insan yetiştirme olguları ele alınmaya çalışılmıştır. Bu temel yaklaşımların bilinmesi eğitimin gerek dünyadaki ve gerekse de Türkiye’deki gelişiminin kavranmasını daha mümkün kılacaktır. Bu açıdan bu gelişim dinamiklerinin kısaca ortaya konulması bu çalışmanın daha da anlaşılmasını mümkün hale getirecektir.

II.3.1. AİLE VE İNSAN YETİŞTİRME

Çalışmanın bu bölümünde temel eğitim ajanları olarak da adlandırılan ailenin insan yetiştirme sürecindeki yeri ele alınmıştır. Toplum bilim literatüründe aile daha çok toplumsal kurumlar arasında ele alınmakta ve bir yapı kavramıyla ilişkilendirilmektedir (Gökçe, 1990). Ailenin yapısında, zamanla değişime uğrayan yönler olmasıyla birlikte temel özelliklerde bir devamlılık durumu da söz konusudur. “Aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne kadar toplumda oluşturulmuş özdeksel ve tinsel zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir kurumdur” (Sayın, 1990:2) biçiminde tanımlanırken; bir diğer tanım da; “içinde insan türünün belirli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli biçimde düzenlendiği, eşler ve anne babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre başka yakınlar) arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı bir toplumsal kurumdur” şeklindedir (Ozankaya, 1972:215). Ailenin bir çok tanımının daha yapılabileceği de göz önünde bulundurularak yapılacak olan tüm tanımlarda aile, bir insan yetiştirme ve sosyalleştirme kurumu olduğu görülmektedir. Bu açıdan temel eğitim aktörleri arasında sayılan anne babalar (aileler) bu çalışmada üzerinde durulan bir kavramdır.

Aile iki nedenden ötürü toplumsal bir kurum olarak değerlendirilmektedir. “Bunlardan birincisi; ailenin en önemli görevlerinden birisinin insan neslini üretmek ve de devam ettirmek; ikincisi de ailenin başka kurumların da kaynağı olmasıdır” (Kocacık, 1991:265). Bu açıdan ailenin işlevlerinin ortaya konulması gerekir. “Endüstrileşmeyle birlikte geniş ailenin giderek çekirdek aileye evrimleştiğini ve bu açıdan ailenin birçok işlevini yitirdiği” (Gökçe, 1984:59) vurgulanmaktadır. Günümüzde özellikle kentlerde daha çok çekirdek aile biçimine tanık olmaktadır. Çekirdek aile üreme ve çocukların küçük yaşlardan itibaren sosyalizasyonlarını sağlama işlevini üstlenmiştir (Gökçe, 1984).

Celkan’a göre ise (1989) ailenin eğitim açısından temel işlevi sevgi, saygı, güven duygusu, koruma, şefkat gibi konularda çocuğa insani duyguları kazandırmaktır. Çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirebilmesi için fiziksel ve duygusal gereksinimlerinin karşılanması önem taşımaktadır. Çocuğun kendi içinde tutarlı bir kişiliğe sahip olabilmesi için, aile içindeki yaşantılar ve deneyimler önemlidir. Bu, çocuğun toplumsallaşmaya başladığı ve onun sonraki yaşamında çok önemli sonuçlar doğuracak olan bir sürecin ilk basamağını ifade etmektedir. Toplumsallaşma sürecinde aile ortamı, ailenin geçmiş deneyimleri, sosyoekonomik ve kültürel yapısı, değişik biçimlerde çocuğun şekillenmesine ve yetişmesine neden olur.

Kağıtçıbaşı (1984), aile çocuk arasındaki ilişkiler örüntüsünün, anne babanın çocuğun yetiştirilmesi hakkındaki değer yargılarına etki ettiğini belirtmektedir. Anne babalar gerçekte çocukların en önemli özdeşim kaynaklarının başında gelmektedir. Anne baba ve çocuk arasındaki etkileşim sonucunda çocuk bir eğitim süzgecinden geçer (Tuncer, 1980).

Çocuğun toplumsallaşmasında önemli bir diğer konu da anne babanın çocuk yetiştirme anlayışlarıdır. Her ne kadar çocuğun toplumsallaşmasında kendi payı olmakla birlikte, aile içindeki ilişkinin niteliği özellikle de erken yıllarda anne babanın çocuğa yönelik tutumları, çocuğun gelişimini etkilemektedir. Yapılan birçok araştırmada özellikle de psikoloji, sosyal psikoloji, eğitim gibi bilimlerce daha çok anne baba tutumları üzerinde durulmuştur. Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları gerçekten de çocuğun toplumsallaşmasında ve sağlıklı bir kişisel ve sosyal gelişim göstermesinde önemli bir noktadır. Literatürde anne babaların çocuklarına karşı takındıkları tutumlar daha çok kabul etme-reddetme ve özerklik-denetim biçiminde iki temel boyutta değerlendirilmektedir (Erkan, 2002). Yavuzer (1993), anne baba tutumlarını 5 ana noktada bir araya getirmiştir.

Bunlar, temel özellikleriyle:

Aşırı Baskılı Otoriter Tutum: Anne, baba ya da her ikisi tarafından katı bir disiplinin uygulandığı ve her kurala koşulsuz itaatın beklendiği tutumdur. Bu tutumda, çocuk bir araç gibi görülmekte ve kişiliği yok sayılmaktadır.

Aşırı Hoşgörülü Tutum: Çocuğun her dediğinin yapıldığı, her istediğinin karşılandığı çocuğun insiyatifi elinde bulundurduğu bir tutumdur. Bu tutuma çocuk-erkil aile yapısı demek de mümkündür. Anne baba ve çocuk arasında sağlıklı bir iletişim yoktur.

Anne babanın çocuğun yetiştirilmesinde birbirleriyle çelişen duygu, düşünce ve tutumlara sahip olmaları ya da kendi kişiliklerinde çarpıklıkların olması sonucunda ortaya çıkan bir durumdur. Bu tutumla büyüyen bir çocuk hangi durumda nasıl davranacağını bilemez, kendini uygun bir model seçemez..

Aşırı Koruyucu Tutum: Çocuğun her yaptığının gözetim altında tutulması, çocuğun gereğinden fazla kontrol edilmesi ve çocuğa aşırı özen gösterilmesi durumudur.

Güven Verici ve Hoşgörülü Tutum: Çocuklara bir birey olarak saygı duyulduğu, çocuğun her yönden gelişiminin sağlanmaya çalışıldığı, çocuklara hoşgörüyle

yaklaşıldığı, çocuklara konulan kısıtlamaların rasyonel olduğu ve çocuğun gelişiminin dikkate alınarak belirlendiği bir tutumdur (akt. Erkan, 2002:45).

Son yıllarda yapılan çalışmalarda giderek artan bir boyutta, tek boyutlu, anne babanın çocuk üzerindeki etkilerini inceleyen ve kavramsal çerçevesini bu şekilde oluşturan araştırmalar eleştirilmekte ve eksik bulunmaktadır. Aile ele alınırken artık “karşılıklı etkileşimsel (interactional) modellere vurgu yapılmakta ve anne babanın çocuk üzerindeki etkilerinin tek yönlü olmadığı, anne baba çocuk ilişkilerinin bütünlüklü olarak ele alınması ve birbirlerine yaptıkları karşılıklı etkilerden söz edilmesi gerektiği” vurgulanmaktadır (Saatçılar, 1997).

Sosyal Psikoloji tarafından kullanılan Bağlamsal model yaklaşımına göre, insan gelişimi, bireyle çevre arasında süregelen yaşam boyu bir etkileşimdir ve bu dinamik süreçte bireyin edilgen değil aksine etkindir, kendi ortamını seçebilir ve ortamın da onun davranışları üzerinde etkili olduğu görülebilir (Kağıtçıbaşı, 1990). Aile çocuk etkileşimi incelenirken alanın multifaktöriyel yapısı göz önünde bulundurulmalı ve diğer etkileyicilerin etkilerine de dikkat edilmelidir. İşte bu çalışmada da insan yetiştirme olgusu ele alınırken tüm bu arka planların önemli ve etkili olduğu gerçeğinden yola çıkılmıştır. İnsan yetiştirme sadece formel değil aynı zamanda informel boyutları da kapsamaktadır. Kurumsal eğitimle karşılıklı etkileşim içinde olan aile, akrabalık sistemi, kültür, sosyoekonomik seviye, çocuk yetiştirme biçimleri, ailenin büyüklüğü, yaşam standartları, hayata bakış açıları ve çocuğa yükledikleri değerler de incelenmesi gereken ve bu çalışmada ele alınan konular arasındadır.

II.4. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE TÜRKİYE'DE İNSAN YETİŞTİRME

Tüm toplumlarda olduğu gibi, Türklerde de eğitim anlayışı ve eğitim uygulamaları, onların yaşam tarzlarına göre şekillenmiştir (Akyüz, 1989). Türk ve Osmanlı Eğitim sistemi Türk örfüne ve İslami yaşam biçimine sahip çıkan ve bunu her koşulda yaşatmaya çalışan insanlar yetiştirmeyi hedef almıştır. Öğrencilerden öğretmenlerine, din adamlarına koşulsuz itaat etmeleri istenirdi çünkü; bilginler Peygamberin varisleriydi ve onlara itaat eden Allah'a ve Peygamber'e de itaat etmiş olacaktı. Öğrencilerin öğrendikleri konuyu tartışmalarına izin verilmezdi. Ezberlemek ve aynen tekrarlamak en iyi öğrenme şekli olarak kabul edilirdi (Akyüz, 1989).

Osmanlı eğitim kurumları, Müslüman olmak şartı ile zeka, yetenek, çalışma ve bağlılık vb. şartları taşıyan herkese açık bir yapılanma içerisindeydi. Osmanlılarda eğitim resmi ve sivil olmak üzere iki yönde gelişmiştir. Acemi Oğlanlar Ocağı 1.Murat zamanında sistemleşmeye başlamış, Devşirme yöntemiyle Osmanlı Devletinin asker ihtiyacını karşılamak üzere geliştirilmiş resmi bir eğitim kurumudur. Burada savaş esirlerinden veya Hıristiyan azınlıklardan seçilen çocuklar Türk ailelerinin yanında hizmet ederek yetiştirilir ve bu ocağa alınır. Bu kurumdaki en büyük amaç Osmanlı ordusuna asker yetiştirmektir (Akyüz, 1989).

Sıbyan Mektepleri ise daha çok geniş halk kesiminin eğitimini üstlenen sivil öğretim kurumları idi. Bu okullarda 5-10 yaşlarındaki çocuklara okuma- yazma; bazı dini bilgiler ve basit hesap işlemleri öğretilirdi. Bu okullar örgün eğitimin ilk basamağını oluşturuyordu. Çocuklara ayrıca ahlak ve terbiye vermek bu kurumların en temel amaçları arasındaydı. Çocuğu kötülüklerden sakındırmak ve iyiliğe-hayra sevk etmek Osmanlı toplumunun eğitim felsefesini oluşturmaktaydı. Yine medreseler de halkın daha çok

dini eğitimini sağlamak amacıyla kurulan ve geliştirilen kurumlar arasındadır. Tüm bu kurumların yanı sıra meslek eğitimi yapan ahilik teşkilatı ve esnaf loncaları da Osmanlı toplumunun yaşamında oldukça büyük bir öneme sahip kurumlar arasındadır. Buralarda iş ahlakı, dayanışma, saygı, dürüstlük, itaat vb. değerler çocuklara kazandırılmaya çalışılırdı.

Genel olarak Osmanlı medresesinin 16.Yüzyıldan sonra sadece din adamı yetiştiren okullar durumuna geldiğini söylemek mümkündür.Osmanlının içe kapalı yaşam biçiminin ve 18.Yüzyıldan itibaren batı ile yapılan savaşların kaybedilmesinin de etkisiyle imparatorluğun sosyoekonomik sistemi bozulmaya başlamış ve bunun sonucunda da eğitim sisteminde bozulmalar meydana geldiği görülmüştür (Akyüz, 1989; Koçer, 1991; İnal, 1996).

Dine dayanan eğitimin yerine batı modeli eğitim kurumlarını oluşturabilmek Tanzimat'tan başlayarak Islahat devrinde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kuruluş yıllarında en çok tartışılan sorun olmuştur (Koçer, 1991; Akyüz, 1989; Kirby, 2000; Kafadar, 1997; Berkes, 2002). Osmanlının gerilemesini engelleyebilmek amacıyla eski sistemden ayrı ve bağımsız olarak ve direkt padişaha bağlı olan Askeri Okullar açılmaya başlanmıştır. Açılan yeni okullarla eski eğitim öğretim kurumları uzunca bir süre yan yana varlıklarını sürdürmüşlerdir. Yeni okulları yaygınlaştırmaya çalışan Tanzimat hareketinin temel amacı devleti yukarıdan aşağıya doğru değiştirebilecek batı tarzında eğitim almış askerler ve bürokratlar yetiştirmektir. Tanzimat dönemindeki politikalar ve uygulamalar Fransız eğitim sisteminin damgasını taşımaktadır (Gök, 1999; Tanilli, 1989; Kaygısız, 1997). Tanzimat döneminde, düşüncede ve hayatta eski ve yeni ikililiği eğitimde de etkilerini göstermiştir. Bu ikililiği İslamcılık ve Avrupalılık olarak özetlemek mümkündür

(Topses, 1982). Berkes'in de belirttiği gibi Tanzimat'ın büyük bir başarısı kızların da eğitim sürecinden faydalanmalarını sağlamak olmuştur (akt. Topses,1982).

Osmanlı'nın son dönemlerinde eğitim, özellikle etik bir içerik içinde düşünülmüş; insanların ahlak yoluyla sağlıklı olabilecekleri ve bu sayede Osmanlı-Türk toplumunun birliğinin sağlanabileceği kabul edilmiş bir genel doğru olarak karşımızda durmaktadır (Topses, 1982). Osmanlı tımar düzeninin çöküşüyle birlikte, Osmanlı'nın tarımsal kesimler üzerindeki denetiminin kaybolmaya başlaması daha öncesinden oldukça etkili olan yerel yönetim sistemini zayıflatmıştır. Bu zorunlu değişimin de etkisiyle Fransız tipi merkezi bir yönetim biçimi benimsenmiştir. Merkezden yönetim Osmanlı'nın, askeri bürokrasiden sivil bürokrasiye geçmesini gerektirdiğinden; Osmanlı eğitim sisteminin artık yeni bilgi ve becerilerle donatılmış bir bürokrat sınıfı yetiştirmesini zorunlu kılmıştır. Bu nedenle; eskiden olduğu gibi, bu yeni bürokrat sınıfının medreseler yerine, artık; yeni okullarda, "mekteplerde, yetiştirilmesi gerektiği anlayışı ön plana çıkmaya başlamıştır (Tekeli'den akt. Başaran, 1999:93).

Tanzimat ve Islahat dönemi sonrasında Osmanlı siyasetinde önemli bir yeri bulunan Jön Türklerin eğitim politikalarının temel amacı seçkin öğrencileri genel bir akademik eğitimden geçirmek ve elit bir sınıf yaratmaktır. Bu dönemde açılan okullarda her ne kadar fakir ailelerin başarılı çocukları burslu olarak yetiştirilmekteyse de bu okullar öğrencilerini genellikle İstanbul'daki özel sınıflarından seçmişlerdir (Kaya, 1974).

1876 yılında zorunlu ilköğretim anayasayla hükme bağlanmıştır (Çağlar, 1999:128). Ancak tüm çabalara rağmen bu hedefe yeterince ulaşamamıştır. Oktay'a göre; Tanzimat döneminde ilköğretimin yaygınlaştırılması için öne sürülen düşüncelerin temel gerekçesi "dinini daha iyi anlama" gerekçesidir (akt.Çağlar, 1999:128). Bu da gösteriyor ki

Osmanlı eğitim sistemi, dinsel içerikli bir yapıdadır. Çağlar; bu yüzden Batı tipi ilköğretim okullarının geleneksel Osmanlı ilköğretim kurumlarının bir devamı olarak değil; bu okulların bir alternatifi olarak açılmaya başlandığını belirtmektedir (Çağlar, 1999:128). Genel olarak Cumhuriyet öncesi Türk eğitiminde şu noktalar dikkati çekmektedir:

1-Osmanlı toplumunda mektep ve medrese gibi eğitim kurumları hem sosyal dokuyu güçlendiren hem de uygarlığın gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Eğitim kurumları kamu görevlileri ve orduya asker yetiştirme amacını yerine getirmişlerdir (Kaya, 1974:61).

2-Osmanlılarda ilköğretim, “Kuran ezberlemek ve biraz da hat nakşettirmek” için yapıldı (Cırıtlı, 1983). İlköğretimin en temel malzemesi Kuran’dı ve o da Türkçe değil Arapça idi. Öğrencilere, Türkçe okuma ve yazma öğretilme gereği duyulmamıştır (yazma dersi Tanzimat’tan sonra öğretim programlarına konmuştur) (Çağlar, 1999:128).

3-Türk Eğitimi hem devletçi hem de elitist olarak gelişmiştir (Kaya, 1974:76). Toplumun ve devletin değiştirilmesine yukarıdan aşağıya doğru bir seyir izlenerek başlanacaktı. Tanzimat döneminin iki önemli eğitim kurumu olan Galatasaray Lisesi ve Mülkiye Okulu, yönetici sınıfların çocuklarını eğitmek için başvurdukları kurumlar olmuşlardır. Bu yeni okulların öğrencilerinin gelecekte babalarının yerlerini almak için yetiştirildikleri de kabul edilmektedir (Kaya, 1974).

4-Tanzimat’la oluşan askeri ve sivil yönetim için gerekli bürokratik kadronun yetiştirilmesi, modern eğitim kurumlarına olan ihtiyacı doğurmuştur (Gök, 1999:4).

5-Kapitalistleşme sürecinin hızlanması ile; farklılaşmış, uzmanlaşmış örgütlü toplumlarda görülen meslekler için yeni okullar açılmaya başlanmıştır. 19. yüzyıl boyunca

başta tıp ve mülkiye mektepleri olmak üzere, ebe mektebi, öğretmen yetiştiren okullar, hukuk mektebi, meslek yüksekokulları açılmış ve yaygınlaşmıştır (Gök, 1999:4).

6-Devletçi politikaların güçlendiği İttihat ve Terakki iktidarının (1908-1918) canlı siyasal ve kültürel döneminde eğitim başarılması gereken tüm gelişmelerin bir önkoşulu olarak görülmüştür (Gök, 1999:4).

7-Osmanlı Batılılaşma hareketi, devletin gücünün azaldığı bir dönemde Batı'nın zorladığı bir süreç olarak işlemiştir. Bu nedenle Batılılaşma hareketi, modern bir toplum oluşturmaya yönelmemiş, yalnızca devletin ayakta kalmasını sağlamıştır. Hem dayatılan bir süreç olması nedeniyle hem de ekonomik ve toplumsal yaşamın gereklerine bağlı olarak Osmanlı Batılılaşma sürecinde eğitim, temelde sivil bürokrasinin yetiştirilmesine yönelik "laik" eğitim kurumlarının kurulmasıyla sınırlı bir gelişme göstermiştir (Ünal ve Özsoy, 1999:39).

Eğitim sistemimizin temelleri 1920'lerin başında Cumhuriyet'in kuruluşuyla atılmıştır. Köklü toplumsal değişim ve dönüşüm yaşayan başka toplumlarda olduğu gibi Türkiye'de de, ulus devlet kurma sürecinde, yeni toplumu yaratmak ve yaratılan yeni toplumun ihtiyaçlarına ve değerlerine uygun yeni insanı yetiştirebilmek için, eğitime çok merkezi bir rol biçilmiştir. Bu dönem, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın tek parti olarak Türkiye'yi yönettiği ve Kemalist Batılılaşma – modernleşme programının toplumsal yaşamın her alanında uygulamaya konduğu dönemdir (Gök, 1999; Kaplan, 1999). Eğitim aracılığı ile, bir yandan yeni topluma uygun ve rejimi güçlendirecek insanın yetiştirilmesi beklenirken, diğer yandan özellikle ekonomik amaçlara hizmet edecek insan gücünün yetiştirilmesi hedeflenmiştir. 1923'te toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde yeni devletin ekonomik modeli olarak liberalizm benimsenerek; liberal ekonomi modeline uygun

olarak ekonomiyi destekleyen; işe, hayata, üretime dönük bir eğitim anlayışının uygulanmasına karar verilmiştir (Topses, 1982).

Türkiye’de eğitim hareketleri ve eğitim sisteminin çeşitli yönleri ve sorunlarına ilişkin fikir ve tartışmalar toplumun Batı’ya yönelme süreciyle ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte eğitim bir taraftan toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yapısındaki değişmelerin lokomotifini olmuş; diğer taraftan da toplum yapısındaki global değişmeler bizzat eğitim düşüncesini ve hareketlerini belirlemiştir (Kafadar, 2002).

Cumhuriyet’in ilk on yılında geleneksel yapı köklü dönüşümlerle çözülmesi sürecinde, yapılan veya yapılması düşünülen yasal düzenlemeler ve kurumsal düzenlemeler demokratikleşme sürecinin alt yapısını ya da geri planının oluşturulmasını hedeflemiştir. Cumhuriyet’in kendi bireyini oluşturabilmesi için onu eğitmek ve toplumsallaştırmak amacıyla yeni bir ulusal kimliğe ihtiyaç duyulmuştur. Ulusal kimlik de yeni bir insan tipini gerektirmiştir. Bu tür bir yapılanmanın ancak genç nesillerin eğitimiyle mümkün olabileceği düşünülmüştür. “Cumhuriyetin ilkelerine sahip çıkan, akılcı, laik bir Cumhuriyet nesli” rejimin temel güvencesi olarak düşünülmüştür. Bu amaçla, “çağdaş bir eğitim düzeni”ni kurulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, 3 Mart 1924’te ilk adım atılmış; eğitimin birliği sağlanmıştır. Tevhid’i Tedrisat Kanunu’nun çıkarılmasıyla birlikte medreseler kapatılmış; buralarda eğitim gören öğrenciler ve onların öğretmenleri de ortaöğretim kurumlarına aktarılmıştır. Bu dönemde açılan okullar daha çok Batı tipi eğitim kurumlarının programlarını uygulamaya yönelmişlerdir.

Eğitim alanındaki düzenlemelerin en kökteni harf devrimi olmuştur. 1929 yılında Türk harflerinin benimsenmesi Cumhuriyet’in gündeme getirdiği kültür devriminin temelini oluşturmuştur.. Tüm yurttaşları yeni harflerle okur-yazar kılmak için büyük bir

seferberlik başlatılmıştır. İlk Millet Mektebi 11 Ağustos 1928 günü İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda açılmış ve çıkan yönetmeliğe göre Gazi Mustafa Kemal, Millet Mektepleri'nin baş öğretmeni olmuştur.

Eğitim araştırmacılarının pek çoğu Kurtuluş Savaşı'ndan başlayarak Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar geçen süreci, Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyine çıkarılması süreci olarak ele almışlardır. Bu süreçte etkili olan en önemli dinamik ise Batılılaşma olarak görülmektedir. Cumhuriyet kadroları eğitime de bu açıdan büyük işlevler yüklemişlerdir. Atatürk'ün bu dönemde eğitime ayrı bir önem verdiği bilinmektedir. Atatürk 1 Mart 1923 tarihinde TBMM'de yaptığı bir konuşmada eğitimin önemini şu sözleriyle açıklamıştır: “Eğitim ve öğretimde uygulanacak yöntem bilgisi, insan için bir sus, tahakküm aracı yada medeni bir zevkten ziyade, yaşamada başarılı olmayı sağlayan pratik ve kullanışlı bir araç haline getirmektir” (Akyüz, 1974'ten akt. Akçora, 1999: 692). “Millet olma şuurunu geliştirmek, aynı millete mensup olma duygusunu güçlendirmek, milli birlik ve beraberliği pekiştirmek” Atatürk'ün eğitime ve eğitimciye yüklediği en önemli görevler arasındadır (Akçora, 1999).

Atatürk'e göre eğitim; “ulusal idealleri beslemek, özgür ve ulusal bir devlet yaratmak, yeni Türk liderlerini yetiştirmek, dinamik ve modern bir toplum kurmak için” çok önemli bir araçtır. Bu durum, halkın da eğitilmesi sorununu gündeme getirmiştir. Cumhuriyeti kuran kadrolar bu dönemde “Milli Terbiye” kavramına dikkat çekmişlerdir. Atatürk, Kasım 1924'te Samsun'da öğretmenlerle yaptığı bir konuşmada, “Milli Terbiye” kavramının temellerini atmıştır:

(...) Milli Terbiyenin ne olduğunu bilmekte artık bir gıla teşevvüş kalmamalıdır. Bir de milli terbiye esas olduktan sonra, onun lisanını, usulünü, vasıtalarını da milli yapmak zarureti, gayr-i kabil-i münakaşadır. Milli terbiye ile inkişaf ve ila

edilmek istenen genç dimağları bir taraftan paslandırıcı, uyuşturucu, hayali zevaitle doldurmaktan dikkatle içtinap etmek lazımdır (...) (Akyüz, 1978:259'dan akt. Topses, 1982: 206).

Milli terbiye kavramının, ulus birliğinin, bütünlüğünün sağlanmasında vazgeçilmez, temel bir öge ve etkinlik olarak anlaşıldığı görülmektedir. Eğitime bu dönemde, "ulusal birliği sağlaması" biçiminde makro bir işlev yüklenmiştir (Topses, 1982).

On yıllık bir gelişme planı olarak 1926 yılında hazırlanan Maarif Teşkilatı Hakkında Lahiya, tarımsal alanlarda çiftlik okullarının açılması, ders konularının yaşanan çevreye uygun olması, her bölgenin ekonomik özelliklerine uygun sanat okullarının kurulması, düşünsel etkinliklere, bireysel çalışmalara önem verilmesi, bilimsel yöntemlerin geliştirilmesi, pedagojik reformların yapılması gibi rasyonel ve pragmatik hedefler öngörmüştür (Gök, 1999). Bu temel çizgiyle, Cumhuriyet ideolojisini pekiştirmek ve yaygınlaştırmak için yurttaş eğitiminin yanı sıra, köylüyü ve kırsal alandaki insanın eğitilmesi ve onun üretici kılınması amaçlanmıştır. Bu durum artık "Pragmatist, işe ve üretime dönük bir eğitim anlayışına" geçilmeye başlandığını göstermektedir. Daha önce de değinildiği gibi Cumhuriyet ideolojisi "yeni ulusun ve devletin üst yapısını oluşturacak sosyokültürel devrimleri başarmak için eğitimi ayrıcalıklı bir konuma getirmiştir (Topses, 1982: 203). Özellikle bu dönemde çok fazlaca üzerinde durulan köye yönelik öğretmen yetiştirme anlayışı, Cumhuriyet dönemi eğitim politikalarının temelini oluşturmuştur (Topses, 1982).

1929'da dünyada yaşanan ekonomik bunalım, yeterli sermaye birikimi ve nitelikli işgücünden yoksun bulunan Türkiye'yi etkilemiş ve devletçi ekonomi politikalarını gündeme getirmiştir. Bu dönemde devlet aracılığıyla planlı bir kalkınma amaçlanmış ancak

özel sektöre de karşı çıkmamıştır. Bu planlama dönemi aynı zamanda eğitimde de planlama anlayışını gündeme getirmiştir. 1936 yılında mesleki ve teknik eğitim için hazırlanan plan kabul edilmiş ve 1939 yılında da I. Milli Eğitim Şurası toplanarak “eğitimde planlama” konusu tartışmaya açılmıştır.

1 Kasım 1937 yılındaki konuşmasında Atatürk: “Okuyup yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak, memleketin büyük kalkınma savaşının istediği teknik elemanları yetiştirmek, memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, kuşaktan kuşağa yaşatacak birey ve kurumları yaratmak başlıca hedefimizdir” (Akçora, 1999: 694) biçimindeki görüşleriyle okuma ve yazmanın önemini vurgulamaya çalışmıştır. Bu dönemde alfabe ve yazı sistemi değiştirilmiş, eğitim ve öğretim birliği sağlanarak laik eğitim sistemini benimseme çalışmalarına hız verilmiştir.

1923 – 1939 yıllarını kapsayan süreçte izlenen eğitim politikasının başlıca amacı, her düzeydeki okullarda, öğrencilere cumhuriyetçi, demokratik ve laik bir siyasi eğitim vermek olmuştur. Bu dönemde yayınlanmış bir genelgede “Mektepler, Cumhuriyetin esaslarına sadık kalmayı telkine mecburdur” ve 8 Eylül 1924 tarihli bir başka genelgede de “çocuklarımız kalplerinde ve ruhlarında Cumhuriyet için fedakar olmak mefkuresini taşımalıdır” denmektedir (akt. Ülker, 1995:87). Bu dönemdeki Milli Eğitim Bakanı Esat Bey’in konu ile ilgili sözlerinin yer aldığı 1931 tarihli bir genelgede de şu görüşler öne çıkmıştır: “Her dersin asıl amacı öğrencileri milli hayata intibak ettirmek ve onlara Türk milletine ve Türkiye Cumhuriyeti’ne azami derecede bağlı ve azami derecede faydalı birer vatandaş haline getirmektir”. Yine bir başka genelgede ise Esat Bey: “Türk mektebi, eline teslim edilmiş olan her Türk çocuğunun Cumhuriyet rejiminin psikoloji ve ideolojisini tamamiyle kavramış, Türk milleti ve Türkiye Cumhuriyeti için azami derecede faydalı bir

Türk vatandaşı haline getirmeye mecburdur” (Ülker, 1995:87) demektedir. Görülmektedir ki bu dönemdeki en büyük hedef, cumhuriyeti koruyup geliştirecek, onu yaşatacak bireyleri yetiştirmektir.

Bilimsel anlamda büyük bir gelişim gösteren Batı'nın yakalanabilmesi için yeni kuşakların, yeni değerlerle yetiştirilmeleri gerekliliği öne çıkmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında düşünülen eğitim, çocuk eğitiminin yanı sıra halk eğitimini de kapsamaktadır. Çünkü gelecek kuşakları yetiştirecek olan anne ve babaların da bu anlamda bilgili ve yetenekli olmaları gerekiyordu. Türk kadınının eğitim görmesinin gerekli ve zorunlu olduğu düşüncesinde olan Atatürk “kadınlar, çocukların ilk eğiticisi olarak, erkek kadar, hatta ondan da fazla kendini yetiştirmelidir. Eğer hakikaten milletin anası olmak istiyorlarsa böyle olmalıdır” demektedir (Eray ve diğerleri, 1995:102).

Daha önce de değinildiği gibi, 1930'larda ekonomiye devlet müdahalesinin artmasıyla eğitim alanında da yeni model arayışları hız kazanmıştır. Eğitim artık sanayinin isteklerine uygun işgücünü karşılayabilmek durumunda kalmıştır. Bu gelişme kurtuluş yıllarında ve Cumhuriyet rejiminin kurumsallaşması sürecindeki hedeflerle çelişmektedir. Köy Enstitüleri, teknik eğitim okulları hep bu dönemdeki gelişmelerdendir. Ancak eğitimin de planlanması çabaları bir süre sonra önemini kaybetmiştir. 1940'lı yıllarda İsmail Hakkı Tonguç'un önderliğinde Köy Enstitüleri açılmaya başlanmıştır. Köy Enstitüleri'ni bitiren öğretmen ve eğitmenler kendi köylerine atanmışlar ve kendi köylerinin top yekun kalkınmasında çok önemli roller ve misyonlar yüklenmişlerdir.

Türkiye Batı'da karar kılmış ve Batı değerlerinin, Batı estetiğinin en kısa sürede benimsenmesi ve toplumun Osmanlı'yı çözülmeye sürükleyen zihniyetten arındırılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Aslında denilebilir ki, Kurtuluş Savaşı sıralarından

başlayarak Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar olan tüm süreç Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyine çıkarılması sürecidir.

İkinci Dünya Savaşı'na kadar her seviyedeki okullar çeşitlenmiş ve yaygınlaşmıştır. Cumhuriyet kadroları, zorunlu eğitimi sadece yeni kuşaklara eğitim öğretimi verme değil, aynı zamanda Türk Devrimi'nin yeni değerlerini genç kuşaklara benimsetme aracı olarak da ele almışlardır. Tek parti döneminin sosyal ve kültürel politikaları "halk için, gerekirse halka rağmen" şiarında ifadesini bulan otoriter, merkeziyetçi, reformcu anlayışa göre düzenlenmiştir. Eğitim ve kültür alanlarında, bu reformların en etkin olanlarına örnek olarak Köy Enstitüleri ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın aydınlanmacı kültür politikaları gösterilebilir. İkinci Dünya Savaşının sona ermesini izleyen 1946 yılı, Türkiye için yeni bir dönüm noktası sayılabilir. Ekonomik yapıda "Pazar Ekonomisinin" ağırlığını hissettirmesi, tarımda makineleşme, kentleşme, iç göç, nüfus artışı gibi faktörler eğitim politikalarını da etkilemeye başlamıştır. Daha sonraki yıllarda da ortaöğretim kurumlarının artması, İmam Hatip Okullarının ve yabancı dilde eğitim yapan resmi ve özel ortaöğretim kurumlarının yaygınlaşması hep bu toplumsal koşullar içinde açıklanabilir.

1940'lardan sonra, Türkiye'de başlayan Milliyetçilik akımının temelinde, "Alman idealist felsefesi yatar. Temelde, elitist (seçkin) bir anlayışla, üstün insanların eğitimi ve onların yönetimi ilkesi işlenir. Savaşın sona ermesi, köy enstitüleri uygulamalarının gündeme gelmesi, Türk Eğitim tarihi açısından önemli bir atılımdır. 1948'lerden sonra ise Türkiye hemen hemen her alanda olduğu gibi eğitim alanında da önemli ölçüde ABD'den etkilenmeye başlamıştır" (Topses, 1982: 208).

Ülker (1995), milli şef döneminde (İsmet İnönü dönemi) hızla gerçekleşen radikal dönüşümlerin olmadığını; temelde yenilikçi düşüncelerden vazgeçilmediğini ama 50'li yıllarda artık daha statükocu ve bürokratik bir dönemin, gerek dünyadaki konjonktürden gerekse de kısmen de olsa sivilleşmiş yeni bürokratik yönetim anlayışından kaynaklanarak, başladığını vurgulamaktadır.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini gerçekleştiren Milli Birlik Komitesi'nin hükümet programında, milli eğitim Türkiye'nin en önde gelen davası olarak kabul edilmişti (Gök, 1999). 1973 tarihinde çıkarılan ve Türk Eğitim Sisteminin yapısını, ideolojisini belirleyen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 1983 yılında yapılan değişikliklerle birlikte "milliyetçi ve dini bir eğitim ideolojisi" gibi bir işlev yüklenmiştir. Bu kanuna göre; Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün bireylerini;

1. Atatürk ilke ve devrimlerine Anayasa'da ifade edilen Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe, karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda geliştirmek gerekli bilgi, beceri, davranış ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırma yoluyla hayata hazırlamak, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamaktır (1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu).

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek, hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmak hedeflenmektedir. Ancak bu temel ilkeler, uygulama basamağında bir türlü istenen düzeye çıkarılamamıştır.

Kaya (1974), eğitimin Türkiye’de daima batılılaşma ve kalkınma için bir anahtar olarak düşünüldüğünü; bu anlayışın sonucu olarak da hükümetlerin eğitimin gelişmesinde en azından sayısal olarak yaygınlaşmasına katkıda bulduklarını belirtmiştir. Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze kadar eğitim alanına önemli paralar aktarılmış olmasına rağmen bir türlü istenen sonuçlar alınamamıştır. Kaya; Türk milli eğitimindeki son 50 yıllık süreçteki değişmelerin toplumu olumlu yönde etkilemekten uzak olduğunu belirtmektedir. Eğitim sürecinden geçen kimselerin genellikle bu avantajlarını toplumu sömürmekte kullandıklarını, toplumu kişisel çıkarları uğruna aldattıklarını söylemektedir. Bu yüzden de Kaya (1974); Türk eğitim sisteminin kişilere önemli bazı davranış biçimlerini kazandırmakta başarısız olduğu düşüncesindedir. Ona göre eğitim sorunlarımız genellikle politikacıların ve onlara daima evet diyen basiretsiz eğitimcilerden kaynaklanmaktadır. Eğitim hizmetlerinin yayılmasında ve gelişmesinde daha çok kısa vadeli siyasi düşüncelerin ve uygulamaların etkisi olmuştur. Bundan dolayı uzun vadeli politikalar bir türlü uygulamaya konulamamış; bu da kaynakların boşuna harcanmasına yol açmıştır. Eğitimdeki planlama ve örgütleme yetersizliği yapılan masrafların israfına yol açarak eğitim sisteminde dengesizlikler doğurmuştur (Kaya, 1974:53-54).

24 Ocak 1980 kararları ve 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrası hakim olan sosyal, ekonomik ve kültürel yeniden yapılanma anlayışı, eğitimin ilkokuldan başlayarak

eğitimin her kademesini derinden etkilemiştir. Örneğin din dersleri zorunlu hale getirilmiş, eğitimin içeriği milliyetçi, dinci, tutucu bir anlayışla Türk-İslam sentezi doğrultusunda belirlenmeye başlanmıştır. Kamu hizmeti olarak sunulan, ancak Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana ana çizgileriyle seçkin olan eğitimde, 1980'ler sonrası, özellikle devlet okullarının kalitesinin hızla düşmesiyle birlikte eşitsizlik, yetersizlik ve ayrımcılıkların boyutu derinleşmiştir. Bununla ilgili olarak eğitimde özelleşme faaliyetleri başlamış ve yoğun olarak bugün de devam etmektedir (Gök, 1999).

“12 Eylül 1980'den sonra eğitimin her seviyesine Türk-İslam sentezi doğrultusunda müdahaleler yapılmış, din eğitimi yaygınlaşmış, İlahiyat Fakülteleri, İmam-Hatip Okulları, Kuran kursları sayı olarak hızla büyümüştür” (Gök, 1999:8).

12 Eylül 1980 ile hem baskıcı, otoriter bir kurumsal yapı, hem de plansız ve altyapı düşünülmeden açılan okullar devlet üniversitelerinin kalitesini düşürerek teknisyen yetiştiren kurumlar düzeyine indirmiştir. Ortaöğretimde de, hayata hazırlayıcı yetenekleri geliştirmeyen ansiklopedik bilgi depolamaya dayanan bir eğitim anlayışı yerleşmiştir (Gök, 1999). Kaynakların yetersizliği Türkiye eğitiminin ciddi bir sorunudur. Bunun sebep olduğu kalabalık sınıflar; ikili, üçlü öğretim, birleştirilmiş sınıflarda öğretim, genel eğitimin niteliğini olumsuz olarak etkilemektedir.

1980'lerle birlikte artık eğitim sisteminde eskiye oranla oldukça çok sayıda farklılığın başladığı bir döneme girilmektedir. Cumhuriyet döneminde konulan hedef “cemaat ile milletin özdeşleşeceği, mahalli farklılıklara izin vermeyen (anti-partikülarist), laik ve modern bir toplum” hedefiydi (Ülker, 1995: 90). Belirli bir kalkınma yakalanmıştı ama bu kalkınma çelişkili ve sorunlu bir kalkınma idi. 1980'lerle birlikte ülkede bir kriz başladı ve giderek parlamenter sistemin de kesintiye uğramasına yol açtı.

Kadınların eğitiminde nicelik ve nitelik yönünden Cumhuriyet'in ilk yıllarından bu yana gözlemlenen gelişmeler kadınların toplumsal konumlarını ciddi bir biçimde değiştirmekten uzaktır. Kadınların eğitim süreci boyunca yaşadıkları cinsiyet kökenli ayrımcılık ilk, orta ve yükseköğretim kurumlarında değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır.

12 Eylül 1980 Askeri darbesi sonrasında yapılan ilk genel seçimler sonrasında Turgut Özal'ın Başbakanlığındaki Anavatan Partisi iktidarıyla Türkiye'de artık liberal politikaların uygulanmasıyla birlikte yetiştirilmesi hedeflenen insan modelinde de değişimler/değişiklikler meydana gelmiştir. Liberal ekonomik politikaların uygulamaya konulduğu 1980 sonrası Gevgili (1990), "Türkiye'de artı en önemli simgeler "iş bitirme", "köşe dönme", "milyoner bir sınıf yaratma" kavramları öne çıkmıştır. Artık hakim kılınmaya çalışılan temel anlayış yırtıcı, acımasız, olabildiğince bencil bir bireysel atılımdı ve artık kullanılan yöntem değil sonuç önemli hale gelmeye başlamıştı" şeklinde tanımlamaktadır. Türkiye'de, küresel dünyaya entegrasyonu sağlamak ve eğitimde mevcut sorunları çözmek amacıyla bir çok projeler hazırlanmış ancak bunların birçoğu ya raflarda tozlanmaya bırakılmış ya da çok kısa bir süreliğine gerekli altyapı düzenlemeleri yapılmadan uygulamaya konulmuş; ancak sonuçları alınmadan uygulamadan kaldırılmıştır.

12 Eylül 1980 İhtilali'nin ardından kurulan Milli Güvenlik Konseyi Hükümeti'nin (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983) programında yer alan biçimiyle " Milli eğitim ve öğretimde, Atatürk Milliyetçiliğinin yeniden yurdun her köşesine kadar yaygınlaştırılmasını sağlayacak tedbirler alınmıştır. Atatürk Milliyetçiliği ve ilkeleri ile pekişmiş milli unsur; bilgi ve becerileri kazanmak bütün öğretim kurumlarındaki öğrencilerin amacı olmalıdır. Bu şekilde yarının teminatı olan çocuklarımızın yabancı

ideolojilerle yetiştirilmelerine izin verilmeyerek onların birer anarşist olmaları önlenecektir” (Güneş ve Güneş, 2003:103-105) ibaresiyle Türk Eğitim sisteminin Atatürk ilkeleri ışığında yeniden yapılandırılacağına üzerinde durulmaktadır.

Bu dönemde yetiştirilmesi düşünülen insan modeli konusunda da yine aynı programda, “gelecek kuşağın, eğitim kurum ve kuruluşlarında Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren, ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına saygılı olan; milli demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren yurttaşlar yetiştirmek” anlayışı kabul edilmiştir (Güneş ve Güneş, 2003:104).

Son yıllarda Türkiye’de eğitim alanında en çok tartışılan konuların başında “Çağdaş eğitim” gelmektedir. Bu tartışma daha çok “milli ve ahlaki değerlerimizi koruyarak” batıya uyum sağlayabilmek, eğitim sistemindeki gelişmelere ayak uydurabilmek şeklinde sürdürülmektedir. Aydın’ın tespitiyle ve 20 Mayıs 1983 tarihli ANAP Parti Programında yer aldığı şekliyle “çocuklarımız ve gençlerimizin modern ve ileri Türkiye idealine ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı olmasının yanında milli ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş biçimiyle yetiştirilmelidir” (Aydın, 1997’den akt. Güneş ve Güneş, 2003:98). Bu ifade ediş biçimi Türkiye’de batılılaşma tartışmalarında sık sık karşılaştığımız iki zıt ve çelişkili durumu - bir yandan çağdaş dünyaya uyum sağlamak ama onların kültürel yaşam biçimlerinden uzak durmak – yeniden gündeme getirmektedir.

Türkiye’de batılılaşma hareketinin başladığı 19. yüzyıldan beri ülke şartlarına uygun bir eğitim sisteminin geliştirilemediği görülmektedir (Kaya, 1974). Ülkemizde

eğitim, evre koşulları ile ilişkili olmayan soyut bilgi aktarmadan ibaret bir noktaya gelmiştir. Eğitim sistemimiz seçkin aydınlar yetiştirmekle milli olma vasfını kaybetmiştir.

Türkiye’de eğitim alanında bazı sıkıntılarla karşılaşılmaktadır. Hızlı okullaşma oranları eğitimdeki kaliteyi azaltmaktadır. Sosyal ve ekonomik yaşantıyla ilişkisi olmayan, insanları hayatta başarılı kılabilecek becerilerin verilmediği; aksine, soyut bir öğretim programının uygulanması sonucu hayatta başarısızlıklara imkan sağlandığı programlar ve eğitim uygulamaları tüm eğitim kademelerinde görölmektedir. Otoriter öğretim yöntemimizle silik kişilikler yetiştirilmektedir. Ayrıca partizan politikaların uygulanması sonucu eğitimde olumsuz gelişmeler yaşanmaktadır.

Türkiye’de insan yetiştirme ve eğitim politikası yukarıda belirlenen sorun alanlarının yanında farklı görüşler tarafından da eleştirilmektedir. Türkiye’de eğitim sistemi üzerinde yapılan tartişmaların önemli bir kısmında, nicel boyutta önemli değişimlerin gerçekleşmesinin yanında, bunların nitel dönüşümlere yol açmadığı üzerinde durulmaktadır. Temel sorun daha çok “zihniyet değişikliği” ile ilgili olarak ele alınmakta ve Cumhuriyeti kuran kadroların, kendi topraklarının kültürel mirasına dayanmaktansa daha çok batı tipi bir kültürün yerleştirilmesi biçiminde yanlış hedefler ortaya konduğu ile ilgilidir. Bu tartişmaların bir kısmı kültürün önemli bir öğesi olan dinin etkisinin azalması, bir diğerisi de daha çok milliyetçi ve dinci özelliklere (Türk İşlam Sentezi) ağırlık verilmesini, halka dayalı bir kültürün göz ardı edilmesi üzerinde yapılmaktadır.

Bu tartişmaların ilk kısmında Macit, “Türkiye’de eğitim, niteliksel yönden fazlaca işlenmemiştir” yakınmasında bulunarak; eğitim kurumlarının ancak nicel olarak geliştirildiğini ve “insan yetiştirme ve kaliteli eğitim açısından başarısız bir çizgide seyrettiği”ni vurgulamıştır (Macit, 1995:79). Macit, Türkiye’de insan yetiştirme ve eğitim

politikasını İslami bir bakış açısına sahip çıkararak eleştirmekte ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında hedeflenen uluslaşma çabalarını Korlealçi'den yaptığı alıntıyla şöyle değerlendirmektedir: “Bugünkü eğitim sisteminin başarılı bir yönü vardır. Bu eğitim, beşinci sınıftan itibaren öğrencileri küçük ideologlar haline getirir. İdeolog yetiştirme gayesiyle ailenin etkinliğini azaltma ve aile müessesini aşındırma çabaları, yabancılaşmaya yapısal temel hazırlamıştır. Eğitim sisteminde organik dayanışmanın esas olduğu bir toplumda – bir tarihsel kalıp - işlerliği olan bu değerlerin öğretilmesinin yerini, ulusçuluk almıştır. Modern Türkiye'nin kurumları, Durkheimci bir kalıp üzerine oturtulmuş, fakat bunda da istenildiği şekilde başarılı olunamamıştır” (Macit, 1995:79). Hasgür de benzer bir vurgu yapmıştır:

Atatürk'ün cumhurbaşkanı olması ile başlatılan; Batı normlarına körü körüne bağlılığı ölçüsünde dine ve Türk'ün milli yapısına uzak olan bir milli eğitim yapılaşması, İnönü devrinde bütün hızıyla devam etmiş, okullar ve toplum İslami esaslardan tamamen tecrit edilmeye çalışılmıştır. 1950'lerde başlayan demokratikleşme süreciyle beraber, o güne kadar çok katı ve tavizsiz biçimde uygulanan laiklik ilkesi yeniden gözden geçirilerek, dini bilgi edinme ve dini vecibeleri serbestçe yerine getirme ilkesi her ne kadar tam uygulanamasa da benimsenmiştir. Daha sonraki dönemlerde de dini hürriyetler zaman zaman kesintiye uğrasa da artarak ve gittikçe önemi anlaşılacak şekilde devam etmiştir. Bu konuda Turgut Özal'ın gayretlerini hiçbir zaman unutmak mümkün değildir” (Hasgür, 1995:209).

Mardin ise “ Cumhuriyet'in kültür politikası, yerel kültürel kökleri arama çabasının üstüne bindirilmiş kararsız bir Batı kültürü hayranlığından oluşmaktadır” diyerek izlenen Batılılaşma politikalarını eleştirmiştir (Mardin, 1991:275-277).

Bolay ise, Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi'nde sunduğu bildiriye çok daha sert bir eleştiriyle Türkiye'de eğitim alanında görülen gelişme ve değişimleri şöyle değerlendirmektedir:

(...) Zihnimizde yerleştirilen pozitivist, materyalist ve çağdaş değerler diye sunulan mitleri ve putları zihnimizden atmalıyız ve kültürümüze ait değerlerimizle ve kavramlarımızla düşünmeliyiz. Batı'yı, batıcılığı onun sunduğu değerlerin geçerlilik derecesini sorgulayabilmeliyiz.

Pozitivizmin panzehiri dindir, metafizik düşüncedir. Bunları geliştirmeliyiz. Kaybolan değerlerimizi yenilemeliyiz. Bünyemize uygun yeni değerler geliştirmeliyiz. (...) geçirdiğimiz 150 yıllık tecrübelerden ders almalıyız. Bu gün Batı'da olduğu gibi bilimi yakından sorgulamalıyız. Böylelikle laikliği (laisizmi) bir ideoloji, bir aydın dini gibi takdim eden zihniyetin metafizik düşmanlığına, aydınlanma felsefesi anlayışına dayanan temelleri sarsılmış olacaktır. Tıkanan eğitim sistemimizin önünü, onu mitlerden kurtararak açmak mümkündür. O zaman eğitimimiz istikrara kavuşabilir ve özgün sistemler getirebilir. (...) eğitimde reform, geçmişle geleceği imtizaç ettirmekle mümkündür.

Geçmişin imkanlarına ve reddine dayanan hiçbir hareket, reform olamaz ve olamamıştır. Hiçbir eğitim sistemi, kendisine bu kadar düşman eleman yetiştirmemiştir. Türk'e, İslam'a ve milli kültüre bu kadar düşmanı ancak bu sistem yetiştirebilmiştir. Bunda da pozitivistin metafizik düşmanlığı ile pragmatizmin idealleri hiçe sayan tavrı ön planda rol oynamıştır (Bolay, 1995; 280-281).

Bu gibi eleştirilerin yanı sıra, Türkiye'deki literatürde batılılaşma politikalarını eleştiren görüşler de mevcuttur. Kaplan da bu süreci tersi bir duruşla şöyle betimlemektedir: "Türk milli eğitim ideolojisinin, bir anlamda, yurttaşların "beşikten mezara kadar" itaatkar bir tutum ve davranış içinde olması için var gücüyle çaba gösterdiği söylenebilir. İdeolojinin varsayımlarına göre, ulus kutsaldı, devlet başkanı kutsaldı; yurttaş, bu üçlü kutsallık zırhı içinde yaşayacak ve mutlu olacaktı (Kaplan, 1999: 392).

Eğitim sistemi üzerinde sürdürülen tartışmaların önemli bir kısmında da "gelecekte nasıl bir insan modeli yetiştirmek gerekir?" gibi bir model arayışı ortaya çıkmaktadır. bu tartışmalardan yukarıda ele alınan tartışmaları da içinde taşıyan özelliklere

sahiptir. Ele alınan modeller geçmiş süreçteki aksaklıkları vurgulamakta ve geleceğe ilişkin çıkarsamalarda bulunmaktadır. Turgut bu tartışmaların birinde model arayışı ile ilgili olarak şu görüşlere yer vermektedir:

Model, bir kültürün oluşturduğu çevredir. Çevrenin içini o kültür doldurur. Bir modelin tarihi, geçmişi, alt yapısı vardır. Bizim gibi ülkeler sık sık modeli gelişmiş ülkelere almaktadırlar. Ama alt yapıyı, modeli oluşturan süreci alamamaktadırlar. Alınamaz zaten. Onun için modeller bizde bir şekilden, içi boş bir çerçeveden ibaret kaldı. Modernlik adına alınan modeller, bize uymayan giysilere benzedi. Modellerden yararlanılacaktı, olduğu gibi alınmayacaktı. Kendi modellerimizi dünya standartlarında kendimiz oluşturacaktık. Kaldı ki modellerin eleştirel ve yorumsal bir yapıyı içermeleri gerekmektedir. Biz Doğu'dan ve Batı'dan ne aldıysak eleştirisiz ve yorumsuz aldık. Yani felsefeyi kavrayamadık. Felsefenin, öyle sanıyorum en önemli yöntemi analiz, eleştiri ve yorumdur. Yani sorgulamadır.

Modeller zihniyeti değiştirmede. Yeni modellere götüremedi. Doğu-Batı, Eski-yeni; Sağ-Sol ikilemini doğurdu. Kimlik bunalımı meydana gelindi. Şimdi de laik kesim ve İslami kesim... bu ikilemler arasında demokrasiyi bir köprü olarak koyamadık. Demokrasi, gerçek bir demokrasi Tanrı'nın en büyük bir nimetidir. Tüm İslam ülkeleri, Türkiye demokrasiyle birçok sorunlarını çözebilir. Demokrasiyle dünü değil, günü ve geleceği yakalayabiliriz. Demokrasi bir yaşam biçimidir. Biz daha çok yurttaşlık ve cumhuriyetçi bilgilerle gençlerimizi yetiştirdik. Demokrasiyi, insan haklarını, ekonomik ve demokratik hakları biraz ihmal ettik gibi geliyor bana. Hiç olmazsa 21. yy'da nasıl bir insan tipini yetiştireceğimizi, uzun uzun oturup düşünmeliyiz. İnsan yetiştirme düzenimizi, felsefemizi ona göre düzenlemeliyiz.

İnsan yetiştirme düzenimiz, hiç şüphesiz faşist, komünist ya da teokratik bir insan tipine göre düzenlenmeyecektir. Bunlar geçmiş yüzyılların insan tipidir. Demokrat, derin bilgisi olan araştırmacı, barışçı insan haklarına saygılı bir insan tipi yetiştirmek zorundayız. Adil, erdemli, dürüst çalışkan bir insan tipi... ırk, din, mezhep ayırımı yapmayan bir insan tipi. Bu tipin oluşmasında aile, okul ve toplum öğelerini birlikte çalışması gerekmektedir. 21. yy'a girerken aile hala önemini korumaktadır. Doğu ve güneydoğu Anadolu'da daha birçok aile kız çocuklarını okula göndermemektedir. Oysa anne ilk öğretmendir. Aile, ilk ve anaokuludur. Anne cahil kalırsa bütün aile, bütün toplum cahil kalır ve okul işlerini yerine getiremez.

O halde demokrasilerde tek model yoktur. Çok model vardır. Modeller günün şartlarına göre hergün yeniden oluşur. Tek model genelde devletin ideolojisi, ya da eğitim politikasını oluşturursa daha çok tehlikelidir. Kalıplaşma ve dogmatikleşme, günün gerisine düşme tehlikesi vardır. İslam ve Doğu ülkeleri sık sık bu tehlikenin içine düşmüşlerdir, kendilerini yenileyememişlerdir. Kendi Rönesanslarını yapamamışlardır (Turgut, 1996:115-116).

Görüldüğü gibi Turgut, daha önceki süreçlerdeki çizilmeye çalışılan modellerde eskinin kendi içinde bir dönüşümün yapılamaması sonucunda istenen insan tipine ulaşamadığını vurgulamaktadır. İstenen gelişmelerin yaşanabilmesi için ülke koşullarına uygun “demokratik bir insan tipinin” hakim kılınması gerekliliğini vurgulamış ve ancak bunun da kendi içinde farklılıklara izin vererek “kalıplaşma ve dogmatikleşme” yi önleyebileceğini vurgulamıştır. Turgut demokrasi ve çok kültürlülüğün gerekliliğine ilişkin olarak da şu temel vurgularda demokrasinin ve insan haklarının yaşamsal bir zorunluluk olduğunu vurgulamaktadır:

Öyle sanıyorum demokrasi, gerçek anlamda demokrasi bizim gibi ülkelerin tek kurtuluş yolu. Demokrasi bir köprüdür, Doğu-Batı; milliyetçilik ve medeniyet arasında bir köprüdür. Demokrasi laikliğin, hoşgörünün temelidir. Özellikle çok kültürlü uluslarda demokrasiden başka çare yok. İnsan haklarını içeren ekonomik, sosyal, sağlık ve diğer hakları içeren bir demokrasi bugün yüzyüze olduğumuz birçok sorunumuzu çözer. Demokrasiyi kaldırırsanız ikilemlerle, bunların doğurduğu sorunlarla karşılaşırız. Çok kültürlülük bir zenginliktir. Herkese nasip olmayan bir şeydir. Demokrasi aileye ve eğitim sistemlerine yansımakça birlik kazanamayız. Kavramsal olarak sadece kitaplardaki demokrasi yaşama girmedikçe, hiç birlik kazanamayız. İşlerliği olmayan bir demokrasi de işe yaramaz.

... Sistemin bir geleneği oluşmalıdır. Yalnız başına bir eğitim sistemi yoktur. Bu sistemin diğer sistemlerle ilgisi vardır. Ülkenin sosyal, ekonomik, politik ve demokratik istikrariyle ilgisi vardır. Öğretmenin, belki öğrencinin de sağlık, sosyal ve demokratik güvenceleri sağlanmalıdır. Bazı politikacılarımız gençlerimize çok kötü örnek olmaktadır. Çocuk merkezli, araştırmaya dayalı, bilgi ve ürün üretimine yönelik bir model alınmalı. Dünya standartlarında

çalışmalıdır. Kafa çalıştıran, eleştiren, yorumlayan, derin bilgisi olan bir insan tipi yetiştirmeye yönelik olmalıdır. Bölük, pörçük ikinci ve onuncu elden ansiklopedik bilgiler değil, bir bütünlüğü, derinliği olan, birinci elden bilgiler üretecek; o zaman adil, erdemli, dürüst bir insan tipi de yetiştirmiş oluruz (Turgut, 1996:117-118).

Benzer bir vurgu da Ekşi tarafından yapılmaktadır. Karakter eğitiminin eğitim sistemimizde etkisini yitirdiği vurgulanmakta ve bunun tekrar sağlanması için çeşitli önlemlerin alınması gerekliliği vurgulanmaktadır. Şöyle ki:

Temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek aile, toplum ve okulun başlıca misyonları arasındadır. Bu perspektiften hareketle okulların temel iki amacından bahsetmek yanlış olmaz: Akademik açıdan başarılı ve temel değerleri benimsemiş bireylerin yetiştirilmesi (s.79).

Okullar, yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve sosyal davranışlarını etkileyebilmelidirler. Çağın getirdiği olumsuz durumlar karşısında, okullar öğrencilerine iyi tercihler yapabilmek için seçenekler gösterebilmeli ve aynı zamanda bu tercihleri yapabilmeye stratejilerini ve amaçlarını sunabilmelidirler. Bir toplumun geleceğinin iyi yetişmiş ve karakter sahibi insanlara bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir ve insanlar iyi ahlaki karaktere kendiliğinden sahip olmazlar. Bundan dolayı öğrenim çağındaki her bireyin uygun ahlaki kararlar ve davranışlar sergileyebilmesine yardımcı olacak değerler ve becerilerle donatılması kaçınılmaz olarak okulların temel hedefleri arasındadır. Bu anlamda karakter eğitimi, öğrencilerin sorumluluklarını taşıyabilecekleri makul seçimler yapabilmelerine imkan sağlayan bilgi, beceri ve yeteneklerin geliştirilmesi demektir (Ekşi, 2003:81).

Bu tartışmalardan bir tanesi de gelişen dünyayı yakalayabilmek için yani küreselleşen dünyanın hızına yetişebilmek için nelerin yapılması gerekliliği üzerinedir. Tezcan; küresel dünyanın istediği insan tipini “kendi dışında başka toplumları tanıyacak, dünyadaki yeni gelişmeleri sindirebilecek, uygulayabilecek, algılayıp yorumlayabilecek bireylere gereksinim vardır” biçiminde somutlaştırmaya çalışırken küreselleşmenin eğitim boyutunu da öne çıkarmaktadır. “Bu bağlamda eğitim sistemi, soğuk savaş sonrası oluşan

uluslar arası gelişmeler karşısında bireylerin gereksinim duyacağı yeni değerler ve bilgiler üretecek şekilde yapılmalıdır. Başka bir ifade ile, eğitimin şimdiye dek olan temel amaçlarına yeni dünya düzeninde yaşayacak bireyler için gerekli olacak değerleri ve bilgileri kazandırabilecek yeni amaçlar da eklenmelidir” (Tezcan, 1996:193).

Sonuç olarak, bugün Türkiye’de genel olarak eğitime bakıldığında gitgide kuvvetlenen fırsat ve olanak eşitsizliğine dayalı elit bir sistem görülmektedir. Türkiye’nin sosyoekonomik yapısının değişme ve gelişmesiyle ilişkili olarak, eğitim kurumundaki değişimi de irdeleme gereği açıkça ortaya çıkmaktadır. Eğitim sistemimiz daha çok öğretmen merkezlidir. Eğitim adete bir “sihirli değnek” gibi algılanmış ve tüm sorunları çözebilmenin bir yöntemi olarak değerlendirilmiştir. Küreselleşen dünyaya entegrasyon sürecinde “yetiştirilmeye çalışılan insan modelinde” değişiklikler görülmektedir. Yurttaşlık vurgusu giderek yerini birey vurgusuna bırakmaktadır. Dünyada ve Türkiye’de yaşanan gelişmeler ve karşılaşılan sorunlar, Türkiye’de yetiştirilmek istenen insan tipinin yetiştirilmesinde başarılı olamadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Birçok kesimden günümüzde yetiştirilen insana ilişkin eleştiriler gelmektedir. Tüm bu değişimler, “örgün eğitim merkezli” olarak düşünülen eğitim sistemimizde de değişikliklerin yapılması gerekliliğini doğurmaktadır. Günümüzde daha çok “demokratik eğitim” olgusu öne çıkmakta ve yetiştirilmesi düşünülen insan modelinde de “demokratik” özellikler yer almaktadır. Eğitim sisteminin kişilik eğitimi boyutunda sorunları olduğu eleştirileri, yapılacak bir planlamada ve eğitim politikalarında daha çok karakter eğitimine ağırlık verilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Eğitimin, Türkiye’de değişimler için bir araç olarak görüldüğü ülkemizde, “öğretmen yetiştirme politikası”nın, bu değişim doğrultusunda yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

II.5. KONUYA İLİŞKİN BAZI ÇALIŞMALAR

Çalışmanın bu bölümünde konuyla ilgili olarak eğitim, insan yetiştirme, anne babaların çocuk yetiştirme tutumları/anlayışları, çocuğun değeri, günümüzde nasıl bir insan yetiştirildiği, gelecekte yetiştirilmesi düşünülen insan modeli, etkili okul, öğretmen ve müfredata ilişkin olarak sayısız araştırma yapıldığı literatür incelemesinde görülmüştür. İncelenen çalışmalarda insan yetiştirme sorununun daha çok tek boyutlu olarak ele alındığı görülmüştür. Bu bölümde mevcut çalışmalara değinilmiş ve konuyla ilgili bulgulara kısaca değinilmiştir.

Son yirmi yılın konu ile ilgili çalışmalarından bazı örnekler incelendiğinde hem Cumhuriyet eğitim tarihinin değerlendirildiğini, hem de geleceğe ilişkin öngörülere ulaşma çabalarını görmekteyiz.

Eğitim sisteminde varolan amaç ve ilkelerin neler olması gerektiği, mevcut olanların ihtiyacı karşılayıp karşılamadığı tüm siyasal çevrelerin dikkatini çeken bir konudur. Türkiye’de de Milli Eğitimin genel amaçları kanunlarla belirtilmiştir. 1982 Anayasası temelinde belirlenen amaç ve ilkeler bugün, sermaye kesiminin yaşadığı hızlı yeniden yapılanma sürecinde, ihtiyaca cevap verememektedir. Bu nedenle özellikle TÜSİAD, son yıllarda eğitimle ilgili çeşitli araştırma ve raporları birçok bilim insanına ve çevrelere hazırlatmaktadır. Bunlardan bir tanesi 1990 yılında Gençlik ve Spor Eski Bakanı ve Talim ve Terbiye Kurulu Eski Başkanı olan Zekai Baloğlu’na hazırlatılan “Türkiye’de Eğitim” adlı raporudur. Bu incelemede, eğitim sistemindeki temel sorunlar ortaya konulmuş ve sermaye açısından olası çözüm yolları araştırılmıştır (Baloğlu, 1990).

İlhan Başgöz (1995) “Türkiye’de Eğitim Çıkmazı ve Atatürk” adlı çalışmasında Türk eğitiminin sorunlarını, olası çözümlerini, başta üniversite reformu olmak üzere,

halkevleri, tarım eğitimi, mesleki ve teknik eğitim, Köy Enstitüleri uygulamalarını aktararak; Atatürk'ün eğitim ile ilgili görüşlerini aktarmıştır.

Esergül Balcı Bucak (1993), "Türkiye'de Eğitim Politikaları ve Siyasi Parti Ödülleri" adlı doçentlik çalışmasında" eğitim politikaları kapsamında, eğitimin bilinçli olarak uygulanan eğitim kurumları yönünü; eğitim kültür ödülleri kapsamında ise, okul dışındaki, öngörülmeyen eğitimcilerle ilgili yönünü ele almıştır.

Server Tanilli, (1989) Türkiye'de eğitimin geçirdiği aşamaları ve demokratik bir eğitim modeline ulaşmayı düşündüğü "Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?" adlı çalışmasında eğitimle, bireyde gerçekleşmesi düşünülen davranışlara vurgu yapmış, günümüzde eğitimin durumunu değerlendirmiştir.

Yine tüm Milli Eğitim Şura kararlarında eğitimle gerçekleştirilmeye çalışılan insan modeli hakkında resmi ağızdan bilgiler aktarılmaktadır.

Hasan Ali Koçer (1987) "Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu" adlı çalışmasında Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim politikalarının nasıl belirlendiği ve nelere ulaşmaya çalışıldığını incelemiştir.

"21.Yüzyıla Girerken Nasıl Bir İnsan Modeli Yetiştirelim" adlı çalışmasında Ali Rıza Erdem (1998), Türk Eğitim Sistemini incelemiş; Türk Eğitim Sisteminin yetiştirmeyi amaçladığı insan modelini ifade ettikten sonra yeni bir model ortaya koymaya çalışmıştır. Bu konuda yapılmış bir başka çalışma da İhsan Turgut'un (1998) "Kaostaki Eğitim" adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada azgelişmişlik sürecinden çok gelişmişliğe doğru giderken eğitimin ve içeriğinin neler olması gerektiği; çocuklara nelerin öğretileceği tartışılmıştır.

Yüksel Özden'in (2000) "Eğitimde Yeni Değerler" ve Türk Eğitim Sen'in hazırladığı "21. Yüzyılda Türk Milli Eğitimi" (Çevik, 2001) adlı çalışmalarda 21. yüzyılda eğitimin sahip olması gereken özelliklerine ve bilgi toplumunun gereksinimlerine uygun eğitim politikalarının içeriklerine yer verilmiştir.

Peker, Amme İdaresi Dergisi'nde yayınlanan "Eğitimin Yerelleşmesi ya da Özerkleşmesi" adlı makalesinde şu noktalara değinmektedir:

Yönetim biliminin gelişimi açısından bu uygulama 1900'lü yıllarda uygulanan Taylorizm ya da Klasik Yönetim yaklaşımında görülmektedir. Her türlü plan, program, ölçme, denetim, muayene biçimleri vb. işlerin tepeden hazırlandığı (Talim ve Terbiye Kurulunun, Genel Müdürlerin yaptığı gibi) İl Milli Eğitim Müdürlüklerinin, okulların, öğretmenlerin, öğrencilerin hiç katılımı olmadan emirleri uyguladığı sanılan, gerçekliğini yitirmiş klasik yönetim sistemi uygulanmaya devam etmektedir. Sanki öğrenciler eşit yaratılmışlar, program standart, tüm öğretmenler programı aynı şekilde anlar ve uygular, iş yaşamı standart, öğrenme süreleri eşit (3 yıl, 5 yıl gibi) varsaymak bir anlamda insana saygısızlıktır. Eski bir Yunan düşünürünün dediği gibi "eşit olmayan şeyleri eşitmiş gibi düşünmek kadar adaletsizlik olamaz". Nitekim ülkemizde de olmadı; istediğimiz insanı yetiştiremedik. Gelişmişlik sıralamasında hep gerilere düşmemizin temel nedeni budur (Peker, 1995:32).

Balcı (1999) ise "Okul ile İlgili Meczazlar (Metafor): Seçilmiş Dört Okulda Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Velilerin Okul Algıları" adlı çalışmasında, öğretmenlerin günümüz Türkiye'sinde gündelik hayatlarında kullandıkları meczazların çalışmanın örneklemindeki ilköğretim okullarının temel işlevlerinin; "bakım, bilgi aktarımı ve gençlerin yetiştirilmesi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Öğrenci ve öğretmene ilişkin meczazlar, okul sisteminin, bilgi ve öğretmen merkezli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Okullara göre yapılan analizler, alt sosyoekonomik statüyü temsil eden okula devam eden öğrencilerin ve velilerinin; okula, öğretmenlere ve okul yöneticilerine karşı, diğer gruplara göre, daha olumlu bir tutuma sahip olduklarını göstermektedir.

Uluğtekin (1976) tarafından yapılan bir araştırmada, annelerin reddediciliği arttıkça çocuklara yansıtılmış, kendine dönük ve antisosyal saldırganlıkların arttığı görülmektedir. Annelerinin reddedici davranışları; kızlarda yansıtılmış ve kendine dönük saldırganlık gibi kapalı saldırganlığı, erkeklerdeyse yansıtılmış ve antisosyal saldırganlığı arttırdığı saptanmıştır. Ayrıca annenin kısıtlayıcılığının artması durumunda erkek çocuklarda saldırganlığın arttığı belirtilmektedir.

Bilir ve arkadaşlarının (1987) 3 farklı ilde, 4000 çocuk üzerinde yapmış oldukları araştırmada; dayak uygulamasıyla karşılaşan çocukların duygusal problemlerinin ortaya çıkma sıklığı, dayak uygulamasıyla karşılaşmayan çocuklara göre belirgin biçimde yüksek bulunmuştur.

Atakan'ın (1990) Lise öğrencilerinde anne-baba davranışları ile gençlerin ana-babanın isteklerine uyumu arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmasında, bu uyum ile; erkeklerde babanın oğluya arkadaşlık etmesi ve ikna ederek denetlemesi arasında pozitif ilişkinin olduğunu, kızlarda ise, babanın kızını tehdit ederek denetlemesi ve annenin ise sevgi esirgeyerek denetlemesi arasında negatif ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Şakır (1987), anne babaları sevecen, hoşgörülü ve kabul edici olan ergenlerin, sosyal uyumlarının daha yüksek olduğunu, öğrencilerin sosyal uyumlarının yüksekliği ile anne babaların demokratik tutumları arasında, sosyal uyumlarının düşüklüğü ile anne babaların otoriter tutumları arasında pozitif ilişki olduğu belirtilmektedir.

Kuzgun, ailelerinde demokratik anne baba tutumunun benimsendiğini belirten gençlerin, zamanı iyi kullanma, desteği içten alma, kendini gerçekleştirmeye götüren değerleri benimseme ve kendine saygı gibi alt ölçeklerin pek çoğunda yüksek ortalamalar

elde ettiklerini belirtmişlerdir. Anne babaların ilgisiz ve otoriter bir tutum içinde olduğunu belirten gençler ise, ilgili boyutlarda daha düşük ortalamalar elde etmişlerdir. Kuzgun araştırma sonuçlarından hareketle, gencin kendini gerçekleştirmesine en uygun ortamın demokratik anne baba tutumu ile mümkün olduğunu belirtmiştir. Demokratik tutumun tam karşısında ise disiplinli ve otoriter tutumun yer aldığı ve bu tutumun kendini gerçekleştirmeyi engellediği sonucuna varmıştır. Ayrıca, ilgisiz anne baba tutumunun gençler tarafından sevgi noksanlığı, otoriter tutumun ise hem sevgi noksanlığı hem de katı kontrol olarak algılandığına dikkat çekmiştir (akt.Eryüksel, 1996).

Saatçılar (1997), ana okuluna giden çocukların sosyalizasyon sürecinde ebeveynlerin ve eğitimcilerin rolünü belirlemeye çalıştığı araştırmada, deneklerin eğitim durumları, yaşadıkları yer, ailenin sosyoekonomik durumu, ebeveynlerin çocuklarına karşı takındıkları tutumlar, eğitimcilerin sosyal kökenleri (doğdukları yer, yaşamlarının uzun bir bölümünü sürdürdükleri yer), eğitim durumları, anaokuluna karşı tutum ve düşünceleri ile ebeveynlerle eğitimciler arasındaki değişkenler açısından bir inceleme yapılmıştır. Elde edilen bulgular arsında; aile üyelerinin sosyoekonomik düzeyinin çocukların sosyalizasyonları sürecine etki eden önemli faktörlerden biri olduğu; çocuğun anaokulunu başlamasıyla TV programlarını ve TV kahramanlarını kendine örnek kişi olarak belirlemede sınıf arkadaşlarından etkilendiği; çocuğun anaokuluna başlamasıyla birlikte aile kurumunun eğitim kurumu aracılığıyla yönlendirildiği konuları öne çıkmaktadır. Belirtilen çalışmada ayrıca anaokuluna giden çocukların sosyalizasyonları sürecinde ebeveynlerinin yanı sıra eğitimcilerinin, arkadaşlarının, büyükanne ve büyükbabalarının, TV kahramanlarının önemli birer etken olduğunu göstermektedir.

Cinsiyet rollerinin sosyalleşmesi ve aile dinamiği arasındaki ilişkiyi inceleyen Kağıtçıbaşı ve Kansu (1976; 1977), kuşaklar arası bir karşılaştırma yapmışlardır. Bu araştırmada, cinsiyet rolleri ve standartları ile ideal çocuk sayısı konularında kuşaklar arası değişikliklere ve aile içi cinsiyet rollerinin paylaşılması ve karar verme süreçlerinin algılanışındaki cinsiyetler arası farklılaşmalara bakılmıştır. Cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargılar, benlik kavramı ve rol standartları değişkenleri açısından anneler ve kız çocukları arasında bir farklılaşma bulunmazken, erkek çocuklarla anneleri arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür. Ayrıca erkek çocukların babalarına göre daha az geleneksel tutumlar içinde oldukları gözlemlenmiştir. Aile içinde alınan kararlarda hangi çocuğun fikrinin daha çok alındığı sorusuna anne babalar eşitlikçi oldukları yanıtını vermekle beraber, erkek çocuklar kız kardeşlerinin daha az ciddiye alındığını iddia etmişlerdir. Araştırmada elde edilen bulguların, bu durumu doğruladığı vurgulanmaktadır. Elde edilen sonuçların cinsiyet rolü farklılaşmasının aile içinde çocukluktan başladığını gösterdiği belirtilmiştir (akt.Gökkaya, 1994).

Gökkaya (1994), anne babaların cinsiyet rolü algıları ve cinsiyete uygun çocuk yetiştirme eğilimleri ile okulöncesi çocuğunun cinsiyet rolü gelişimi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Elde edilen bulgularda, anne babaların toplumsal yapımıza uygun cinsiyet rollerine sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Anneni dışıl, babanın eril olduğu geleneksel cinsiyet tipli aileler ilgili araştırmada örneklemin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Anne babaların içinde yaşadıkları kültürün etkisinde kalarak iyi evlat yetiştirme çabası içerisinde oldukları ve kız ve erkek çocuklarını aynı sıfatlarla tanımlama eğilimi gösterdikleri düşünülmüştür. Bulgular, çocukların cinsiyete uygun oyuncak tercihleri üzerinde sadece anne baba cinsiyet rolü algılarının değil, toplumun cinsiyet rollerine ilişkin beklentilerinin de etkili olduğu biçimindedir.

Kandiyoti ise benzer bir çalışmada, kız çocukları ve anneleri arasında cinsiyete ilişkin kalıp yargılar açısından bir inceleme yapmıştır. Bu çalışmada Kağıtçıbaşı ve Kansu'nun tersine, annelerin kızlarından daha katı bir cinsiyet kalıp yargı sistemine sahip oldukları görülmüştür (akt.Özen, 1992).

Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın yaptığı "Türkiye'de Çocuğun Değeri ve Doğurganlık" araştırması, çocuğa atfedilen değer, çocuk sahibi olmayı etkilediği temel varsayımı temelinde Türkiye çapında yürütülmüş bir çalışmadır. Bu çalışmada sosyoekonomik gelişme, değerler sistemi, çocuğun değeri ve doğurganlık tutum ve davranışının nedensel ilişkilerini açıklamak amaçlanmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarından bir tanesi çocuğun değerini, "yaşlılıkta yardım değeri"dir (Kağıtçıbaşı, 1981:90). Bu araştırma da ele alınan "kız ve erkek çocuklarının değeri" boyutunda, kız ve erkek çocukların farklı algılandıklarını göstermektedir. Erkek çocuklar bu açıdan çok daha fazla işlevsel bulunmuştur. Anne babaların çocuklarında görmek istedikleri özellikler arasında "anne babanın sözünü dinlemesi ve iyi bir insan olması" gibi nitelikler yer almaktadır. Çocuğun bağımsız olması değil, anne babasına bağımlı olması; yani çocuğun anne babası için faydacı değeri ortaya çıkmıştır. Çocuğun değerinde eskiye göre bir değişimin olduğu sonucu, geleneksel değerlerin değişimi ile ilişkilendirilmiştir. Bu durum, çocuğun değerinin azalması olarak değil, nitelik değiştirmesi yani çocuğunun ekonomik beklentisinin giderek psikolojik beklentilere doğru bir değişim göstermesi olarak ifade edilmiştir.

Çiğdem Kağıtçıbaşı "İnsan Aile Kültür" adlı çalışmasında, Türkiye'de aile ve çocuk yetiştirme ile uluslararası güç olayında bunların önemini konu edinmiştir

(Kağıtçıbaşı, 1996). Bu çalışmada, çocuk ve yetiştirme ortamının kültürel boyutu ışığı altında, Türkiye için bir model denemesinde bulunulmuştur.

III. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

III.1. Araştırmanın Yöntemsel Dayanakları

Sosyal Bilimler, 20. yüzyılın başlarında, mevcut bilim anlayışındaki pozitivist paradigmanın da etkisiyle Fen Bilimlerinin yöntem ve tekniklerini kullanmış, Fen Bilimlerindeki araştırma ilkelerini benimsemiştir. Fen Bilimleri tarafından kullanılan yöntemlerin ışığında insanı, toplumu, kültürü ve eğitimi araştırmaya çalışan Sosyal Bilimler nedensellik ilkesinin de etkisiyle elde edilen verilerin sayısal analizlerini yapmışlardır. (Şimşek ve Yıldırım, 1999).

Sosyal Bilimlerde, bugün tek bir bilim anlayışı ve metodolojisinden söz etmek mümkün değildir. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında başlayan, yirminci yüzyılın ilk çeyreği ile hızlandığı ve İkinci Dünya Savaşından sonra daha çok hız kazandığı kabul edilen bilimlerdeki gelişmelere paralel giden bilim anlayışında görülen değişmelere kapılarını kapatmış katı empirist gelenek dışında, pozitivistde ısrar eden yaklaşım kalmamıştır. Bugün, bütün bu gelişmelerin ve eleştirilerin etkisiyle bu yaklaşımların daha yumuşayarak post-pozitivistin çatısı altına taşındıklarını görüyoruz. Farklı paradigmaların varlığını kabul ettiğimizde, tercihiniz hangisi yönünde olursa olsun, artık, farklı sosyolojilerin ve farklı metodolojilerin varlığını da görmezden gelemeyiz. Bu durumda hangi anlam yüklenirse yüklensin, tek bir metodolojiden veya tek bir yöntemden söz edemeyiz. Her bir paradigmanın ontolojik, epistemolojik sayıtlıları ile iç içe geçmiş olan metodolojik sayıtlıları vardır. Ve bu metodolojik referans noktaları, diğerleri ile olan iç-bağıntıları göz ardı edilmeksizin, o sosyal bilim anlayışının metodolojisini oluşturur (Dikeçligil, 2000).

Son yıllarda, bilimdeki yorumlamacı anlayışın da etkisiyle, bilginin örgütlenmesi ve sunulmasında tek ve doğru bir yöntemin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu değişimle birlikte Sosyal Bilimler, Fen Bilimlerinden ayrı olarak kendi kavramlarını oluşturmaya başlamışlar, nitel araştırma tekniklerini uygulamaya sokmuşlardır

Nitel araştırma yöntemi, araştırma dizaynı bakımından nicel araştırma yönteminden farklılıklar taşır. Bu farklılıklar araştırmanın planlanması aşamasında daha net olarak görülebilir. Nicel araştırma sürecinde araştırmanın amacı “olguları/nedenleri/etkileri açıklamak; yordamak” iken nitel araştırmanın amacı “incelenen sosyal dünyayı derinlemesine anlamak ve/veya yorumlamak” (akt.Dikeçligil, 2000) olduğundan ve bu araştırmada da eğitimin temel aktörlerinin eğitime ilişkin sosyal dünyalarını derinlemesine anlamak amaçlandığından, nitel araştırma sürecinin izlenmesine karar verilmiştir. Yine nicel araştırmalarda tümdengelimsel hipotezlerin sınanması amaçlanırken nitel araştırmada bu, soru cümleleri şeklinde belirlemekte ve veriler nitel bir özellik taşımaktadır. Nicel araştırma sürecinin kapsamını bir evren veya örneklem oluştururken nitel araştırmada bir veya birkaç sosyal dünya, tipik durumlar incelenmektedir. Veri toplama teknikleri açısından da nicel ve nitel araştırma yöntemleri arasında farklılıklar vardır. Nicel araştırmada anket, nicel nitelik analizi gibi teknikler daha çok kullanılırken; nitel araştırma sürecinde katılımlı gözlem, derinlemesine görüşme, odak grup görüşme, hayat hikayesi daha çok tercih edilen teknikler arasında yer almaktadır. Kullanılan terminoloji açısından da ele alındığında nicel araştırma sürecinde öne çıkan terimlerden bazıları “değişkenler (bağımlı, bağımsız, ara), yordama, test etme, veri, neden-sonuç, ölçme, ölçek, istatistiksel terimler, nedensel açıklama, değerden bağımsızlık, temsil edilebilirlik, geçerlik, güvenilirlik, objektiflik” vb. biçimde ifade edilirken; nitel araştırma sürecinde ise “tipler, kategoriler, sistemler, sosyal eylem süreçleri, semboller, değerler,

sübjektif anlamlar, anlama, yorumlama, günlük hayat, etkileşim, çok boyutluluk, kendiliğindenlik, sübjektiflik” vb. terimler öne çıkmaktadır. Böylece nicel araştırma sürecinde sonuçta “ilgili hipotezler sınanmış ve evren hakkında genellemeler yapılmış olur; ama nitel araştırma sürecinde ise daha farklı bir biçimde, olgunun canlı ve çok boyutlu bir tasviri verilmiş olur” (Dikeçligil, 2000).

Nicel ve nitel araştırmalar içinde yer aldıkları paradigmalara şekillenmişlerdir. Pozitivistik/Natüralistik Paradigma ve Yorumcu/Humanistik/Fenomenolojik Paradigma temel sayıtlar açısından birbirinden ayrılmaktadırlar. “Gerçekliğin doğası nedir?” “Olgular arasındaki ilişkiler nasıldır?” şeklindeki temel ontolojik sayıtlara Pozitivistik/Natüralistik Paradigmanın yanıtları “Objektif, tek “dışarıda”; duyular ile algılanabilir; evrensel kanunlarca yönetilir, neden-sonuç ilişkisi” şeklindeyken Yorumcu/Humanistik/Fenomenolojik Paradigmanın yanıtları “sübjektif, çok, bireylerin anlam dünyaları ile yaratılmış; yorumlanabilir; kendiliğinden (spontane), karşılıklı biçimlendirme” şeklindedir. Bu temel sayıtlardan da görüleceği üzere nitel araştırma sürecinde “daha çok bireyin anlam sistemi inşa ederek sosyal dünyasını kurması ve dolayısıyla yapıyı etkilemesi” amaçlanmaktadır (Dikeçligil, 2000).

Bu çalışmada da mevcut araştırma konusundan hareketle nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır. “Nitel araştırma gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir” (Şimşek ve Yıldırım, 1999:19).

Nitel araştırma yaklaşımında incelenecek değişkenler karmaşık ve iç içe geçmiştir; aralarındaki ilişkileri ölçmek zordur. Araştırmacı, olay ve olguları yakından

izler, katılımcı bir tavır geliştirerek ilişkileri incelemeye çalışır (Şimşek ve Yıldırım, 1999:19). Bu çalışmanın amaç kısmında da belirtildiği gibi; araştırma probleminden hareketle, bu araştırmada temel eğitim aktörleri olarak tanımlanan kişi ve grupların eğitime bakış açılarını ve insan yetiştirme anlayışlarını belirlemek için bu kişilerle önceden hazırlanan mülakat formlarının yardımıyla görüşmeler yapılmıştır. Çalışmaya konu olan değişkenlerin derinlemesine bir incelemesine imkan sağlayacağı düşünülen görüşme (mülakat) tekniği kullanılmıştır. Çalışmada araştırma problemi, alt sorular ve sayıtlılar doğrultusunda görüşme metinleri analiz edilmiştir.

III.2. Veri Toplama Teknikleri

Bu çalışmada, temel eğitim aktörleri olarak tanımlanan, anne babalar (veliler), öğretmenler ve okul idarecilerinin eğitime bakış açıları ve insan yetiştirme anlayışlarını tanımlayabilmek amacıyla, Sosyal Bilimlerde özellikle de Sosyolojide en sık kullanılan araştırma tekniklerinden biri olan mülakat/görüşme kullanılmıştır. Görüşme, bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikayetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkin bir teknik (Şimşek ve Yıldırım, 1999) olmasından dolayı bu çalışmada tercih edilmiş bir veri toplama tekniğidir. Bu tekniğin kullanılmasındaki amaç; yukarıda tanımlanan temel eğitim aktörlerinin dünyalarına girmek ve onların perspektiflerini anlamaktır.

Bu çalışmada araştırma probleminden de hareketle, “sorun merkezli görüşme” tekniği kullanılmıştır. Bu prosedürün ana düşüncesi ile ilgili olarak Witzel tarafından üç ilkededen söz edilmektedir:

1-Görüşmeden önce araştırmacı tarafından temel nesnel boyutları saptanmış bir toplumsal sorunun ele alınması anlamında sorun merkezlidir.

2-Görüşmenin sınırlarının belirli bir olgu etrafında toplanması ve tamamlanmış bir aracın kullanılmamasından dolayı olgu yönelimlidir.

3-“Bilimsel sorunların esnek bir analizi, verilerin aşamalı olarak toplanması ve sınanması nedeniyle yani bir süreçte belirli öğelerin saptanması ve ilişkilendirilmesinin kullanılan yöntemlerle oynayarak yavaş yavaş ve aşamalı bir tarzda açığa çıkarılmasından dolayı süreç yönelimlidir” (akt.Mayring, 2000:57).

Yine Mayring, sorun merkezli görüşmenin ana düşüncesi ile ilgili olarak şu ana noktalar üzerinde durmaktadır:

-Sorun merkezli görüşme, öznel anlamları kişinin kendi formasyonları ışığında görebilmek üzere karşılıklı konuşma yolunu seçer.

-Bunun için, görüşmeci ile görüşülen kişi arasında güven ortamının sağlanmış olması gerekir.

-Görüşme, nesnel durumu önceden araştırılmış belirli bir toplumsal sorun üzerine oturmaktadır.

-Görüşülen kişiler, belirli bir görüşme cetveli çerçevesinde bazı sorularla yönlendirilebilseler de, tepkilerini serbest ve belirli sıklara bağlı olmadan aktarabilirler (Mayring, 2000).

Bu çalışmada temel eğitim aktörleri olarak tanımlanan grubun birbirinden farklı olmasından dolayı, görüşmecilere araştırma probleminin de ışığı altında “Standartlaştırılmış Açık Uçlu Soru”lar sorulmuştur. Patton bu yaklaşımı, “dikkatlice yazılmış ve belirli bir sıraya konulmuş bir dizi sorudan oluşur ve her görüşülen bireye bu sorular aynı tarzda ve sırada sorulur” (akt.Şimşek ve Yıldırım, 1999:97).

Standartlaştırılmış açık uçlu görüşme ile, bu araştırmanın başkaları tarafından da tekrar edilmesi olasılığı artırılmış olmaktadır.

III.3. Araştırma Süreci: (Veri Toplama Aracı ve Örneklemin Tanıtımı, Veri Toplama Süreci ve Analiz)

Araştırmanın kuramsal kısmını oluşturmak amacıyla eğitim, eğitimin işlevleri, insan yetiştirme, toplumsallaşma süreçleri, aile ve insan yetiştirmeye ilişkin işlevleri, anne babanın çocuk yetiştirme anlayışları/tutumları, çocuğun değeri, gelecekte nasıl bir insan yetiştirmeli, ve gelecekteki insanı yetiştirmek için neler yapılmalı konulu çalışmalar incelenmiş ve bunların yardımıyla araştırmanın literatür kısmı oluşturulmuş, temel kavramlar tanıtılmıştır. Yine bu çalışmalar ışığında araştırmanın uygulama kısmında veri toplama araçları olarak kullanılacak mülakat/görüşme formunun taslağı oluşturulmuştur. Mülakat formunda genel olarak eğitimin işlevleri, bugünkü eğitim sisteminde nasıl bir insan yetiştirdiğimiz, çocuğun değeri ve çocuğa yönelik tutumlar, gelecekte nasıl bir insan yetiştirmeli ve gelecekteki insanı yetiştirmek için neler yapılmalı biçimindeki ana sorunlar ve aralarındaki ilişkileri tespit etmeye yönelik toplam 16 soru bulunmaktadır (bkz. Ek:1). Mülakat formunda ayrıca görüşmecilerin demografik durumlarına ait bilgilerin ortaya konulabilmesi amacıyla hazırlanmış 8 soruluk bir bölüm oluşturulmuştur. Mülakatların yapılacağı kişilerin farklı sosyoekonomik seviyede ve farklı öğrenim durumunda olmalarından dolayı, karşılaşılabilecek sorunları giderebilmek amacıyla her bir mülakat sorusu ile ilgili alternatif sorular da hazırlanmıştır.

Bunun ardından araştırmanın örneklemini oluşturmak amacıyla Mersin Milli Eğitim Müdürlüğü'nün Eğitim Bölgeleri Okul Listeleri formundan da hareketle Milli

Eğitim Müdürlüğü'ndeki uzman kişilerin de yardımıyla üzerinde çalışılan örneklemin seçilmesi aşamasına geçilmiştir (bkz. Ek:3). Okul listelerinden sosyoekonomik düzeyi alt, orta ve üst olarak ifade edilebilecek üç farklı saha oluşturulmuştur. Daha sonrada her bir sosyoekonomik seviyeden ilköğretim okulları tespit edilerek bu okullarda gerekli görüşmelerin yapılabilmesi amacıyla Mersin Üniversitesi Rektörlüğü ve Mersin Valiliği'nden gerekli izinlerin alınabilmesi için resmi yazışmalar yapılmıştır. Alınan izin doğrultusunda, seçilen okullara ziyaretler yapılmıştır. Buralarda mülakat formunun oluşturulabilmesi için her üç sosyoekonomik seviyedeki ilköğretim okullarından veli, öğretmen ve okul idarecileriyle birer ön çalışma yapılmış ve veri toplama aracında yer alan ifadelerin anlaşılabilirliği, ifadelerin araştırma sorularına uyumluluğu incelenmiştir. Aynı zamanda görüşme yapılacak kişilerin tespitine yönelik çalışmalar da yapılmış ve alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki okullardaki veliler, öğretmenler ve okul idarecileri arasında 3'er veli, 2'şer öğretmen ve 1'er okul idarecisi belirlenmiş ve bu katılımcılarla ön görüşmeler yapıp mülakatlar için randevu alınmıştır.

Daha önceden belirlenen randevu gününde belirtilen okullarda katılımcılarla bir araya gelinmiş, görüşmelerin yapılacağı uygun bir oda belirlenmiş ve katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazı yardımıyla mülakatlar yapılmaya başlanmıştır. Ancak mülakatların ses kayıt cihazıyla kaydedilmesi sırasında ses kayıt cihazlarında çıkan problemler, katılımcıların tedirginlik hissetmeleri ve görüşmeye yoğunlaşamamaları üzerine ses kayıt cihazı kullanılmasına son verilerek mülakatlar o anda not alınarak yazılmaya başlanmıştır. Her bir mülakat yaklaşık olarak 50-60 dakika arasında sürmüştür. Alt S.E.D. ilköğretim okullarından iki tanesinde 3 veli ile görüşülmüştür. Bu velilerden ikisi kadın ve biri de erkektir. Orta S.E.D. ilköğretim okullarından 2 okulda 3 kadın veli ile görüşmeler yapılmıştır. Üst S.E.D. ilköğretim okullarından ise 1 özel okulda 3 kadın veli

ile görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca Alt S.E.D. ilköğretim okullarından iki tanesinde bir erkek ve bir kadın olmak üzere iki öğretmenle görüşmeler yapılmıştır. Orta S.E.D. ilköğretim okullarından dört tanesinde iki kadın ve iki de erkek olmak üzere toplam dört öğretmenle görüşmeler yapılmıştır. Bu S.E.D. ilköğretim okullarındaki görüşmeci sayısının diğer iki gruptan fazla olması; görüşmeye gidilen okullarda velilere ulaşabilmek için öğretmenlere araştırma konusunda bazı bilgiler verilmiş ve bu okullardaki öğretmenlerin buna olan ilgileri ve araştırmaya katılmak istemelerinden dolayı bu okullardaki öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Üst S.E.D. ilköğretim okullarından iki tanesinde iki kadın ve bir erkek olmak üzere toplam üç öğretmenle görüşmeler yapılmıştır. Alt S.E.D. düzeydeki bir ilköğretim okulundan bir kadın idareciyle; Orta S.E.D. düzeydeki dört okuldan üç erkek ve bir kadın idareciyle olmak üzere toplam dört idareciyle görüşmeler yapılmıştır. Toplam olarak 9 veli (8 kadın, 1 erkek); 9 öğretmen (5 kadın, 4 erkek) ve 7 idareci (3 kadın, 4 erkek) olmak üzere 25 (16 kadın, 9 erkek) kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Bu katılımcılara ilişkin bazı demografik bilgiler Ek 4'te gösterilmiştir.

Mülakatlar yazılı olarak kaydedildikten ve mülakatlar tamamlandıktan sonra çözümlenmiş ve bilgisayara aktarılmıştır. Elde edilen bu yazılı veriler bir ön okumaya tabi tutulmuştur. Araştırma problemi ve alt sorular temel alınarak oluşturulan mülakat soruları çerçevesinde ve bu ön okumaların da yardımıyla belirli kategoriler elde edilmiştir. Bu kategoriler şu şekilde özetlenebilir:

- Eğitimin işlevleri

-eğitilmiş bir insanla eğitim görmemiş bir insan arasındaki farklar

-sosyalleşme yerleri/sosyalleştirme biçimleri

- Günümüzde nasıl bir insan yetiştiriyoruz?
- Çocuğa yönelik tutumlar ve çocuğun değeri

-çocuğun toplumdaki ve ailedeki yeri

-çocukların katılımcıların hayatlarındaki yeri

-kız ve erkek çocuklardan beklentiler

- Gelecekte nasıl bir insan/ideal insan

-gelecekte nasıl bir insan yetiştirmeli

-gelecekte anne babaların çocuklarına kazandıracakları nitelikler

-gelecekteki anne baba tutumları

-gelecekteki ilköğretim okulu öğretmenin ideal nitelikleri

Her üç gruptan katılımcılarla mülakatlar sonucunda elde edilen veriler bu kategoriler altında ele alınmıştır. Her görüşme metni bu doğrultuda tekrar tekrar okunarak veriler sınıflandırılmış, tablolaştırılmış ve analizlerden sonra araştırmanın bulguları elde edilmiştir. Çalışmanın bulguları kısmında bu tablolar ve sınıflandırmaların yanı sıra, yer yer katılımcıların ifadelerine de alıntılar şeklinde başvurulmuştur.

Her üç katılımcı grubun (veli, öğretmen ve okul idarecisi) görüşleri sosyoekonomik düzeye göre ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmiştir. Buradaki amaç her üç grubun görüşlerini karşılaştırmak ve bütüncül bir resim ortaya koyabilmektir. Bu işlem tüm sorular için yapılmış ve her üç grup katılımcılardan elde edilen bulgular daha önce

sözü edilen kategoriler altında değerlendirilmiş ve her üç grup katılımcıların görüşleri ve aralarında ne gibi farklılıkların olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

IV. BÖLÜM: ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, araştırma sorularının sırasına sadık kalınarak, ilk olarak katılımcıların eğitimin işlevleri ana başlığında; eğitimin işlevleri, formal ve informal eğitim ve günümüzde insan yetiştirmeye ilişkin elde edilen bulgulara; ikinci olarak çocuğun değeri ve çocuğa yönelik tutumlar ana başlığında çocuğun ailedeki ve toplumdaki yeri, çocukların görüşmecilerin hayatlarındaki yeri/değeri, kız ve erkek çocuklarından beklentilere ilişkin elde edilen bulgulara; üçüncü olarak gelecekte nasıl bir insan yetiştirilmeli ana başlığında gelecekte yetiştirilmesi düşünülen insanın ideal özellikleri, iyi bir nesil yetiştirebilmek için anne babaların çocuklarına kazandırmaları gereken niteliklere, ideal anne baba tutumlarına ve gelecekteki ilköğretim okulu öğretmeninin ideal niteliklerine, iyi bir nesil yetiştirebilmek için anne babaların çocuklarına kazandırmaları gereken niteliklere, ideal anne baba tutumlarına ve gelecekteki ilköğretim okulu öğretmeninin ideal niteliklerine ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

IV.1. Katılımcı Gruplarla Yapılan Görüşmelerde, Eğitimin İşlevleri Ana Kategorisine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, görüşmecilerin eğitimin işlevlerine, formal ve informal eğitime ve insan yetiştirmeye ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular sunulmuştur.

IV.1.1 Eğitimin İşlevlerine İlişkin Bulgular

Eğitimin işlevlerine ilişkin olarak elde edilen bulgulardan yapılacak genel bir değerlendirmede veli gruplarının görüşlerinde özetle şu noktalar ortaya çıkmıştır: “eğitilmiş bireyin kişilik özellikleri, eğitimsiz bireyin kişilik özellikleri, eğitilmiş bireyin insan ve toplum ilişkileri, eğitimsiz bireyin insan ve toplum ilişkileri, eğitilmiş bireyin geleceğini planlaması, eğitilmiş bireyin çocuk eğitimine ilişkin tutumları, eğitimsiz bireyin çocuk

eğitimine ilişkin tutumları". Eğitimi birey, örgün eğitim süreçlerinden geçen bireyi; eğitimsiz birey ise; örgün eğitim süreçlerinden geçmeyen bireyi ifade etmektedir.

Tablo 1: Velilere Göre, Eğitim Bir İnsanın Hayatını Nasıl Etkiler?

GÖRÜŞMECİ GRUBU	ALT S.E.D. VELİ	ORTA S.E.D. VELİ	ÜST S.E.D. VELİ
Eğitimi Bireyin Kişilik Özellikleri	-rahat olmak -başkalarına zarar vermeyen -konuşmada uygunluk -düşüncelilik -kültürlü olmak -bilgili olmak -bilinçli olmak -kendi ayakları üzerinde durabilmek -kendini koruyabilmek -duygularını kontrol edebilmek -kendini ezik hissetmemek	-sosyallik -dışa dönüklük -rahatlık -kendini savunabilmek -hareketlerde serbestlik -mücadelecilik -kendine güvenmek -kültürlü olmak -bilinçli olmak -kibar olmak -anlayışlı olmak -saygılı olmak	-kendini sürekli geliştiren/yetiştiren -bilinçli karar vermek -düşünceli olmak -sağlıklı kararlar vermek -ileriye görebilmek -kişilikli olmak -kendine güvenmek -doğru yolda ilerleyebilmek -dünyayı daha iyi algılayabilmek -olaylar karşısında duyarlı olmak -pozitif düşünmek -olaylara geniş bir açıdan bakabilmek
Eğitimsiz Bireyin Kişilik Özellikleri	-anlayış kıt olmak -karamsar olmak -kavgacı olmak	-sıkılgan olmak -toplum dışı olmak -okuyamayan -yazamayan -cahil olmak	-algılamada yavaşlık -yanlış anlamak -düşünce ufğunun dar olması -mantıklı olmamak -doğru kararlar verememek -kendi düşüncesiyle karar alamamak -kafasında tek bir doğrunun olması -sürekli tek bir doğruyu söyleme
Eğitimi Bireyin İnsan ve Toplum İlişkileri	-karşılıklı görüş alış verilişinde bulunabilmek -sosyal ilişkilerde saygın statü - uygun rol ve davranışlar sergilemek	- sosyal ilişkilerde saygın statü -toplumda sevilip sayılma -toplumla iç içe olabilmek - uygun rol ve davranışlar sergilemek -geniş bir sosyal çevre	-sosyallik
Eğitimsiz Bireyin İnsan ve Toplum İlişkileri	-düşük prestij	-dedikodu yapan	-başkaları tarafından kolay yönlendirilebilen -çevresiyle iletişim kuramama
Eğitimi Bireyin Geleceğini Planlaması	-yaşamını düzenleyebilme becerisi -meslek sahibi olma	-yüksek statü -iş yaşamına olumlu katkı -meslek edinme -istihdam şansı	-geleceğe ilişkin bakış açısını değiştirme -dünya görüşünü değiştirme
Eğitimi Bireyin Çocuk Eğitimine İlişkin Tutumları	-sağlıklı çocuk yetiştirme		
Eğitimsiz Bireyin Çocuk Eğitimine İlişkin Tutumları			-çocuklarını kısıtlayarak yetiştirme -çocuklarıyla iletişim kuramama -çocuklarıyla aralarında anlaşmazlık olması

Tablo 1’de de görüldüğü gibi “eğitilmiş ve eğitimsiz bireylerin kişilik özellikleri”ne ilişkin olarak Üst S.E.D. veli grubu tarafından yapılan vurgunun; Alt ve Orta S.E.D. veli gruplarına oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Eğitilmiş bireyin kişilik özellikleri kapsamında değerlendirilen ifadelerde “rahatlık, kültürlü olmak, bilgili olmak, bilinçli olmak, kendine güvenmek, kendini savunabilmek/koruyabilmek, sağlıklı kararlar vermek, kendini geliştirmek” noktalarında her üç veli grubunun görüşlerinde bir ortaklaşma görülmektedir. Alt S.E.D. veli grubu “duygularını kontrol edebilmek, kendini ezik hissetmemek, kendi ayakları üzerinde durabilme” noktalarında diğer iki gruptan farklılaşmaktadır. Orta S.E.D. veli grubunda ise, eğitilmiş bireyin kişilik özellikleri boyutunda değerlendirilen görüşlerinde daha çok, kişiliğin toplumsal boyutuna ilişkin ifadeler ön plana çıkmaktadır. Üst S.E.D. veli grubunda ise, daha çok karar almada sağlıklı tutumlar geliştirme ve dünyayı sağlıklı algılamaya ilişkin niteliklere vurgu yapıldığı görülmektedir.

Eğitimsiz bireyin kişilik özellikleri boyutunda, her üç grup tarafından üretilmiş olan ifadelerde farklı noktalara vurguların yapıldığı görülmektedir. Alt S.E.D. veli grubu “anlayışı kısıt, kavgacı, karamsar” biçimindeki niteliklere atıfta bulunurken; Orta S.E.D. veli grubu “sıkılgan, toplum dışı, okumayan, yazamayan, cahil” biçiminde daha çok akademik becerilere sahip olamamaya ilişkin niteliklere atıfta bulunmuştur. Üst S.E.D. veli grubu ise bu boyutta daha çok algılama ve karar verme becerilerinde görülen eksikliklere atıfta bulunmaktadır.

Eğitilmiş bireyin “insan ve toplum ilişkileri” boyutunda ise Alt ve Orta S.E.D. veli gruplarının görüşlerinde “uygun rol ve davranışlar sergileme, sosyal ilişkilerde saygın statü” noktalarına ortak bir vurgunun yapıldığı görülmektedir. Alt S.E.D. veli grubu bu

boyuta ilişkin olarak “karşılıklı görüş alış verişinde bulunabilme” yi vurgularken; Orta S.E.D. veli grubu “toplumda sevilip sayılma, toplumla iç içe olma ve geniş bir sosyal çevre” niteliklerine; Üst S.E.D. veli grubu ise “sosyallik” niteliğine vurgu yapmışlardır. Eğitimsiz bireyin insan ve toplum ilişkileri boyutunda her üç grubun ürettiği ifadelerde ortak anlamlar taşıyan ifadelere rastlanılmamakta; ancak alt S.E.D. veli grubu tarafından “düşük prestij”; Orta S.E.D. veli grubunda “dedikodu yapan” ve Üst S.E.D. veli grubunda ise “başkaları tarafından kolay yönlendirilebilen, çevresiyle iletişim kuramama” biçiminde vurgulamalara rastlanılmaktadır.

Eğitimli bireylerin geleceğini planlama boyutunda, Alt ve Orta S.E.D. veli gruplarında “meslek edinme/meslek sahibi olma” ye ilişkin nitelikler ön plana çıkmaktadır. Alt S.E.D. veli grubu tarafından bu kategoride değerlendirilen görüşlerde “yaşamını düzenleyebilme becerisi” ön plana çıkarken; Orta S.E.D. veli grubunda “yüksek statü, iş yaşamına olumlu katkı ve istihdam şansı” noktaları ve Üst S.E.D. veli grubunda ise “geleceğe ilişkin bakış açısını değiştirme, dünya görüşünü değiştirme” noktaları öne çıkmaktadır. Veli gruplarının görüşlerinde “Eğitimsiz bireylerin geleceğini planlaması” boyutunda değerlendirilen ifadeler rastlanılmamıştır.

Eğitimli bireyin çocuk eğitimine ilişkin tutumları boyutunda sadece, Alt S.E.D. veli grubunda “sağlıklı çocuk yetiştirme” biçimindeki ifade belirlemiştir. Orta ve Üst S.E.D. veli gruplarının bu kategoride değerlendirilmeye alınacak görüşlerine rastlanılmamıştır. Eğitimsiz bireylerin çocuk eğitimine ilişkin tutumları boyutunda ise sadece Üst S.E.D. veli grubu tarafından üretilen “çocuklarını kısıtlayarak yetiştirme, çocuklarıyla iletişim kuramama ve çocuklarıyla aralarında anlaşmazlık olma” sına ilişkin tutumlar ön plana

çıkılmakta; Alt ve Orta S.E.D. veli grupları tarafından bu boyutta değerlendirilecek herhangi bir ifadeye rastlanılmamaktadır.

Veli gruplarının “sizce eğitim bir insanın hayatını nasıl etkiler?” sorusuna verdikleri yanıtlarda en çok kişilik özellikleriyle ilişkili niteliklerin öne çıktığı görülmektedir. Bu boyutta genel olarak en çok vurgunun Üst S.E.D. veli grubu tarafından yapıldığı Tablo 1’de görülmektedir. Her üç veli grubunun ifadelerinde daha çok eğitilmiş bireye ilişkin nitelikler göze çarpmaktadır. Eğitilmiş bireylerin insan ve toplum ilişkileri boyutunda ise en yoğun vurgunun kişilik özellikleri boyutunda görülen aksine; Alt ve Orta S.E.D. veli grupları tarafından yapıldığı, yine Tablo 1’de görülmektedir.

Eğitimin işlevlerine yönelik öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır. Tablo 2’de öğretmen gruplarından elde edilen bulgular yer almaktadır.

Tablo 2: Öğretmenlere Göre, Eğitim Bir İnsanın Hayatını Nasıl Etkiler?

Görüşmeci Grubu	ALT S.E.D. ÖĞRETMEN	ORTA S.E.D. ÖĞRETMEN	ÜST S.E.D. ÖĞRETMEN
Eğitilmiş Bireyin Kişilik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> -çok yönlü -ufku geniş -yaşamında olumlu değişiklikler yaratan -kendini geliştiren -yeniliğe açık -hoşgörülü -kendini değiştiren -bilgilerini güncelleştiren -çağdaş düşünen -kendini yetiştiren -politik görüşe sahip -yaşam felsefesine sahip 	<ul style="list-style-type: none"> -sağduyulu -yapıcı -olayları geniş bir bakış açısıyla değerlendirebilen -sorunlarını bilinçli çözmeye -düşünceli -yalandan, kötülüklerden uzak durma -demokratik yaşam -demokratik düşünme -pratik düşünen/pratik karar verebilen -doğru düşünen -kendisine ve çevresine nasıl yararlı olacağını bilme -hayattan ne istediğini bilme -bilinçlilik -mücadelecilik -saygılı olma -sevgi dolu olma -elindekini nasıl kullanacağını bilme -başarılı -plan, program yapabilmek -insan olduğunun bilincinde olma 	<ul style="list-style-type: none"> -kişilikli -kültür seviyesi yüksek -yaşam görüşünde zenginlik -bilinçli hareket eden -giyim kuşamına özen gösteren -çalışma alışkanlığı -kararlı -karşılaştığı sorunlarda çelişkiye düşmeme -ölçülü olma -dikkatli olma -isabetli kararlar alma -sorumluluklarını bilme -sorunlara duyarlı olma -hayatı tanıma -öğrenme çabası duyma

Eğitimsiz Bireyin Kişilik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> -değişime kapalı -sabit görüşlü/fikirli -gelişmelere kapalı -geleneklere ve törelere bağlı -tutucu -sadece gördüklerine ve duyduklarına inanan -gelişmelere direnen 	<ul style="list-style-type: none"> -değişime kapalı -sabit görüşlü/fikirli -gelişmelere kapalı -geleneklere ve törelere bağlı -sadece gördüklerine ve duyduklarına inanan -gelişmelere direnç göstermek -kendi kabul ettiği doğrulardan ödün vermemek -ani kararlar verme -her şeye gözü kara girme -boş zamanlarını değerlendirememek -nerede, ne zaman, ne yapacağını bilmeme 	<ul style="list-style-type: none"> -görgü kurallarına uymamak -dogmatik olma -paraya çok önem veren -görüşlerde tutuculuk -kendini yetiştirmek/geliştirmek istememe -öğrenme isteksizliği -bilgi, beceri, düşünme eksikliği yaşama
Eğitilmiş Bireyin İnsan ve Toplum İlişkileri	<ul style="list-style-type: none"> -gelecek nesille kolay anlaşabilen -sosyal beceri artışı -toplumsal ilişkilere uygun rol ve davranışlar sergileyen 	<ul style="list-style-type: none"> -insanlarla iletişim kurarken mantıklı davranma -saygınlık -yüksek statü -eğitilmiş bir çevrede yaşama -insan ilişkilerinde farklılık yaratma -olumlu insan ilişkileri -büyüklere saygı gösterme -küçükleri sevmek -başkalarına yararlı olma -insanlara değer verme -uygun rol ve davranışlar sergileme -toplumsal değerlere saygılı/duyarlı olma -yardımsever olma -ülkesine, milletine faydalı olan -insanların zaaflarından yararlanmama -ilişkilerde araya sınır koyabilme 	<ul style="list-style-type: none"> -insan ilişkilerinde olumlu tutum ve davranışlar -saygınlık -yüksek statü -uygun rol ve davranışlar sergileme -başkalarının haklarına saygı duyma -aile yapısını belirleme -sağlıklı aile uyumu -insanları önemsemek -fedakar olma -düzeyli/seviyeli davranışlar sergileme -uyumlu olma -güvenilir olma
Eğitimsiz Bireyin İnsan ve Toplum İlişkileri		<ul style="list-style-type: none"> -hiç kimseye faydası olmama -topluma zarar verme -uygun rol ve davranışlar sergilememek -kendisine verilen değeri suistimal etme -başkaları tarafından kolaylıkla kandırılma/kullanılma 	<ul style="list-style-type: none"> -yönlendirilmeye, değişikliklere direnç gösterme -kalabalığa hitap edememe
Eğitilmiş Bireyin Geleceğini Planlaması	<ul style="list-style-type: none"> -gelecek konusunda iyimser tutuma sahip 	<ul style="list-style-type: none"> -kendine bir yol çizme 	<ul style="list-style-type: none"> -gelecekle ilgili isabetli kararlar alma -kişisel hedefler belirleme -kişisel hedeflerine ulaşma çabası gösterme
Eğitilmiş Bireyin Çocuk Eğitimine İlişkin Tutumları		<ul style="list-style-type: none"> -çocuk yetiştirmede farklılık yaratma 	<ul style="list-style-type: none"> -çocuklarını bilinçli yetiştirme -çocuklarının geleceğini düşünme -çocuklarının gelişmesini isteme
Eğitimsiz Bireyin Çocuk Eğitimine İlişkin Tutumları			<ul style="list-style-type: none"> -kendisine benzeyen çocuklar yetiştirme -çocuklarına paranın dışında bir şey kazandıramama/öğretmemek

Tablo 2'ye göre öğretmen gruplarından elde edilen bulgulara ilişkin yapılan analizlerde; genel olarak eğitimin işlevleri kategorisinde değerlendirilen tüm boyutlarda, öğretmen gruplarının, veli ve idareci gruplarına oranla daha yoğun bir vurgulama yaptıkları

görülmektedir. Yine öğretmen gruplarında da veli ve idareci gruplarında olduğu gibi en çok vurgu kişilik özelliklerine yöneliktir. Kişilik özellikleri boyutunda da en çok eğitilmiş bireylere yönelik niteliklerin baskın olduğu görülmektedir. Eğitilmiş bireyin kişilik özellikleri boyutunda her üç grubun da “çok yönlü olma, ufku geniş, olayları geniş bir bakış açısıyla değerlendirebilen, bilinçlilik, planlı programlı çalışma alışkanlığına sahip, hayatı tanıma, hayattan ne istediğini bilme” noktalarında ortaklaştıkları görülmektedir. Bu boyutta farklı olarak Alt S.E.D. öğretmen grubu “politik görüşe sahip, yaşam felsefesine sahip”, Orta S.E.D. öğretmen grubu “demokratik yaşama ve düşünme, yalandan ve kötülüklerden uzak durma, pratik düşünme/kararlar alma, kendine ve çevresine nasıl yararlı olacağını bilme, mücadele etme, saygı ve sevgi, insan olduğunun bilincinde olma”; Üst S.E.D. öğretmen grubu ise “kişilikli, kültür seviyeleri yüksek, giyim kuşamına özen gösterme, kararlı, ölçülü, dikkatli, sorumluluklarını bilme ve öğrenme çabası duyma” biçiminde ifade edilen noktalara vurgular yapılmışlardır. Eğitilmiş bireylerin kişilik özellikleri boyutunda, öğretmen gruplarında öne çıkan noktalar “görüşlerde tutuculuk, değişime kapalı olma, kendini geliştirmeme” biçimindedir. Bu boyutta Alt ve Orta S.E.D. öğretmen gruplarında, Üst S.E.D. öğretmen grubundan farklı olarak “geleneklere ve törelere bağlı, sadece gördüklerine ve duyduklarına inanan” gibi ifadeler yer almaktadır. Yine orta S.E.D. öğretmen grubunda, diğer iki gruptan farklı olarak “ani karar verme, her şeye gözü kara girme, boş zamanlarını değerlendirememe” biçimindeki ifadeler yer verilmektedir. Üst S.E.D. öğretmen grubunda ise aynı boyutta değerlendirilen görüşlerde “dogmatik olmak, paraya çok önem verme, öğrenme isteksizliği, bilgi, beceri ve düşünme eksikliği yaşama” gibi noktalar öne çıkmaktadır.

Eğitilmiş bireylerin insan ve toplum ilişkileri boyutunda “uygun rol ve davranışlar sergileme” niteliği, her üç öğretmen grubu tarafından ortak vurgu olarak görülmektedir.

Bu boyutta değerlendirilen ifadelerden Orta ve Üst S.E.D. öğretmen grupları tarafından “insan ilişkilerinde olumlu tutum ve davranışlar sergileme/mantıklı davranma, saygınlık, yüksek statü, olumlu insan ilişkileri/insanları önemseme” biçiminde nitelikler ön plana çıkmaktadır. Alt S.E.D. öğretmen grubunda, “gelecek nesille kolay anlaşabilme ve sosyal beceri artışı” öne çıkarken; Orta S.E.D. öğretmen grubunda “büyükleri sayma, küçükleri sevme, başkalarına yararlı olma, yardımseverlik, ülkesine ve milletine faydalı, insanların zaaflarından yararlanmama ve ilişkilerde araya sınır koyabilme”; Üst S.E.D. öğretmen grubu ise “aile yapısını belirleme, sağlıklı aile (eş) uyumu, uyumlu olma ve güvenilir olma” niteliklerine rastlanılmıştır.

Eğitimsiz bireylerin insan ve toplum ilişkileri boyutunda değerlendirilen görüşlerde Orta S.E.D. öğretmen grubunda öne çıkan noktalar arasında “hiç kimseye faydası olmama, topluma zarar verme, uygun rol ve davranışlar sergilememe, kendine verilen değeri suistimal etme ve başkaları tarafından kolaylıkla kandırılma/kullanılma” biçimindeki olumsuz niteliklere rastlanırken; Üst S.E.D. öğretmen grubunda ise, “yönlendirilmeye, değişikliklere direnç gösterme ve kalabalığa hitap edememe” gibi olumsuz nitelikler öne çıkmakta; Alt S.E.D. öğretmen grubunun görüşlerinde bu kategoride değerlendirilebilecek herhangi bir ifadeye rastlanılmamaktadır.

Öğretmen gruplarının eğitilmiş bireyin geleceğini planlaması boyutuna ilişkin değerlendirilen ifadelerinde farklı noktalara rastlanılmaktadır. Alt S.E.D. öğretmen grubu “gelecek konusunda iyimser tutuma sahip olma”; Orta S.E.D. öğretmen grubu “kendine bir yol çizme” ve Üst S.E.D. öğretmen grubu ise, “gelecekle ilgili isabetli kararlar alma, kişisel hedefler belirleme ve bu hedeflere ulaşma” gibi niteliklere atıfta bulunmuşlardır.

Öğretmen gruplarının görüşlerinde eğitimsiz bireylerin geleceğini planlaması boyutunda değerlendirilecek ifadelerle rastlanılmamıştır.

Veli gruplarında olduğu gibi öğretmen gruplarında da, eğitilmiş ve eğitimsiz bireylerin çocuk eğitimine ilişkin tutumları boyutuna daha düşük bir vurgunun yapılmış olduğu Tablo 2'den anlaşılmaktadır. Alt S.E.D. öğretmen grubunun görüşlerinde bu kategoride değerlendirilecek herhangi bir ifadeyle rastlanılmamakla birlikte; Orta S.E.D. öğretmen grubu "çocuk yetiştirmede farklılık yaratma" ve Üst S.E.D. öğretmen grubu ise, "çocuklarını bilinçli yetiştirme, çocuklarının geleceğini düşünme, çocuklarının gelişmesini isteme" biçiminde nitelikler üretmişlerdir. Eğitimsiz bireylerin çocuk eğitimine ilişkin tutumları kategorisinde değerlendirilen ifadelerde sadece Üst S.E.D. öğretmen grubu tarafından üretilen "kendisine benzeyen çocuklar yetiştirme ve çocuklarına paranın dışında bir şey kazandıramama" niteliğine rastlanılmıştır.

İdareci gruplarından eğitimin işlevlerine ilişkin olarak elde edilen bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir. Tabloya ilişkin değerlendirmelerde öne çıkan önemli noktalar aşağıda değerlendirilmiştir.

Tablo 3: Okul İdarecilerine Göre, Eğitim Bir İnsanın Hayatını Nasıl Etkiler?

GÖRÜŞMECİ GRUBU	ALT S.E.D. İDARECİ	ORTA S.E.D. İDARECİ	ÜST S.E.D. İDARECİ
Eğitilmiş Kişinin Kişilik Özellikleri	-yaşam şeklinde değişiklik -konuşma ve hareketlerde gelişme -kendine güvenen -isteklerde ve beğenilerde farklılık -eşitlik	-kişilikli -sağlıklı -yaşam zenginliği -olumlu davranışlar -bağımsız hareket edebilen -çağdaş/modern -sorunlar karşısında rahat -kendisiyle barışık -bilinçli -neyi, ne zaman, niçin yapacağını bilen -sorunlara bilinçli yaklaşan özgür düşünen -zararlı alışkanlıklardan uzak duran	-davranışlarda olumluluk -iyimser -olayları sağlıklı analiz eden -kararlarda kendine güvenen -olayları geniş bir bakış açısıyla değerlendirebilen -olaylara hukuki açıdan bakabilen -bakan ve "görebilen" -kendine güvenen -sosyallik -kültürlü olmak -doğayı, hayvanları sevmek -kitap okuyan

Eğitimsiz Kişinin Kişilik Özellikleri		-zamanını etkili değerlendiremeyen -kendisiyle barışık olmayan -cahil -ne yapacağı belli olmayan	
Eğitimli Kişinin İnsan Ve Toplum İlişkileri	-başkalarına muhtaç olmayan -olumlu aile ilişkileri kurabilme	-uygun rol ve davranışlar sergileme -toplula yaşama becerisine sahip	-sosyal ilişkilerde başarılı olma -olumlu akran ilişkisi kurabilme -uygun rol ve davranışlar sergileme -insanlara değer verme
Eğitimsiz Kişinin İnsan Ve Toplum İlişkileri			-toplula faydalı olmamak
Eğitimli Kişinin Geleceğini Planlaması	-ekonomik refah düzeyi -gericilikten / cahillikten uzaklaşma	-yaşanılan çağın gerekliliklerini öğrenme -toplumsal, çevresel kalkınma	-sistemli, programlı çalışma
Eğitimli Kişinin Çocuk Eğitimine İlişkin Tutumları	-çocuk yetiştirmede olumlu tutum ve davranışlar sergileme	-çocuklarının eğitimine katkıda bulunma -çocuklarının problemlerine çözüm bulabilme	
Eğitimsiz Kişinin Çocuk Eğitimine İlişkin Tutumları		-çocuk eğitiminde sorumluluk almama	

Tablo 3'e göre; eğitimli bireylerin kişilik özellikleri boyutunda değerlendirilen ifadelerde her üç idareci grubunda "konuşma ve hareketlerde gelişme, olumlu davranışlar, kendine güvenme ve kendisiyle barışık" gibi niteliklerde bir ortaklaşmanın olduğu görülmektedir. Alt S.E.D. idareci grubu bu boyutta "yaşam şeklinde değişiklik, isteklerde ve beğenilerde farklılık ve eşitlik" biçiminde ifadeler üretirken; Orta S.E.D. idareci grubu "kişilikli, sağlıklı, yaşama zenginliği, çağdaş/modern, bilinçli, özgür düşünen ve zararlı alışkanlıklardan uzak duran"; Üst S.E.D. idareci grubu da "iyimser, olayları sağlıklı analiz etme, olaylara hukuki açıdan bakabilme, bakma ve görme, sosyallik, kültürlü olma, doğayı ve hayvanları sevme, kitap okuma" biçiminde ifadeler üretmişlerdir. Eğitimli bireylerin kişilik özellikleri boyutunda ise sadece Orta S.E.D. idareci grubunun ürettiği şu ifadeler yer almaktadır: "zamanını etkili değerlendiremem, kendisiyle barışık olmama, cahil, ne yapacağı belli olmayan". Bu boyutta Alt ve Orta S.E.D. idareci gruplarının üretmiş oldukları herhangi bir ifade yer almamaktadır.

Eğitimli bireylerin insan ve toplum ilişkileri boyutunda en yoğun atıfların Üst S.E.D. idareci grubu tarafından yapıldığı görülmektedir. Bu boyutta, Orta ve Üst S.E.D. idareci gruplarının “uygun rol ve davranışlar ve toplu yaşama becerisine sahip/sosyal ilişkilerde başarılı olma” noktalarına ortak vurgular yaptıkları görülmektedir. Alt S.E.D. idareci grubu, bu boyutta değerlendirilen “başkalarına muhtaç olmama, olumlu aile ilişkileri kurabilme” biçimindeki niteliklere yer verirken; Üst S.E.D. idareci grubu ise “olumlu akran ilişkileri kurabilme ve insanlara değer verme” biçiminde beliren niteliklere yer vermiştir. Eğitimsiz bireylerin insan ve toplum ilişkileri boyutunda ise sadece Üst S.E.D. idareci grubu tarafından üretilen “topluma faydalı olmama” biçimindeki ifadeye rastlanılmıştır.

Eğitimli bireylerin geleceğini planlaması boyutunda Alt S.E.D. idareci grubunda “ekonomik refah düzeyi ve gericilikten/cahillikten uzaklaşma; ve Üst S.E.D. idareci grubunda da “sistemli, programlı çalışma” biçimindeki ifadeler yer almaktadır. Eğitimsiz bireylerin geleceğini planlaması boyutunda her üç idareci grup tarafından üretilmiş herhangi bir ifade yer almamaktadır.

Eğitimli bireylerin çocuk eğitimine ilişkin tutumları boyutunda Alt S.E.D. idareci grubunda “çocuk yetiştirmede olumlu tutum ve davranışlar sergileme” biçimindeki ifadeye rastlanılmıştır. Orta S.E.D. idareci grubunda ise “çocuklarının eğitimine katkıda bulunma, çocuklarının problemlerine çözüm bulabilme” biçimindeki ifadelere rastlanılmıştır. Üst S.E.D. idareci grubunda ise bu boyutta değerlendirilecek olan herhangi bir ifadeye rastlanılmamıştır. Eğitimsiz bireylerin çocuk eğitimine ilişkin tutumları boyutunda ise sadece Orta S.E.D. idareci grubu tarafından vurgulanan “çocuk eğitiminde sorumluluk almama” biçimindeki ifade yer almaktadır.

IV.1.2. İnfomal Eğitime İlişkin Bulgular

Bu çalışmada, “eğitim sadece kurumsallaşmış/formal boyutun değil, toplumdaki her insanın ve alt yapının etkide bulunduğu bir süreçtir” sayılısından yola çıkılarak; insanın şekillenmesinde, yaşama bakışı ve yaşama biçiminin belirlenmesinde/geliştirilmesinde büyük önem arz eden formal ve informal eğitim olguları bir arada değerlendirilerek aralarındaki etkileşimin ön plana çıkarılması amaçlanmıştır; bu amaçla da, bu araştırmanın örneklemini oluşturan ve bu çalışmada temel eğitim aktörleri olarak kabul edilen, Mersin İli Merkez İlçe’ye bağlı çeşitli sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim okullarından veli, öğretmen ve idarecilere “Okulun dışında da çocuklarımızın eğitildiği yerler nereler olabilir? ve “Sizce çocuklar bu yerlerde nasıl eğitiliyor?” soruları sorulmuştur. Görüşmecilerin bu iki soruya verdikleri yanıtlar görüşmeci gruplar açısından değerlendirilmiştir. Formal ve informal eğitime ilişkin olarak elde edilen bulgulardan yola çıkılarak yapılacak genel bir değerlendirmede özetle şu noktalar dikkati çekmektedir:

Veli gruplarında “okulun dışındaki eğitim yerleri/eğitime etki eden kişiler/kurumlar” boyutunda daha çok, “dershane/etüt merkezleri, aile, çevre, sosyal ortam, mahalle, televizyon, gazete, toplum, spor sahaları/salonları, spor takımları ve spor karşılaşmaları, sosyal aktiviteler, çeşitli kurslar(müzik, yabancı dil, vb.), arkadaşlar, komşu çocukları, kötü çocuklar, oyun alanları, parklar, salıngaçlar, piknik yerleri” biçimindeki yerlere, kurumlara ve kişilere yönelik atıflarda bulunmuşlardır.

Veli gruplarının görüşlerine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde; Alt S.E.D. veli grubu “dershane, spor salonları, dernekler/yardımlaşma dernekleri” gibi yerlerle “televizyon ve toplum”u çocukların okul dışında da eğitim gördükleri yerler arasında saydıktan sonra, “kütüphane, ek dersler, gazete, müzik kursları, tiyatro, internet kafeler,

çevre baskısı/çevre düzensizlikleri, mahalle, parklar, kötü çocuklar, çeşitli etkinlikler/okul faaliyetleri ve aile (aile içi tartışmalar, beyimin tutumları)”ye de vurgu yapmışlardır.

Orta S.E.D. veli grubu ise “yakın çevre, kitaplar, dış dünya, kendi kendini yetiştirme, sosyal ortamlarda (misafirlikte, dışarıda, yemek yemede), akrabalar” ı diğer informel eğitim boyutunda değerlendirmektedir. Üst S.E.D. veli grubu ise “dergi, tenis, satranç vb. etkinlikler, bilgisayar, caddeler, sokaklar, kreş, büyükanne, büyükbaba ve bakıcı” yı informal eğitim boyutunda değerlendirmişlerdir.

Veli grupları tarafından belirtilen informal eğitim yerlerindeki eğitim/sosyalleşme sürecine ilişkin olarak da çeşitli görüşler sunulmuştur. Alt S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci, bu boyuta ilişkin olarak daha çok aile ve çevre boyutuna ilişkin olarak şu noktalara vurgu yapmıştır: “(...) *Aile içindeki tartışmalar, beyimin tutumları, çevrenin baskısı, düzensizliklerden dolayı sorunlar yaşıyoruz. Yaşadığımız bu sorunlar da çocuklarımıza yansıyor ve çocuklarımız olumsuz etkileniyor. (...) Bu toplumda, bizim mahallemizde düzgün bir şey yok. Çevre çok önemli. Çevremizdeki çocuklara okulun dışı daha cazip geliyor. (...) Çocuklar dış çevreye daha fazla bağımlı kalıyorlar. (...) Parklarda çocuklar kötü davranışlar kazanıyor. Parklar çoğaldıkça çocuklarımız daha kötü oluyor. Küçük çocuklar için faydalı ama büyük çocuklar için zararlı. Kötü çocukları görüp onlardan etkileniyorlar.*”

Alt S.E.D. veli grubundan bir diğer kadın görüşmeci de informal eğitime yönelik olarak şu vurguları yapmaktadır: “*Spor salonları, müzik kursları, dershaneler, tiyatrolar bu yerler arasındadır. Buraları gidip görmediğim için bilmiyorum. Ama televizyonda izliyorum, gazetelerden görüyorum. Buralar insanların kendilerini geliştirmelerine yarıyor. (...) Kızıma diyorum ki; dışarıdan örnek arama. En büyük örnek benim. (...) Ben 40*

yaşımdan sonra hayatı öğrendim. Ama eşim beni yönlendirmedi". Alt S.E.D. veli grubundan bir erkek görüşmeci de hayat boyu eğitim ve informel eğitimin olumsuz özellikleri ile ilgili yaptığı değerlendirmede şu noktalara değinmektedir: " *İnternet kafeler, dershaneler, derneklerde de eğitim yapılır. Toplumun bulunduğu her yerde eğitim yapılır. Buralarda çocuklar bilgilenirler. Her konuda bilgilenirler. İnsanın hayatı boyunca bilmediklerini paylaşırlar. Ahlaksız eğitimler de alırlar. İçki bulurlar. Psikopatlar da vardır. Bunlardan da öğrenirler*". Bu konuda Orta S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci de yaptığı değerlendirmede okul dışındaki eğitim ile ilgili olarak " *okulun dışında da etütler vardır. Ancak çocukların buraya devam etmeleri maddi imkanlara bağlıdır. Ayrıca çocuğun arkadaş çevresi önemlidir. Evimizde de çocuğumuzu eğitiriz. Yakın çevremizin de etkisi vardır*" derken aynı gruptan bir başka kadın görüşmeci de " *ailede dürüstlüğü, doğru yoldan ayrılmamasını, yalan söylememeyi, büyüklerini-küçüklerini sevip saymalarını, sevgiye sahip olmalarını da öğreniyorlar. (...) çevreyi temiz tutmayı, yeşili, ağaçları korumayı öğretiyorum. (...) televizyondan çok etkileniyorlar. Çocuğuma dedim ki; 'dışarı çok acımasız, ev ortamına benzemez'*" biçiminde görüşlere yer vermişlerdir. Yine Orta S.E.D. veli grubundan bir diğer kadın görüşmeci de yaptığı değerlendirmede şu noktalara öncelik vermektedir: " *Eğitim önce ailede yapılır. Çocuklarımızı parklarda, salıngaçlarda, oyun alanlarında, piknik yerlerinde de eğitiyoruz. Mesela dün, kraker almış, çöp bulamadığı için ambalajını cebinde taşımış. Bu yerlerde bedensel yönden gelişmelerini ve spor yapmalarını amaçlıyoruz. Sosyal ortamlarda mesela dışarıda bir yemek yediğimizde, misafirliğe gittiğimizde de bir şeyler öğreniyor çocuklar. Ama bir teyze yada bir akraba çocuğun yetişmesine karıştığı zaman, çocuğa her istediklerini verdikleri zaman çocuklarda bozukluk oluyor*". Üst S.E.D. veli grubundan aynı zamanda okul aile birliği başkanlığı da yapan bir kadın görüşmeci, şu vurguyu

yapmıştır: “Eğitim ailede başlar. Okulla birlikte götüren ailedir. Ailede problem varsa kopukluklar oluyor. Çocuk okulda sınırlı şeyler öğreniyor. Anne, baba, çevre çocuk için hep bir model. Görüştüğü arkadaşlar da etkili. Bazen çocuklar ailelerini dinlemeyip, arkadaşlarını dinleyebiliyorlar. Televizyondan da öğreniyorlar. Buralarda nasıl davranılacağını, nasıl konuşulacağını öğreniyor. Çocuk, iyi gözlerse aynen alır. Gazete, dergi okumak da aynı şekilde çocuğun eğitimini etkiliyor. Sosyal aktiviteler, tenis, satranç gibi etkinliklere katılanlar daha sosyal, girişken oluyorlar. Ama bu gibi etkinliklere katılmayanlar daha çok içe kapanık oluyorlar”.

Üst S.E.D. veli grubundan bir diğer kadın görüşmeci de şu ifadeye yer vermektedir: “Aileyle, doğumla başlıyor her şey. İlgi duyulan kurslar (yabancı dil, müzik, sanatın herhangi bir kolu) ve ailenin içinde bulunduğu sosyal çevre var. Ama veliler, bu sosyal çevrede, çocuklar sosyalleştikçe, benim gibi krize giriyorlar. Biz bu gibi yerlerin arasında devamlı dönüp dolandığımız için sadece bu tarz yerleri biliyorum ama diğerlerini bilmiyorum. Çekirdek aile çocuğunu her zaman tek başına büyütüyor. Herkes karışıyor. Pratikte teori hiç yan yana durmuyor. O kadar da okumaya çalışıyoruz ama yine de olmuyor. Her şey tam olarak istediğimiz gibi gitmiyor”.

Aynı gruptan bir diğer kadın görüşmecinin konuyla ilgili görüşlerinde informal eğitimin istenmeyen boyutlarıyla ilgili olarak şu noktalar öne çıkmaktadır: “Çocuğu başı boş bıraktığın zaman parka gider, caddeye çıkar. Komşunun çocuğuna gider, onunla oynar, ondan bir şeyler öğrenir. Yine eğer anne baba çalışıyorsa çocuk büyükanneden, büyükbabadan veya bakıcıdan da bir şey öğrenir. Kreşten ve televizyondan da öğrenir. Kendi çocuklarımın yaşantısından örnek vereyim. Çocuklarım Almanya’da iki yıl boyunca, çocuk bahçesi denilen ve 5 yaşından itibaren her çocuğun zorunlu olarak gittiği bir yerde

eğitim aldılar. Orda paylaşmayı, grup olarak oynamayı, el becerilerini geliştirmeyi (boyama, resim, kesip yapıştırma gibi) öğreniyorlar. Parkta başka insanlarla diyalogumuz yoktu. Çocuklarım sokakta hiç oynamadılar. Benimle parka, oradan da eve geldiler”.

Formal-informal eğitim boyutlarına ilişkin olarak öğretmen gruplarından elde edilen bulgulardan yapılacak genel bir değerlendirmede şu noktalar dikkati çekmektedir:

Öğretmen gruplarında “okulun dışındaki eğitim”e ilişkin olarak bazı ortak ifadeler rastlanılmıştır. Bu ortak ifadeler arasında “etüt merkezleri, dershaneler, kreşler, aile, akrabalar, çevre, toplum, spor, sosyal aktiviteler, çeşitli kurslar” yer almaktadır. Alt ve Orta S.E.D. öğretmen grubunda “gelenek ve görenekler, ahlaki ve kültürel değerler/ortamlar, müzik kursları” biçimindeki ifadelerle rastlanırken, Orta ve Üst S.E.D. öğretmen gruplarında ise “tiyatro” öne çıkmaktadır. Alt S.E.D. öğretmen grubunda üretilen diğer ifadeler ise şu şekilde sıralanabilir: “kendini yetiştirme, bakıcılar, şehir, köy, teknoloji, iş yerleri, gazete, kitap”. Orta S.E.D. öğretmen grubunda ise öne çıkan ifadeler arasında “sinema, opera, sosyal ortam, güzel sanatlar, halk eğitim merkezleri, olgunlaşma enstitüleri, ana okulları, örf, kültür, televizyon, giyim kuşam şekli” yer alırken; Üst S.E.D. öğretmen grubunda ise “bir yerlere gitme ve trafik” bahsedilen yerler arasındadır. Bu boyutta Alt S.E.D. öğretmen grubundan bir kadın öğretmen informal ve formal eğitimin birbirlerine çok yaklaştıkları bir alana yönelik yaptığı vurguda şu noktalar öne çıkmaktadır: *“Küçük yaşlardan itibaren önce davranış alışkanlığı kazandırılıyor. Etüt merkezlerinde ders yönünden bir yetiştirme söz konusu. Kurslarda belirli bir yaşayış ve düzen kazanıyorlar. Yeme, içme, oturup kalkma, toplumda nasıl davranılacak, birlik, beraberlik, nasıl arkadaşlık yapılacağı, paylaşma, düzen, toplum kurallarına uyma gibi davranışlar kazandırılıyor”* biçiminde bir görüş bildirmiştir. Aynı gruptan bir erkek görüşmeci

öğretmen de “(...) Kırsal kesimde yaşadığında isterse üniversite mezunu olsun, kendini ifade etmesi, kendini geliştirmesi şehirde bu durumda olan birinden daha farklıdır. Eğitim görülen çevre önemlidir. Eğitim kişinin çevresiyle, ailesiyle, teknolojiyle edindiği davranıştır. Şehirde yaşayan bir çocuk eğitim düzeyi ne olursa olsun bilgisayarı kullanabiliyor ama köydeki biri bunu yapamıyor. Teknolojinin girdiği yerde eğitim üst düzeydedir. Eğitim ailede başlar., çevrede sürer. (...) okulda alınanlar çevrede kıyaslanır, değerlendirilir. İş yerleri de çocukların yetiştirildiği yerler arasındadır. Sanayide çalışan bir çocukla bir berberin yanında çalışan bir çocuğun anlayışları, yetişmeleri birbirinden farklıdır. Siyasi görüşleri değişecektir. Topluluk içinde çalışmayla, tek yada çok az kişini çalıştığı yerlerde yetiştirme farklı olacaktır. Emek, örgütlenme anlayışı gelişecek, birey olduğunu anlayacaktır. Eğitim almış bir ailede çocukların düşüncelerine önem verildiğinde çocuklar daha demokrat olacaklardır. Eğitim görmemiş bir ailede ise gelenek ve görenekler bilinir, bunlar devam ettirilmeye çalışılır, çocuklar buralarda ataerkil düşünürler, kendilerini geliştirmezler, bu düzeni devam ettirirler. İş yerinde ise toplu çalışılan bir yerdeki çalışma ilişkilerden kaynaklanan davranışlar sonucunda gerek aile bireyleri gerekse de çocukları daha örgütlü ve özgür olurlar. Ailede gazete okuma, kitap okumaya, müzik dinlemeye izin verilmiyorsa bu askeri eğitim gibi bir şey oluyor. Maalesef bu durum toplumumuzda çok yaygın. Bulunulan çevredeki insanların eğitim düzeyleri yüksekse, çocuğun kendini geliştirmesi, arkadaş ilişkileri de gelişecektir. Hayata bakış buralarda daha farklıdır. Eğitim seviyesi düşükse çocuk çevresinin bakış açısıyla sınırlı olacaktır. Aile, okul ve çevre bir bütündür. Ülkemizde ekonomik düzeyi yüksek olanlar çocuklarını özel okullara, daha iyi okullara göndereceklerdir. Bizim çevremizde mesela villalar var. Hiçbiri çocuğunu bu okula göndermiyor. Çünkü çocuğunun kötü alışkanlıklara sahip olmasını istemiyor”.

Orta S.E.D. öğretmen grubundan bir kadın öğretmenin görüşlerinde, formal ve informal eğitimin birlikteliğine yönelik şu ifadeler yer almaktadır: *“Bu sistemde okul yeterli olmuyor. Ben kendi çocuğumu dışarıdan desteklemek zorunda kalıyorum. İki çocuğuma da hem spor, hem de müzik alanlarında kurs aldırıyorum. Bu konuda eksik olduğumu düşünüyorum. Sınav sistemine göre de okullar yetersiz kalıyor. Biz kendimiz öğretmeye çalışıyoruz. Sinemalara, tiyatrolara götürmeye çalışıyoruz. Ama kaç aile böyle yapıyor, bilmiyorum.çocuklarımı sosyal alanda da yetiştirmeye çalışıyorum. Operaya götürüyorum. Bu tür etkinlikler ailede verilmeli. Eğer aileler çocuklarıyla birlikte bu yerlere gitseler bu davranışlar kalıcı olur. şimdi çocukları (öğrencileri) tiyatroya, sinemaya götürdüğümüzde susun demekten yoruluyoruz. Buralarda nasıl davranmaları gerektiğini öğreniyorlar. Herkesin uyması gereken kuralları öğreniyorlar. Sessiz oldukları, konuşmadıkları, dikkatle dinledikleri için de verilmek istenen mesajı da kolay alıyorlar. Bunda eğitimin önemi ortaya çıkıyor. Eğer çocuklar eğitim almış kişilerin arasında güzel örnekler görürlerse bu davranışlar daha kalıcı oluyor”.*

Orta S.E.D. öğretmen grubundan bir erkek görüşmeci de etüt ve dershanelere ilişkin şu ifadelere baş vurmaktadır: *“Çocukların buralarda eğitilmelerindeki temel kaygı onların geleceklerini garantiye alabilmelerini sağlamak için bir meslek edinmelerini kolaylaştırmak, maddi açıdan rahatlamak için bu kaygıyı aileler çok yoğun olarak yaşıyorlar. Çocukların etütlere, dershanelere verilmesinin altında onların maddi açıdan avantajlı bir meslek edinmelerini sağlamaktır. Ailelerde ve toplumda gemisini kurtarabilecek kaptanı yetiştirmek amaçlanıyor. Bunun için çocuk gerekirse ahlak dışı davranışlara da sevk ediliyor. Gerçek eğitim sadece eğitim öğretim kurumlarında olmaz. İyi bir sinema, tiyatro izleyicisi olmak; güzel sanatlardan zevk alabilen insan yetiştirmekle mümkün olur. Ailede çocuğa sorumluluk duygusu verilmiyor. Bildiğim kadarıyla yabancı*

ülkelerde çocuğa sorumluluk duygusu kazandırılıyor. Ama bizde bu yok. Sorumluluk bilinci gelişmemiş bir kişi ileride sorunlarla karşılaşılıyor”. Orta S.E.D. öğretmen grubundan bir kadın görüşmecinin ise aile özgülünde informal eğitime ilişkin düşüncelerinde şu vurgular yapmaktadır: “(...) Ailede eğitim çok önemlidir. Eğitimli bir anne babanın çocuğunun aile içindeki davranışları, okul davranışları, duygu ve düşünceleri ile eğitimsiz bir anne babanın çocuğunun davranışları birbirinden ayrılacaktır. Eğitim sadece okumakla olmaz. Büyüklerimiz okul eğitimi almamışlar ama aileden, örften, kültürden etkilenerek yetişmişler, çocuklarını yetiştirmişlerdir. Yalandan, kötülüklerden uzak durmuşlardır. Zaman içinde eğitilmişlerdir. (...) Ben okuldaki eğitimden önce ailenin ve çevrenin eğitimini önemli buluyorum. Duyguların eğitimine okuldan önce başlanılıyor. Okul sadece, aileden gelen eğitimi biraz daha genişleten bir ortam. (...) Çocuğun ilk eğitim yeri ailedir. Konuşmayı, davranışları, her şeyiyle çocuk anne babasını örnek alır. Ailenin bir kopyası olarak yetişir. Yaşı ilerledikçe aileden aldığı bu eğitimi çevresi tarafından pekiştirilir. Eğer çevre ailede verilen eğitime uyum sağlıyorsa, olumlu veya olumsuz yönde eğitimi pekiştirecektir. İyi bir aile eğitimi almış çocuk, aile dışındaki ortam nasıl olursa olsun fazla etkilenmeyecek, aileden aldığı ilk eğitimi koruyacaktır. Sokak çocuklarının, uyuşturucu kullanan çocukların kökeninde sağlıklı aile yapıları var. (...) Ailenin dışında çocuğun yetiştirilmesinde etkili olan çevrede çocuk daha kontrolsüz oluyor. Aynı davranışları sergileyen çocuklar bir araya gelirler”.

Üst S.E.D. öğretmen grubundan kendi eğitimi için bir süre Amerika’da kalmış olan bir kadın görüşmeci akrabalık sistemiyle ilgili şu vurguyu yapmaktadır: “Akrabalık aile bağlarını güçlendiriyor. Çocuk aile üyelerini ve akrabalarını yakından tanıyor. Aile bağları ne kadar kuvvetliyse, çocukta birlikte olma, dayanışma, akrabalığın önemini

kavrama duyguları geliyor. Bunlar bizim önem verdiğimiz konulardır. Saygıyı, sevgiyi öğreniyor". Üst S.E.D. öğretmen grubundan bir diğer kadın görüşmeci de çocukların yetişmesiyle/eğitilmeleriyle ilgili olarak "Eğitim artık kaçınılmaz. Hayatın her alanında eğitim eksikliği ortaya çıkıyor. Eğitim hayatın her alanında, her parçasında önemli. Sadece okula gitmekle de eğitim olunmuyor. Ailede bir yemeğe gitme, trafikte insanlar eğitilir. Buralarda nasıl davranılacağı öğretiliyor. Okul yeterli değil. Günün 8 saati okulda, geri kalan zamanı dışarıda geçiriyor. Etkileşime giriyorlar diğerleriyle, toplumda öğreniyorlar. Mesela sokağa çıkmayan bir çocukta bir çok şey eksik kalıyor" demektedir. Aynı gruptaki bir erkek görüşmeci ise kurumsal/formal eğitimden yoksun kalmış kişilerin kendilerini eğitmeleriyle ilgili olarak yaptığı vurguda "(...) Eğitimsiz insanları iki gruba ayırıyorum. Eğitim görmemiş ama kendini yetiştirmiş kişilerle eğitim görmemiş kişiler. Ben 36 yıl İstanbul'da kaldım. Böyle birçok kişiyi gördüm, tanıdım. Bunlar hayatı öğrenmiş, çevresine ayak uyduran, esnaf olan, uyumlu, güvenilir, öğrenme azmi içinde olan kişiler. Ama diğer eğitimsizler de var. Bunlar öğrenmek istemeyen, eğitim almamış olan ama bu açlığını gidermeye çalışmayan kişiler. Bu kişiler eksiktir. Bilgi, beceri, yetenek ve düşünme açılarından eksiklik yaşarlar" demektedir.

Farklı sosyoekonomik seviyedeki okullardaki idarecilerle yapılan görüşmelerde de informal eğitim boyutlarına ilişkin elde edilen bulgularda şu noktalar dikkati çekmektedir: idareci gruplarında informal eğitime ilişkin söylenen ortak ifadeler arasında "aile, çevre, sosyal faaliyetler, spor okulları" yer alırken Alt ve Orta S.E.D. idareci gruplarındaki ortak ifadelerde "tiyatro, sinema, arkadaşlar, sosyal ve sportif kurslar" ve Orta ve Üst S.E.D. idareci gruplarında ise "dershane, etüt merkezleri, köy, sokak, basın yayım (medya, televizyon), internet kafeler, mahalle, komşular" ön plana çıkmaktadır. Alt S.E.D. idareci grubu tarafından informal eğitim boyutunda üretilen diğer ifadeler arasında

“kreşler, ana okulları” yer alırken Orta S.E.D. idareci grubunda “bölgenin gelişmişlik düzeyi, kahveler, tarla, bağ ve bahçe, alışveriş yerleri, özel kurslar, yaşamın her alanı, kütüphane, parklar ve dini eğitim verilen yerler” sayılmış; Üst S.E.D. idareci grubunda da “kamp yerleri ve dere kenarları” bu kategoride üretilmiş ifadeler olarak belirlenmiştir.

Alt S.E.D. idareci grubundan bir kadın görüşmeci sinema ve tiyatroya ilişkin şu ifadelere yer vermektedir: *“Sinema, tiyatro çocuğun dünyasını, görüşünü geliştirir. Kendisini, çevresini tanır. Çocuğu geliştirir”*. Orta S.E.D. idareci grubundan bir erkek görüşmeci de şu noktalara vurgu yapmaktadır: *“Arkadaşlar, komşular, çevre, bölgenin gelişmişlik düzeyi, internet kafeler, kahvelerde de insanlar eğitilirler. İnternet kafelerde bir şeyler öğrenebilirler, eğer burası güzel bir yerse çocuk buradan daha fazla yararlanır, bilgisini artırır. Ama kötü bir yerse burayı kötü kullanır, uygunsuz sitelere girer. Kahveler de olumsuz yerler arasındadır. Tarlalar, bağ ve bahçe işlerinde uğraşmak da çocukların eğitimlerini olumsuz etkilemektedir. Çünkü buralarda herkes geçim derdinde, olanaklar kısıtlı olduğu için gelişme yeterince olmuyor. Yine basket, yüzme, halkoyunları çalışmaları çocuğu geliştirir. Bu durum ailenin ve okulun bilgili olmasına bağlıdır. Müzik kursları önemlidir. İnsanlarımızın çoğu köyde yaşadıklarından dolayı bu tür gelişme olanakları yok. Aile eğitimi de çok önemlidir. Eğer aile fertleri eğitilmiş ise çocuk bu ortamda kendini geliştirebilir. Tiyatro da çocuğa bir şeyler öğretir. İnternet kafede teknolojiyi kullanır, teknolojiyi tanır. Zamanını geçirir. Çocuk neye ihtiyacı varsa ona ulaşmaya çalışıyor. Çevre çok önemli, çevre daha güçlü, okulun katkısı az. Yaşadığımız hayatın sonuçlarından bu belli. Çevre ve sokak eğitimi daha etkili, yaş arttıkça yaramazlık artıyor. Yaş arttıkça olumsuzluklar artıyor”*.

Orta S.E.D. idareci grubundan bir kadın görüşmeci de aynı boyuta ilişkin olarak yaptığı belirlemede şu noktalar dikkati çekmektedir: *“Tiyatroda, sinemada, dersanelerde, pazarlarda, alışverişlerde de çocuklarımızı yetiştirir, onlara bir şeyler öğretiriz. Örneğin pazarda, çocuğuma fiyatları sormasını, pazarlık etmesini, malı seçerken nelere dikkat etmesi gerektiğini, oraları tanımayı, yaşanan zorlukları görmesini de öğrenmesine yardımcı olurum. Ailede, ailemin kendi değer yargıları vardır. Babaya, anneye, büyüklere saygı, küçüklere sevgi, yemek yeme, toplum içinde saygı, ders çalışma, amaç belirleme, giyinme, meslek seçimi, gidilecek okullar, paranın yerinde ve zamanında harcanması, çevreyle ilişkisi gibi konularda bilgi ve davranış kazandırılır. Örneğin meslek seçiminde çocukların yetenek ve ilgilerini açığa çıkarıp bu konuda yönlendirmeye çalışırız. İlgili mesleklerin gelecekteki yeri, paranın önemi, meslekteki yaşam koşulları konusunda bilgiler verilir. Onlara baskı uygulamadan onların kendi mesleklerini seçmesini sağlarız”.*

Üst S.E.D. idareci grubundan bir kadın görüşmeci ise informal eğitimin önemine yönelik şu görüşlere yer vermektedir: *“Komşu bile eğitimin bir parçasıdır. İnsanın yetiştiği aile, mahalle, çevre, televizyon, basın, yayın, hepsi insanın eğitilmesini sağlarlar. İnsanları bunlardan soyutlayamazsınız. Okul tek yer değildir. Çocuklar %80’lik bir doluluk kapasitesiyle geliyorlar okula. Okul sadece %5’lik bir şey kazandırabiliyor çocuklara. Buralarda hayatı öğreniyorlar, yaşamayı öğreniyorlar. Gelişmiş ülkelerdeki insanlarla bizim gibi ülkelerde fark görülüyor”.* Aynı gruptan bir erkek görüşmeci ise şöyle bir değerlendirme yapmaktadır: *“Spor okulları, kulüplerde spor disiplini alıyorlar. İnsan psikolojisini bilen kişiler tarafından yetiştiriliyor. İnternet kafelerde yetiştirilir. Ama buraları çalıştıran kişiler eğitilmiş olurlarsa spordaki gibi çocuklara iyi bir eğitim verir. Temel amaç öğretmek değil eğitmek. Dersaneler, etüt merkezleri, bunlar öğretim amaçlı kurumlar. Kamp yerlerinde de çocuklar eğitiliyor. Buralarda dil kursları, spor kursları*

veriliyor. Yüzme, basketbol, futbol gibi. Sokaklar, dere kenarları da olumsuz eğitim yerleri arasında”.

Sonuç olarak çocukların okulun dışında da eğitildiği/yetiştirildiği/sosyalleştikleri yerlere ilişkin olarak veli, öğretmen ve okul idareci gruplarından elde edilen bulgular arasında “dershane/etüt merkezleri, aile, çevre, sosyal ortam, mahalle, televizyon, kreşler, toplum, spor, oyun alanları, sosyal aktiviteler, akrabalar” çocukların sosyalleşmelerini sağlayan birimler/kurumlar/kişiler olarak öne çıkmıştır. Bu birimler/kurumlar/kişiler katılımcılar tarafından ele alınırken daha çok okulun bir tamamlayıcısı, bir yardımcısı olarak değerlendirilmişlerdir. Buradan da görülmektedir ki eğitim terimi katılımcılar tarafından ilk bakışta daha çok formal bir boyutta ele alınmaktadır. Buna rağmen bazı katılımcıların “sadece okumakla olmaz, kendini yetiştirmek de gerekir” biçimindeki sözleri okul dışı sosyalleşme olgusunu öne çıkarmaktadır. Yine, kahveler, tarlalar, bağ-bahçe ve tarla işleri, internet kafeler, alışveriş yerleri, kütüphane, parklar da kısaca “yaşamın her alanı” bir sosyalleşme birimi olarak değerlendirilmiştir. Dini eğitim yerlerinin bir sosyalleşme birimi olduğu, sadece Orta S.E.D. idareci grubunda dile getirilmiştir. Diğer gruplarda bu bulguya rastlanılmamıştır. Sonuç olarak eğitimin formal ve informal boyutuyla bir bütün olduğu noktasında birleşilmektedir.

IV.1.3. “Günümüzde Nasıl Bir İnsan Yetiştiriyoruz?”

Çeşitli sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim okullarından bu araştırmaya katılan görüşmecilerin, günümüzde formal ve informal eğitim süreçlerinde “nasıl bir insan yetiştiriyoruz?” konusundaki görüşlerini belirleyebilmek amacıyla sorulan “Sizce günümüzde nasıl bir insan yetiştiriyoruz?” ve “Sizce çocuklarımız ailede nasıl yetiştiriliyor?” sorularına vermiş oldukları yanıtlar analiz edildiğinde üç kategori ortaya

çıkmiştir. Bu kategoriler “Günümüzde nasıl bir insan yetiştiriyoruz?” “insan yetiştirmeyi etkileyen anne baba tutumları” ve “insan yetiştirmeyi etkileyen faktörler” olarak adlandırılmıştır.

Katılımcıların “günümüzde nasıl bir insan yetiştiriyoruz?” kategorisine ilişkin olarak sundukları görüşlerin analiz edilmesi sonucunda “olumlu ve olumsuz kişilik özellikleri, insan ve toplum ilişkileri” biçiminde iki boyuta ulaşılmıştır. Aşağıda bu araştırma kapsamında görüşülen velilerin, öğretmenlerin ve okul idarecilerinin günümüzde yetiştirilen insanların niteliklerine yönelik görüşleri sırasıyla ele alınmıştır.

Aşağıdaki tabloda velilerin günümüzde yetiştirilen insanların “olumlu ve olumsuz kişilik özellikleri”nin neler olduğuna ilişkin görüşleri yer almaktadır.

Tablo 4: Velilere Göre Günümüzde Yetiştirilen İnsanların Olumlu ve Olumsuz Kişilik Özellikleri

Görüşmeci Grubu	Alt S.E.D. Veli	Orta S.E.D. Veli	Üst S.E.D. Veli
Olumlu Kişilik Özellikleri	-saygılı olan	-enerji dolu olan -hareketli olan -oyunu, dansı seven -müzik kültürü olan - bilinçli olan -başarılı olan -okuma isteği olan -çevreci -savaşı sevmeyen	-iyi -özgür -rahat
Olumsuz Kişilik Özellikleri	-sevgisiz -saygısız -kırıcı -şiddete eğilimli -asi -düzensiz olan -madde bağımlısı olan -içe kapanık olan -kendini savunamayan -güven vermeyen -temizlik alışkanlığı olmayan -televizyon bağımlısı olan -eğitime yönelik olumsuz tutum	-manevi açıdan sorunlu olan -asabi olan -stresli olan -şiddete eğilimli olan -kırıcı olan -günübürlük yaşama eğilimi gösteren -maddiyatı ön planda tutan -olayları algılayışta düşük farkındalığa sahip	-sorumsuz olan -amacı olmayan -ne olacağını, nereye gideceğini bilmeyen -sadece okul bilgileriyle yetinen -önemli şeylere değer vermeyen -bir takım değerlerini yitiren -güvensiz olan -kendine değer verilmediğini düşünen -duyarsız olan -saygısız olan -bencil olan -eğitim seviyesi düşük -çocukluklarını eskiye göre farklı geçiren

	sergileyen		-bilgisayara ve televizyona düşkün -olaylara uzaktan bakan
--	------------	--	---

Yukarıdaki tablo incelendiğinde günümüzde yetiştirilen insanların olumlu özellikleri kategorisinde en çok ifadenin Orta S.E.D. veli grubu tarafından üretildiği görülmektedir. Ayrıca bu kategoriye ilişkin olarak üretilen ifadelerde gruplar arasında herhangi bir ortak ifadeye de rastlanmamaktadır.

Alt S.E.D. veli grubu günümüzde yetiştirilen insanları “saygılı olan” biçiminde betimlemektedir. Orta S.E.D. veli grubunun bu kategoride ürettiği ifadeler ise şu şekilde sıralanabilir: “enerji dolu olan, hareketli olan, oyunu, dansı seven, müzik kültürü olan, bilinçli olan, başarılı olan, okuma isteği olan, çevreci olan ve savaşı sevmeyen.” Orta S.E.D. veli grubuna mensup bir kadın veli, olumlu kişilik özellikleri ile ilgili olarak şu görüşleri ifade etmektedir: “Çocuklarımız eskiye göre daha bilinçli, daha başarılı ve daha çok okumak istiyorlar. Çocuğuyla ilgilenen ailelerin çocukları daha düzgün oluyor”. Orta S.E.D. veli grubundan bir diğer kadın veli ise yaptığı değerlendirmelerde şu noktalara dikkat çekmektedir: “(...) Çocuklarımın ikisi de çevreci.(...) çok enerji dolular, hareketliler. Spora çok düşkünler. Oyunu, dansı çok seviyorlar. Yabancı dil öğrenmeyi çok seviyorlar. Yabancı müzik dinliyorlar.(...) çocuklar bizleri çok iyi gözlemliyorlar, her şeyi biliyorlar(...) Savaşı sevmiyorlar”. Üst S.E.D. veli grubu, olumlu kişilik özellikleri ile ilgili olarak şu ifadeleri üretmişlerdir: “İyi, özgür, rahat”. Üst S.E.D. veli grubundan bir katılımcı yetiştirilen insanların olumlu kişilik özelliklerine ilişkin olarak “Bu arada, çok iyi çocuklar da yetiştiriyoruz. Çaba göstererek, ilgilenerek, sorumlu, duyarlı, başarılı çocuklar da yetiştiriyoruz” biçiminde görüş belirtmiştir. Aynı gruptan bir başka kadın velinin ise şu görüşlere vurgu yaptığı görülmektedir: “Daha rahatlar, kendilerini daha çok düşünmüyorlar. Bu belki daha iyi. Bunu belki de biz böyle yetiştiriyoruz. Daha rahat yetiştiriyoruz, daha özgür oluyorlar”.

Yukarıdaki tablonun ikinci alt boyutunda ise, katılımcıların “olumsuz kişilik özellikleri”ne ilişkin üretmiş oldukları ifadeler yer almaktadır. Alt ve Orta S.E.D. veli gruplarında olumsuz özelliklere ilişkin daha çok şiddetle ilişkili ifadelerle rastlanılmaktadır. Günümüzde yetiştirilen insanların olumsuz kişilik özelliklerine ilişkin olarak Alt S.E.D. veli grubu tarafından şu ifadelerin üretildiği görülmektedir: “sevgisiz, saygısız, kırıcı, şiddete eğilimli, asi, düzensiz olan, madde bağımlısı olan, içe kapanık, kendini savunamayan, güven vermeyen, temizlik alışkanlığı olmayan, televizyon bağımlısı olan ve eğitime yönelik olumsuz tutum sergileyen”. Alt S.E.D. veli grubundan bir kadın katılımcı kendi çocuklarında beğenmediği özelliklere ilişkin olarak şu vurguyu yapmaktadır: *“Benim kızım önceleri içine kapanık biriydi. Okuldaki faaliyetlere katıldı ama beyimin tutumlarından dolayı bu etkinliklerden vazgeçtik; ama sorun yaşamaya başladık bu sefer de. Kızım daha çok içine kapandı. Kendini savunamıyor. Oğlumun bu etkinliklere katılmasını istiyorum ama o bunu yapmıyor, hep televizyon izliyor. (...) çocuklarımızı kötülüklerden uzaklaştırmak istedikçe çocuklarımız onlarla daha fazla etkileşime geçiyorlar, uyuşturucu maddeler kullanıyorlar”*.

Orta S.E.D. veli grubu tarafından günümüzde yetiştirilen insanların olumsuz kişilik özelliklerine ilişkin olarak şu ifadeler üretilmiştir: “manevi açıdan sorunlu olan, asabi olan, stresli olan, şiddete eğilimli olan, gününbirlik yaşama eğilimi gösteren, maddiyatı ön planda tutan ve olayları algılayışta düşük farkındalığa sahip.” Orta S.E.D. veli grubundan bir kadın katılımcının bu kategoride yer alan ifadelerine bakılacak olursa; *“(...) çok zor. Maddiyat ön planda. Para her yerde. Çok asabiler, sinirliler. Çok gerginler, stresliler. Bu durum televizyondan kaynaklanıyor daha çok. Şiddete çok eğilimliler. Kırıcı oluyorlar. (...) Hiçbir şey bilmeden, farkında olmadan yaşıyorlar. Gününbirlik yaşıyorlar.*

(...) *Yalnız bunlar televizyon çocuğu, bilgisayar çocuğu*” gibi olumsuz ifadelere yer verdiği görülecektir.

Üst S.E.D. veli grubu ise günümüzde yetiştirilen insanın olumsuz özelliklerine ilişkin olarak “Sorumsuz olan, amacı olmayan, ne olacağını, nereye gideceğini bilmeyen, sadece okul bilgileriyle yetinen, önemli şeylere değer vermeyen, bir takım değerlerini yitiren, güvensiz olan, kendisine değer verilmediğini düşünen, duyarsız olan, saygısız olan, bencil olan, eğitim seviyesi düşük, çocukluklarını eskiye göre farklı geçiren, bilgisayara ve televizyona düşkün, olaylara uzaktan bakan” biçiminde ifadeleri ürettikleri görülmektedir. Üst S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci “*Etrafta gördüklerim beni dehşete düşürüyor. Oyun oynama tarzları değişti. Bizim zamanımızdaki gibi oynamıyorlar. Vurdulu - kırdılı oyunlar oynuyorlar. Herkes iyi şeyler yapmaya çalışıyor ama idealleri yok oldu gibi. İdealler peşine düşmek yok. Çoğu ailede suskun çocuk yetiştiriliyor. Bu ailelerin işine geliyor. (...) daha çabuk nasıl para kazanabilirim diye düşünüyorlar. Mesleklerden tek beklentileri ne kadar para kazandırdığı. Okumuyorlar, okumayınca da bir sürü şey kaçırıyorlar. Bakış açıları farklılaşıyor. Hayal güçleri azalıyor. Dünyaları daha renksiz oluyor sanki. Doğru olmayan bir sürü şey var. Televizyon gibi*” biçimindeki görüşlerini çarpıcı bir ifadeyle anlatmaktadır. Yine aynı gruptan bir başka görüşmeci de şu noktalara dikkat çekmektedir: “*Bunların çocukluğu bizim çocukluğumuza benzemiyor. Bilgisayara ve televizyona daha düşkünler. (...) Sanki olaylara uzaktan bakıyorlar*”. Bu alıntıda da açıkça görüldüğü gibi toplumsal alandaki hızlı değişimler, yaşanan ekonomik sıkıntılar, toplumun büyük bir kesiminin sosyal güvencesinin olmaması, işsizlik, göç ve benzeri nedenler günümüz insanının yukarıda sıkça bahsedilen olumsuz özelliklere sahip olmasına neden olmaktadır. Gerek tablodan ve gerekse de katılımcılardan yapılan alıntılarda da görüldüğü gibi günümüzde yetiştirilen insanların olumlu özelliklerinden

ziyade daha çok olumsuz özellikleri ön plana çıkmıştır. Bu durum, günümüz insanın kendine ve çevresine yabancılaştığı ve toplumda da böyle görüldüğü şeklinde ifade edilebilir.

Tablo 5. Velilere Göre Günümüzde Yetiştirilen İnsanların, İnsan-Toplum Ve Aile İlişkilerine Yönelik Olumsuz Özellikleri

Görüşmeci Grubu	Alt S.E.D. Veli	Orta S.E.D. Veli	Üst S.E.D. Veli
Olumlu İnsan-Toplum-Aile İlişkileri	-olumlu kardeş ilişkilerine sahip -ebeveyne değer veren		-sosyal olan -girişken
Olumsuz İnsan-Toplum-Aile İlişkileri	-paylaşım eksikliği olan -kavgacı olan -büyüklere saygı göstermeyen -kuşak çatışması yaşayan -olumsuz kardeş ilişkilerine sahip olan -ailelerin sözünü dinlemeyen -aile içi tartışmalarda bulunan -aile içi görevlerini yerine getirmeyen -cinsiyet ayrımcılığı yapan -eski değerlere sahip çıkmayan	-okul içi ilişkilerde (öğretmenlerle, arkadaşlarla vb.) sorun yaşayan -toplumda saygının kaybolması	-büyüklere saygı göstermeyen -öğretmenlere saygı göstermeyen -kavgacı olan -hırçın olan -kendisine kızıldığında uygun olmayan tepkiler veren -umursamaz -ekonomik durumu yetersiz olan ailelerde; • Asi olan • Küfürbaz olan • Kavgayı çabuk tutuşan

Yukarıdaki tabloda katılımcıların günümüzde yetiştirilen insanların olumlu insan-toplum ve aile ilişkilerine ilişkin olarak ürettikleri ifadeler yer almaktadır. Tabloda görüldüğü gibi, Alt S.E.D. veli grubunun ürettiği ifadeler “olumlu kardeş ilişkilerine sahip ve ebeveyne değer veren” biçiminde sıralanırken; Orta S.E.D. veli grubunun bu kategoride yer alabilecek herhangi bir ifade üretmedikleri; Üst S.E.D. veli grubunun ise bu kategoriye ilişkin olarak ürettiği ifadelerin “sosyal olan ve girişken” biçiminde olduğu görülmektedir.

Tabloda ayrıca, günümüzde yetiştirilen insanların insan-toplum ve aile ilişkilerine ilişkin olarak olumsuz özelliklere de değinildiği görülmektedir. Her üç grup tarafından üretilen ifadelerde karşılaşılan ortak nokta “saygı eksikliği” biçimindedir. Bu kategoriye ilişkin olarak ayrıca; Alt ve Üst S.E.D. veli gruplarında “kavgacı olan” gibi ortak bir ifade yer almaktadır. Alt S.E.D. veli grubu “paylaşım eksikliği olan, kuşak çatışması yaşayan,

olumsuz kardeş ilişkilerine sahip olan, ailelerinin sözünü dinlemeyen, aile içi tartışmalarda bulunan, aile içi görevlerini yerine getirmeyen, cinsiyet ayrımcılığı yapan ve eski değerlere sahip çıkmayan” gibi ifadeleri üretirken; Orta S.E.D. veli grubu “okul içi ilişkilerde (öğretmenlerle, arkadaşlarla v.b.) sorun yaşayan” ifadelerini üretmiş; Üst S.E.D. veli grubu ise “hırçın olan, kendisine kızıldığında uygun olmayan tepkiler veren, umursamaz ve ekonomik durumu yetersiz olan ailelerde ise; asi olan, küfürbaz olan ve kavgaya çabuk tutuşan” biçimindeki ifadeleri üretmişlerdir.

Alt S.E.D. veli grubundan bir katılımcı, kardeşler arasındaki ilişkilere ve cinsiyet ayrımcılığına yönelik olarak şu vurguları yapmaktadır: *“Eski şeylerimiz yok. Biz 6 kardeştik. Bir şeyleri birbirimize danışırdık. Birbirimizi kırdığımızı hatırlamıyorum. Ama şimdikiler öyle değil. Çok rahatlar. Davranışları farklı, oturma şekilleri farklı. Birinin karşısında yatarlar. Paylaşmayı tam bilmiyorlar. (...) Kardeşler arasında saygı, sevgi yok. Birbirleriyle çatışıyorlar. Kız erkek ayrımı var. Kızların okumasına gerek yok deniliyor. (...) Şimdiki çocuklar ailelerinin sözünü dinlemiyorlar”*. Orta S.E.D. veli grubundan bir katılımcı da okul içindeki sorunlara ilişkin olarak şu değerlendirmede bulunmaktadır: *“Çocuklar aile içinde maddi açıdan çok rahat yetiştiriliyor ama manevi açıdan sorunlar var. Şöyle ki; çocuk, okulda çevresiyle, arkadaş çevresiyle sorunlar yaşıyor. Onlarla konuşurken problemler yaşıyor. Aile çocuğun bu çevrelerle nasıl ilişki kurabileceği konusunda çocuğa yardımcı olamıyor ya da çocuğun ilgisini çekemiyorlar”*. Üst S.E.D. veli grubundan bir katılımcı ise *“(…) çok umarsızlar. Dedesi gelmiş ama, bir şey olmamış gibi davranıyorlar”* dedikten sonra, *“Bencil bir toplum yetişiyor. Kavgacı, hırçın (şuradan geçen çocuklardan biliyorum), kızdığın zaman çok fazla acayip tepki veriyorlar(...) o kesimin çocukları daha bir asi, küfürbaz, daha çabuk kavgaya tutuşan kişiler”* biçiminde görüş bildirmektedir. Bu bakış açısı toplumda açıkça hissedilen bir “ötekilik” durumunu

ortaya koymaktadır. Toplumun farklı sosyoekonomik düzeydeki kesimlerinin bir araya gelemedikleri, birbirleriyle sağlıklı iletişim kuramadıkları, kazara birbirleriyle iletişim kurmak zorunda kaldıklarında da çeşitli problemler yaşadıkları bir gerçektir. Yukarıdaki kadın velinin daha çok Alt S.E.D. gruplara yönelik görüşlerinde bu durum çok belirgin bir biçimde görülmektedir.

Veli gruplarının olumlu özelliklere nazaran daha çok olumsuz özelliklere yer vermelerini toplumdaki genel bir hoşnutsuzluğun ve karamsarlığın göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür. Son yıllarda bir çok toplumsal sorunun yoğun bir şekilde yaşanması toplumda ve bireylerde karamsar bir bakış açısının gelişmesine zemin hazırlamaktadır.

Sosyoekonomik düzeyi alt, orta ve üst olarak tanımlanan okullarda çalışan öğretmen gruplarının “günümüzde yetiştirilen insanların özellikleri” kategorisinde ürettikleri ifadeler “olumlu ve olumsuz kişilik özellikleri” ve “insan- toplum ve aile ilişkilerinde olumsuz özellikler” boyutlarında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler aşağıda tablolar halinde sunulmuştur. Tablo 6’da öğretmenlerin günümüzde yetiştirilen insanların olumlu ve olumsuz kişilik özelliklerine ilişkin görüşleri yer almaktadır.

Tablo 6: Öğretmenlere Göre, Günümüzde Yetiştirilen İnsanların Olumlu ve Olumsuz Kişilik Özellikleri

Görüşmeci Grubu	Alt S.E.D. Öğretmen	Orta S.E.D. Öğretmen	Üst S.E.D. Öğretmen
Olumlu Kişilik Özellikleri	-özgür olan -sorunlarını daha rahat anlatabilen		-kendine güvenen -zeki olan -olaylardan haberdar olan
Olumsuz Kişilik Özellikleri	-bencil olan -varı-yoku bilmeyen -düşünmeyen -yargılamayan -eleştirmeyen	-hoşgörüsüz olan -saygısız olan -insana değer vermeyen -sevgisiz olan -kılık, kıyafetine, haline bakıldığında	-hazıra alışmış olan -rahat olan -doyumsuz olan -acımasız olan -olumsuz olan

Olumsuz Kişilik Özellikleri	-her şeyi bildiğini zanneden -bilgiyi bilinçsiz tüketen -her alanda tüketici	kontrolden çıkmış görünen - hedefi olmayan -her şeyi boş veren -kendine güvenmeyen -kendi başına ayakta duramayan -sorunlarına çözüm üretmeyen -günübirlik yaşayan -sorumsuz olan -alıcı, tüketici olan -duygu, düşünce ve isteklerini ifade edemeyen -Türkçe'yi yeterince kullanamayan -yeterince kitap okumayan -maddiyatla sınırlı kültürel değerlere sahip -ergenlik döneminde çaresiz olan, tahammülsüz olan -üniversite yıllarında "ne olacağım" endişesine kapılan	-ortaya konuşan -dinlemeyen (T.V.de, mecliste, sınıfta...) -bilgi edinmek istemeyen -okumayan -eğitime ilgisiz kalan -motivasyon yokluğu olan -dersi dinlemeyen -sınav kolik olan -okuma isteksizliği duyan -davranışlarında tutarsızlık olan -davranış bozukluğu olan -psikolojik rahatsızlığı olan -küfürbaz olan -manevi değerlerini yitiren -eşyaların kıymetini bilmeyen -düşüncelerini savunamayan -bastırılmışlık duygusu içinde olan -içinde sevgi hissi olmayan -"gemisini kurtaran kaptan" düşüncesine sahip olan -sağlıksız beslenen
------------------------------------	--	---	--

Yukarıdaki tabloda Alt ve Üst S.E.D. öğretmen gruplarının günümüzde yetiştirilen insanların olumlu kişilik özelliklerine ilişkin olarak üretilen ifadeler yer almaktadır. Alt S.E.D. öğretmen grubu bu konu ile ilgili olarak "özgür olan ve sorunlarını daha rahat anlatabilen" ifadelerini üretirken; Üst S.E.D. öğretmen grubu ise "kendine güvenen, zeki olan ve olaylardan haberdar olan biçiminde ifadeler üretmişlerdir. Orta S.E.D. öğretmen grubunun bu kategoride yer alabilecek herhangi bir ifadelerine rastlanmamıştır.

Üst S.E.D. öğretmen grubundan bir katılımcı günümüzde yetiştirilen insanların olumlu özelliklerine ilişkin olarak "zekiler, çünkü aileler onlarla çok ilgililer. Olaylardan haberdarlar" biçiminde ki görüşlerini ifade ederken ailelerin etkisini vurgulamıştır.

Yukarıdaki tabloda katılımcı öğretmen gruplarının günümüzde yetiştirilen insanların olumsuz kişilik özelliklerine ilişkin olarak ürettikleri ifadeler de yer almaktadır. Bu kategoride en az ifadenin Alt S.E.D. öğretmen grubu tarafından üretildiği görülmektedir. Alt S.E.D. öğretmen grubu "bencil olan, varı yoku bilmeyen, düşünmeyen, yargılamayan, eleştirmeyen, her şeyi bildiğini zanneden, bilgiyi bilinçsiz tüketen, her

alandaki tüketici olan ve sır saklamayan” gibi olumsuz kişilik özelliklerine vurgu yapmıştır. Bu konuda Alt S.E.D. öğretmen grubundan bir katılımcı *“Günümüzde pek olumlu kişiler yetiştirmiyoruz. Çocukları kaybetmek üzereyiz. Çocuklar varı yoku bilmiyor. (...) Bencilik çok fazla günümüz toplumunda”* diyerek günümüz toplumuna ilişkin kaygılarını ifade etmektedir.

Günümüzde yetiştirilen insanların olumsuz kişilik özelliklerine ilişkin olarak Orta S.E.D. öğretmen grubu tarafından üretilen ifadelerden bir kısmı *“hoşgörüsüz/saygısız olan, insana değer vermeyen, kılık kıyafetine bakıldığında kontrolden çıkmış görünen, hedefi olmayan, kendine güvenmeyen, kendi başına ayakta duramayan, sorumsuz olan, alıcı/tüketici olan, duygu, düşünce ve isteklerini ifade edemeyen, Türkçe’yi yeterince kullanamayan, yeterince kitap okumayan, maddiyatla sınırlı kültürel değerlere sahip”* biçiminde sıralanabilir. Bu gruptan bir katılımcı öğretmen *“Günümüzde yetiştirdiğimiz çocuklar, günübirlik yaşayan, gününü kurtarmaya çalışan bireyler”* biçiminde bir görüş bildirmektedir.

Üst S.E.D. öğretmen grubunun ise günümüzde yetiştirilen insanların, kişilik özelliklerine ilişkin olarak ürettikleri olumsuz ifadeler arasında *“hazıra alışmış olan, rahat olan, doyumsuz olan, acımasız olan, olumsuz olan, dinlemeyen, bilgi edinmek istemeyen, okumayan, eğitime ilgisiz kalan, sınav kolik olan, davranışlarında tutarsızlık olan, psikolojik rahatsızlığı olan, manevi değerlerini yitiren, eşyaların kıymetini bilmeyen, düşüncelerini savunamayan, bastırılmışlık duygusu içinde olan, sağlıksız beslenen”* gibi olumsuz nitelikler yer almaktadır. Üst S.E.D. öğretmen grubundan bir katılımcı bu kategoriye ilişkin olarak *“Çok yararlı çocuklar yetiştirmiyoruz. (...) Ders dinlenmiyor. Çocuklar başboş yetiştiriliyor. Çocuklar sağlıksız beslenmeye başladılar. Bugün*

toplumumuzdaki en büyük sorun obezite. Gençlik sürekli kilo alıyor. (...) Manevi değerleri kaybetmişler. Çok kötü küfür ediyorlar. Bunlardan dolayı; ben, günümüz gençliğini pek olumlu bulmuyorum. (...) Alınan bir eşyanın önemini, kıymetini bilmiyorlar. Şimdiki çocuklar çok doyumsuz. Hiçbir şey onları tatmin etmiyor” derken; aynı gruptan bir başka katılımcı da “ Sağlıklı değil, çocuklarımız ruhen sağlıklı değiller. (...) Bilgi yüklüyoruz. Sınav kolik oluyorlar. Davranış bozuklukları var. Çocukluk dönemini yaşayamıyorlar. Çocuklar bastırılmış bir durumda” biçiminde görüşlerini ifade etmektedir.

Aşağıda bu araştırmaya katılan öğretmenlerin günümüzde yetiştirilen insanların insan-toplum ve aile ilişkilerine yönelik olarak üretmiş oldukları olumlu ve olumsuz ifadelerin gösterildiği tablo yer almaktadır.

Tablo 7: Öğretmenlere Göre, Günümüzde Yetiştirilen İnsanların Olumlu ve Olumsuz İnsan-Toplum-Aile İlişkileri

Görüşmeci Grubu	Alt S.E.D. Öğretmen	Orta S.E.D. Öğretmen	Üst S.E.D. Öğretmen
Olumlu İnsan-Toplum-Aile İlişkileri	-öğretmenlerle olumlu diyalog kuran -öğretmenlerini bir arkadaş gibi görebilen		
Olumsuz İnsan-Toplum-Aile İlişkileri	-arkadaşlık ilişkilerinde zayıf bağ geliştiren -sır saklamayan	-büyüklere saygısızlık eden -aile ve toplum kurallarına uymayan -terbiyesizlik yapan/terbiyesiz davranışlarda bulunan -sokakta vb. yerlerde nasıl davranılacağını bilmeyen -sadece arkadaşlarından ve büyüklerinden yardım bekleyen	-kuşak çatışması yaşayan -ailelerden gittikçe uzaklaşan -büyüğe saygı duymayan -küçüğe sevgi göstermeyen -büyükleriyle nasıl konuşulacağını bilmeyen -dayanışma, yardımlaşma eksikliği olan -arkadaş canlısı olmayan -paylaşmayan -akranlarda birbirlerine saygısızlık

Yukarıdaki tabloda Alt S.E.D. öğretmen grubu tarafından günümüzde yetiştirilen insanların insan, insan-toplum ve aile ilişkilerine yönelik olarak ürettikleri olumlu ifadeler yer almaktadır. Buna göre Alt S.E.D. tarafından üretilen ifadeler “öğretmenlerle olumlu

S.E.D. öğretmen grupları tarafından bu kategoriye ilişkin olarak üretilen herhangi bir ifadeye rastlanılmamaktadır. Yine aynı tabloda günümüzde yetiştirilen insanların, insan-toplum ve aile ilişkilerine ilişkin olarak ürettikleri olumsuz ifadeler de yer verilmiştir. Alt S.E.D. öğretmen grubu bu kategoriye ilgili olarak “arkadaşlık ilişkilerinde zayıf bağ geliştiren ve sır saklamayan” biçiminde ifadeler üretmişlerdir. Alt S.E.D. öğretmen grubundaki bir katılımcı bu ifadelerle ilgili olarak şu görüşleri vurgulamaktadır: “(...) *Eskideki arkadaşlık ilişkileri şimdi yok. Eskiden biz birine sır verdiğimizde onu kimse bilmezdi. Ama o şimdi o sır herkesin dilinde*”.

Günümüzde yetiştirilen insanların, insan-toplum ve aile ilişkilerine ilişkin olumsuz tutumları Orta S.E.D. öğretmen grubu tarafından şu şekilde sıralanmaktadır: “büyüklere saygısızlık eden, aile ve toplum kurallarına uymayan, terbiyesizlik yapan/terbiyesiz davranışlarda bulunan, sokakta vb. yerlerde nasıl davranılacağını bilmeyen ve sadece arkadaşlarından ve büyüklerinden yardım bekleyen”. Aynı kategoriye ilişkin olarak Üst S.E.D. öğretmen grubu tarafından üretilen ifadeler “kuşak çatışması yaşayan, ailelerden gittikçe uzaklaşan, büyüğe saygı duymayan, küçüğe sevgi göstermeyen, büyükleriyle nasıl konuşulacağını bilmeyen, dayanışma, yardımlaşma eksikliği bulunan, arkadaş canlısı olmayan, paylaşmayan ve akranlarda birbirlerine saygısızlık” biçiminde sıralanmaktadır.

Sosyoekonomik düzeyi alt, orta ve üst olarak tanımlanan okullarda çalışan okul idarecilerinin “günümüzde nasıl bir insan yetiştiriyoruz?” sorusu ile ilgili ürettikleri ifadeler olumlu ve olumsuz kişilik özellikleri ile insan, toplum ve aile ilişkilerinde olumlu ve olumsuz tutumlar, boyutlarında ayrı ayrı olarak değerlendirmeye alınmış ve bu değerlendirmeye ilişkin olarak oluşturulan tablolar aşağıda sunulmuştur.

ve olumsuz tutumlar, boyutlarında ayrı ayrı olarak değerlendirmeye alınmış ve bu değerlendirmeye ilişkin olarak oluşturulan tablolar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 8: İdarecilere Göre, Günümüzde Yetiştirilen İnsanların Olumlu ve Olumsuz Kişilik Özellikleri

Görüşmeci Grubu	Alt S.E.D. İdareci	Orta S.E.D. İdareci	Üst S.E.D. İdareci
Olumlu Kişilik Özellikleri	-ailelerinden daha eğitilmiş, gelişmiş olan		-geleceği yönlendirme kapasitesine sahip olan -bilinçli olan
Olumsuz Kişilik Özellikleri	-bencil olan -sorumsuz olan -kendine güvenmeyen -yaratıcı olmayan -ezberci olan -sorgulamayan -haklarını armayı bilmeyen -yoz olan -düşük farkındalığa sahip olan -dikkatli dinlemeyen -başkasına bağımlı olan -saygısız olan	-hayatta söz sahibi olmayan -“çocuklar bir yarış atı gibiler” -mesleki/iş sorumluluğu eksikliği olan -madde bağımlısı olan -şiddete eğilimli olan -bütçesini aşan harcamalarda bulunan -tüketici olan -tele-vole kültürüne sahip olan -tele-vole kültürünü benimseyen/yaşayan	-yüzü gülmeyen -mutsuz olan -karmaşa içinde yaşayan -kararsız olan -uyuşturucu kullanan -şımarık olan

Yukarıdaki tabloda günümüzde yetiştirilen insanların olumlu kişilik özelliklerine ilişkin olarak Alt ve Üst S.E.D. idareci grupları tarafından üretilmiş ifadeler yer almaktadır. Alt S.E.D. idareci grubu günümüzde yetiştirilen insanların “ailelerinden daha eğitilmiş, gelişmiş olma” niteliklerine vurgu yaparken; Üst S.E.D. idareci grubu tarafından ise, “geleceği yönlendirme kapasitesine sahip olan ve bilinçli olan” biçimindeki özelliklerine vurgu yapılmıştır. Bu ifadelerle ilişkin olarak Üst S.E.D. idareci grubundaki bir erkek katılımcı *“Gençler her ne kadar isteğimizin dışında bir çizgide yetişiyorlarsa da, onlar geleceği yönlendirebilecek kapasitedeler”* demektedir ve kendi çocuklarına ilişkin olarak da şunları vurgulamaktadır: *“çocuklarım ailede demokratik bir ortamda yetiştiler. Kendi geleceklerini kendileri belirlediler. Çalışmaları, dinlenmeleri gereken zamanları, aileleriyle geçirmeleri gereken zamanları kendileri belirlediler”*. Yine aynı gruptan bir

Aynı tabloda günümüzde yetiştirilen insanların olumsuz kişilik özelliklerine de vurgu yapılmıştır. Tabloya bakıldığında bu kategoriye ilişkin Alt S.E.D. idareci grubunun vurgu yaptığı görülmektedir. Alt S.E.D. idareci grubunun bu kategoriye ilişkin olarak ürettikleri ifadeler “bencil olan, sorumsuz olan, kendine güvenmeyen, yaratıcı olmayan, ezberci olan, sorgulamayan, haklarını aramayı bilmeyen, yoz olan, düşük farkındalığa sahip olan, dikkatli dinlemeyen, başkasına bağımlı olan ve saygısız olan” biçimde sıralanmaktadır. Bu kategoriye ilişkin olarak Alt S.E.D. idareci grubundan bir kadın katılımcı “(...) Günümüz gençliği yiyeyim, içeyim, gezeyim, eğleneyim istiyor. Başka bir şey düşünmüyor” biçimindeki görüşünü ifade etmektedir.

Orta S.E.D. idareci grubunun günümüzde yetiştirilen insanların olumsuz kişilik özelliklerine ilişkin olarak ürettikleri ifadeler “hayatta söz sahibi olmayan, yarış atı gibi olan, mesleki/iş sorumluluğuna yönelik eksikliği bulunan, madde bağımlısı olan, şiddete eğilimli olan, bütçesini aşan harcamalarda bulunan, tüketici olan, tele vole kültürüne sahip olan ve bu kültürü benimsemiş olan/yaşayan” şeklinde sıralanmaktadır. Orta S.E.D. idareci grubuna mensup bir idareci “madde bağımlısı olan” ifadesiyle ilgili olarak, “çocuklar bali, tiner gibi maddeler kullanıyorlar” demektedir. Aynı gruptan bir başka katılımcı ise, “yetiştirmeye çalıştığımız çocuklar bir yarış atı gibiler. Hayatta söz sahibi değiller” biçiminde bir görüş bildirmektedir. Tele vole kültürüne ilişkin olarak da aynı gruptan bir başka idareci ise şu noktalara dikkat çekmektedir: “(...) Medyanın da etkisiyle çok fazla özentili bir gençlik var. Gençler doğrudan sapıyorlar. (...) Kızlar mankenlere özeniyorlar. Çıplaklık prim yapıyor. Kolay para kazanmanın, bir yere gelmenin koşulu olarak çıplaklık görülüyor. Çalışmadan, üretmeden yaşamak amaçlanıyor. Özentili ve tüketici bir toplum yetişiyor. (...) ekonomik sıkıntı yaşamayanlar da sürekli daha fazlasını istiyorlar. Güçlerinin üstünde harcama yapıyorlar. Marka takıntıları var”.

görülyüyor. Çalışmadan, üretmeden yaşamak amaçlanıyor. Özentili ve tüketici bir toplum yetişiyor. (...) ekonomik sıkıntı yaşamayanlar da sürekli daha fazlasını istiyorlar. Güçlerinin üstünde harcama yapıyorlar. Marka takıntıları var”.

Üst S.E.D. idareci grubunun günümüzde yetiştirilen insanların olumsuz kişilik özelliklerine ilişkin olarak ürettikleri ifadeler şu şekilde sıralanabilir: “yüzü gülmeyen, mutsuz olan, karmaşa içinde yaşayan, kararsız olan, uyuşturucu kullanan, şımarık olan”. Bu ifadelerle ilişkin olarak Üst S.E.D. idareci grubundan bir katılımcının “suratı, yüzü gülmeyen bir toplumuz” sözü dikkat çekmektedir.

Aşağıdaki tabloda, okul idarecilerinin günümüzde yetiştirilen insanların toplum ve aile ilişkilerine yönelik görüşleri yer almaktadır.

Tablo 9: İdarecilere Göre, Günümüzde Yetiştirilen İnsanların Olumlu ve Olumsuz İnsan-Toplum ve Aile İlişkileri

Görüşmeci Grubu	Alt S.E.D. İdareci	Orta S.E.D. İdareci	Üst S.E.D. İdareci
Olumlu İnsan-Toplum-Aile İlişkileri		-buldukları çevreye zarar vermeyen	
Olumsuz İnsan-Toplum-Aile İlişkileri		-ailelerinden sürekli olarak daha fazlasını isteyen -aileyle çatışan -çevreye uyum sağlayamayan -arkadaşlarla olumsuz ilişkiler geliştiren -sadece anne ve babalarının öğrettiklerini bilen -olaylara duyarsız olan -olaylara güvensizlik duyan -topluma ve bireylere güvensizlik yaşayan -birbirine güvenmeyen bir toplum -adam kayıran -rüşvet alan -yolsuzluğa eğilim gösteren -milli ve manevi değerlerden uzak olan	-asansörde birbirine selam vermeyen -eski aile bağlarını kaybeden -komşuluk ilişkilerinin kaybolması -her istediği alınan

üretilen ifadeler de yer almaktadır. Buna göre, Alt S.E.D. idareci grubunda bu kategoride yer alabilecek herhangi bir ifadeye rastlanılmamış olup; bu kategoriye ilişkin olarak en çok vurgunun Orta S.E.D. idareci grubu tarafından yapıldığı görülmektedir. Bu ifadeler, “ailelerinden sürekli daha fazlasını isteyen, aileyle çatışan, çevreye uyum sağlayamayan, arkadaşlarla olumsuz ilişkiler geliştiren, sadece anne ve babalarının öğrettiklerini bilen, olaylara duyarsız kalan, olaylara güvensizlik duyan, topluma ve bireylere güvensizlik yaşayan, adam kayıran, rüşvet alan, yolsuzluğa eğilim gösteren ve milli ve manevi değerlerden uzak olan” biçiminde sıralanmaktadır. Üst S.E.D. idareci grubu tarafından günümüzde yetiştirilen insanların olumsuz insan-toplum ve aile ilişkileri kategorisinde toplanabilecek ifadeler “asansörde birbirine selam vermeyen, eski aile bağlarını kaybeden, komşuluk ilişkilerinin kaybolması ve her istediği alınan” şeklinde belirlemektedir.

Sonuç olarak, “günümüzde nasıl bir insan yetiştiriyoruz?” sorusuna katılımcıların vermiş oldukları yanıtlarda bu kategoride olumlu-olumsuz kişilik özellikleri ve olumlu-olumsuz insan ve toplum ilişkileri boyutları ortaya çıkmıştır. Her üç katılımcı grupta daha çok kişilik özelliklerine vurgular görülmektedir. Veli gruplarında olumlu kişilik özellikleri kısmında ortak özelliklere ulaşılamamıştır. Bu boyutta en yoğun vurgu Orta S.E.D. veli grubunda görülmektedir. Bu grupta öne çıkan olumlu kişilik özellikleri arasında “enerji dolu olan, hareketli, oyunu, dansı seven, bilinçli, başarılı, çevreci” vb. nitelikler yer almaktadır. Olumsuz kişilik özellikleri velilere göre günümüzde yetiştirilen insanların en temel problemi olarak gözükmektedir. Veli gruplarında bu boyutta ele alınan temel olumsuz nitelikler veya şikayet edilen özellikler velilerin sosyoekonomik koşullarıyla paralellikler taşımaktadır. Veli gruplarında görülen ortak olumsuz ifadeler arasında “saygısız, kırıncı, şiddete eğilimli, stresli, bencil, sorumsuz, saygısız, televizyona düşkün, sorunlu, eğitime yönelik olumsuz tutumlar sergileyen, eğitim seviyesi düşük” gibi

nitelikler belirmiştir. İnsan toplum ilişkileri boyutunda ise yine, daha çok, olumsuz özellikler belirmiştir. Bu olumsuz ifadeler “büyüklere saygı göstermeyen, küçükleri sevmeyen, ailede, okulda, arkadaşlarla sorun yaşayan, söz dinlemeyen” vb. biçimde özetlenebilir. Tüm bu şikayetler, olumsuz nitelermeler günümüzde yetişen insanların “yabancılaşma” olgusuyla karşı karşıya olduklarını açıkça göstermektedir. Yabancılaşmanın hem bireylerde hem de toplumda yaygın olarak ortaya konulduğu görülmüştür.

Katılımcı öğretmenlerde de aynı yakınma çok daha net bir biçimde görülmektedir. Tüm öğretmen gruplarında günümüzde yetiştirilen insanların olumsuz nitelikleri öne çıkmakla birlikte bu konuda en yoğun vurgu üst S.E.D. öğretmenlerden gelmektedir. Bu boyutta öne çıkan bazı ortak ifadeler arasında “bencil, her alanda tüketici, varı-yoku bilmeyen, düşünmeyen, okumayan, insana değer vermeyen” gibi olumsuz nitelermeler görülmektedir.

IV.1.4. İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Faktörler

Çeşitli sosyoekonomik düzeydeki okullardan görüşmecilerle yapılan mülakatlarda, katılımcıların “günümüzde nasıl bir insan yetiştirildiği”ne ilişkin görüşlerini belirleyebilmek amacıyla katılımcılara “Sizce günümüzde nasıl bir insan yetiştiriliyor?” ve “sizce çocuklarımız ailede nasıl yetiştiriliyor?” soruları sorulmuştur. Katılımcılar tarafından bu sorulara ilişkin olarak üretilen ifadelerde günümüzdeki insan yetiştirme sürecinde etkili olan faktörlerle ilgili görüşler de ortaya çıkmıştır. Önceki bölümde de belirtildiği üzere bu faktörler ayrı bir tablo haline getirilerek değerlendirilmiştir. Aşağıda bu kategoriye ilişkin olarak sırasıyla veli, öğretmen ve okul idarecilerinin görüşleri değerlendirilmiştir.

tarafından bu sorulara ilişkin olarak üretilen ifadelerde günümüzdeki insan yetiştirme sürecinde etkili olan faktörlerle ilgili görüşler de ortaya çıkmıştır. Önceki bölümde de belirtildiği üzere bu faktörler ayrı bir tablo haline getirilerek değerlendirilmiştir. Aşağıda bu kategoriye ilişkin olarak sırasıyla veli, öğretmen ve okul idarecilerinin görüşleri değerlendirilmiştir.

Çocuğun değeri ve çocuğa yönelik tutumları ana kategorisinde katılımcılara sorulan “Sizce çocuklar ailede nasıl yetiştiriliyor?” sorusuyla katılımcıların günümüzde yetiştirilen insanların yetiştirilme biçimleri ve çocuğa yönelik tutumları incelenmiştir. Bu araştırmada, görüşlerine başvuru veli, öğretmen ve okul idarecilerinin “insan yetiştirmeyi etkileyen anne baba tutumları” kategorisinde değerlendirilen görüşleri analiz edildiğinde “olumlu ve olumsuz anne baba tutumları” biçiminde iki boyuta ulaşılmıştır. Aşağıda sırasıyla veli, öğretmen ve okul idarecilerinden elde edilen bulgular sunulmuştur. Tablo 10’da velilerin ana baba tutumlarına ilişkin görüşleri analiz edilmiştir.

Tablo 10 : Velilere Göre İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Anne Baba Tutumları

Görüşmeci Grubu	ALT S.E.D. VELİ	ORTA S.E.D. VELİ	ÜST S.E.D. VELİ
Olumlu Anne Baba Tutumları	<ul style="list-style-type: none"> -ilgili olma -sevgiyle yaklaşma -çocukların ihtiyaçlarını karşılama -nazik ve kibar davranışlar sergileme -öğretmenlerle görüşme -sorunlara çare arama -çocuk eğitimi konusunda kitap okuma ve bunları uygulama -doktor tavsiyelerine uyma 	<ul style="list-style-type: none"> -eskiye göre daha iyi çocuk yetiştirilmesi -çocuklarla konuşarak anlaşma -hoşgörülü olma -anlayışlı olma -arkadaş gibi davranma -çocuğunu nasıl görmek istiyorsa öyle büyütme, yetiştirme, değer verme -hayatı öğretme -tutumluluk kazandırma -özür dileme -arkadaş seçiminde destek olma -çocuk eğitimi ile ilgili televizyon programları izleme -çocuk eğitimi konusunda kitap okuma ve bunları uygulama -çocuğun eğitimi için her türlü fedakarlığı yapma -çocukların seviyelerine inmeye çalışma 	<ul style="list-style-type: none"> -çok iyi çocuklar yetiştirme -bilinçli anne baba olma -tek veya az çocuklu ailelerde çocuğu önemseme, çocuğa özen gösterme -eğitimli ailelerde çocukların üst düzeyde eğitim almaları için uğraş verme -çocuğu için her şeyi yapmaya çalışma

		<ul style="list-style-type: none"> -eşler arasında ortak tutum ve davranışlar -eve bağlılık -aşırı kural koymama -yalan söylememe -dürüstlük -çocuklara derslerini desteklemek üzere özel öğretmenler tutma 	
Olumsuz Anne Baba Tutumları	<ul style="list-style-type: none"> -kendi çocuklarının eğitimiyle ilgilenememe -çocuklara karşı duyarsızlık -ilgisizlik -çocukların akademik problemlerine ilgisizlik -okul faaliyetlerine katılmada engeller -çocuklara istenilen eğitimin verilememesi -babaların yanlış tutumları -çocuklara ailede zarar verilmesi -çocukların insanca yaşatılmaması -bağırarak konuşma -fiziksel şiddet -kaba davranışlar sergileme -çocuğu dinlememe -çocuğu küçümseme -çocuklara nasıl davranacağını bilememe 	<ul style="list-style-type: none"> -çocuğun sosyal ilişkilerini düzenlemedeki yetersizlik yaşama -diğer ebeveynlerin çocuğa müdahale etmeleri -çocukların her istediğini karşılama -baskı uygulama -çocuğun ilgisini çekememe -ekonomik nosyonu çocuğa verememe -çocuklarını bir işte çalıştırma 	<ul style="list-style-type: none"> -çocuklarına eğitim verdiğini zannetme -çocuklara bilmeden zarar verme -çocuklara özverili davranmama -çocuklara karşı ilgisiz olma -çocuklarla iletişim kuramama -çocuğuyla sinemaya gitmeme -çocuklarından yüksek not beklentisi içinde olma -eğitimsiz ailelerde çocukların sözel veya fiziksel şiddetle, cezayla, tehditle yetiştirilmesi -çok çocuklu ailelerde çocuğa yönelik uygun olmayan tutum ve davranışlar sergileme
Olumsuz Anne Baba Tutumları	<ul style="list-style-type: none"> -flört ilişkilerini şiddetle bastırma -babaların kızların giyim kuşamlarına müdahale etmeleri -aşırı müdahale bulunma -yaşanan sorunların çocuklara yansması 		

“İnsan yetiştirmeyi etkileyen anne baba tutumları” kategorisinde velilerden elde edilen bulgulardan yapılan değerlendirmede şu temel noktalara değinilmiştir: Alt ve Üst S.E.D. veliler daha çok olumsuz anne baba tutumlarına vurgu yaparlarken Orta S.E.D. veliler ise daha çok olumlu anne baba tutumlarına vurgu yapmışlardır. Her üç veli grubunda da anne baba tutumlarında belirtilen ortak vurgularda “öğretmenlerle görüşme, çocuk eğitimi konusunda kitap okuma, okuduklarını uygulama, çocuk eğitimi ile ilgili televizyon programları izleme, çocuğunun eğitimi için her türlü fedakarlığı yapma, çocukların derslerini desteklemek için özel öğretmenler tutma, eğitilmiş ailelerde çocuğunun üst düzeyde eğitim almaları için uğraş verme” noktaları öne çıkmaktadır. Velilerin görüşlerinde anne babaların kişilik özelliklerine ve bilinçli tutumlarından

olma, eve bağlılık, aşırı kural koymama, yalan söylememe ve dürüstlük” vurguları yapılmakta ve Üst S.E.D. velilerde ise “çok iyi çocuklar yetiştirme, bilinçli anne baba olma, tek veya az çocuklu ailelerde çocuğu önemseme, çocuğa özen gösterme ve çocuğu için her şeyi yapmaya çalışma” biçiminde sunulan vurgularla karşılaşmıştır. Orta S.E.D. veliler diğer iki gruptan farklı olarak şu ifadelere de yer vermektedir : “Eskiye göre daha iyi çocuk yetiştirilmesi, çocuğunu nasıl görmek istiyorsa öyle büyütme/yetiştirme, değer verme, hayatı öğretme, tutumluluk kazandırma”.

Tablo 10’da görülen ve yukarıda da değinilen olumlu anne baba tutumlarını daha çok “güven verici, destekleyici ve hoşgörülü” anne baba tutumları olarak değerlendirmek mümkündür. Alt S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci “(...) Ben öğretmenlerle görüşüyorum, bilgimi arttırıyorum. Çareler arıyorum. Çocuklar hakkında kitap okuyorum ve aklımda kalanları uygulamaya çalışıyorum. Doktorun söylediklerini uygulamaya çalışıyorum. Ama şimdilik sonuç pek olumlu olmuyor” derken aynı gruptan bir başka kadın veli de “(...) ben çocuklarıma karşı çok ilgiliyim” demektedir. Her iki velinin de çocuklarına yönelik olumlu tutumlar sergiledikleri kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Orta S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci de yine olumlu anne baba tutumları boyutunda değerlendirilen şu görüşlerine yer vermektedir: “evimizde mümkün olduğunca eğitici televizyon programları izlemeye çalışıyorum. Çocuk eğitimi programlarını izliyorum. Çocuk psikolojisi ile ilgili kitaplar okuyorum ve buralardan öğrendiklerimi uygulamaya çalışıyorum. Eskiye göre çok daha iyi yetiştiriyoruz çocuklarımızı. Şimdiki anne babalar çocuklarıyla konuşarak anlaşıyorlar. Çocuk eğitimi şimdi daha güzel. Anne babalar daha hoşgörülüler, daha anlayışlılar. Çocuklarıyla arkadaş gibiler”. Yukarıdaki kadın velinin görüşlerinde hem kendi tutumlarındaki olumlu yönler, hem de toplumda çocukla ilişkilerde görülen olumlu değişimler vurgulanmaktadır. Anne baba tutumlarında

günümüzde eskiye oranla daha çok hoşgörü ve anlayışın ön plana çıktığı; baskıcı ve otoriter tutumdan güven verici, destekleyici ve hoşgörülü anne baba tutumlarına doğru önemli değişmelerin olduğu görülmektedir. Üst S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci de olumlu anne baba tutumlarına yönelik olarak şu vurguyu yapmaktadır: “(...) *Bu arada çok iyi çocuklar da yetiştiriyoruz. Çaba göstererek, ilgilenerek; sorumlu, duyarlı, başarılı çocuklar da yetiştiriyoruz. (...) Sorunlarıyla ilgilenmeye çalışıyoruz. Tek amacımız onları iyi insanlar olarak yetiştirebilmek. Okul haricinde de büyüklerine, küçüklerine nasıl davranacaklar, ne yapacaklar, nasıl iletişim kuracaklar gibi konularda çocuklarımıza yardımcı olmaya çalışıyoruz*”.

Velilerin “olumsuz anne baba tutumları” boyutunda değerlendirilen görüşlerinde “baskıcı ve otoriter tutum, gevşek tutum, dengesiz ve kararsız tutum, aşırı koruyucu tutum, ilgisiz ve kaygısız tutum”u yansıtan ifadelere rastlanmıştır. Baskıcı ve otoriter tutum içerisinde değerlendirilen ortak ifadeler arasında “çocukların insanca yaşatılamaması, bağırarak konuşma, fiziksel şiddet, kaba davranışlar sergileme, çocuğu dinlememe, çocuğu küçümseme, flört ilişkilerini şiddetle bastırma, babaların kızların giyim kuşamlarına müdahale etmeleri, aşırı müdahalede bulunma, baskı uygulama, çocuklarını bir işte çalıştırma, eğitimsiz ailelerde çocukların sözel veya fiziksel şiddetle/cezayla/tehditle yetiştirilmesi, çok çocuklu ailelerde çocuklarına uygun olmayan tutum ve davranışlar sergileme” biçiminde beliren olumsuz ortak tutumlar yer almaktadır. Baskıcı ve otoriter tutum boyutunda en çok vurguya Alt S.E.D. velilerde rastlanılmaktadır. Buradan hareketle; sosyoekonomik seviyesi düşük ailelerde çocuğun baskıcı ve otoriter bir tarzla yetiştirilmesi durumunun daha baskın bir durumda olduğu sonucuna varılabilir.

Veli gruplarında ilgisiz ve kaygısız anne baba tutumları boyutunda rastlanan ortak tutumlar arasında şu ifadelere rastlanılmıştır: “kendi çocuklarının eğitimiyle ilgilenememe, çocuklara karşı duyarsızlık, ilgisizlik, çocukların akademik problemlerine ilgisizlik, çocuğun ilgisini çekememe, ekonomik nosyonu çocuğa verememe, çocuklarına eğitim verdiğini zannetme, çocuklara özverili davranmama, çocuklarla iletişim kuramama ve çocuğuyla birlikte sinemaya gitmeme”. İlgisiz ve kayıtsız tutum boyutunda en az vurgu Orta S.E.D. veliler tarafından yapılmıştır. Dengesiz ve kararsız tutumlar boyutunda ise Alt S.E.D. veli grubu “ çocuklara istenilen eğitimin verilmemesi, babaların yanlış tutumları” niteliklerine ağırlık vermiştir. Gevşek tutumda Alt ve Orta S.E.D. veliler tarafından üretilen ifadelerde “çocuklara ailede zarar verilmesi, diğer ebeveynlerin çocuğa müdahaleleri” gibi olumsuz nitelikler öne çıkmaktadır.

Günümüzde yetiştirilen insanların olumsuz özellikleriyle olumsuz anne baba tutumları arasında bir ilişkinin olduğu, bu araştırmaya katılan bazı görüşmeciler tarafından da belirtilmiştir. Bu görüşlerde, informal eğitimin önemli unsurlarından biri olan aile boyutuna yoğun bir vurgunun yapıldığı görülmektedir. Alt S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmecinin “*Aile içinde çocukların yaptıkları hataları sürekli yüzlerine vuruyoruz. Çocukların hatalarına göz yumulmuyor. Çocuğun daha tertipli olmasını, bir büyük gibi davranmasını bekliyoruz*” biçimindeki görüşünde baskıcı ve otoriter anne baba tutumları içerisinde değerlendirilen niteliklere rastlanılmıştır. Aynı gruptan bir başka kadın görüşmeci de şu sözleriyle benzer bir vurgu yapmaktadır: “*Anne babalar çocuklarına karşı duyarlı değiller. Her zaman bağırarak konuşuyorlar. Çocuklarını dövüyorlar. Onlarla düzgün konuşmuyorlar*”. Bu iki vurguda da, anne babaların katı bir disiplin anlayışı içerisinde oldukları, çocukların, uymaları gereken kurallara uymadıkları zaman, anne babaları tarafından suçlandıkları ve cezalandırıldıkları, bu gibi tutum ve davranışlarla da

çocuğa iyi davranışlar ve alışkanlıklar kazandırabileceklerini düşündükleri görülmektedir. Ancak bu tutumlarla yetişen çocukların kendine güvenmedikleri, silik, çekingen, küskün, başkalarının denetiminde kolayca kalabilen, öz denetimden yoksun, kavgacı ve iç disiplinlerini sağlayamayan kimseler oldukları sonucuna varılabilir. Üst S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmecinin de ilgisiz ve kaygısız anne baba tutumları boyutunda değerlendirilen görüşleri ise *“Çocuğumuza eğitim verdiğimizi zannediyoruz. Kendi örneğimden söylersek, özel okulda aile, çocuğa para verince her şeyi verdiğini zannediyor. Çocukla ilgilenilmiyor. Bir sinemaya birlikte gidilmiyor. Çocuklarla iletişim kurulamadığı için başı boş, sorumsuz çocuklar yetişiyor. (...) Çocuklara çok imkan sunmak yanlış, çünkü bir şeylerin değerini bilmiyorlar. Her şeye evet demekle iyi çocuk yetişmiyor. Çocuklarımıza bilmeden zarar veriyoruz. Çocuklara karşı fazla özverili davranmıyoruz. Çocuklarla yeterli diyaloglar kurulamıyor. Güvensiz çocuklar yetiştiriyoruz. Çünkü çocuklar da kendilerine değer verilmediğini düşünüyorlar (...). Çocuk okulda, kreşte, etütlerde; çocuklar oradan oraya koşturuluyorlar. Çocuklara ilgisiz kalınıyor. Aileler bunun farkında değiller galiba”* biçimindedir. Görüldüğü üzere görüşmecilerin de belirttikleri tutumlardaki anne babalar, çocuğu bütünüyle yalnız bırakmakta, çocuğu görmezlikten gelmekte, çocuğun her istediğini alarak görevini yaptığını düşünmektedirler. Bu gibi tutumlar neticesinde çocuklarda ilgi çekmek ve kendilerini kabul ettirmek için istenmeyen ve saldırgan davranışlar görülebilmektedir.

Araştırmanın bu aşamasında “İnsan yetiştirmeyi etkileyen anne baba tutumları” kategorisine ilişkin öğretmen gruplarından elde edilen bulgular önce tablo halinde gösterilmiş daha sonra da bu bulgulardan yola çıkılarak genel bir değerlendirme yapılmıştır. Tablo 11’de öğretmen gruplarının, insan yetiştirmeyi etkileyen anne baba tutumları kategorisinde değerlendirilen görüşlerinden elde edilen bulgular yer almaktadır.

Araştırmanın bu aşamasında “İnsan yetiştirmeyi etkileyen anne baba tutumları” kategorisine ilişkin öğretmen gruplarından elde edilen bulgular önce tablo halinde gösterilmiş daha sonra da bu bulgulardan yola çıkılarak genel bir değerlendirme yapılmıştır. Tablo 11’de öğretmen gruplarının, insan yetiştirmeyi etkileyen anne baba tutumları kategorisinde değerlendirilen görüşlerinden elde edilen bulgular yer almaktadır.

Tablo 11: Öğretmenlere Göre, İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Anne Baba Tutumları

Görüşmeci Grubu	ALT S.E.D. ÖĞRETMEN	ORTA S.E.D. ÖĞRETMEN	ÜST S.E.D. ÖĞRETMEN
Olumlu Anne Baba Tutumları	<ul style="list-style-type: none"> -çocuklarına olumlu yaklaşma -çocuklarla özel olarak ilgilenme -çocukların sorunlarını dinleme -ilgi -çocukların sorunlarına çözüm arama -çocukları çeşitli kurslara gönderme -ülkeye, insanlığa hizmet edecek çocuklar yetiştirme 	<ul style="list-style-type: none"> -belirli bir kesimin olumlu tutum ve davranışlar sergilemesi -kendü doğrusunu, bildiklerini yapmaya çalışma -kendü doğrularıyla çocuk yetiştirme isteği -çocuklarını kötü yetiştirmeyi istememe -çocuklara temizlik kurallarını öğretme -insanlara karşı nasıl davranması gerektiğini öğretme -kitap okumanın önemini vurgulama -akademik eğitim almanın önemini vurgulama -derslerinde başarılı olmalarını sağlama -çocuklarının mutlu bir çocukluk geçirmelerini sağlama -çocuklarıyla birlikte çeşitli aktiviteler gerçekleştirme -kendisine güvenen çocuklar yetiştirme -çocuklarının sosyal bireyler olmalarını sağlama -problemleri çocuklarla beraber çözmeye -çocukları tehdit ederek değil, onlarla konuşarak kararlar alma 	<ul style="list-style-type: none"> -çocukları için yoğun çaba gösterme -çocuğunun kendine güvenmesini, ezilmemesini, daha hırslı olmasını isteme -çocuğunu iyi bir şekilde yetiştirme isteği
Olumsuz Anne Baba Tutumları	<ul style="list-style-type: none"> - çocuk yetiştirmede başarısızlık duygusu -eşler arasında farklı tutum ve davranışların olması -çocukların sorumluluğunun tek bir ebeveynin üstlenmesi -daha çok çocukların oturup kalkmalarıyla ilgilenilmesi -ilgisizlik -çocuklara verilen bilgilerin araştırıcı, eleştirici, 	<ul style="list-style-type: none"> - aşırı korumacılık - çocuklara kolay kazanmayı öğretme -çocuğa güvensizlik -çocuğun her dediğini yapma -çocuklarının her istediğini alma -fakir ailelerde çocukları çalıştırma -çocuğunu okula göndermeyi en son seçeneğ olarak görme -fiziksel şiddet uygulama 	<ul style="list-style-type: none"> -çocukları aşırı zorlama -çocukların çalıştırılması -çocuklara sorumluluk verilmemesi -çocukların bir çok ihtiyacının anne baba tarafından karşılanması -çocukların her istediklerinin karşılanması/ satın alınması -aileler tarafından farklı yetiştirme biçimleri/ ortak

Tabloda da görüldüğü gibi, öğretmen gruplarında da Orta S.E.D. öğretmenler hariç diğer iki grupta da veli gruplarında olduğu gibi, olumlu anne baba tutumlarına daha az vurgu yapılmıştır. Orta S.E.D. öğretmen grubunun görüşlerinde hem olumlu hem de olumsuz anne baba tutumlarına yönelik yoğun bir vurgunun olduğu görülmektedir. Her üç öğretmen grubunun olumlu anne baba tutumlarında daha çok, güven verici, destekleyici ve hoşgörülü bir tutuma yönelik ifadeler yer verdikleri anlaşılmaktadır. Bu tutumlar içerisindeki ailelerde; çocuğa sevgi sunma ve çocuğu teşvik etme, çocuğun duygu ve düşüncelerine saygı duyma, çocuğun kendi kendisine karar vermesine, sorumluluk almasına, yardımcı olma, çocuğa fırsat verme, çocuğun tehlikeli olmayan girişimlerini destekleme ve çocuğun kabul edilen ve edilmeyen davranışların sınırlarını bilmesi amaçlanmaktadır. Orta S.E.D. öğretmen grubundan bir kadın görüşmeci kendi tutumlarına ilişkin şu görüşleri ifade etmektedir: *“Herkes kendi doğrusunu yapmaya çalışıyor. Kendi doğrularıyla çocuklarını yetiştirmeye çalışıyorlar. Sanmıyorum ki çocuklarını kötü yetiştirmek istesinler. Bildiklerini yapmaya çalışıyorlar. Ben çocuklarıma öncelikle temizlik kurallarını öğretmeye çalıştım. İnsanlara karşı nasıl davranması gerektiğini, okumanın önemini sürekli vurgulayarak derslerinde başarılı olmalarına çalışıyorum. Onların mutlu bir çocukluk geçirmelerine çalışıyorum. Onlarla birlikte çeşitli aktiviteler yapıyoruz. Kendisine güvenen, sosyal bireyler olmalarına çalışıyoruz”*.

Üst S.E.D. öğretmen grubundan bir kadın görüşmeci ise olumlu anne baba tutumlarına ilişkin şu vurguları yapmaktadır: *“anne babalar çocuklarının üzerine çok düşüyorlar. Veliler daha bilinçliler. Eğitimle daha iyi yerlere gelineceğini biliyorlar. Bir çok cahil insan bile artık bunun bilincinde. Bu yüzden çocuklarının daha iyi yetişmesi için genelde maddi manevi tüm yardımları yapıyorlar çocuklarına. Çocuk her yönüyle destekleniyor”*. Aynı gruptan bir başka kadın görüşmeci de *“ben sevecen, şefkatli,*

demokratik anlayışı çocuklara kazandırmaya çalışıyorum. (...) Ailede ortak kararlar alıyoruz. Onlara güven aşıyoruz. Adil davranıyorum. Demokratik tutumları, dürüstlüğü, yalan söylememeyi kazandırıyorum” biçimindeki olumlu tutumlara sahip olduğunu belirtmektedir.

Öğretmen gruplarının olumsuz anne baba tutumları boyutunda değerlendirilen görüşlerinde veli gruplarında olduğu gibi baskıcı ve otoriter tutum, gevşek tutum, dengesiz ve kararsız tutum, aşırı koruyucu tutum, ilgisiz ve kaygısız tutumlara rastlanılmaktadır. Alt S.E.D. öğretmen grubunun görüşlerinde “baskıcı ve otoriter” olarak değerlendirilen herhangi bir ifadeye rastlanılmamıştır. Orta ve Üst öğretmen gruplarında aynı tutum özelliklerinde şu noktalar dikkati çekmektedir: “fakir ailelerde çocukları çalıştırma, fiziksel şiddet uygulama, çocuklara özgüven verememe, özgür düşünen çocuklar yetiştirememe, çocukları aşırı zorlama, çocukların giyim kuşamlarına müdahale etme, çocukların seçimlerine müdahale etme”. Çocukların seçimlerine ve giyimlerine müdahale edilmesi durumu daha çok Üst S.E.D. öğretmen grubu tarafından vurgu yapılan bir durumdur.

Olumsuz anne baba tutumları arasında çocuğun sorumluluğunun tek bir ebeveynde kalması da sayılabilir. Öğretmen gruplarının bu durumu yansıtan ortak görüşleri arasında “eşler arasında farklı tutum ve davranışların olması, çocukların sorumluluğunun tek bir ebeveynin üstlenmesi, çocuğun eğitiminde babanın rol üstlenmemesi, aileler tarafından farklı yetiştirilme biçimleri/ortak noktaların olmaması” sayılabilir. Diğer iki öğretmen grubundan farklı olarak Alt S.E.D. öğretmen grubunda “çocuk yetiştirmede başarısızlık duygusu” biçimindeki bir ifadeye rastlanılmıştır. Bu ifadede anne babaların çocuklarına nasıl yaklaşacaklarını bilmemeleri, kararsız kalmaları gibi nedenlerin yol açtığı bir başarısızlık durumuna vurgu yapılmaktadır. Öğretmen gruplarının görüşlerinde

olumsuz anne baba tutumlarında ilgisiz ve kaygısız tutum boyutunda değerlendirilen görüşlerinde şu ortak ifadeler yer almaktadır: “daha çok çocukların oturup kalkmalarıyla ilgilenilmesi, ilgisizlik, çocuklara verilen bilgilerin araştırıcı, eleştirici, yargılayıcı, yapıcı olmaması, ne işe yaradığına dikkat edilmemesi, hazır bilgi verilmesi, verilen bilgilerin işe yaramaması, ailede çocuğa yeterince eğitim verememe, çocuklara sorumluluk verilmemesi”. Alt S.E.D. öğretmen grubunda “çocukları gelecek güvencesi olarak görme” biçiminde bir noktaya değinilirken; Orta S.E.D. öğretmenlerde “çocuklara kolay kazanmayı öğretme, ailelerin kendilerinin gerçekleştiremedikleri şeyleri çocuklarından gerçekleştirmelerini istemesi” ifadeleri öne çıkmakta; Üst S.E.D. öğretmenlerde ise “çocukların bir çok ihtiyacının anne baba tarafından karşılanması/satın alınması” ifadesi belirmektedir.

Alt S.E.D. öğretmen grubundan bir kadın görüşmecinin ifadelerinde şu vurgulara rastlanılmaktadır: “(...) Ben çocuklarımı yetiştirme konusunda çok başarılı değilim. Eşimle farklı davranıyoruz. Her şey benim üzerime kalıyor. Öğretmen olduğum için sen daha iyi yetiştirirsin deniliyor. Ama sorunlardan dolayı bu konuda başarılı değilim. (...) Genelde aileler çocuklarının oturup kalkmalarıyla, dersleriyle ilgileniyorlar. Çocuklarla ilgilenme daha az. Tam anlamıyla ilgi yok”. Alt S.E.D. öğretmen grubundan bir erkek görüşmeci ise gelecek garantisi boyutunda değerlendirilen şu ifadelere yer vermektedir: “Çocuklar kişinin kendi geleceğinin garantisi olarak yetiştiriliyor. Diyolar ki; çocuğum doktor vs. olacak. Bunu kendisini garanti altına almak için istiyor. (...) Biz çocuk üniversiteyi kazansın diye onu zorluyor, her şeyi yapmaya çalışıyoruz. (...) Veliler kendilerinin yapamadıklarını çocuklarının yapmasını istiyor ama ona gerekli koşulları da hazırlamıyor”.

Orta S.E.D. öğretmen grubundan bir erkek görüşmecinin aşırı korumacılıkla ilgili olan “*çocuğu korumacılık, hazırcılık, hazıra konmacılık çocuklarımıza özendirilmiş. Kendi başına ayakta durabilen, sorunlarını çözen ya da çözmeye çalışan, kendine güven duyabileceği bir anlayış hakim değil. Korumacılık biraz abartılmış. Mesela, 8 yaşındaki bir çocuğa annesinin pijamasını giydirmesi, ayakkabılarını bağlaması gibi örneklerde de görebileceğimiz üzere, çocuğa karşı bir güvensizlik var*” biçimindeki görüşleri bulunmaktadır. Orta S.E.D. öğretmen grubundan bir erkek görüşmecinin de çocuğun her istediğinin karşılanması yol açtığı olumsuz durumlarını yansıtan görüşlerinde şu noktalar öne çıkmaktadır: “*Genelde ailede, bir millet olarak duygusal olduğumuz için, çocuğun her dediği yapılıyor. Çocuk her istediğini elde edince şımarıyor ve artık onun önüne geçilemiyor. O çocuk, tekrar arayış içine giriyor. Evde her şeyi elde etmiş ama bu ona yetmiyor. Sonra da sokakta orda burada, atari salonlarında dolanıyor. Çocuğun bu durumda eğitimi boşa gidiyor. Soruyoruz; baba çocuğuna para vermiş, çocuk da atariye gitmiş. Çocukların %80, %85'i böyle. Fakir ailelerde çocuk çalıştırılıyor. Bir şey söylediği zaman dayak yiyor. Çocuğun okula gitmesi onların en son düşündükleri şey”.*

İnsan yetiştirmeyi etkileyen anne baba tutumları kategorisinde son olarak idareci gruplarından elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Tablo 12 de okul idarecilerinin “anne baba tutumları” kategorisindeki görüşleri yer almaktadır.

Tablo 12: Okul İdarecilerine Göre, İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Anne Baba Tutumları

Görüşmeci Grubu	ALT S.E.D. İDARECİ	ORTA S.E.D. İDARECİ	ÜST S.E.D. İDARECİ
Olumlu Anne Baba Tutumları	-çocuklarını iyiliğe, güzelliğe, çalışkanlığa yönlendirme -çocuğa özen gösterme	-çocukların iyi bir eğitim almaları için, iyi bir öğretmen, okul, sınıf ve ortam arama -çocuğu dürüst olarak yetiştirme isteği -duyarlı olma -çocukların kendilerini ifade edebilmelerini sağlama -çocukların, karşılaşılabilecekleri sorunları nasıl çözebileceklerini gösterme -çocuklarının maddi olanaklarını tanınmasını sağlama/çocuklarına ekonomik nosyon verme -çocuğun kendisiyle barışık olmasını sağlama -insanca yaşamayı sevmeye -okul öncesi eğitim kurumlarına gönderme -duygulara sahip çıkma -çocuğu akademik ortama hazırlama -çocukla birlikte aktivitelerde bulunma -öğretmenle işbirliği içinde olma -çocuklara akademik yönden destek olma -çocukların sorunlarını paylaşmalarını sağlama -çocuklara güven duyma	-çocuklarını en iyi öğretmenlerin yetiştirdiğini düşünme
Olumsuz Anne Baba Tutumları	-çocukları yarış atı gibi görme	-çocuk eğitiminde yeterli bilgilere sahip olmama -çocuğu yeteneğine göre yönlendirememeye -güzel yaklaşmama -çocukların tehdit edilmesi -fiziksel şiddet -çocukları belli kalıplar içinde düşünmeye zorlama -yaşananlardan ders çıkarmama -düzensiz aile yapıları -ilgisizlik -çocuk yapma bilincinin yerleşmemesi -çocuk yetiştirmede özverili davranmama -çocukların gelişimleriyle ilgilenmeme -duyarsız çocuk yetiştirme -çocukları yeterince uyarımama -çocuklara davranış kazandırmama -sadece para kazanma idealinin hakim olması -meslek edinmede çocukların zihinlerini yormayan kolay meslekleri seçmelerini tercih etme/meslek seçiminde zihin yoruculuk değil, kolaycılığa yönelme	-çocuklarını kendi istediği gibi yetiştirememeye -gençleri kötüleme gereği duyma (onların daha iyi olmalarını sağlamak için) -çocuk yetiştirme konusunda sadece kendi düşüncelerini önemsemeye -ilgisizlik -çocuklara sadece para verme -çocukların her istediğini alma -ekonomik sıkıntıda olanların çocuklarını gelecekte kendilerine bakmaları için yetiştirmesi -çocuğu alabildiğine şımartma -çocuğu alabildiğine horlama

Tablo 12’de okul idarecilerinin anne baba tutumları kategorisinde değerlendirmeye alınan görüşleri yer almaktadır. Veli ve öğretmen gruplarında olduğu gibi idareci grubunda da, olumlu ve olumsuz anne baba tutumlarına yoğun bir vurgunun yapıldığı görülmektedir. Bu kategoride değerlendirilen görüşlerden veli ve öğretmen grubunun aksine Alt S.E.D. idareci grubunun görüşlerinde anne baba tutumları boyutunda

değerlendirilen görüşlerinde daha az bir vurgu yer almaktadır. Olumlu anne baba tutumları kategorisinde değerlendirilen görüşlerde Alt S.E.D. idareci grubu “çocuklarını iyiliğe, güzelliğe, çalışkanlığa yönlendirme ve çocuğa özen gösterme” gibi tutumlara değinmektedir. Orta S.E.D. idareci grubunun görüşlerinde akademik/formal eğitime ilişkin şu noktalar yer almaktadır: “Çocukların iyi bir eğitim almaları için iyi bir öğretmen, okul, sınıf ve ortam arama, okul öncesi eğitim kurumlarına gönderme, çocuğu akademik ortama hazırlama, öğretmenle işbirliği içinde olma, çocuklarına akademik yönden destek olma”. Orta S.E.D. idareci grubunun olumlu anne baba tutumları kategorisinde değerlendirilen şu görüşlerinde de daha çok güven verici, destekleyici ve hoşgörülü tutum olarak da adlandırılan demokratik/sağlıklı anne baba tutumlarına ilişkin nitelikler yer almaktadır: “Çocuğu dürüst olarak yetiştirme isteği, duyarlı olma, çocukların kendilerini ifade etmelerini sağlama, çocukların karşılaşabilecekleri sorunları nasıl çözebileceklerini gösterme, çocuklarının maddi olanaklarını tanımlarını sağlama/çocuklarına ekonomik nosyon verme, çocuğun kendisiyle barışık olmasını sağlama, insanca yaşamayı sevme, duygulara sahip çıkma, çocukla birlikte çeşitli aktivitelerde bulunma, çocukların sorunlarını paylaşmalarını sağlama ve çocuklara güven duyma”. Üst S.E.D. idareci grubunun bu kategoride değerlendirilen görüşü ise “çocuklarını en iyi öğretmenlerin yetiştireceğini düşünme” şeklindedir. Bu ifadeye ilişkin olarak Üst S.E.D. idareci grubundan bir kadın görüşmecinin şöyle bir vurgusu vardır: “(...) *Çocuklarımı en iyi şekilde yetiştirenler öğretmenler. Eşlerden her ikisi ya da birisi öğretmen olunca çocuklar çok daha iyi yetişiyor*”.

Olumsuz anne baba tutumları kategorisinde değerlendirilen görüşlerde en az vurguya Alt S.E.D. idareci grubunda rastlanılmıştır. Alt S.E.D. idareci grubunun bu kategoride değerlendirilen görüşünde “çocukları bir yarış atı gibi görme” niteliği öne

çıkmaktadır. Orta S.E.D. idareci grubunun bu kategoride değerlendirilen görüşlerinde en çok ilgisiz ve kaygısız anne baba tutumlarına yönelik nitelikler yer almaktadır. Belirtilen bu nitelikler “çocuk eğitiminde yeterli bilgiye sahip olmama, çocuğunu yeteneğine göre yönlendirmeme, düzensiz aile yapıları, ilgisizlik, çocuk yapma bilincinin yerleşmemesi, çocuk yetiştirmede özverili davranmama, çocukların gelişimleriyle ilgilenmeme, duyarsız çocuk yetiştirme, çocukları yeterince uyarmama, çocuklara davranış kazandırmama” biçimindedir. Orta S.E.D. idareci grubunda çocukların meslek seçimlerine müdahale edilmesi olarak da ifade edilebilecek tutumlara yönelik olarak şu noktalar öne çıkmaktadır: “sadece para kazanma idealinin hakim olması, meslek edinmede çocukların zihinlerini yormayan kolay meslekleri tercih etme/meslek seçiminde zihin yoruculuk değil, kolaycılığa yöneltme”. Üst S.E.D. idareci grubunun olumsuz anne baba tutumları kategorisinde değerlendirilen görüşlerinde şu ifadeler yer verilmektedir: “ çocuklarını kendi istediği gibi yetiştirememe, gençleri kötüleme gereği duyma (onların daha iyi olmalarını sağlamak için), çocuk yetiştirme konusunda sadece kendi düşüncelerini önemseme, ilgisizlik, çocuklara sadece para verme (ilgisiz ve kaygısız tutum özelliği); çocukların her istediğini alma, çocuğu alabildiğine şımartma (aşırı hoşgörülü tutum); ekonomik sıkıntıda olanların çocuklarını gelecekte kendilerine bakmaları için yetiştirmesi, çocuğu olabildiğince horlama (baskıcı ve otoriter tutum özelliği)”.

Tüm veli, öğretmen ve idareci gruplarında olumsuz anne baba tutumları boyutunda değerlendirilen tutumların (baskıcı ve otoriter tutum, gevşek tutum, dengesiz ve kararsız tutum, aşırı hoşgörülü/koruyucu tutum, ilgisiz ve kaygısız tutum) bir arada değerlendirilmesi sosyoekonomik düzeye ilişkin belirgin bir anne baba tutumunun olmadığını göstermektedir. Bu durum toplumda görülen değişimin de etkisiyle oluşmaktadır. Olumlu ve olumsuz tutumlar her kesimde bir arada görülebilmektedir. Genel

olarak insanların çocuklarının kötülüklerini istemeyecekleri ön yargısından da hareketle tüm gruplarda genelde kendi anne babalık tutumlarında daha çok olumlu ifadeler yer verildiği, toplumdaki genel yargıda da olumsuz niteliklerin daha baskın olduğu düşüncesi dikkati çekmektedir.

Sosyoekonomik düzeyi alt, orta ve üst olarak tanımlanan okullardaki öğrenci velilerinin görüşlerine ilişkin olarak oluşturulan “insan yetiştirmeyi etkileyen faktörler” konusunda görüşmecilerin daha çok ekonomik, çevresel, kültürel ve ailevi faktörlere ilişkin ifadeleri dikkat çekmiştir. Öğretmen ve idareci gruplarında ise örgün eğitimin etkilerine ilişkin ifadeler de belirtilmiştir. Tablo 13’de velilere göre insan yetiştirmeyi etkileyen faktörlere ilişkin ifadeler yer almaktadır.

Tablo 13: Velilere Göre, İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Faktörler

Görüşmeci Grubu	ALT S.E.D. VELİ	ORTA S.E.D. VELİ	ÜST S.E.D. VELİ
Ekonomik- Çevresel- Kültürel- Ailevi Faktörler	<ul style="list-style-type: none"> -ekonomik imkansızlıklar -insanların açlık içinde olmaları -ekonomik durumun bozuk olmasından dolayı dürüst, sağlam kişilerin de bozulmaya başlamaları -çocuğunu dershaneye gönderememe -olumsuz aile yapıları -farklı aile yapıları -çevrenin baskısı -çevre koşullarının düzensizliği - çocuklara okulun dışının daha cazip gelmesi - anne baba tutumları -kuşak çatışması -yaşanan sorunlardan etkilenme -bazı insanların okumak için istek duymamaları 	<ul style="list-style-type: none"> -isteklerin karşılanamaması -çocuğun sadece temel ihtiyaçlarını karşılayabilme -çocukların zenginlik beklentisi - anne baba tutumları 	<ul style="list-style-type: none"> -anne baba tutumları -çevre etkisi -ekonomik sıkıntılar -çok çocuklu olmak -sokak çocukları/tinerici çocuklar -ataerkil toplum yapısından kaynaklı problemler -hızlı nüfus artışı -kuşak kaybı -televizyon ve bilgisayarın etkisi

Alt S.E.D. veli grubunun bu kategoride yer alan ifadelerini şu şekilde sıralamak mümkündür: “ekonomik imkansızlıklar, insanların açlık içinde olmaları, çevre koşullarının düzensizliği, anne baba tutumları, kuşak çatışması”. Orta S.E.D. veli grubunun ise bu kategoriye ilişkin olarak ifade ettikleri faktörler “isteklerin karşılanamaması, çocuğun

sadece temel ihtiyaçlarını karşılayabilme, çocukların zenginlik beklentisi ve anne baba tutumları” şeklinde belirtilmektedir. Üst S.E.D. veli grubu ise bu konuda “anne baba tutumları, evre etkisi, ekonomik sıkıntılar, çok ocuk olması, tinerci çocukların/sokak çocuklarının olması, ataerkil toplum yapısından kaynaklı problemler, hızlı nüfus artışı ve kuşak kaybı” biçiminde ifadeler üretmişlerdir. Her üç gruptaki velilerin ifadelerinden belirlenen ortak noktalar “ekonomik sıkıntılar, çocukların sadece temel ihtiyaçlarının karşılayabilme” biçiminde belirmektedir. Belirtilen bu faktörlere ilişkin olarak bazı katılımcıların görüşlerine yer vermek gerekirse, Alt S.E.D. veli grubundan bir erkek katılımcı ekonomik sıkıntılardan kaynaklı olarak yetiştirilen insandaki değişlikle ilgili olarak şu görüşleri ifade etmektedir. *“Ekonomik durumun bozuk olmasından dolayı dürüst, sağlam olan kişiler bile bozulmak üzereler. Eskiden bir dürüstlük vardı. Bu giderek yok oluyor. Aç kalmış, sağa sola saldırıyor. Aç kalan insan her şeyi yapar”*. Aynı veli, “bazı insanların okumak için istek duymamaları” ile ilgili olarak da *“Güzel yetiştirmeye çalışıyorsunuz ama insanın içinde varsa olur. Ama bazı insanların içinde okumak yok”* demektedir. Aynı velinin farklı aile yapılarından, evre koşullarının düzensizliğinden ve ekonomik sıkıntılarla yetiştirilen insanlarla ilgili görüşleri ise *“(…) ailenin durumuna bağlıdır. Her aile bir olmaz. Bazı aileler var, çok nazik, kibar; bazı aileler var, çok kaba. Zengin semtlerde çocuklar sevimli, tatlı, akıllılar. Demek ki; çocuklar buralarda iyi yetiştirilmişler. Ama bizim çevrede ocuk sokağa bırakılmış, ilgilenilmemiş, önemsenmemiş. Bu yüzden de çocuklar kaba ve anlayışsız. (...) ev dışına çok fazla çıkartmamaya çalışıyoruz ki, sokak çocuklarına katılmasın, iyi yetişsin”*. Alt S.E.D. veli grubundan bir kadın katılımcı ise aynı boyutta *“(…) çoğu şey imkansızlıktan kaynaklanıyor. İlgilenmek istiyoruz ama olmuyor. Dershaneye göndermek isterdim ama olmuyor. (...) Türkiye'nin %80'i dar gelirli. Zorluklar var”* demektedir. Alt S.E.D. veli

grubundan bir diğerk kadın katılımcı ise çevre ve yaşanan sorunlardan etkilenme boyutlarında şu görüşleri ifade etmektedir: “(...) Aile içindeki tartışmalar, beyimin tutumları, çevrenin baskısı, düzensizliklerden dolayı sorunlar yaşıyoruz. Yaşadığımız bu sorunlar da çocuklarımıza yansıyor ve çocuklarımız bunlardan olumsuz etkileniyorlar.(...) Bizim mahallemizde düzgün bir şey yok. Çevre çok önemli. Çevremizdeki çocuklara okulun dışı daha cazip geliyor. (...) Çocuklar dış çevreye daha fazla bağımlı kalıyorlar. (...) Onların ihtiyaçlarını karşılayamıyor ve isteklerini yerine getiremiyorum”.

Orta S.E.D. veli grubundan bir katılımcı kız çocuğuna ilişkin olarak “kızım hep zengin olmak istiyor. (...) onun için yapamayacağım bir şey yok. Her istediğini alıyorum. Onun için bizi zengin zannediyor” demektedir. Üst S.E.D. veli grubundan bir katılımcı ise, televizyon ve bilgisayarın çocuklar üzerindeki etkisi konusundaki görüşlerini “ (...) bilgisayar başından kalkmayan kişiler. Maalesef televizyonlar, bilgisayarlar çocuklarımızı karartıyor” biçiminde ifade etmektedir. Üst S.E.D. veli grubundan bir diğerk katılımcı “ekonomik yetersizlikler, çok çocuk, nüfus artışı” gibi konulara sık sık vurgu yaparak şu görüşlere yer vermektedir: “Sanki iki farklı kesim yetişiyor. Aşağı mahalle, yukarı mahalle gibi. Tek çocuklu ailelerde çocuğuna özenmeyle; çok çocuklu bir ailede çocuk yetiştirme. Bunların bir araya gelmelerinden neler olacağını tahmin bile etmek istemiyorum. Gerçi iş maddiyata da bakıyor ama yine de çocukların az ya da çok olmasıyla da ilgisi var. Adamın 5,6 çocuğu var. Hangisiyle ilgilensin? (...) geçim derdinde akşama kadar eve ne getirebilirim kaygısı içinde”. Yine aynı katılımcı veli, ataerkil toplum olmaktan kaynaklı problemlerle ve tinerci/ sokak çocuklarına ilişkin kaygılarıyla ilgili olarak şu görüşleri sunmaktadır: “ataerkil bir toplumuz. Büyükler rahat bırakmıyorlar. (...) oturduğum mahalleden kaynaklı olarak diğerk kesimi de görüyorum. Giyecek ayakkabısı yok. Ayakkabısı çamur olmasın diye ayağına poşet geçiriyor. Bu iki kesimin kaynaşması çok

zor. Bunlar birbirleriyle ahbaplık yapmazlar. Çünkü gördükleri farklı, hayalleri farklı. Birlikte oynamıyorlar bile. O kesimin çocukları daha bir asi, küfürbaz, daha çabuk kavgaya tutuşan çocuklar. Çocuklarım onlarla karşılaşmamak için, kendilerine zarar gelmemesi için yollarını bile değiştirmek zorunda kalıyorlar”, “(...) Ben korkuyorum tinerci çocuklardan. Çocuklarıma zarar vereceklerinden korkuyorum. Bu, çok çocuklu olmanın, cahil olmanın, çocuklarını iyi yetiştirememenin etkisi. Eğitim ailede başlıyor. Siz çocuğunuzu en iyi biçimde yetiştirmek için elinizden geleni yapacak, her türlü fedakarlığı göstereceksiniz, çocuğunuza gözünüz gibi bakacaksınız. Onlar, çocuklarıyla ilgilenmeyecekler, sokağa salacaklar. O çocuk da, çocuğunuzun boğazına yapışacak, ona zarar verecek. Bu katlanılmaz bir durum. Allah korusun!”. Üst S.E.D. veli grubundan bir başka veli de ataerkil toplum olmaktan kaynaklı problemler boyutunda şu görüşlere yer vermektedir: “ Bir sürü yan etken var. Senin verdiklerinle onların verdikleri uyumuyor. Saygıyla hayatın odak noktasını şaşırıyoruz. Onları kırmamak adına kendi bildiklerimizden, doğrularımızdan vazgeçiyoruz. Çocukları çekirdek aile içinde sanki geniş bir ailedeymiş gibi büyütüyoruz. Ama ben, o konuda çok şanslıyım. Bizde bile aksayan çok şey oluyor. Çocuklarımla bazen konuşamıyorum. Çünkü herkes karışıyor. Bir yerde mecburen taviz veriyoruz. Bu da çocuklara zarar veriyor”. Aynı velinin “kuşak kaybı” diye adlandırdığı duruma ilişkin olarak şu görüşleri dikkat çekmektedir: “Arada sanki bir kuşağı atladık. Çocuklarıyla konuşmayanlardan, çocuklarıyla konuşanlara geçtik. Arada bir süre, bir kuşak oluşmadı. İnsanlar dejenere oldular. Ama ortayı bulamadılar. Her şey birbirine karışmış. Kafalar çok karışmış. Kanımca otoriter anne babadan, konuşan anne babaya geçtik. Ara kuşakları es geçtiler”.

Sosyoekonomik düzeyi alt, orta ve üst olarak tanımlanan ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin görüşlerine ilişkin olarak oluşturulan “İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen

Faktörler” kategorisinde ele alınabilecek ekonomik, çevresel, kültürel, ailevi faktörlere ilişkin ifadeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 14: Öğretmenlere Göre, İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Faktörler

Görüşmeci Grubu	ALT S.E.D. ÖĞRETMEN	ORTA S.E.D. ÖĞRETMEN	ÜST S.E.D. ÖĞRETMEN
Ekonomik Çevresel-Kültürel-Ailevi Faktörler	<ul style="list-style-type: none"> -hayatın zorlukları -geri kalmışlığımızın sebebi hazırcılık, ezbercilik -ekonomik sıkıntılar -kendi kültürümüzün araştırılmaması -kültürümüzün tanınmaması -kültürümüzün dejenere olması -anne baba tutumları -çevre etkisi 	<ul style="list-style-type: none"> -kültürel yozlaşma - maddiyatla sınırlı kültürel değerler -anne baba tutumları -sosyal güvencesi olmayan insanların eğitime ilişkin olumsuz bakış açısı geliştirmeleri 	<ul style="list-style-type: none"> -farklı aile yapıları (coğrafi, kültürel, ekonomik, çevresel farklılıklar) -farklı çocuk yetiştirme biçimleri -yurt dışında çocuğa küçük yaşlardan itibaren değer verilmesi, söz hakkı tanınması, kendisini ifade etme şansının verilmesi - kırsal bölgelerde olumsuz çocuk yetiştirme -düşük kültür seviyesi -anne baba tutumları -özellikle kırsal kesimde insanların kendilerine olan güvensizlikleri -çocukların seçimlerine uzun süreli müdahale edilmesi sonucunda çocuklarda oluşan güvensizlik

Tablo 14 incelendiğinde Alt ve Orta S.E.D. öğretmen grubunun daha çok kültürel faktörlere ilişkin görüşler belirttikleri ve bu görüşlerde ortak noktaların bulunduğu görülmektedir. Bu ortak noktalar “kendi kültürümüzün araştırılmaması, kültürümüzün dejenere olması, kültürel yozlaşma” biçiminde belirlemektedir. Alt S.E.D. öğretmen grubunun ekonomik, çevresel ve ailevi faktörlere ilişkin ürettikleri ifadelerde “hayatın zorlukları, geri kalmışlığımıza sebep olan hazırcılık, ezbercilik, ekonomik sıkıntılar, anne baba tutumları ve çevre etkisi biçimindedir. Alt S.E.D. öğretmen grubundan bir katılımcı “hayatın zorlukları” diye adlandırdığı duruma ilişkin şu görüşleri sunmaktadır: “(...) ama hayatın zorluklarından dolayı çocuklar tam olarak yetiştirilemiyor, eğitilemiyor. Benim çocuklarıma ilişkin özlemlerim, isteklerim var ama zorluklardan dolayı bunları yapamıyorum”. Yine Alt S.E.D. grubundan bir diğer öğretmen çevre etkisi ve ekonomik sıkıntılara ilişkin olarak şu görüşlere yer vermektedir: “bulunulan çevredeki insanların eğitim düzeyleri yüksekse, çocuğunu kendini geliştirmesi, arkadaş ilişkileri gelişecektir.

Hayata bakış buralarda daha farklıdır. Eğitim seviyesi düşükse çocuk çevresinin bakış açısıyla sınırlı olacaktır. Aile, okul ve çevre bir bütündür. Ülkemizde ekonomik durumu yüksek olanlar çocuklarını özel okullara, daha iyi okullara göndereceklerdir. Bizim çevremizde mesela villalar var. Hiçbiri çocuğunu bu okula göndermiyor. Çünkü çocuğun kötü alışkanlıklara sahip olmasını istemiyor”. Aynı öğretmenin “kültür”e ilişkin ifadeleri de şu şekildedir: “(...) kendi kültürümüzü araştırmak yok. Sürekli başka kültürleri alıyoruz, öğretiyoruz. Bu da kültürümüzü tanımamamıza, kültürümüzün dejenere olmasına yol açıyor. Bu geri kalmışlığımızın sebebi, aynı zamanda hazırcılık, ezbercilik. Cahil toplumdaki korkmayacaksın, yarı cahilden korkacaksın. Herkes her şeyi biliyor, bildiğini sanıyor ama hiçbir şey bilmiyorlar”.

Orta S.E.D. öğretmen grubunun “İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Faktörler” konusunda ürettiği ifadeler “kültürel yozlaşma, maddiyatla sınırlı kültürel değerler, anne baba tutumları, sosyal güvencesi olmayan insanların eğitime ilişkin olumsuz bakış açısı geliştirmeleri” biçiminde sıralanabilir. Orta S.E.D. grubundan bir öğretmen maddiyatla sınırlı kültürel değerlerle ilişkileri şu şekilde açıklamaktadır: “(...) Toplumda dürüst olanların sürekli ezildiğini, pasifize edildiklerini görüyoruz. Enayi deniliyor. Bu durumda acaba doğru mu yapıyorum? diye düşünüyorum. (...) büyük bir kesim çalarak, çırparak, kolay yoldan para kazanarak yaşadıkları için bize kötü örnek oluyor. Başımdan bir olay geçti. Eşimin sınıf arkadaşı okul sıralarında sınıfın en kötü öğrencisiyken, şimdi villası, fabrikası var. Bir taraftan bizim gibi en iyi şekilde eğitime çalışkan kesim, diğer taraftan da olumsuz davranışlarla yetişen bir kesim var. Arada büyük bir uçurum var. Toplum olarak bir yerlere gelmek istiyorsak aradaki uçurumları gidermek zorundayız. Bireylerle, tek bir bireyle toplum yükselmez”. Orta S.E.D. grubundan bir diğer öğretmen “kültürel yozlaşma ve ekonomi”yle ilgili olan şu görüşlerinde “Kültürel bir yozlaşma var.

Kültürel değerler maddiyatla sınırlı. Bu anlayış çok hakim. Hoşgörünün, saygının dejenere olduğu bir toplumda yaşıyoruz. İnsana değer verilmiyor” ve “(...) çocuklarımıza ilişkin kaygılarımız var. Ne yapacaklar? Ne iş yapacaklar? Bırakın uzun vadede, kısa vadede bile önümüzü göremiyoruz. Bu kaygılardan da en çok zarar görecekteler çocuklarımız. Onların nasıl bir gelecekleri olacak kaygısını yaşıyoruz. Bu aslında Türkiye'nin de çok önemli bir sorunu. Bizde yarın kaygısı var. Avrupa'da bu yok. Orada her şey organize olmuş durumda. Kaygılar üzerinde yüzer gibi bir durumdayız. (...) her şey birbiriyle ilişkili aslında. Ekonomi bozulsun, bu her şeye yansıyor” noktalarına dikkat çekmektedir.

Üst S.E.D. öğretmen grubunun ise “İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Faktörler” boyutunda “farklı aile yapıları (coğrafi, kültürel, ekonomik, çevresel faktörler), farklı çocuk yetiştirme biçimleri, kırsal bölgelerde olumsuz çocuk yetiştirme, düşük kültür seviyesi, anne baba tutumları, kırsal kesimlerde insanların kendilerine olan güvensizlikleri, çocukların seçimlerine müdahale sonucunda çocuklarda oluşan güvensizlik” gibi olumsuz değerlendirmelerle; “yurt dışında çocuğa küçük yaşlardan itibaren değer verilmesi, söz hakkı tanınması, kendisini ifade etme şansının verilmesi” biçimindeki olumlu değerlendirmeler yer almaktadır. Bu ifadelerle, yurt dışında çocuğa daha sağlıklı bir yetişme ortamı sağlandığı vurgulanmaktadır. Üst S.E.D. öğretmen grubundan bir öğretmen yukarıda sıralanan ifadelerle ilişkin şu görüşleri sunmaktadır: “*çocuğun yetiştirilmesi bulunduğu bölgeye, şehre göre değişiyor. Çocuk daha modern bir ailede yetişiyorsa, o şekilde büyüyor ve topluma da o şekilde giriyor. Ama kapalı bir toplumda yetişiyorsa, sen sus! Konuşma! Yapma! Etme! gibi durumlar/sözler karşısında çocuk, utangaç bir kişiliğe sahip oluyor. Çocuğa söz hakkı verilmiyor. Çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyen durumlar ortaya çıkıyor. (...) yurtdışından örnek vereyim. Orada çocuğa küçük yaştan itibaren değer veriliyor, söz hakkı tanınıyor, kendisini ifade etme şansı veriliyor. Ama*

bizde çocuğun giyeceği elbiseyi biz seçiyoruz, seçimine müdahale ediyoruz. Bunu ben bile yapıyorum. Bunların sonucunda çocuk , “anne sen söyle, anne sen yap, öğretmenle sen konuş, ne istediğimi sen söyle” diyor. Çocukların kendine güveni kalmıyor, düşüncelerini savunamıyorlar. Çocuklarımızı susturarak, bastırarak, kendimize bağımlı kılarak yetiştiriyoruz. Çocuk kendine güvenmiyor. Çoğunlukla kırsal bölgelerde bu durum görülüyor”.

Veli grubundan farklı olarak öğretmen ve idareci gruplarında insan yetiştirmeyi etkileyen faktörler konusunda örgün eğitimin olumlu ve olumsuz katkılarına da değinilmiştir. Öğretmen grubunun bu konudaki görüşleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 15: Öğretmenlere Göre, Örgün Eğitim Kurumlarının İnsan Yetiştirmeye Etkileri

Görüşmeci Grubu	ALT S.E.D. ÖĞRETMEN	ORTA S.E.D. ÖĞRETMEN	ÜST S.E.D. ÖĞRETMEN
Örgün eğitimin olumsuz etkileri	-eğitim sisteminden kaynaklı sorunlar	-uzun süreli bir eğitim politikasının uygulanmaması -örgün eğitim kurumlarının olumsuz etkileri	-eğitim sistemimizden kaynaklı sorunlar -öğrencilere ezbere dayanan bilgiler verme -öğrenciyi araştırmaya sevk etmeme -öğrenciye soyut bilgiler verme
Örgün eğitimin olumlu etkileri			-çalıştığı okuldaki imkanların fazla olmasından kaynaklı olarak öğrencilere daha farklı davranma -öğrenci merkezli eğitim uygulama -öğrencilere görsel, işitsel, dokunsal bir eğitim verme -öğrencilerin başarılı olmalarını sağlamak için her türlü önlemi alma

Tabloda da görüldüğü gibi her üç öğretmen grubunun da örgün eğitimin insan yetiştirmedeki olumsuz etkilerine daha çok vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır. Her üç grup tarafından bu kategoride üretilen ifadelerde ortak noktaların ağırlıkta olduğu gözle çarpılmaktadır. Bu ortak noktalar “eğitim sisteminden kaynaklı sorunlar, uzun süreli bir eğitim politikasının uygulanmaması, örgün eğitim öğretim kurumlarının olumsuz etkileri”

biçiminde belirlemektedir. Diğer iki gruptan farklı olarak Üst S.E.D. öğretmen grubu örgün eğitimin olumsuz etkileri kategorisinde ayrıca şu ifadelere de yer vermektedir “öğrencilere ezbere dayanan bilgiler verme, öğrenciyi araştırmaya sevk etmeme ve öğrenciye soyut bilgiler verme”. Alt S.E.D. öğretmen grubundan bir öğretmen “örgün eğitimin olumsuz etkileri” kategorisinde şu görüşlere yer vermektedir: “ *bizler bilgi tüketicisiyiz. Bu bir toplumun eğitim sisteminden kaynaklanıyor. Biz dışarıdan alıyoruz eğitimi. Bu sistem Amerika'nın yıllar önce terk ettiği bir sistem. Ismarlama bir sistem var. Bu da geri kalmışlığımıza, tüketmemize zemin hazırlıyor. Cumhuriyet'in ilk yıllarından Köy Enstitüleri'nin kapatılmasına kadar uygulanan sistem ülkenin koşullarına uygun bir sistemdi. Ama bunu beğenmeyenler, bunu engellediler. Ülke koşullarına uygun eğitim sistemlerini bulmak gerekiyor.*” Orta S.E.D. grubundan bir öğretmen de bu konuda “ (...) *eğitim aldıkça duyguların yozlaştığına inanıyorum*” derken; yine Orta S.E.D. grubundan bir diğer öğretmen de benzer bir durumu şu şekilde ortaya koymaktadır: “ (...) *Ben bu durumdan çok şikayetçiyim ve bu durumdan çok endişeliyim. Öğrencilerime de bunu söylüyorum. 6.,7.,8. sınıfların derslerine giriyorum. Çocuk 6. sınıfta iyi, çalışkan, saygılı, sevgi dolu. 7. sınıfa gelince onlarda her konuda gevşeme görüyorum. Buna terbiyesi de dahil. Davranışlarında bir alt sınıfa göre daha geri fazla gerileme var. 8. sınıfta bu davranışlar daha da düşüyor. Çok sorumsuz oluyor çocuklar. Üniversiteye gittiklerinde ben öğrencilerimi tanıyamıyorum. Haline, kılığına, kıyafetine bakınca kontrolden çıkmış görüyorum onları. Değişik yollara sapmışlar. %80'ini öyle görüyorum. Türkiye'de bir insanın tahsili arttıkça daha mükemmel bir insan olması gerekirken o dejenere oluyor. Saygı sevgi yok. Caddelerde, pastanelerde çok değişik, nahoş hareketler... Ne kadar çok okuyorsa o kadar çok dengesizleşiyor. Bunun sebebi bence okullarda biz öğretmenlere fazla yetki verilmemesi. Çocuk terbiyesizlik yapıyor, her türlü güzel olmayan hareketleri*

yapıyor ama bizim çocuğu bu davranışlardan caydırmak için bir yaptırımımız yok. Kulağını çekersen gidip şikayet ederler. Hatta çocuğa bağıınca gelip “hocam çocuğa bağırmışsın, çocuğun moralini bozmuşsun.” Niye bağıyorsun? Çünkü çocuk ödevini yapmamış. Disiplin olayı olmadığı sürece bu işi yapmanın hiçbir anlamı yok bence. Okulları kapatın gitsin. Bu tüm öğretmenlerin problemi. Cezalandırmaya çok meraklı değiliz ama adamın başka türlü önünü alamıyoruz. Bu konuda aileleri okula çekip, onları bilgilendirmek, onlarla işbirliği yapmak gerekir”.

Üst S.E.D. öğretmen grubundan bir öğretmen “çocuklarımızı araştırmacı olarak yetiştirmeye fırsat bulamıyoruz. Sistem bizi buna zorluyor. Çocukların bir an önce sınavları kazanmasını istiyorum. Avrupa’da bu böyle değil. Nüfusları az. Bizde 8 yıllık eğitim amacına ulaşmamış” derken, aynı gruptan bir başka öğretmen de “eğitim sisteminden kaynaklı sorunlar var. Ezberciliğe dayanan bilgiler veriyoruz. Çocuğu araştırmaya sevk etmiyoruz. Yaşayarak, yaparak değil de çocuğa daha çok soyut bilgiler veriyoruz” demekte ve eğitim sistemindeki ezberci yapıdan yakınmaktadır.

Aynı tabloda örgün eğitimin olumlu etkileri kategorisinde yer alabilecek ifadelere sadece Üst S.E.D. öğretmen grubunda rastlanılmış ve bu ifadeler şu şekilde belirmektedir: “Çalıştığı okuldaki imkanların fazla olmasından kaynaklı olarak öğrencilere daha farklı davranma, öğrenci merkezli eğitim uygulama, öğrencilere görsel, işitsel, dokunsal bir eğitim verme, öğrencilerin başarılı olmalarını sağlamak için her türlü önlemi alma”. Bu ifadelere ilişkin olarak Üst S.E.D. grubundan bir öğretmen şöyle demektedir: “Bizim okulumuzdaki imkanlar fazla olduğu için daha farklı davranıyoruz. Görsel, işitsel, dokunsal bir eğitim veriyoruz. Çocukların başarılı olmaları için, onları ezbercilikten kurtarmak için her türlü önlemi alıyoruz. Bizde 3 tane Fen Laboratuvarı var. 3.sınıftayken

çocuk burada mikroskopa tanışıyor. Fizik, kimya, biyoloji laboratuvarı var ve çocuklar dersin konusuna göre buralara giderek bu imkanlardan yararlanıyorlar”.

Sosyoekonomik düzeyi alt, orta ve üst olarak tanımlanan ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin görüşlerine ilişkin olarak oluşturulan “İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Faktörler” kategorisiyle ilişkili olarak görüşmecilerin ekonomik, çevresel, kültürel ve ailevi faktörlere ilişkin görüşleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 16: Okul İdarecilerine Göre, İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Faktörler

Görüşmeci Grubu	ALT S.E.D. İDARECİ	ORTA S.E.D. İDARECİ	ÜST S.E.D. İDARECİ
Ekonomik Çevresel- Kültürel- Ailevi Faktörler	-gelecek kaygısı -farklı aile yapıları (coğrafi, kültürel, ekonomik, çevresel farklılıklar) -farklı çocuk yetiştirme biçimleri -anne baba tutumları -bir işte çalışan çocuklarda daha fazla sorumluluk bilinci	-insanların iyi amaçlar doğrultusunda yetiştirilmemeleri -köy yaşamındaki güçlükler -ekonomik sıkıntılar -çevreye güven duymama -anne baba tutumları	-en kısa zamanda köşeyi dönmeyi amaç edinen bir sistemin varlığı -gelecek güvencesinin olmaması/sosyal güvenliğinin olmaması -ekonomik sıkıntılar -farklı siyasal ortamların etkisi -fakir ailelerin varlığı -anne baba tutumları

Tablo incelendiğinde “gelecek kaygısı, ekonomik sıkıntılar ve anne baba tutumları” noktalarında her üç idareci grubunun ürettikleri ifadelerde ortak yanlar görülmektedir. Diğer ifadeler de diğer idareci gruplarına göre şu şekilde değerlendirmeye alınabilir: Alt s.E.D. idareci grubu “farklı aile yapıları (coğrafi, kültürel, ekonomik, çevresel farklılıklar, farklı çocuk yetiştirme biçimleri ve bir işte çalışan çocuklarda daha fazla sorumluluk bilinci” noktalarına vurgu yaparken; Orta S.E.D. idareci grubu ise “insanların iyi amaçlar doğrultusunda yetiştirilmemeleri, köy yaşamındaki güçlükler ve çevreye güven duymama” noktalarına vurgu yapmaktadırlar. Üst S.E.D. idareci grubu da bu konuda “en kısa zamanda köşeyi dönmeyi amaç edinen bir sistemin varlığı, farklı siyasal ortamların etkisi” biçiminde ifadeler ürettikleri görülmektedir.

Alt S.E.D. idareci grubundan bir okul idarecisinin “gelecek kaygısı” ile ilgili şu vurguları dikkat çekmektedir: *“Kendine güveni olmayan, başkasına bağımlılık hisseden bir gençlik yetişiyor. Bu gelecek kaygısından kaynaklanıyor. Çocukların yarın diye bir garantileri yok. Bir işte çalışan çocuklarda daha fazla sorumluluk var. Çocuk olduklarını unutuyorlar. Ortada bir dengesizlik var. Bir kesim çok sorumlu, bir kesim de çok sorumsuz. Ama, bu sorumluluk sahibi kişiler, daha fazla başarılı olacaklar”*.

Orta S.E.D. idareci grubundan bir okul idarecisi “çevreye güvensizlik” ile ilgili olarak; *“(…)Güven sorunu var. Çevreden şüpheleniyor. İyilik yapıyorsun ama karşılığında zarar görünce, bir daha iyilik yapmak istemiyorsun. İyilik yapma isteği çevreye güven duyulamadığından dolayı eyleme dönüşmüyor. Birbirine güvenmeyen bir toplumuz. Siyasi davranışlar, adam kayırmacılık toplumu bölüyor”* demektedir. Aynı okul idarecisi, ekonomik sıkıntılara ilişkin olarak da, *“toplum çocuğunu düşünecek halde değil, çünkü insanlar aç ve fakir. Bunların mutlu olacağını sanmıyorum. Çocuğunu neyle ve nasıl yetiştirecek? Morali bozuk, nasıl geçineceğini düşünüyor. Bundan dolayı çocuklara yeterince ilgi gösterilmiyor. Bu şartlarda yaşayan ailelerin çocuklarına iyi bir eğitim vereceklerini sanmıyorum. Bu da iyi bir toplumun oluşmasını etkiliyor. Anne baba bitmiş tükenmiş bir durumda. Böyle olunca da sağlıklı çocuklar yetiştirilemez. Ekonomik sorun yaşamayanların durumu biraz daha iyi fakat bunların çocukları da özentili yetişiyor. (...) ekonomik yapı ve bulunulan çevre çocuğun yetişmesini belirliyor. Köylerde, varoşlarda ve kırsal kesimlerdeki ailelerin çocuklarına olan ilgileri çok az. Çünkü tüm gün çalışmaktan yorgun düşüyorlar. Çocuklar kendi başlarına yetişiyor. Kentlerde eğitim seviyesi yükseldikçe çocuğa olan ilgi artıyor. Bu tek ölçüt değil tabii ki ama ekonomik durum olumluysa çocuğun sağlıklı yetişme koşulları daha fazla oluyor. Mesela sinemaya gitmek istese gidemez; çünkü parası yoktur. Ekonomik yapı kişinin gelişimini etkiler”*.

Üst S.E.D. idareci grubundan bir okul idarecisi, köşeyi dönmeyi amaçlayan sistem'i açıklarken şu vurguları yapmaktadır: *“En kısa zamanda köşeyi dönmeyi amaçlayan bir sistemin içindeyiz. Toplum olarak çocuğun geleceğinin güvence altında olmaması, sosyal güvenliğin olmaması bunda etkili. Bundan dolayı bir an önce köşeyi nasıl döner diye eğitiyoruz çocukları maalesef. Toplum en iyisini yapmaya çalışıyor. Ama ekonomik ve siyasal ortam çok farklı. Çocuklarımızı istediğimiz gibi yetiştiremiyoruz”*.

Aşağıdaki tabloda örgün eğitim kurumlarının insan yetiştirmeye etkileri kategorisine ilişkin olarak Alt ve Orta S.E.D. okul idarecilerinin ürettikleri ifadeler yer almaktadır. Üst S.E.D. idareci grubu tarafından bu kategoriye ilişkin olarak üretilen herhangi bir ifadeye rastlanılmamaktadır.

Tablo 17: Okul İdarecilerine Göre, Örgün Eğitim Kurumlarının İnsan Yetiştirmeye Etkileri

Görüşmeci Grubu	ALT S.E.D. İDARECİ	ORTA S.E.D. İDARECİ	ÜST S.E.D. İDARECİ
Örgün Eğitimin Olumsuz Etkileri	-eğitim sisteminin bozuk olması -müfredatın etkisi	-orta öğretim kurumlarının dürüst insan yetiştirmemeleri -fakültelerin dürüst insan yetiştirmemesi	
Örgün Eğitimin Olumlu Etkileri		-olumlu öğretmen ve yönetici tutumları	

Alt S.E.D. idareci grubu, bu kategoriye ilişkin olarak “eğitim sisteminin bozuk olması ve müfredatın etkisi” biçiminde ifadeler üretirken; Orta S.E.D. idareci grubunun ise daha çok “orta öğretim kurumlarının ve fakültelerin dürüst insan yetiştirmemesi” biçimindeki görüşleri vurguladığı görülmektedir.

Alt S.E.D. idareci grubundan bir okul idarecisinin eğitim ve müfredata ilişkin şu vurguları önem taşımaktadır: *“ezberci bir yapı var. Yaratıcılık yok. Yaratıcılığı engelleyen,*

sorgulatmayan bir müfredat var. Notla bir şeyler değiştirilmeye çalışılıyor ama bu da etkisiz bir yöntem. Neyi, niçin yapacaklarını bilmeyen bir gençlik var. Ama, sistem o şekilde yetiştiriyor”.

Orta S.E.D. idareci grubundan bir okul idarecisi “örgün eğitimin olumlu etkileri” kategorisinde “olumlu öğretmen ve yönetici tutumları” vurgusunu şu şekilde açıklamaktadır: *“İlköğretimde verilen eğitim, öğrencilerimizin gelecekte dürüst, doğru kimseler olması için verdiğimiz çabalardan oluşuyor. Çocuğu dürüst bir toplum anlayışına uygun olarak yetiştirmeye çalışıyoruz”* ve örgün eğitimin olumsuz etkileri boyutunda ise aynı okul idarecisi şu görüşlere yer vermektedir *“(…) bu ortaokul sıralarına gelince %50 oranında azalıyor. Yüksekokula gelindiğinde bu oran daha da azalıyor. Fakülteler dürüst insan yetiştirmiyor”*. Örgün eğitimin olumlu etkilerine ilişkin olarak Alt ve Üst S.E.D. okul idarecileri tarafından üretilmiş herhangi bir ifadeye rastlanılmamaktadır.

IV.2. Çocuğun Değeri Ve Çocuğa İlişkin Tutumlar:

Bu bölümde, çeşitli sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim okullarından bu araştırmaya katılan görüşmecilerle yapılan mülakatların analiz edilmesi sonucunda “çocuğun ailedeki ve toplumdaki yeri/değeri, çocuğun/çocukların görüşmecilerin hayatlarındaki yeri/değeri, kız ve erkek çocuklarına ilişkin beklentiler” biçiminde dört ayrı boyutta değerlendirilen bulgular yer almaktadır.

IV.2.1. Çocuğun Toplumdaki ve Ailedeki Yeri/Değeri:

Araştırmanın örneklemini oluşturan ve bu çalışmada temel eğitim aktörleri olarak kabul edilen çeşitli sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim okullarından bu araştırmaya katılan görüşmecilerle yapılan mülakatlarda, katılımcıların toplumda ve ailede çocuklara

verilen değere/öneme ilişkin genel görüşlerini öğrenebilmek amacıyla katılımcılara “Ülkemizin genelini düşündüğünüzde, size göre çocuğun toplumda nasıl bir yeri vardır?” ve “Size göre çocuğun ailede nasıl bir yeri vardır?” soruları sorulmuştur. Bu iki soruya verilen cevaplar, “çocuğa yönelik olumlu değer” ve “çocuğa yönelik olumsuz değer” biçiminde iki farklı boyutta değerlendirilmiştir. Aşağıda bu iki boyut sırasıyla veli, öğretmen ve okul idarecilerinin görüşleri açısından değerlendirilmiştir.

Veli grubunun görüşlerine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde ortaya şu sonuçlar çıkmaktadır: Veli gruplarının “Çocuğun Toplumdaki ve Ailedeki Yeri/Değeri” kategorisindeki görüşlerinde, çocukların ailedeki ve toplumdaki değerine yönelik farklı değerlendirmelere rastlanılmamış, bu iki boyut bir arada, iç içe geçmiş bir biçimde algılanmıştır. Veli gruplarının “çocuğa yönelik olumlu değer” boyutunda en çok vurguya Alt S.E.D. veli grubunda rastlanılmıştır. Her üç veli grubunda bu boyutta değerlendirilen görüşlerde yer alan ortak noktalar arasında “çocukların geleceği temsil ettikleri, daima önde oldukları, en önemli unsur/varlık oldukları, kendi geleceklerinin çocuklara bağlı olduğu, çocuklara sevecen, sevgiyle yaklaşıldığı, çocuğa verilen değer kişilere ve topluma göre değiştiği ve bir kısım kesimlerde çocuğa çok büyük değer verildiği” gibi temalar bulunmaktadır. Alt S.E.D. velilerin bu boyutta diğer iki gruptan farklı olarak yer verdikleri görüşlerinde ise çocukları koruma, kollamaya ilişkin düşüncelerle, çocukların ailedeki misyonlarına ilişkin ifadeler de yer almaktadır. Alt S.E.D. veli grubundan bir erkek görüşmeci bu boyuta ilişkin olarak; *“Ailede çocuk daima kötü şeylerden uzak tutulmaya çalışılır. Bu durum çocuk büyüyünceye kadar sürer. Onu güzel yetiştirmek için kötü filmlerin izlenmesine izin verilmez ki bunlar çocuğun beynine işlesin. Bir çocuğun görevi okumaktır. Biz bu konuya çok önem veririz. Derslerinde başarılı olsun. Ev dışına çok fazla çıkartmamaya çalışırız ki sokak çocuklarına katılmasın, iyi yetişsin”* biçimindeki

vurgusunda çocukları koruma, kollamaya yönelik ifadeler yer almaktadır. Aynı velinin şu vurgusunda da çocukların değerine ilişkin görüşler yer almaktadır: *“Çocuklar daima öndedir. Çocuklar geleceğimizdir. Onları daima ön planda tutmak gerekir. Çocuklara söylenecek güzel sözler hem ülkemizin hem de kendimizin yararınadır. Çocuk her yerde çocuktur. Herkes onlara önem veriyor. Çocukları koruyup kolluyoruz. Bir ailede çocuğun değeri neyse toplumda da odur”*. Üst S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci de çocukların geleceği temsil etmesi ile ilgili olarak şu vurguyu yapmaktadır: *“Bizim geleceğimiz çocuklarımıza bağlı. En önemli unsur çocuklarımız. Çocuklarımız en önemli varlık bizce. Çocuklarımızla ne kadar ilgilendiğimiz onlara verdiğimiz değeri gösteriyor. (...) Tüm dünya için en değerli varlıklar çocuklar”*. Aynı velinin maddi durumu iyi olan ailelerde çocuğa verilen değere ilişkin şu vurgusu bulunmaktadır: *“Bir kısmında çok önemli bir yeri var. %30’a yakın bir kesim çocuklarına aile içinde iyi değerler veriyorlar”*.

Veli gruplarının “Çocuğun Toplumdaki ve Ailedeki Yeri/Değeri” kategorisinde yer alan “çocuğa yönelik olumsuz değer” boyutunda değerlendirilen ifadelerinde en çok vurgu Üst S.E.D. veliler tarafından yapılmıştır. Veli gruplarının bu boyutta değerlendirilen görüşlerinde daha çok çocuğun toplumda ve ailede önemsenmemesi, çocuğa değer verilmemesi, düşüncelerine, duygularına değer verilmemesi, hor görülmesi, bir birey olarak değil bir çocuk olarak kabul edilmesi, çocuğa hak verilmemesi, bir şey bilmez olarak değerlendirilmesi gibi olumsuz nitelermelerin olduğu belirlenmiştir. Diğer iki gruptan farklı olarak Üst S.E.D. velilerin bu boyutta değerlendirilen görüşlerinde içerik olarak bazı farklılıklar da yer almaktadır. Bu farklılık daha çok sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin yapısından kaynaklı olarak nitelendirilmekte; bazılarında da maddi durumu iyi olan ve olmayan kesimlerdeki karşılaştırmalar yer almaktadır. Üst S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmecinin *“(…) Maalesef her aile çocuklarını önemsemiyor. Bazı*

kesimler bizim gibi düşünmüyorlar. Çocuklar başı boş bırakılıyorlar. Çocuklara değer vermiyorlar. Sokak çocuklarının olması aslında Türkiye'nin çocuklarına verdiği değeri belli ediyor. (...) Maddi durumu iyi olmayan ailelerde sanki çocuklara çok fazla önem verilmiyor" biçimindeki vurgusunda maddi durumun çocuğa verilen değeri belirlemesiyle ilgili bir düşünce yer alırken aynı gruptan bir diğer kadın görüşmecinin de şu vurgusunda üst S.E.D. ailelerdeki uslu çocuk beklentisi vurgulanmaya çalışılmaktadır: "Çok sağlıklı bir yeri yok. Halen her sohbet ettiğim arkadaşım çocuğu bir birey olarak kabul ettiğini söylüyor ama davranışları bana hiç de öyle gelmiyor. Çocukluğundan beri aynı şeyi yapıyoruz, çocuk ne kadar uslu olursa biz o kadar çok iş yapabiliyoruz". Yine aynı velinin diğer velilerin çocukları ile olan ilişkilerini yansıtan görüşleri de dikkati çekmektedir: "Ailelerin çocuklara çok değer verdiği söylenemez. Ben 17 yaşında babamı kaybettiğimde, o zamana kadar babam her konuda bizim fikrimizi alırdı. O zamanla bu zamana bakıyorum, şimdi, insanlar çocuklarının mümkün olduğunca çok fazla sürede okulda kalması, kendisine sıkıntı çıkarmamasını düşünüyor. İnsanlar çocuklara önem verdiklerini söylüyorlar ama aslında vermiyorlar. Bu "Mevlam kayıra" misali oldu. Ben kızımın yeri geldiğinde çatır çatır kavga da ediyorum konuşuyorum da. Ben çocuğu okul birincisi ya da ikincisi olmadı diye ağlayan veliler biliyorum. Çocuklar bir yarış atı, bir robot olarak görülüyor. Bu durum bana acayip itici geliyor". Üst S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci de maddi durumu iyi olan ve olmayan ailelere yönelik şu karşılaştırmayı yapmaktadır: "Bizim için onları en iyi şekilde yetiştirme isteği ve gayreti önemli. Ama bazıları da çocukları kazanç kapısı olarak görüyor. Gene aynı noktaya geliyoruz. İki farklı kesim var. Hep çok çocuk sorunu var".

Alt S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci ailede çocuğa yönelik değere ilişkin yaptığı şu vurguda çocukların hatalarına ilişkin toplumdaki genel davranış kalıbını

aktarmaktadır: *“Aile içinde çocukların yaptıkları hataları sürekli onların yüzlerine vuruyoruz. Hatalarına göz yumulmuyor. Çocuğa büyük göziyle bakıyoruz”*. Aynı gruptan bir diğer kadın görüşmeci de çocukların dinlenmemesi ile ilgili olarak şu görüşlere yer vermektedir: *“Maalesef önemsemiyoruz. Çocuktur diyoruz. Bilse de, bilmese de olur, diyoruz. Onu dinlemiyoruz. Sen ne bilirsin, küçüksün, diyoruz. Ama bu yanlış. Çocuğu dinlemek gerekiyor ama çoğu şey imkansızlıklardan kaynaklanıyor”*.

Orta S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci de yaptığı vurguda çocuğun gözlem ve bilme kapasitesine ilişkin olarak şunları söylemektedir: *“Çocuğu çocuk olarak görüyorlar ama çocuk da senin benim düşündüğüm şeyi düşünüyor, bunu söylüyor. Yalnız bunlar televizyon çocuğu, bilgisayar çocuğu. İki çocuğumun arasında dağlar kadar fark var. Genelde çocuktur, bir şey bilmez olarak değerlendiriliyorlar. Çocukları hesaba almıyorlar. Ama çocuklar bizleri çok iyi gözlemliyorlar, her şeyi biliyorlar”*.

Veli gruplarından “Çocuğun Toplumdaki ve Ailedeki Yeri/Değeri” kategorisinde değerlendirilen görüşlerinde hem olumlu hem de olumsuz değer verme durumlarının toplumda yaygın olarak görüldüğü; alt sosyoekonomik kesimlerin yaşam koşullarının güçlüğü, çok çocuklu olmaları ve genel olarak eğitim seviyesinin düşüklüğü bu değer vermede etkili olurken; üst sosyoekonomik kesimlerde ise daha çok çocukların kendi başlarına bırakılmaları, anne babaların ayaklarına bağ olmamaları için “uslu çocuk” olarak yetiştirilmelerinin istenmesi bunun için de, çocuklara daha çok maddi imkanların sunulduğu gerçeği görüşmeciler tarafından da dile getirilen bir durum olarak belirlemektedir. Görüşmecilerin kendi kendilerini değerlendirmelerinde daha çok olumlu bir değerlendirmeye rastlanırken, toplumdaki ve diğer ailelerdeki duruma ilişkin genel düşüncelerinde de daha çok olumsuz değerlendirmelere başvurdukları anlaşılmaktadır.

Çocuğa yönelik olumsuz değerlendirmelerin ağırlıkta olmasında ülkenin gelişmişlik düzeyine de atıfta bulunulurken bu konuda devletin ve genel olarak Türkiye'nin de sorumluluğu olduğu görüşmeciler tarafından vurgulanmaktadır.

Öğretmen gruplarının “Çocuğun Toplumdaki ve Ailedeki Yeri/Değeri” kategorisindeki görüşlerinde de veli gruplarında olduğu gibi “çocuğa yönelik olumlu değer” ve “çocuğa yönelik olumsuz değer” biçiminde iki boyut öne çıkmaktadır. Veli gruplarında olduğu gibi öğretmen gruplarında “çocuğa yönelik olumlu değer” boyutuna nazaran yapılan vurguların çoğu Üst S.E.D. öğretmen grubu hariç “çocuğa yönelik olumsuz değer” boyutunda göze çarpmaktadır. “Çocuğa yönelik olumlu değer” boyutunda en fazla vurgu Üst S.E.D. öğretmen grubunda yapılmıştır. Veli grubunda da ifade edildiği gibi öğretmen grubundaki görüşmeciler de kendi değerlendirmelerinde daha çok olumlu bir değerlendirmede bulunurlarken, toplumdaki ve diğer ailelerdeki duruma ilişkin genel düşüncelerinde de daha çok olumsuz değerlendirmelere yer vermektedirler. Öğretmen gruplarında bu boyutta görülen ortak vurgularda daha çok çocukların farklı kesimler tarafından farklı değerlendirildikleri, ekonomik yetersizlik yaşamayan kesimlerin çocuğa ilişkin değerlendirmelerinde olumlu nitelermelerin daha çok olduğu, her kesin olanaklar ölçüsünde en iyiyi yapmaya çalıştığı, kimsenin çocuğunun kötülüğünü isteyemeyeceği gibi hümanist nitelikler göze çarpmaktadır. Üst S.E.D. öğretmen grubundan bir kadın görüşmecinin çocuğun değerlendirilmesine ilişkin genel düşüncesindeki olumlu nitelermelerde çocuğun aileye duygusal yatırımına ilişkin şu vurgulara rastlanılmaktadır:

“Çocuğun önemi çok büyük. Birçok aile bunun farkında bile değil. Bunu sadece bir görev olarak görüyorlar. Çocuk ailede problemlerin çözümüne katkı sağlayabiliyor, aile fertlerini birbirine bağlıyor. Sorunları çözüyor. Çocuk büyüdüğünde aileye maddi ve manevi açıdan destek oluyor. Anne babaların bir birikim elde etmeleri için çocuk sanki bir

araç. Aileler geleceğe ilişkin daha somut planlar oluşturuyorlar. Çocuk aileyi hayata bağlıyor, hayattan zevk aldırıyor". Yine çocuklara yönelik ilginin de eskiye oranla daha çok arttığı, çocuklara anlayış gösterildiği de ortak vurgular arasında yer almaktadır. Orta S.E.D. öğretmen grubundan bir kadın öğretmen kendi ailesinde çocuğa yönelik olumlu değerlendirmelerle ilgili şu ifadeleri aktarmaktadır: *" Bizim ailede çok önemli bir yeri var. Alacağımız her kararda çocuklarımızın fikirlerini de alıyoruz. Ortak bir karar vermeye çalışıyoruz".* Aynı gruptan bir erkek görüşmeci de çocuğun ailedeki yerine ilişkin şu olumlu yargılarda bulunmaktadır: *"Çocuk ailede değerli bir varlık. Yeri var. Elden geldiğinde, olanaklar ölçüsünde ona olanaklar tanınıyor. İcabında yemiyor, yediriyorsunuz".*

Öğretmen gruplarından "çocuğa yönelik olumsuz değer" boyutunda elde edilen bulgularda veli gruplarının aksine öğretmen gruplarında, toplumda ve ailede genel olarak çocuğa yönelik olumsuz bir değerlendirmenin olduğuna yoğun bir şekilde vurgu yapılmaktadır. Her üç grupta da bu olumsuz değerlendirmenin görülmesi görüşmecilerin toplumsal ve ekonomik koşullara yönelik karamsar bakış açılarıyla ilişkilidir. Öğretmen gruplarının bu boyutta ürettikleri görüşlerde daha çok yaşanan ekonomik sıkıntılara vurgu yapılmakta, toplumda genel olarak bir iş güvencesinin olmaması, eğitim eksikliği, çocukların ilgi ve yeteneklerine dikkat edilmesi, çocukların bir araç gibi görülmesi, horlanmaları, küçük düşürülmeleri, kadercı yaklaşımlar, ebeveynlerin kendi yapamadıklarını çocuklarından beklmeleri, çocukların bir birey olarak kabul edilmemeleri, çok çocuklu olmak gibi ortak temalara değinilmektedir. Alt ve Orta S.E.D. öğretmen grubuyla karşılaştırıldığında Üst S.E.D. öğretmen grubunun bu boyutta değerlendirilen görüşlerinde nispeten daha az vurguya rastlanılmıştır. Alt S.E.D. öğretmen grubundan bir kadın görüşmecinin bu boyutta değerlendirilen şu görüşlerinde yaşanan

ekonomik sıkıntılara değinilmektedir: “Belli kesimlere göre değişiyor. Gelişmiş kesimler çocuklarına daha fazla değer veriyor, onlarla ilgileniyorlar. Ama ekonomik yetersizliklerin yaşandığı yerlerde çocukların ihtiyaçlarının karşılanamaması sonucu aileler çocuklarının sorunlarını dinleyemiyorlar”. Aynı bakış açısını aynı gruptan bir erkek görüşmecinin vurgularında da görmek mümkündür: “Çocuğu geleceğimiz olarak değil; çıkarlarımız için kullanırız. İşte ileride bana bakması, erkek çocuğun istenmesi de bundan. Yoksa lke yararı düşünülmüyor. Ne kadar çok çocuk olursa eli değnekli insan o kadar çok olacak ve de mutlaka onlardan biri kendisine bakacak. Bencillik var yani sadece rahatlarını düşündükleri için gelecek korkusundan dolayı daha çok erkek çocuk isteniyor. Aslında geleceği yok ediyor. Kız çocukları istendiği için olmamıştır. Bilimde eğer ısmarlama çocuk olsaydı herkes erkek çocuk isterdi. Bu da ülkemizin sosyoekonomik koşullarından kaynaklanıyor. Bir ülkede, sağlık, iş, aş, eğitim sorunları çözülmedikçe bu sistem böyle devam eder. Doğuda da çalıştım. Kan davalarında daha çok çocuğu olanlar daha aktif olarak yer alıyorlar. Tek veya az çocuğu olanlar bu olaylarda daha geri planda duruyorlar. Çocuklar kişinin kendi geleceğinin garantisi olarak yetiştiriliyorlar. Diyorlar ki çocuğum doktor olacak. Bunu kendisini garanti altına almak için istiyor. Daha çok velinin yapamadıklarını çocukta görmek istemesi, sosyal güvence sağlamak için çocuğun iyi bir meslek sahibi olması isteniyor. Ama çocuğun ilgi ve yeteneklerine dikkat edilmiyor”.

Orta S.E.D. öğretmen grubundan bir kadın görüşmecinin vurgularında da varlıklı ailelerdeki ve fakir ailelerdeki yaklaşımlar karşılaştırılmaktadır: “İçinde bulunduğumuz toplumda varlıklı aileler çocuklarının her istediklerini yapıyorlar, alıyorlar. İyi yaptıklarını dşnmiyorlar. Ama bu çocuğa yarar değil, zarar veriyor. Eğitimi olumsuz yönde etkiliyor. Diğer bir kesim çocuğunu hiçe sayıyor. Yokmuş gibi davranıyor. Kaderci yaklaşıyor, Allah verdi o alır, mantığıyla yaklaşıyor. O da yanlış. Aileler ne yapacaklarını

sanki bilemiyorlar. Çocuklara fazla bir hak verilmiyor, yada sözde kalıyor. Çocuk hakları diyoruz ama, bu genel bir durum. Çocuğa bir değer verilmiyor”.

Orta S.E.D. öğretmen grubundan bir erkek görüşmecinin görüşlerinde de iş kaygısı diye adlandırılan bir duruma vurgu yapılmaktadır: *“Çocuğa genelde (...) iş kaygısıyla yaklaşıyorlar. Çocuğa içinde buldukları şartlardan dolayı iş güvencesi sağlamaya çalışıyorlar. Bu şartlardan dolayı çocukta bir kendine güvensizlik oluşuyor. Tedirginliği artıyor. Çocuğun önünü görememe kaygısı onu başka noktalara götürüyor”.* Yine aynı gruptan bir kadın görüşmecinin görüşlerinde karamsar bir bakış açısına rastlanılmaktadır: *“ (...) Çoğu zaman çocuk aileye ve topluma bir külfet olarak görülüyor. Çocukları dünyaya geldiklerine pişman ediyoruz”.* Orta S.E.D. öğretmen grubundan bir erkek görüşmecinin şu görüşlerinde veli gruplarına yakın temalar ortaya çıkmaktadır: *“Hiçbir yeri yok. Bir kere çocuğun söz hakkı, tercih hakkı yok. Çocuk çocuktur deniliyor. Hiçbir şeyi anlamaz, hiçbir şey bilmez ama çocuk anlıyor ama bunları ifade edemiyor. Çocuğa her şeyi anlatmak, ona değer vermek gerekiyor. Bu çocuğu geliştirir. Bu şekilde paylaşım doğar, çocuk sorumluluk kazanır. Bazı aileler çocuğu para makinesi olarak görüyorlar. Çocuğu çalıştırıyorlar. Hatta bazıları da çocuğu dilencilige sevk ediyorlar. Karı koca çocuklarının yanında birbirleriyle kavga ediyorlar, ağızlarına geleni söylüyorlar. Çocuklar çok hassas. Bunun sonucunda da çocuklar evden kaçıyorlar. Kaçan çocuk sokağa düşüyor. Bir tane Allah'ın kulu dönüp bakmıyor, ilgilenmiyorlar bile. Polisin dahi bu tür çocuklara sahip çıkmadığını ben defalarca gördüm”.*

Üst S.E.D. öğretmen grubundan bir kadın görüşmecinin “çocuğun olumsuz değeri” boyutunda değerlendirilen şu görüşlerinde çocuklara söz hakkı verilmemesine ve baskı altında tutulmasına ilişkin vurgulara rastlanılmaktadır: *“Bulunduğu bölgeye, şehre*

göre değişiyor. Daha modern bir ailede yetişiyorsa çocuk, o şekilde büyüyor ve topluma da o şekilde giriyor. Ama kapalı bir toplumda yetişiyorsa sen sus! Konuşma! Yapma! Etme! Gibi durumlar-sözler karşısında çocuk utangaç bir kişiliğe sahip oluyor. Çocuğa söz hakkı verilmiyor. Çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyen durumlar ortaya çıkıyor. Zannediliyor ki çocuk konuştuğunda büyüklerine saygısızlık yapıyor. Ona değer verilmiyor. Çocuk aileye bağımlı kalıyor ve bu durum çocuk büyüyüp evlenene kadar böyle devam ediyor”.

Öğretmen gruplarının görüşlerinde çocuğun toplumdaki ve ailedeki değerine ilişkin genel düşüncelerinde görülen olumsuz değerlendirmelerin fazla olmasını tüm kesimler gibi öğretmenlerin de yaşanan ekonomik sıkıntılarla karşılaşmalarına ve mesleklerinden dolayı toplumun tüm kesimlerinden insanları gözleyebildikleri, yaşanan sıkıntılarla daha sık karşılaştıkları ve problemlere çözüm bulma konusunda sorumluluklarının daha fazla olduğuna bağlamak mümkündür.

Okul idarecilerinin “Çocuğun Toplumdaki ve Ailedeki Yeri/Değer” ana kategorisinde değerlendirilen görüşlerinde de diğer iki grupta olduğu gibi çocuğa yönelik olumlu ve olumsuz değer biçiminde iki boyuta ulaşılmış ve diğer gruplardan farklı olarak bu boyutlarda daha az atfa rastlanılmıştır. “Çocuğa yönelik olumlu değer” boyutunda okul idarecilerinde en az vurguya Üst S.E.D. idareci grubunda rastlanılmıştır. Alt ve Orta S.E.D. idareci gruplarında bu boyutta değerlendirilen ortak ifadeler arasında “çocuklara değer verme, özen gösterme, ekonomik durumuna göre çocuklarına olumlu yaklaşma, çocuklarının her türlü ihtiyaçlarını karşılama, çocuğun mutlu olmasını sağlama, çocuklarla iyi diyaloglar içerisinde olma” gibi olumlu değerlendirmeler bulunmaktadır. Alt S.E.D. idareci grubundan bir kadın görüşmecinin şu vurgularında olumlu ve olumsuz

değerlendirmeler bir arada yer almaktadır: *“Çocuğun bir değeri var. Bu kişiye göre değişiyor. Mesela ben çocuk gelecektir diye düşünüyorum. Aslında çocuklar çok önemli ama önemli oldukları göz önünde bulundurulmuyor. Çocuklar önemsenmiyor. Çocuk geleceğin teminatıdır. Çocuk yetiştirmek bu yüzden özen ister. Her anne babanın çocuğu kendisi için biriciktir. İmkanları ölçüsünde çocuğunun en iyisini olmasını ister. Kimse çocuğum hırsız olsun, kötü olsun istemez. Çocuk mutluyorsa aile mutludur, çocuk mutsuzsa aile de mutsuzdur”*. Bu vurgularda da değinildiği gibi yapılan değerlendirmeler kendi çocukları ile ilgili olunca daha çok olumlu nitelermeler göze çarpmaktadır. Orta S.E.D. idareci grubundan bir kadın görüşmecinin araştırmanın bu bölümüyle ilgili olan sorulara verdiği yanıtta kendi ailesinde çocuklarına verdikleri değere ilişkin görüşler yer almakta ve bunlar aşağıda da görüldüğü gibi olumlu bir nitelik taşımaktadır: *“Çocuklarımızın bizden farkı yok. Ortak kararlar alıyoruz. Çocuklarımızın görüşleri de alınır. Herkesin fikrine başvurulur. Çocuklarımız da kararlara katılıyor. Biz çocuklarımızı ana sınıfına gönderdik. Onların duygularının bastırılmamasını istedik. Evde resim yapmalarını, zihinden matematik problemleri gösterildi. Zaman zaman onlara kitap okuduk. Birlikte oyun oynadık. Parka götürdük. Bu şekilde okula hazırlık yapmalarını sağladık. Çocuklarımıza ön becerileri verdiğimizizi düşünüyorum. Okula başladıktan sonra öğretmeniyle uyum içinde olmaya çalıştık. Öğretmenin destekçisi olduk. Öğretmenin söylediklerini uygulamaya çalıştık. Onunla iletişime geçtik. Okuyacağı kitaplar, çözeceği testler, yapması gerekenler konusunda ona yardımcı olduk. Kısacası çocuklarımıza güven aşıladık. Sorunlarını paylaşmalarını sağladık”*.

Orta S.E.D. idareci grubundan bir erkek görüşmecinin şu vurgularında tüm görüşmecilerden farklı bir içerik yer almakta ve bu vurguda devletin ve sivil toplum örgütlerinin olumlu katkılarına şu şekilde değinilmektedir: *“Çocukların iyi bir yeri var.*

Çocuklarımıza değer veriyoruz. Onların yetişmeleri için her şeyi yapıyoruz. Çocuk esirgeme kurumundan diğer kurumlara kadar çocuklarımıza sahip çıkılıyor. Türkiye’de çocuklara gerekli sevgi verilmiş olup, sokak çocuklarından, sahipsiz çocuklara kadar herkes gözetim altında. Bunlar için sivil toplum örgütleri de çalışıyor” ve “(...) Ailelerin %60’ında çok iyi bir yeri var”. Üst S.E.D. idareci grubunun bu boyutta değerlendirilen görüşlerindeki tek olumlu değerlendirme erkek bir görüşmeci tarafından “Ailenin bir ferdidir çocuk” biçiminde yapılmaktadır.

Okul idareci grubunda “çocuğa yönelik olumsuz değer” boyutunda yer alan ifadelerde en yoğun vurgu Üst S.E.D. idarecileri tarafından yapılmıştır. İdareci grubunun görüşlerinde daha çok çocuğu önemsememe, değer vermeme, insan olarak görmeme, çocukları bir meta olarak görme, kırsal kesimlerde çocuklara yönelik olumsuz değer verme gibi ortak vurgular yer almaktadır. Alt S.E.D. idareci grubundan bir kadın görüşmeci bu boyutta değerlendirilen görüşlerinde şu olumsuz değerlendirmelerden bahsetmektedir: “Aslında çocuklar çok önemli ama önemli oldukları göz önünde bulundurulmuyor. Çocuklar önemsenmiyor”. Orta S.E.D. idareci grubundan bir erkek görüşmeci de daha çok toplumsal koşullardan kaynaklanan olumsuz değerlendirmeye ilişkin şu atıflarda bulunmaktadır: “Toplum çocuğunu düşünecek halde değil, çünkü insanlar aç ve fakir. Bunların mutlu olacağını sanmıyorum. Çocuğunu neyle ve nasıl yetiştirecek, morali bozuk, nasıl geçineceğini düşünüyor. Bundan dolayı çocuklara yeterince ilgi gösterilmiyor. Bu şartlarda yaşayan ailelerin çocuklarına iyi bir eğitim verebileceklerini sanmıyorum. Bu da iyi bir toplumun oluşmasını engelliyor. Anne baba bitmiş tükenmiş bir durumda böyle bir durumda sağlıklı çocuklar yetiştirilemez. Ekonomik sorunlar yaşamayanların durumu biraz daha iyi fakat bunların çocukları da özentili yetişiyor”.

Aynı gruptan bir kadın görüşmeci de aile ilişkilerinde görülen aksaklıklarla ilgili şu tespitlerde bulunmaktadır: *“Çocuklara söz hakkı tanınmıyor. Onların da fikirlerinin olduğu düşünülüyor. Ailenin içinde her şey konuşuluyor. Çocuğun konuşmadan nasıl etkilendiği hesaba katılmıyor. Aileler kendi beklentilerini çocuklardan istiyorlar. Babayla anne arasında iyi bir diyalog yoksa eşler çocukları birbirlerine karşı kullanıyorlar. Çocukları tehdit ederek yetiştiriyorlar. Öcü geliyor, Allah çarpacak gibi ifadeler kullanılıyor. Çocuklara sen sus, küçüksün, bilmezsin gibi sözler söyleniyor. Büyüklerin laflarına karışmalarına izin verilmiyor çocukların”*. Orta S.E.D. idareci grubundan bir erkek görüşmeci kendi ailesi ve diğer aileler arasındaki farkı şu şekilde belirtmektedir: *“Kimisi hayvani duygularını tatmin etmek amacıyla çocuk sahibi oluyor. Kimisi de çocuğunu yetiştirmek için çocuk sahibi oluyor. Bana kalırsa çocuğun ülkeye yararlı olabilmesi için yetiştirmek, iyi bir ülke vatandaşı haline getirmek gerekir. Çocukların özgürce düşünmesini istiyorum. Bizim gibi ailelerde çocuklar her şey ama ne yazık ki diğer ailelerde bu böyle değil”*.

Üst S.E.D. idareci grubunda genel olarak Çocuğun Toplumdaki ve Ailedeki Yeri/Değeri” ana kategorisinde ağırlıkta olan “çocuğun olumsuz değeri” boyutunda yer alan ifadelerde Alt ve Orta S.E.D. idareci gruplarına oranla daha fazla vurgu göze çarpmaktadır. Üst S.E.D. idareci grubundan bir erkek görüşmeci çocukların toplumdaki ve ailedeki yerine ilişkin görüşlerinde şu olumsuz değerlendirmelere yer vermektedir: *“Türkiye’de çocuğun toplumda bir yeri yok. Sadece bir nüfus gözüyle bakılıyor. Çocuğa eğer toplum, devlet, ilgili kurumlar bir eğitimcinin gözüyle baksaydı, çok daha iyi koşullar sağlanırdı ama yok. Çocuklara önem verilmiyor. “Sen çocuksun, otur” deniliyor işlerine gelmediğinde. Bazen de “Sen büyüksün” deniliyor. Bir karmaşa var sanki”*. Aynı gruptan bir kadın görüşmecinin görüşlerinde ise daha sert bir vurguya rastlanılmaktadır: *“Çocuğa*

insan olarak bakmıyoruz. Çocuk diye bakıyoruz. Çocuktur anlamaz, duyguları yoktur, yargıları yoktur diye bakıyoruz. Ya alabildiğine şımartıyor ya da alabildiğine horluyoruz. Ölçü yok. Birey olarak hakkı yok. Çocuk olarak bakılıyor. Hiçbir tabakada birey olarak bakılmıyor”.

Tüm veli, öğretmen ve idareci gruplarının “Çocuğun Toplumdaki ve Ailedeki Yeri/Değeri” ana kategorisindeki görüşlerinde çocuğa yönelik olumlu değere yönelik ifadeler daha az bir oranda yer alırken daha çok çocuğa yönelik olumsuz değer boyutunda değerlendirilmiş ifadelere rastlanılmaktadır. Bu durum daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi toplumsal koşullardan ve çocuk yetiştirmede daha çok otoriter tutumların ağırlıkta olmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye’de çocukların daha çok küçük yaşlarda sevildiği, onların ergenlik dönemine girme sürecinde daha fazla şımartılmaları için ağırlıklı olarak sevilmemesi, okşanmadığı, bu gibi sevgi ifadelerinin daha çok gizli yapıldığı ya da kişinin kendi içinde belirlediği bir gerçektir. Yine son zamanlarda yaşanan ekonomik sıkıntılar da ailelerin çocuklarına gereken ilgi ve şefkati gösterememelerine neden olmakta ve çeşitli nedenlerin de etkisiyle birçok çocuk sokakta yaşamak zorunda kalmaktadır. Tüm bu olumsuz göstergelere rağmen eskiye oranla çocuk eğitiminde ailelerin artan bilinç seviyeleri, kitle iletişim araçlarının olumlu etkileri çocuğa yönelik olumlu değerlendirmede katkıda bulunmaktadır.

IV.2.2. Görüşmecilere Göre, Çocuklarının Hayatlarındaki/Ailelerindeki Yeri/Değeri

Araştırmanın bu bölümünde, bu çalışmada temel eğitim aktörleri olarak kabul edilen çeşitli sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim okullarından bu araştırmaya katılan görüşmecilerle yapılan mülakatlarda, katılımcıların genel olarak toplumda ve ailede

çocuklara nasıl bir değer verildiğine ilişkin olarak düşünceleri alındıktan sonra kendi çocuklarına ilişkin durumu öğrenebilmek, katılımcıların kendi çocuklarının kendi hayatlarındaki yeri ve onlara verdikleri değer boyutunu öğrenebilmek amacıyla katılımcılara “Çocuğunuzun/çocuklarınızın ailenizde/hayatınızda nasıl bir yeri var?” sorusu sorulmuştur. Bu soruda görüşmeciler tarafından verilen yanıtlarda hem daha önceki bölümde sorgulanan nasıl bir insan yetiştirildiğine ilişkin ifadelerle, çocukların görüşmecilerin hayatlarındaki olumlu yerini yansıtan ifadelere rastlanılmıştır. Bu kategoride üretilen ifadelerde yoğun bir biçimde çocuklarına çok önemli bir değer verildiğine ilişkin vurgulara rastlanılmıştır. Bu kategoride değerlendirilen ifadeler olumlu ve olumsuz değer olmak üzere iki boyutta değerlendirilmiştir. Çocuklarına yönelik olumlu değerler boyutunda Alt S.E.D. veli grubunda öne çıkan ifadeler arasında “Onlar benim dünyam, en büyük değer onlar, her şeyimiz, onların hayatta oluşu bana güç veriyor, beni ayakta tutan onlar, bana gösterdikleri sevgi, saygı bana yetiyor, evlatlarım ayrı, apayrı, hiç kimse bir evladın yerini alamaz, büyük bir yeri var, ben daima genç kalmayacağım, yarın yaşlanacağım, kolumuzdan tutmaları, bizi desteklemeleri, bizi kollamaları için onları yetiştiriyoruz, çocuk olmazsa kiminle konuşacaksın, hanımla ne konuşabilirsin ki...Çocukların sorunlarıyla uğraşmaktan zamanın nasıl akıp gittiğini bilemezsin, kız çocukları erkek çocuklarından daha hayırlıdır, çocuk ayırımı yapmam” biçiminde olumlu vurgular yer almaktadır. Alt S.E.D. veli grubundan eşinden boşandıktan sonra hayatı tanıdığını ve güçlendiğini belirten bir kadın görüşmeci çocuklarının kendi hayatındaki yerine ve kendisine kattıklarına ilişkin olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Çocuklarımla çok ilgileniyorum. Onların her ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyorum. Onlar benim dünyam. En büyük değer onlar. Her şeyim. Onların hayatta oluşu bana güç veriyor. Beni ayakta tutan onlar. Bana gösterdikleri sevgi, saygı bana yetiyor. Evlatlarım ayrı, apayrı. Hiç kimse bir*

evladın yerini alamaz”. Alt S.E.D. veli grubundan bir erkek görüşmeci ise çocuklarından gelecekte kendilerine bakmalarını beklediğini vurguladığı ifadelerinde *“Büyük bir yeri var. Çünkü ben daima genç kalmayacağım. Yarın yaşlanacağım. Kolumuzdan tutmaları, bizi desteklemeleri, bizi kollamaları için onları yetiştiriyoruz. Bazı çocuklar hayırsız. Anne babalarına sahip çıkmıyorlar. Ben küçükken annemi kaybettim. Babamda başkasıyla evlendi. Biz sokakta yetiştik. Kendi başımıza bir şeyler yaptık. Zor koşullarda yetiştik. Her çocuk benim gibi yapamaz”* diyerek hem yaşadığı zorluklara değinmekte hem de çocuklarından aynı başarıyı ummaktadır.

Orta S.E.D. veli grubunda da bu kategoride değerlendirilen ifadelerde belirgin benzerliklere rastlanılmıştır. Orta S.E.D. veliler tarafından üretilen ifadelerde *“Dünya bir yana çocuğum bir yana, onun için yapamayacağım bir şey yok, her istediğini yapıyorum, çocuklarımın evimde değeri çok büyük, çocuklarımız bizi temsil ediyor, çocuklar bizim geleceğimiz, her iki çocuğum da benim için çok değerli”* gibi olumlu aktarımlar gözükmektedir. Bu boyutta en yoğun vurgu Üst S.E.D. veliler tarafından yapılmıştır. Üst S.E.D. velilerde bu grupta daha çok çocuklarının hayatlarında en önemli unsur oldukları, çocuklar olmadan hayatın tadının olmadığı, yapılan her şeyin çocuklar için olduğu, sanki onlar için yaşadıkları, sadece maddi olarak değil, manevi açıdan da onların en iyi şekilde yetişmeleri için ellerinden gelenin sürekli en iyisini yapmaya çalıştıkları, çocuklarının özgür biçimde yetiştirildiği, ailelerinde saygı, sevgi ve demokratik değerlerin hakim olduğu ifade edilirken bu gruptan bir kadın görüşmecinin ifadelerinde bu durum şu şekilde belirmektedir: *“Eşim sert görünen ama anlayışlı birisi. Beni hayrete düşürecek kadar anlayışlı. Biraz kıskanç ama... Ben daha yumuşağım. Tampon görevi görüyorum. Kızlarımız sevildiklerini biliyorlar. İkisi de sevildiğini biliyor. Biz 4 kardeşlik ve hiç birimiz şu düşüncede olmadık: acaba annemiz hangimizi daha çok seviyor? Kavga da ediyoruz*

ama arkadaşız. Kızım bazen “bana annelik taslama” diyor. Küçük kızım “özel hayatıma karışma” diyor. Bağırış çağırış da oluyor ama sonu hep öpmeyle bitiyor. Ben onlardan özür diliyorum. Büyüklerin de yanlış yapabileceklerini söylüyorum. Herkes tarafından çok sevildiklerini biliyorlar ve bunu hissedebiliyorlar. Bu yüzden biraz şımarıklar”.

Veli gruplarında çocuklarının hayatlarındaki yeri kategorisinde değerlendirilen ifadelerinde rastlanan olumsuz olarak değerlendirilen ifadeler daha çok içinde yaşanan koşulların etkisinde kalınarak vurgulanan bir durumu yansıtmaktadır. Bu boyutta, Üst S.E.D. veli grubu tarafından üretilmiş herhangi bir ifadenin bulunmaması bu durumu kanıtlamaktadır. Alt S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci ailesinde süregelen huzursuzluğun da etkisiyle bu soruyu yanıtlarken *“Ailem hep bir huzursuzluk içindeydi. Pek iyi bir anıyı hatırlamıyorum. Onların okumalarını istedim. Yükselmelerini istedim. Ama hep huzursuzluk olunca artık bir şey düşünemiyorum”* derken yukarıda öne sürülen görüşü desteklemektedir. Yine Orta S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci ise içinde yaşadığı dünyaya ilişkin karamsar bakış açısını yansıttığı *“(…) eğer bugünkü aklım olsaydı çocuklarımı bu dünyaya getirmezdim. Çünkü çok berbat bir dünyada yaşıyoruz”* biçimindeki ifadelerinde sosyal ekonomik ve kültürel koşulların bozuk olmasından yakınmaktadır.

Çocuklarının görüşmecilerin hayatlarındaki yeri/değeri kategorisinde öğretmen gruplarından elde edilen bulgular analiz edildiğinde ortaya veli gruplarına benzer bir tablo çıkmaktadır. Veli gruplarında olduğu gibi öğretmen gruplarında da olumlu ifadelerin yoğun olduğu, olumsuz ifadelerin ise Alt ve Orta S.E.D. öğretmen grupları tarafından belirtildiği görülmektedir. Görüşmecilerin kendi çocuklarının hayatlarında kapladığı yere/öneme yönelik ifadelerinde yaşantılarının etkisi önemli olmakta ve bundan dolayı

çocuklarına yükledikleri değer de o oranda büyük olabilmektedir. Alt S.E.D. öğretmen grubundan bir kadın görüşmecinin “Çocuğunuzun/çocuklarınızın ailenizde/hayatınızda nasıl bir yeri var?” sorusuna verdiği yanıtlar bu durumu net bir şekilde örnelemektedir: *“Benim 9 yıl boyunca çocuğum olmadı. Benim hayatımda çok önemli bir yerleri var. Onlar sız bir hayat düşünemem. Onlar hasta olduğunda, manevi isteklerini karşılayamadığım zaman psikolojik olarak kendimi kötü hissediyorum. Hasta olduklarında ben de hastalanıyorum. Bütün yaşamımı etkiliyor. Onların problemlerinde örneğin onların sosyal olmamalarından dolayı onları sosyalleştirmek için çeşitli yollar araştırıyorum. Onları kurslara gönderiyorum”*. Alt S.E.D. öğretmen grubundan bir erkek görüşmeci çocuğundan maddi beklentisi olmadığını vurguladığı ifadelerinde çocuklarının hayatındaki yerine ilişkin olarak *“Çocuğumu insanlığın devamı olarak görürüm. Soyu devam ettirmesi, iyi bir insan olması, kendisini geliştirmesini isterim”* biçiminde bir görüş bildirmektedir.

Öğretmen grubunda, bazı görüşmecilerde çocukları için hayatını kısıtlama, değiştirme, hayatını çocuklarına göre biçimlendirme durumuyla karşılaşmıştır. Bu durumu ifade eden görüşmeciler hayatlarındaki her adımı çocuklarına göre belirlediklerini ifade etmişlerdir. Orta S.E.D. öğretmen grubundan bir kadın görüşmeci *“Ben kendi hayatımı onlara ayarlamış durumdayım. Çok özel bir hayatım yok. Onların ders durumları, sağlık durumları benim için hep ön planda tutuluyor. Çocuklarımdan dersleri varsa misafir almıyoruz, misafirlığe de gitmiyoruz. Hayatımızı onlara göre yönlendirdik”* derken bu olguya açıklık getirmektedir.

Öğretmen gruplarında vurgu yapılan bir diğer nokta da çocukları olmadan yaşayamayacakları, çocuklarının kendi hayatlarında apayrı bir yerinin olduğu ve bunun kelimelerle anlatılamayacağı, çocuklarının kendilerinin her şeyi olduğu, onların kendilerine

yaşama şevki verdiğidir. Orta S.E.D. öğretmen grubundan bir erkek görüşmeci “*Onların varlığı kelimelerle anlatılamaz. Çok üstün. Onlar bizim gözbebeğimiz*” derken aynı gruptan bir kadın görüşmeci de “*Benim her şeyim çocuklarım. Çocuklar evimdir, ailemdir. Eşimi ve çocuklarımı birbirinden ayırt etmedim. Her yaptığım şey mutlaka eğitimle ilgilidir. Çocuklarımın ergenlik dönemlerinde uzmanlarla görüştim. Çok kitap okudum. Bu yüzden de hiç sorun yaşamadım. Herkes farklı düşünür elbette ama fikirlerini özgürce ifade etmek gerekir. Fikirlerini özgürce ifade etmeleri sağlanır*” demektedir. Üst S.E.D. öğretmen grubundan bir kadın görüşmeci ise “*Onlar olmadan bir hayat düşünemiyorum. Ben şu anda kendim için değil, onlar için çalışıyorum. Hayatı seviyorsam, hayatla mücadele ediyorsam bunda onlar büyük bir etken. Sizi hayata bağlıyorlar. Ben onlar olmadığı zaman çok bunalacağımı düşünüyorum. Onlara ait her şeyi seviyorum*” derken yukarıda belirtilen duruma benzer ifadeler kullanmaktadır.

“Çocuklarının Hayatlarındaki/Ailelerindeki Yeri” kategorisinde öğretmen gruplarından elde edilen bulgularda olumlu ifadelerin yanı sıra satır aralarında bazı olumsuz durumların olduğu ama bu olumsuzlukların “çocuğun yetişmesini etkileyen etkenler” kategorisinde de sıklıkla vurgulandığı biçimde “yarın kaygısı” olarak da adlandırılan ve daha çok ekonomik ve sosyal koşulların eksikliğinden kaynaklanan bir durum olarak belirtilmiştir. Bu konuyla ilgili şu iki örnekte de bu durum daha net olarak görünmektedir. Alt S.E.D. öğretmen grubundan bir erkek görüşmeci, kendi sosyal güvencesinin de etkisiyle çocuklarından gelecekte kendisine bakmalarını, ona maddi bir katkı sunmalarını beklemediğini bunun da kendi koşullarının elverişli olmasından kaynaklandığını “*Ben hiçbir zaman çocuğum bana gelecekte iyi bir yaşam sunsun diye düşünmüyorum. Bu benim sosyal güvencemin olmasından kaynaklanıyor. Benim de bu imkanlarım olmasaydı ben de diğerleri gibi düşünebilirdim*” biçiminde ifade etmekte ve

Orta S.E.D. Öğretmen grubundan bir erkek görüşmeci ise aşağıdaki alıntıda aynı durumu farklı bir ifadeyle dile getirmektedir: “Çocuklar bizim her şeyimiz, ne varsa onlar için” anlayışı hakim. Çocuklar bize yaşama şevki veriyor. Hayata tutunmanın koşulu onlar. Eğer bugün varsak onlar için varız. Tabi ki çocuklarımıza ilişkin kaygılarımız var. Ne yapacaklar? Ne iş yapacaklar? Bırakın uzun vadede kısa vadede bile önümüzü göremiyoruz. Bu kaygılardan da en çok zarar görecekler çocuklarımız. Onların nasıl bir gelecekleri olacak kaygısını yaşıyoruz. Bu aslında Türkiye'nin de çok önemli bir sorunu. Biz de yarın kaygısı var. Avrupa'da bu yok. Orada her şey organize olmuş durumda. Kaygılar üzerinde yüzer gibi bir durumdayız”. Üst S.E.D. öğretmen grubunda, tıpkı Üst S.E.D. veli grubunda olduğu gibi herhangi bir olumsuz ifadeye rastlanılmamıştır.

Okul idarecilerinin “Çocuklarının Hayatlarındaki/Ailelerindeki Yeri/Değeri” kategorisinde değerlendirilen görüşlerinde veli ve öğretmen gruplarından farklı olarak daha çok olumlu ifadeler yer verdikleri ve bu kategoride değerlendirilebilecek olumsuz olarak kabul edilebilecek herhangi bir ifadeye baş vurmadıkları görülmektedir. Okul idarecilerinde de veli ve öğretmen gruplarında olduğu gibi “çocuğun olumlu yeri/değeri” boyutunda benzer içerikli ifadeler rastlanılmıştır. Bu boyutta okul idarecileri tarafından vurgulanan temel noktalar arasında “çocuğunu rahat yetiştirebilmek için hayatını kısıtlama, ekonomik durumuna göre her türlü fedakarlığı yapma, çocuğu sevme” ön plana çıkmaktadır. Alt ve Orta S.E.D. idareci gruplarındaki ortak ifadelerde “çocuğundan maddi bir beklenti içerisine girmeme” isteği daha belirgindir. Yine Orta ve Üst S.E.D. idareci gruplarında ise aile içinde karar almada çocuklara da danışma, söz hakkı verme, çocuğu da tüm kararlara katma biçimindeki çocuğun ailenin bir ferdi olduğunu fark ettirme amacı ortak bir durum olarak görünmektedir.

Alt S.E.D. idareci grubunda eşinden boşanmış ve çocuğunun tüm sorumluluğunu kendi üstüne almış olan bir kadın görüşmeci çocukları için fedakarlık yapma noktasında şu ifadeler yer vermektedir: *“Benim hayatımda şu andaki yer onun. Ben bir çok şeyimi onun için kısıtlıyorum. Fedakarlık yapıyorum. Onu en iyi şekilde yetiştirmek istiyorum. Her şeyi boş verebilirsiniz. Her şeye resti çekebilirsiniz ama çocuk böyle değil. Karşılıksız yapıyorsunuz. Bu annelik duygusundan kaynaklanıyor. Çocuğuma tek başıma baktığım için manevi ve maddi olarak çocuğumun tüm yükü üzerimde”*. Bu alıntıda aynı zamanda annelik duygusundan da söz edilmekte ve anneliğin doğasından kaynaklı olarak insanların çocuklarıyla ilgili her türlü fedakarlığı daha kolay ve kimi zaman da koşulsuz yapabildiklerini görmek mümkündür. Bu durum tek ebeveyn olmanın çocuk yetiştirme sürecinde ortaya çıkardığı maddi ve manevi sorunları ortaya çıkarmaktadır.

Orta S.E.D. idareci grubundaki ifadelerde çocuklarına ekonomik güvence sağlayabilmek, onların toplumda kariyer sahibi olabilmelerine yardımcı olabilmek amacıyla görüşmecilerin kişisel hedef ve davranışları hakkında çeşitli vurgularda buldukları görülmektedir. Bu gruptan bir erkek görüşmeci konuyla ilgili olarak; *“Amacıma ulaşmak için, çocuğumun statü sahibi olması için yaşamını sürdürebileceği, hayatını güven içinde yaşayabileceği, üretim yapabileceği bir iş kurması için çabalıyorum. Çocuğumun geleceğini güven altına alabilmek için ona olanaklar sağlıyorum. Ekonomik durumum elverdiğince ona olanaklar sağlıyorum”* biçiminde bir vurgu yapmaktadır. Bu vurguda toplumsal koşullarda görülen yetersizliklerin ailelerin çocuklarına ilişkin beklentilerine ve kendi tutumlarına olumsuz bir biçimde yansıdığını görmek mümkündür. Yine aynı gruptan bir diğer erkek görüşmecinin şu ifadelerinde de çocuklarının yaşamlarını kolaylaştırma ve kendilerini geliştirmelerini sağlamak için gösterdiği fedakarlığı nasıl betimlediği gösterilmiştir: *“Çocuğum benim her şeyimdir. Elimden geldiğince onların*

yaşamlarını kolaylaştırmak, eğitim almalarını sağlamak, isteklerini yerine getirmek için çabalarım. Onlara göre davranırım. Çocuklarım ailemin merkezi. Birileri gibi çocuğumun doktor, mühendis olmasını değil; iyi bir vatandaş, kendini geliştiren biri olarak yetiştirmek için onlara yardımcı olurum. Onlarla sohbet eder birbirimizi anlamaya çalışırız. Onların yaşamlarına müdahale etmiyorum. Sorunu birlikte çözmeye çalışıyoruz. Hayatı çocuklarla birlikte paylaşmak gerekir". Orta S.E.D. idareci grubundaki bir diğer erkek görüşmecinin ise şu ifadelerinde çocuklarının eğitimi ve diğer ihtiyaçları için gelirinin büyük bir kısmını ayırmak ve onların her yönden gelişmelerini sağlayabilmek amacıyla alanıyla ilgili uzman kişilere başvurması anlatılmaktadır: "Yeri ayrılmış bir durumda. Gelirim %60'ını onların eğitimine, sağlığına ayırdım. Onların daha iyi bir eğitim görmeleri için daha iyi bir yere taşındım. Çocuklarımın milli ve manevi değerlere saygılı bir kişilikleri olsun diye uzmanlarla görüşüyorum. Çocuklarımı görüştürüyorum. Rehber öğretmenle, dini eğitim verenlerle, sportif faaliyetler konusunda spor hocalarıyla çocuklarımı görüştürüyorum. Onların görüşlerine başvuruyorum. Evdeki her konuda çocuklarımın görüşlerine başvuruyorum". Bu alıntıda daha önceki diğer katılımcılardan farklı bir noktaya temas edilmekte ve dini eğitim olgusu karşımıza çıkmaktadır.

Üst S.E.D. idareci grubunda ise "olumlu yer/değer" boyutunda daha çok çocuklarını çok sevme, onlarla birlikte kararlar alma durumu ön plana çıkmıştır. Üst S.E.D. idareci grubundan bir kadın görüşmeci "Çocuğumu çok seviyorum. Sevdiğim kadar da sevgi gösteriyorum. Benim hayatımda çok büyük bir yeri var. İnsan olarak çocuğuma çok büyük saygı duyuyorum. Karakterine çok güveniyorum" biçiminde bir vurgu yaparken; aynı gruptan bir erkek görüşmeci de "Eşimin hayatımda ne kadar yeri varsa çocuklarımın da o oranda yeri var. Çocuklarımla konuşur, sohbet ederdik. Ortak kararlar verirdik. Katılımı birlikte sağlardık. Bunu da anne baba olarak eğitimci olmamıza bağlıyorum.

Birimiz eğitimci olmasaydık farklı düşünceler ortaya çıkabilirdi” ifadesini kullanmaktadır. Buradan görüşmecilerin iyi çocuk yetiştirdiklerini düşündüklerini bunu da anne baba olarak öğretmen olmalarına bağladıkları biçiminde bir sonuç çıkartmak mümkündür.

“Çocuklarının Hayatlarındaki/Ailelerindeki Yeri/Değeri” kategorisinde gerek veli, öğretmen ve idareci grubunda çocuklarına yönelik “olumlu yer/değer” boyutunun daha baskın olduğunu, bu boyutta değerlendirilmeye alınan ifadelerde “çocuklarına değer verme, sevme, onların kendi yaşamlarını belirlediğini, yaşamlarını çocuklarına göre planladıklarını, çocuklarının kendileri için vazgeçilemez (Çocuğum olmadan yaşayamam) olduğu, çocukları için her türlü maddi ve manevi fedakarlık yapmaktan kaçınmadıkları, çocuklarının hayatlarının bir parçası olduğu, onların ailede karar alma süreçlerine dahil edildiği” gibi daha çok olumlu nitelikler ve tutumlar benimsedikleri anlaşılmaktadır. Görüşmecilerin ağırlıklı olarak olumlu ifadelere başvurmaları özünde anne babalığın doğasına özgü bir durum olarak da kabul edilen bir gerçekliktir. Görüşmecilerin çocuklarına ilişkin çeşitli kaygıları olduğu ve bu kaygıların daha çok ekonomik nedenlere dayandığı Üst S.E.D. gruplar dışındaki gruplar tarafından dile getirildiği görülmektedir.

IV.2.3. Kız ve Erkek Çocuklardan Beklentiler:

Araştırmanın örneklemini oluşturan ve bu çalışmada temel eğitim aktörleri olarak kabul edilen çeşitli sosyoekonomik düzeydeki okullardaki görüşmecilerle yapılan mülakatlarda, katılımcıların kız ve erkek çocuklarına ilişkin beklentilerini öğrenebilmek amacıyla “Kız çocuğunuzdan/çocuklarınızdan beklentileriniz nelerdir?” ve “Erkek çocuğunuzdan/çocuklarınızdan beklentileriniz nelerdir?” soruları sorulmuştur. Görüşmeciler tarafından bu sorulara ilişkin üretilen ifadeler değerlendirildiğinde “kişilik,

aile ilişkileri, toplum ilişkileri, statü-meslek (geleceğini planlama)” kategorileri ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın bu bölümünde beliren boyutlarda, görüşmeciler genel olarak kız ve erkek çocuklarından beklentilerini ayrı ayrı belirtmemişler, her iki çocuklarına ilişkin beklentilerinin değişmediğini belirtmişlerdir. Bazı görüşmecilerin yalnız kız ve erkek çocukları olduğundan, yukarıda sorulan sorulardan elde edilen yanıtlar “kız ve erkek çocuklardan beklentiler” biçimindeki kategoride birleştirilmiştir. Ancak buna rağmen bazı görüşmecilerle yapılan mülakatların analizi sonucunda elde edilen bulgularda kız ve erkek çocuklardan, bazı konularda farklı beklentilerin olduğu görülmüştür. Bu beklenti farklılıkları görüşmecilerin kendi ifadelerinde gösterilmiştir. Görüşmecilerden, araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular veli, öğretmen ve idareci grupları açısından aşağıda değerlendirilmiştir.

Sosyoekonomik düzeyi alt, orta ve üst olarak tanımlanan okullardaki öğrenci velilerinin “kız ve erkek çocuklarından” beklentiler kategorisinde değerlendirilen ifadelerinden “kişilik, aile ilişkileri, toplum ilişkileri, statü-meslek (geleceğini planlama)” olmak üzere dört temel boyuta ulaşılmıştır. Aşağıda veli gruplarının kız ve erkek çocuklarından beklentilerinin yer aldığı tablo yer almaktadır.

Tablo 18: Velilerin Kız ve Erkek Çocuklarından Beklentileri

GÖRÜŞME Cİ GRUBU	ALT S.E.D. VELİ	ORTA S.E.D. VELİ	ÜST S.E.D. VELİ
Kişilik	<ul style="list-style-type: none"> -örnek bir evlat olması -saygılı olması (saygının olmadığı yerde hiçbir şey olmaz) -özgüven kazanması -kendini yetiştirmesi -mutlu olması 	<ul style="list-style-type: none"> -kendi ayakları üzerinde durabilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> -başarılı olmaları -kendine saygılı olması -kendine güvenmesi -karakterinin gelişmiş olması -sorumluluklarının farkına varması -ruh ve beden yönünden sağlıklı büyümeleri -iyi insanlar olmaları

Aile ilişkileri	-ezilmemesini -kızının "kültürsüz, okumamış, ailesinin kurallarını uygulamaya çalışan birisiyle evlenmemesi -annesine babasına bakacak erkek evlat olması -kendilerine bakması -saygılı olması	-anne babalarına saygılı olması	-anne babalarını utandırmamaları -manevi istekleri karşılması -anne babasına saygılı olması
Toplum ilişkileri	-herkese karşı örnek olması	-kimseye bağımlı olmaması -ülkeye yararlı olması -herkese karşı saygılı olması	-ülkelerine, milletine yararlı olmaları
Statü-meslek	-iyi bir yerlere gelmesi -okuması -bir mesleğinin olması -İngilizce bilmesi -kendini kurtarması -kocasının eline bakmaması -ev kadını olmaması -bir şeylere tutunması "daha sonra istediğini yapmakta serbesttir	-iyi bir meslek sahibi olması -kendi geleceğini kurması -iyi bir yere gelmesi -hayatını kurtarması -okuması -kendisine ait bir işinin olması -evlendiği zaman kocasının ellerine bakmaması	-meslek sahibi olması -iyi bir kariyer yapmaları -iyi bir eğitim almaları

Tablo 18'de veli gruplarının kız ve erkek çocuklarına ilişkin beklentileri yer almaktadır. Velilerin çocuklarından beklentilerinde kişilik, aile ilişkileri, toplum ilişkileri ve statü-meslek (geleceğini planlama) boyutlarına göre değerlendirilen beklentiler belirlenmiştir. Alt ve Orta S.E.D. velilerin kız ve erkek çocuklarına ilişkin beklentilerinde en çok statü-meslek boyutunda değerlendirilen beklentilerin olduğu görülmektedir. Bu boyutta velilerin beklentilerinde sosyoekonomik düzeye göre belirgin bir farklılık olduğu görülmektedir. Üst S.E.D. veli grubunda ise kız ve erkek çocuklarından statü-meslek boyutunda değerlendirilen beklentilerde direkt bir atıf olmadığı, beklentilerin genelde çocuklarının bağımsızlıklarını sağlamaları, başarılı olmaları, iyi insanlar olmaları, anne babalarına saygılı olmaları, anne babalarını utandırmamaları, ülkelerine/milletine faydalı olmaları, karakterlerinin gelişmesi biçiminde belirttiği ve çocuklarının geleceklerini planlamasına ilişkin olarak meslek sahibi olmaları biçimindeki ifadelerle satır aralarında yer verdikleri görülmektedir.

Velilerin statü-meslek boyutunda değerlendirilen ortak beklentileri arasında "okumaları, meslek sahibi olmaları, kendini, hayatını kurtarmaları, iyi bir yere gelmesi," gibi ifadeler yer almaktadır. Alt ve Orta S.E.D. veli gruplarında özellikle kız çocuklarına

ilişkin “evlendiği zaman kocasının ellerine bakmaması, meslek sahibi olması” gibi beklentilerinin olduğu belirlenmiştir. Velilerin bu duruma ilişkin olarak yaşantılarından verdikleri örnekler, bu beklentinin nedenini açıklamakta faydalı olmaktadır. Alt S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci kız çocuğuna ilişkin olarak “*Ben hayatta çok ezildim. Kızımın ezilmemesini, kocasının eline bakmamasını, kendisini kurtarmasını, okumasını, ev kadını olmamasını istiyorum. Hayat çok çekilmez bir durumda. Sadece anne olmak, ev hanımı olmak zor bir şey*” ve erkek çocukları için de “*En başta okumasını, kendisinin güzel bir durumu, işi olsun. Kendi hayatını kurtarsın, bizim yaşadığımız rezillikleri yaşamasin. Mutlu olsun istiyorum*” demektedir. Bu görüşmecinin aktardığı görüşlerle benzerlik taşıyan bir beklenti de yine aynı gruptan bir kadın görüşmeci tarafından dile getirilmektedir. Bu kadın veli ise, çocuklarının küçük yaşlardan itibaren evin sorumluluğunu üstlenmelerinden dolayı üzüntüsünü ve özellikle erkek çocuklarına ilişkin olarak beklentisini “*Onlar da bir yerlere gelseler, bir yuva kursalar... onların bana bakmalarını istemiyorum. Zaten bunu yıllardır yapıyorlar. Çocuklarımın artık kendi kazandıklarını kendilerinin yemesini istiyorum. Kendi ihtiyaçlarını karşılasınlar. Benden saygıyı esirgemesinler yeter. İki senede saçları döküldü. Kafasında saç kalmadı. Onların hayatlarına müdahale etmek istemiyorum*” şeklinde belirtmektedir. Aynı veli kız çocuğunun ise “*okumasını, kendi mesleğini seçmesini*” istemektedir. Aynı gruptan bir erkek görüşmeci ise “*kariyer sahibi*” olarak da nitelenebilecek şu beklentiyi dile getirmektedir: “*Çocuklarımın okumalarını istiyorum. (...) büyük adam olmalarını bekliyorum. Okulda veya hayatta büyük atılımlar yapsınlar*”. Orta S.E.D. veli grubunda da benzer beklentilerle karşılaşılmaktadır. Orta S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci kız çocuğuna ilişkin olarak “*Kız çocuklarım okumalı, iyi bir meslek sahibi olmalı, kendi geleceklerini kurmalı, kimseye bağımlı olmamalı. Kendi ayakları üzerinde durabilmeliler.*”

Evlendikleri zaman kocalarının ellerine bakmasınlar. Kendilerine ait bir işleri olsun” derken kadının çalışma hayatına katılması ile yaşamda elde edebileceği güce değinmektedir.

Velilerin, bu kategoride değerlendirilen ifadelerinde, statü-meslek boyutundan sonra en çok vurgunun kişilik ve aile ilişkileri boyutları üzerine olduğu tablo 18’den de anlaşılmaktadır. Alt S.E.D. veli grubunda kişilik boyutunda daha çok “örnek bir evlat olması, saygılı olması (saygının olmadığı yerde hiçbir şey olmaz), özgüven kazanması, kendini yetiştirmesi, mutlu olması” gibi beklentiler yer alırken, Orta S.E.D. veli grubunda ise kendi ayakları üzerinde durabilme gibi bir beklenti yer almaktadır. Üst S.E.D. veli grubunda ise yukarıda kısmen değinildiği gibi “başarılı olmaları, kendine saygılı olması, kendine güvenmesi, karakterinin gelişmiş olması, sorumluluklarının farkına varması, ruh ve beden yönünden sağlıklı büyümeleri, iyi insanlar olmaları” gibi beklentiler yer almaktadır. Veli gruplarının aile ilişkileri boyutunda ise daha çok saygı boyutuna değindikleri görülmektedir. Veliler çocuklarının kendilerine karşı saygılı olmalarını, saygıda kusur etmemelerini ve kendilerini utandırmamalarını beklemektedirler. Alt S.E.D. veli grubunun görüşlerinde diğer iki gruptan farklı olarak kız çocuklarının evleneceği kişilerin hangi özellikleri taşıması gerektiğine ilişkin beklentilere de rastlanılmıştır. Alt S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci *“Kültürsüz, okumamış, ailesinin kurallarını uygulamaya çalışan birisiyle evlenmesin kızım. Çünkü beyim çok anlayışsız”* biçiminde bir ifadeyle bu duruma açıklık getirmektedir. Alt S.E.D. veli grubundan bir erkek görüşmeci ise aile ilişkileri boyutunda değerlendirilen şu beklentiyi ifade etmektedir: *“Çocuk ayrımı yapmam. Annesine babasına bakacak erkek evlat yetiştirmek istiyorum. Bize bakmalarını bekliyorum”*. Bu görüşmeci dışında kalan veliler çocuklarından maddi beklentilerinin olmadıklarını belirtmişlerdir. Alt S.E.D. veli grubundan bir kadın

görüşmeci “Örnek bir evlat olsun. Herkese karşı örnek olsun. İyi bir yerlere gelsin. Okusun, bir mesleği olsun. Özgüven kazansın, bir şeylere tutunsun. Ondan sonra istediğini yapmakta serbesttir. Ben onunla her şeyi konuşuyorum. Kendim için ondan bir şey beklemiyorum. Hem bir şey bekleyemem ki. Ne verdim ki... kendisini kurtarsın yeter. Sadece saygı beklerim. Saygının olmadığı yerde hiçbir şey olmaz” derken; Orta S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci ise “Benim çocuklarımdan kendim için bir beklentim yok. Sadece saygılı olsunlar. Anne babalarına, etraflarına, herkese saygılı olsunlar yeter. Gelecekte kendi saygınlıkları açısından bu önemli” demektedir. Aynı gruptan bir diğer kadın görüşmeci ise kız çocuğuna yönelik olarak “Ben kız çocuğumdan kendim için hiçbir şey beklemiyorum. Sadece iyi bir yere gelsin, hayatını kurtarsın, bunu yaparsa da bana karşı saygılı olmasını bekliyorum. Tabi yaparsa, yapmazsa canı sağ olsun. Okusun, belli bir yere gelsin, ülkeye yararlı olsun” biçiminde bir beklentisini ifade etmektedir.

Üst S.E.D. veli grubunun aile ilişkileri boyutunda değerlendirilen ifadelerinde ise daha çok sevgi ve saygı boyutları öne çıkmaktadır. Üst S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci “Kız çocuklarımdan ilk önce bizleri utandırmamaları, başarılı olmalarını, ülkelerine, milletine yararlı olmalarını bekliyorum. Tam tersi olursa çok üzülürüz. Çocukların da istekleri önemli. Bizim yönlendirmemiz değil, onların isteklerini ön plana almak lazım. Bize baksın diye bir düşüncem yok. Çünkü bir kesim öyle düşünüyor. Yaşlılığımızda bize baksınlar diye düşünüyorlar, geleceklerini garanti altına almak için çocuk yapıyorlar. Bize saygılı davranmaları, bizi üzmemelerini istiyorum. Aslında çocuklar ayna gibidirler, verdiklerimizi bize gösteriyorlar. Verdikten sonra size dönüşü çok güzel bir şey” demektedir. Bu ifadelerde düşük sosyoekonomik düzeye sahip ailelerle bir kıyaslama görülmektedir. Aynı gruptan bir diğer kadın görüşmecide ise “Sadece kendilerine saygıları olsun, güvenleri oluşsun, karakterleri oluşsun. Ben onlara da

söylüyorum, doktor, mühendis olun demiyorum, bir mesleğiniz olsun, yaşamınızı sürdürün. Biz sürekli yaşamayacağız. Genelde manevi şeyler istiyorum. Bunu onlarla da çok konuşuyoruz. Bizden korkmayın. Bize saygı gösterin. Sadece saygı bekliyorum. Sorumluluklarının farkına vararak bunu yerine getirmelerini istiyoruz. Onlara bizim her dediğimizin doğru olduğunu empoze etmiyorum. Yanlış yapabileceğimizi ama yaptıklarımızdan dolayı saygıyı hak ettiğimizi söylüyorum. Sevgiyi söylemeyeyim. Sevgi zaten kendiliğinden gelen bir şey, insanların gözlerinden, sözlerinden, davranışlarından onu anlıyoruz” biçiminde bir vurguya rastlanılmıştır. Üst S.E.D. veli grubundan bir diğer kadın görüşmeci “Ruh ve beden yönünden sağlıklı olarak büyüsünler. İyi eğitim alsınlar, iyi insanlar olsunlar. Onları kendi açımdan (manevi olarak) iyi yerde görmek istiyorum. Kendime ilişkin olarak işin doğrusu onlardan hiçbir şey beklemiyorum. İyi bir kariyer yapmalarını bekliyorum onlardan o kadar” demektedir.

Yukarıdaki alıntılardan da görüldüğü gibi veliler genelde ilk olarak çocuklarından kendi hayatlarını kurmalarını, bir meslek sahibi olmalarını, okumalarını, kariyer sahibi olmalarını, kendilerini geliştirmeleri beklemekte; daha sonra da anne babalarına saygılı olmalarını, onları sevmelerini beklemektedirler. Alt S.E.D. veli grubunda çocuklarından kendilerine bakmalarını gibi beklentilere yer verilmekle birlikte tüm veli gruplarında genel olarak çocuklardan maddi anlamda bir beklentinin olmadığı, çocuklardan beklentilerin daha çok onları arayıp sormaları gibi manevi nitelikte olduğu görülmektedir. Alt ve Orta S.E.D. veli gruplarında rastlanan bir diğer beklenti ise özellikle kız çocuklarının kendi hayatlarını sürdürebilecek, evlendiklerine kocalarının ellerine bakmayacak bir gelire sahip olmaları yönündedir. Bu beklentiye Üst S.E.D. veli gruplarında rastlanılmamaktadır. Üst S.E.D. veli gruplarında bu beklentinin oluşmamasını, bu velilerin çocuklarına gerekli ekonomik koşulları sağladıkları ve çocuklarının kendilerini geliştirebilmeleri ve iyi bir

meslek sahibi olabilmelerini sağlamak için onları özel okullarda eğittikleri gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Velilerin daha çok saygı boyutuna ağırlık vermelerini kültürün bir özelliği olarak değerlendirmek mümkündür. Türk toplumunda anne babaya, büyüklere, devlete ve otoriteye saygı ve itaat başat bir karakter taşımakla birlikte bu durumun, velilerin kendi ifadelerinde de görüldüğü gibi, yavaş da olsa bir değişikliğe uğradığı, bireylerin içinde yaşanılan çağın da bir özelliğinden kaynaklı olarak daha çok bağımsızlık özelliklerine ve bireyci tutumlara sahip olmaları gerektiği biçiminde bir değişimle karşılanmaktadır.

Kız ve erkek çocuklardan beklentiler kategorisinde öğretmen gruplarından elde edilen bulgular tablo 19'da sunulmuştur. Veli gruplarında olduğu gibi öğretmen gruplarında da bu kategoride değerlendirilen bulgularda "kişilik, aile ilişkileri, toplum ilişkileri ve statü-meslek (geleceğini planlama) biçiminde dört temel boyuta ulaşılmıştır.

Tablo 19: Öğretmenlerin Kız ve Erkek Çocuklarından Beklentileri

Görüşmeci Grubu	ALT S.E.D. ÖĞRETMEN	ORTA S.E.D. ÖĞRETMEN	ÜST S.E.D. ÖĞRETMEN
Kişilik	<ul style="list-style-type: none"> -mutlu olması -bir şeye ihtiyacı olmaması -kendi ayakları üzerinde durabilmesi -her işi becerebilmesi -kendi işini kendisinin halledebilmesi -kimseye bağımlı olmaması -örnek olması 	<ul style="list-style-type: none"> -yardımsever -vefakar -kendisini koruması -bilgiyi kendilerine silah yapmaları -içinde saygı olması -örnek olması -kendisiyle barışık olması -kendi ayakları üzerinde durabilmesi -kendine yetebilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> -başarılı olması -sorumluluğunu bilmesi -kendini geliştirmesi -hırslı olması -dürüst olması -iyi bir insan olarak yetişmesi -kendi ayakları üzerinde durabilmesi -dürüst olması -nankör olmaması/vefakar olması -ruhen ve bedenen sağlıklı yetişmeleri -içinde sevgi ve saygı duygularının olması
Aile ilişkileri	<ul style="list-style-type: none"> -saygılı olması -kendisine sevgi göstermesi -kızının sosyal ortamının babasının anlaşabileceği bir düzeyde olması -ailesine yararlı olması -anlaşabileceği biriyle evlenmesi -düzenli bir yaşam kurması 	<ul style="list-style-type: none"> -anne babasına saygılı olması -anne babasını hatırlaması -sorması -iyi bir evlilik yapması -soyu devam ettirmesi -anne babanın maddi ve manevi ihtiyacı olduğunda, destek olması 	<ul style="list-style-type: none"> -anne kız arasında yakın bir ilişkinin olması -daha yakın olması -yanında olması -desteğini hissetmesi -gelecekte kendisine maddi ve manevi katkıda bulunması -verdiğinin karşılığını vermesi -ileride belirli aralıklarla kendisini

		-evlenince anne babasını araması, sorması -aile bağlarının güçlü olması	araması -kendisini unutmaması -kendisine değer vermesi -annelerinin değerini unutmamaları -annelerini arayıp sormaları -zor durumda birbirlerine destekte bulunmaları -kardeşlerin birbirine sahip çıkması -kardeşlerin birbirleriyle paylaşım içinde olması
Toplum ilişkileri	-milletine yararlı olması -çevresine bağımlı kalmaması -topluma yararlı olması -vatana yararlı olması	-topluma saygılı olma -çevresine yararlı olması	-topluma, insanlığa faydalı olması -ülkeye zarar vermemeleri
Statü-meslek	-iyi yetişmesi -okuması -okuyup bir meslek sahibi olması -sonuna kadar okuması -kendi geleceğini kurması -gelecek kaygısı yaşamaması -eğitim konusunda "benim gibi hırslı olması, beni yakalaması"	-iyi bir eğitim alması -ekonomik bağımsızlığını kazanması -toplumda bir kariyer/mevki sahibi olması -meslek sahibi olması -en üst seviyeye çıkmaları	-hangi alanda olursa olsun özverili olmaları

Tablo 19’da öğretmen gruplarının “kız ve erkek çocuklardan beklentiler” kategorisinde değerlendirilen görüşleri yer almaktadır. Tablo’da da görüldüğü gibi öğretmen gruplarının daha çok kişilik ve aile ilişkileri boyutlarına vurgu yaptıkları anlaşılmaktadır. Her üç öğretmen grubu tarafından kişilik boyutunda değerlendirilen ifadelerde rastlanan ortak beklenti arasında çocukların “kendi ayakları üzerinde durmaları” gibi bir beklenti yer almaktadır. Alt S.E.D. öğretmen grubunun kız ve erkek çocuklarına yönelik beklentilerinde şu temel noktalar öne çıkmaktadır: “mutlu olması, bir şeye ihtiyacı olmaması, kendi ayakları üzerinde durabilmesi, her işi becerebilmesi, kendi işini kendisinin halledebilmesi, kimseye bağımlı olmaması, örnek olması”. Orta S.E.D. öğretmen grubunda ise “yardımsever, vefakar, kendisini koruması, bilgiyi kendilerine silah yapmaları, içinde saygı olması, örnek olması, kendisiyle barışık olması, kendi ayakları üzerinde durabilmesi, kendine yetebilmesi” gibi beklentiler yer alırken; Üst S.E.D. öğretmen grubunda ise “başarılı olması, sorumluluğunu bilmesi, kendini geliştirmesi, hırslı olması, dürüst olması, iyi bir insan olarak yetişmesi, kendi ayakları üzerinde durabilmesi, dürüst olması, nankör olmaması/vefakar olması, ruhen ve bedenen sağlıklı yetişmeleri, içinde sevgi ve saygı duygularının olması” gibi beklentilere yer verilmiştir.

Öğretmen gruplarının aile ilişkileri boyutunda değerlendirilen görüşlerinde en fazla vurgunun Üst S.E.D. öğretmen grubu tarafından yapıldığı tabloda görülmektedir. Bu boyutta değerlendirilen ortak beklentiler arasında “anne babalarına saygılı olma, anne babalarını arayıp sorma, onlara yardımcı olma, onların sorunlarına yardımcı olmak” bulunurken Alt ve Orta S.E.D. öğretmen gruplarında, “çocuklarının iyi bir evlilik yapmaları/anlaşabilecekleri biriyle evlenmeleri”; Üst S.E.D. öğretmen grubunda ise “kardeşlerin birbirlerine sahip çıkmaları, birbirlerine destek olmaları” istenmektedir. Veli gruplarının aksine öğretmen gruplarında çocuklarından maddi ve manevi beklentilerin daha fazla ifade edildiği görülmektedir. Alt S.E.D. öğretmen grubunun aile ilişkileri boyutunda değerlendirilen kız ve erkek çocuklarından beklentileri arasında “saygılı olması, kendisine sevgi göstermesi, kızının sosyal ortamının babasının anlaşabileceği bir düzeyde olması, ailesine yararlı olması, anlaşabileceği biriyle evlenmesi, düzenli bir yaşam kurması” bulunurken; Orta S.E.D. öğretmen grubunda “anne babasına saygılı olması, anne babasını hatırlaması sorması, iyi bir evlilik yapması, soyu devam ettirmesi, anne babanın maddi ve manevi ihtiyacı olduğunda destek olması, evlenince anne babasını araması/sorması, aile bağlarının güçlü olması” ve Üst S.E.D. öğretmen grubunda ise “anne kız arasında yakın bir ilişkinin olması, daha yakın olması, yanında olması, desteğini hissetmesi, gelecekte kendisine maddi ve manevi katkıda bulunması, verdiği karşılığını vermesi, ileride belirli aralıklarla kendisini araması, kendisini unutmaması, kendisine değer vermesi, annelerinin değerini unutmamaları, annelerini arayıp sormaları, zor durumda birbirlerine destekte bulunmaları, kardeşlerin birbirine sahip çıkması, kardeşlerin birbirleriyle paylaşım içinde olması” biçiminde beklentilere değinilmektedir.

Öğretmen gruplarında, en az vurguya toplum ilişkileri boyutunda rastlanılmıştır. Bu boyutta daha çok ülkesine, milletine, çevresine yararlı olma beklentisi yer almakla

birlikte Alt S.E.D. veli grubunda çevresine bağımlı kalmama beklentisine değinilirken Üst S.E.D. veli grubunda ise ülkeye zararlı olmama biçiminde bir beklenti yer almaktadır. Alt S.E.D. gruptaki bir erkek öğretmen ise çocuğunun “topluma yararlı olması” ifadesiyle ilgili olarak “*Bir insanın topluma faydası yoksa anne babasına da faydası olmaz*” şeklinde görüş bildirmiştir.

Öğretmen gruplarının kız ve erkek çocuklarından beklentiler kategorisinde yer alan statü-meslek (geleceğini planlama) boyutunda Alt ve Orta S.E.D. gruplarda öne çıkan ortak beklentilerde çocuklarının iyi bir eğitim almaları, meslek sahibi olmaları, kariyer edinmeleri, kendi geleceklerini kurmaları, ekonomik bağımsızlıklarını elde etmeleri, sonuna kadar okumak gibi ifadelerle karşılaşmaktadır. Aynı boyutta Üst S.E.D. öğretmen grubunda ise “hangi alanda olursa olsun özverili olmaları” beklentisi yer almaktadır. Alt S.E.D. öğretmen grubunda ise farklı olarak “gelecek kaygısı yaşamaması, eğitim konusunda “benim gibi hırslı olması, beni yakalaması” ifadesi yer almaktadır. Bu beklenti, aslında öğretmenlerin genelde alt ve orta sosyoekonomik sınıflardan geldikleri ve bu hedefe ulaşabilmek için tüm kesimlerden daha fazla bir mücadele içinde olduklarını göstermektedir.

Yapılan görüşmelerde çocuklardan beklentilerle ilişkili olarak öğretmen katılımcıların ürettikleri ifadelerde çocuklarının cinsiyetlerine göre belirgin bir farklılığa rastlanılmamakta ancak; üst sosyoekonomik düzeydeki okullarda çalışan bir kadın öğretmenin kız çocuğuna ilişkin beklentilerinin erkek çocuğuna ilişkin beklentilerine göre farklılık taşıdığı şu ifadelerde görülmektedir: “*Kız çocuğumdan beklentim oğlumdan beklentilerimden daha farklı. Anne kız ilişkisinde yakın bir ilişkimizin olmasını istiyorum. Kızımınla daha yakın olacağım. Bunu çevremdekilerde de, kendimde de görebiliyorum. Kız*

çocuğu daha anlayışlı oluyor. Anneye daha az sorun çıkarıyor. Kızım şimdiden eşimle olan tartışmalarımızda beni savunuyor”.

Kişilik, aile ilişkileri, toplumsal ilişkiler ve statü-meslek (geleceğini planlama) kategorilerinde her üç farklı S.E.D. grubundaki katılımcı öğretmenler tarafından genel anlamda çocuklarının cinsiyetleri açısından beklentilerde bir farklılık olmadığı dile getirilmişse de; aşağıda belirtilen ifadeler bu konuda farklı görüşlerin de olduğunu göstermektedir.

Alt S.E.D. grubundaki bir kadın öğretmen: *“(…) Biraz feministçe bir düşünce ama kız çocuklarının eğitiminin daha önemli olduğuna inanıyorum. Her şeyden önce kız çocuğu her işi becerebilmeli. Kendi işini kendisi halledebilmeli, çevresine bağımlı kalmamalı”* şeklinde bir görüş bildirmiştir.

Orta S.E.D. grubundaki bir erkek öğretmen ise *“Erkek çocuğumdan da aynı şeyleri beklerdim. Cinsiyet ayrımı yapmıyorum. Belki aile yapısı gereği olarak erkek çocuk aileyi daha çok temsil ediyor.(…) soyumuzu devam ettirsin. Bu toplumsal koşullarda erkek çocuk daha önemli tabii”* diyerek; erkek çocuğa ilişkin toplumda genel olarak kabul gören bir düşünceyi dile getirmektedir. Aynı gruptan bir erkek görüşmecinin ise aşağıdaki ifadelerinde kız çocuklarının neden bir meslek sahibi olmaları gerektiği açıklanmaktadır: *“Kız çocuklarımdan beklentim çok ama ifade edemiyorum. Bu ülkede kız çocuklarının daha fazla okumaya ihtiyaçları var. Çünkü ipsiz, sapsız biriyle evlendiğinde en azından, benim işim var desin. Adama tekme vurur. Güvencesi olur. benim onlardan istediğim okuyup, bir işe girinceye kadar arkadaşlıkmiş, nişanlılıkmiş, flörtmüş, evlilikmiş, bunları düşünmeyecekler. Bunları onlara baskı yaparak söylemiyorum. Sohbet şeklinde, teyzelerini örnek vererek konuşuyorum. Bakın diyorum “teyzeniz okumamış, bir işi yok, kocası zaman*

zaman onu dövüp dışarı atıyor. Ama teyzeniz okusaydı, bir iş sahibi olsaydı, ne yapardı? Bu adamı başından def edebilirdi, adam gibi yaşardı. Neden ayrılamıyor? Korkuyor çünkü. İşi gücü yok. Anne baba sahip çıkamaz.” Kızlarımın topluma saygılı olmalarını istiyorum. Karşısındaki insan kim olursa olsun saygılı olsunlar. Yardımsever ve vefakar olsunlar”.

Kız ve erkek çocuklardan beklentiler ana kategorisinde çeşitli sosyoekonomik düzeydeki okullarda çalışan okul idarecilerinden elde edilen bulgularda veli ve öğretmen gruplarında ele alınan boyutlar yer almaktadır. Aşağıda okul idarecilerinden alınan ve bu kategoride değerlendirilen ifadeler yer almaktadır.

Tablo 20: Okul İdarecilerinin Kız ve Erkek Çocuklarından Beklentileri

Görüşmeci grubu	ALT S.E.D. İDARECİ	ORTA S.E.D. İDARECİ	ÜST S.E.D. İDARECİ
Kişilik	<ul style="list-style-type: none"> -pasif bir kişiliğinin olmaması -sosyal yönden gelişmesi -kendisini en iyi şekilde ifade etmesi -saz çalması -şarkı söylemesi -rahat olması -gözü açık olması -işini bilmesi -kendini yetiştirmesi -mutlu olması 	<ul style="list-style-type: none"> -sağlıklı olması -dürüst olması -doğru olması -hürriyetine, özgürlüğüne kavuşması -kendi ayakları üzerinde durması/ ihtiyaçlarını karşılaması -kendi kararlarını vermesi -insanca yaşaması -sürekli araştırması -kendisiyle barışık olması demokratik bir kişiliğe sahip olması -manevi değerlerini ve kültürünü hiçbir zaman unutmaması ve bunlara bağlı olması -mutlu bir yaşamı olması -iyi bir insan olması -mutlu olması 	<ul style="list-style-type: none"> -insan olması -adam gibi adam olması
Aile ilişkileri	<ul style="list-style-type: none"> -kendisini her zaman sevmesi -kendisini unutmaması -kendisine ilgi göstermesi -kendisini sorması -gelip- gitmesi -uzaktaysa kendisini aramasını -anneye babaya yararlı olması -saygılı olması 	<ul style="list-style-type: none"> -kızıyla iyi bir ilişkisinin olması -kızıyla güzel şeyler paylaşabilmesi -kendisine saygılı bir evlat olması -kültürünü çocuklarına da aktarması -erkek çocuğunun soyu devam ettirmesi -anne babanın maddi ve manevi ihtiyacı olduğunda, destek olması -evlenince anne babasını araması, sorması -eşiyle mutlu olması -karşılaşılan problemlerde kardeşlerin birbirine destek olması 	<ul style="list-style-type: none"> -kızının evine gittiğinde kendisini güler yüzle karşılaması -kendisinin gönlünü hoş tutması -kendisine güler yüzle sarılıp baba demesi -kendisine torun vermesi -kendisinin çocuk sevmeye ihtiyacını gidermesi -gelecekte kendisine maddi ve manevi katkıda bulunması

Aile ilişkileri		-evlenmesi	-verdiğinin karşılığını vermesi -kendisini desteklemesi -ileride belirli aralıklarla kendisini araması -kendisini unutmaması -kendisini desteklemesi -kendisine değer vermesi -annelerinin değerini unutmamaları -annelerini arayıp sormaları -annesini sevmesi
Toplum ilişkileri		-bulunduğu topluma verimli olması -çevresine zarar vermemesi	
Statü-meslek	-sadece okumaması aynı zamanda toplumda kendine iyi bir yer edinmesi -kendi hayatını kurtarması	-içinde bulunduğu teknolojiye ayak uydurması -iyi bir kariyer sahibi olması -ekonomik bağımsızlığını elde etmesi -iyi bir mesleği olması -sevdiği işi yapması -kendi yaşamını kurması -kendi işini kurması -kendi hayatını kazanması -hayatını rahat bir şekilde sürdürebilecek güzel bir iş kurması	

Tablo 20’de okul idarecilerinin kız ve erkek çocuklarından beklentiler kategorisinde değerlendirilen beklentileri yer almaktadır. Bu kategoride yukarıdaki tabloda görülen kişilik, aile ilişkileri, toplum ilişkileri ve statü-meslek (geleceğini planlama) boyutlarında değerlendirilen ifadeler arasında okul idarecileri tarafından en yoğun vurgunun veli ve öğretmen gruplarında olduğu gibi aile ilişkileri boyutunda olduğu görülmektedir. Alt ve Üst S.E.D. idareci gruplarında toplum ilişkileri içinde değerlendirilen beklentiler çıkmamış, ayrıca Üst S.E.D. idareci grubunda ise sadece kişilik ve aile ilişkileri boyutlarında değerlendirilen beklentilere ulaşılmış diğer boyutlarda değerlendirmeye alınacak herhangi bir ifadeye rastlanılmamıştır.

Alt S.E.D. idareci grubunda kişilik boyutunda değerlendirilen beklentilerde “pasif bir kişiliğinin olmaması, sosyal yönden gelişmesi, kendisini en iyi şekilde ifade etmesi, saz çalması, şarkı söylemesi, rahat olması, gözü açık olması, işini bilmesi, kendini yetiştirmesi, mutlu olması”na rastlanırken Orta S.E.D. idareci grubunda ise “sağlıklı olması, dürüst olması, doğru olması, hürriyetine/özgürlüğüne kavuşması, kendi ayakları üzerinde

durması/ihtiyaçlarını karşılaması, kendi kararlarını vermesi, insanca yaşaması, sürekli araştırması, kendisiyle barışık olması, demokratik bir kişiliğe sahip olması, manevi değerlerini ve kültürünü hiçbir zaman unutmaması ve bunlara bağlı olması, mutlu bir yaşamı olması, iyi bir insan olması, mutlu olması”na ve yine Üst S.E.D. idareci grubunda ise “insan olması, adam gibi adam olması” gibi ifadelere rastlanılmıştır.

Yine Alt S.E.D. idareci grubunda aile ilişkileri boyutunda değerlendirilen beklentilerde “kendisini her zaman sevmesi, kendisini unutmaması, kendisine ilgi göstermesi, kendisini sorması, gelip- gitmesi, uzaktaysa kendisini aramasını, anneye babaya yararlı olması, saygılı olması “ durumuyla karşılaşılırken Orta S.E.D. idareci grubunda “kızıyla iyi bir ilişkisinin olması, kızıyla güzel şeyler paylaşabilmesi, kendisine saygılı bir evlat olması, kültürünü çocuklarına da aktarması, erkek çocuğunun soyu devam ettirmesi, anne babanın maddi ve manevi ihtiyacı olduğunda, destek olması, evlenince anne babasını araması, sorması, eşiyle mutlu olması, karşılaşılan problemlerde kardeşlerin birbirine destek olması, evlenmesi” biçiminde beliren beklentiler yer almaktadır. Üst S.E.D. idareci grubunda ise bu boyutta “kızının evine gittiğinde kendisini güler yüzle karşılaması, kendisinin gönlünü hoş tutması, kendisine güler yüzle sarılıp baba demesi, kendisine torun vermesi, kendisinin çocuk sevme ihtiyacını gidermesi, gelecekte kendisine maddi ve manevi katkıda bulunması, verdiği için karşılığını vermesi, kendisini desteklemesi, ileride belirli aralıklarla kendisini araması, kendisini unutmaması, kendisini desteklemesi, kendisine değer vermesi, annelerinin değerini unutmamaları, annelerini arayıp sormaları, annesini sevmesi” ifadelerine rastlanılmıştır. Alt S.E.D. idareci grubundan bir kadın görüşmeci kız çocuğuna ilişkin olarak hem kişilik boyutunda, hem de aile ilişkileri boyutundaki beklentilerini şu şekilde dile getirmektedir: “*Pasif bir kişiliği olsun istemiyorum. Sosyal yönden gelişmiş olsun. Sadece okumasın aynı zamanda*

toplumda kendine iyi bir yer edinsin, kendini en iyi biçimde ifade etsin, saz çalsın, şarkı söylesin, rahat olsun, gözü açık olsun, işini bilsin, kendini yetiştirsin istiyorum. Beni her zaman sevsin istiyorum. Beni unutmasın. Benim tek isteğim sevgi, ilgi. Arasın, sorsun, gelsin, gitsin. Mutlu olsun. Çocuğumun mutsuz olmasına yol açacaksa beni görmese de olur. Kendi hayatını kursun. Kendini geliştirsin, başka şey istemem. Uzaktaysa beni arasın. Asla “ben seni okuttum, sen de bana bakacaksın” demem”.

İdareci grubunda, çocuklarından maddi bir beklentinin olmadığı bazı görüşmeciler tarafından sık sık vurgulanmıştır. Orta S.E.D. idareci grubundan bir erkek görüşmeci bu konuyla ilgili olarak düşüncesini şu nedene dayandırmaktadır: *“Erkek çocuğumdan maddi olarak hiçbir şey beklemiyorum. Saygılı olsun, saygıda kusur etmesin, evlensin, kendi işini kursun, kendi hayatını kazansın yeter. İnsanlar evlenince değişiyorlar. Eşlerin düşünceleri birbiriyle çatışabiliyor. Ailelere rahatlıkla yardım edemiyorlar. Hayatını rahat bir şekilde sürdürebilecek güzel bir iş kursun yeter”.* Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi görüşmecinin aile ilişkileri ve statü-meslek boyutlarında değerlendirilen beklentileri daha baskın bir durumdadır. İdareci gruplarında toplum ilişkileri boyutuna sadece Orta S.E.D. grup tarafından değinilmiş ve bu grup tarafından üretilmiş ifadelerde de “bulunduğu topluma yararlı olması ve çevresine zarar vermemesi” beklentileri öne çıkmaktadır.

İdareci gruplarında kız ve erkek çocuklardan beklentiler ana kategorisinde değerlendirilen ifadelerde statü-meslek (geleceğini planlama) boyutunda yer alan ifadelerde Alt ve Orta S.E.D. idareci gruplarında görülen ortak temalar arasında kariyer sahibi olma ve kendi hayatını kurtarma bulunmaktadır. Orta S.E.D. idareci grubu tarafından üretilmiş diğer ifadeler arasında “içinde bulunduğu teknolojiye ayak uydurması, iyi bir kariyer sahibi olması, ekonomik bağımsızlığını elde etmesi, iyi bir mesleği olması,

sevdiği işi yapması, kendi işini kurması, kendi hayatını kazanması, hayatını rahat bir şekilde sürdürebilecek güzel bir iş kurması” gibi beklentiler bulunmaktadır. Bu boyutta Üst S.E.D. idareci grubu tarafından üretilmiş herhangi bir ifade yer almamaktadır.

Veli ve öğretmen gruplarında olduğu gibi idareci grubunda da görüşmeciler çocuklarına ilişkin beklentilerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığını dile getirmişlerdir. Görüşmeciler çocukları arasında herhangi bir ayırım yapmadıklarını vurgulamışlardır. Bu duruma örnek olarak Orta S.E.D. idareci grubundan bir kadın görüşmeci şu ifadelerle başvurmuştur: *“Kızım için istediğim şeyleri oğlum için de isterim. Aynı duygularım var. Değişen hiçbir şey yok. İyi bir insan olmasını, çevresine zarar vermesin, kendi hayatını kursun, ihtiyaçlarını karşılasın. Mutlu olsun. Sevdiği bir mesleği olsun. Karşılaştıkları problemlerde kardeşler birbirlerine destek olsunlar”*. Benzer ifadeler aynı gruptan bir erkek görüşmeci tarafından da yapılmıştır: *“Bizde erkek ve kız ayrımı yok. Kızım için düşündüklerimin hepsi oğlum için de geçerli”*. Üst S.E.D. idareci grubundan kız çocuğu olmayan bir kadın görüşmecinin bu boyutta değerlendirilen vurgusu da *“Erkek ya da kız hiç fark etmez. Kız da olabilirdi. İnsan olmasını, adam gibi adam olmasını istiyorum. Annesi olduğum için, zorunlu olduğu için değil; insan olduğum için beni sevsin”* biçimindedir.

İdareciler tarafından her ne kadar kız ve erkek çocuklarından beklentilerde bir farklılık olmadığı dile getirilmişse de tıpkı veli ve öğretmen gruplarında olduğu gibi idareci grubunda da özellikle kızların eğitim görmelerinin ve bir meslek edinerek kendi ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları zorunluluğu dile getirilmiştir. Orta S.E.D. idareci grubundan bir erkek görüşmeci kızının neden daha iyi bir eğitim alması gerektiğini şu şekilde açıklamaktadır: *“Bu ülke koşullarında kızımın daha çok eğitimi istiyorum. Onun*

kendini iyi yetiştirmesi gerekir. İyi eğitilmiş bir kız hayatta başarılı olur. Yarın bir gün evlendiğinde karşılaştığı haksızlıklara boyun eğmez, kendini korur. Ekonomik bağımsızlığını kazansın ki kendini tüm tehlikelere karşı koruyabilsin”.

IV.3. Gelecekte Nasıl Bir İnsan Yetiştirilmeli?

Araştırmanın örneklemini oluşturan ve bu çalışmada temel eğitim aktörleri olarak kabul edilen çeşitli sosyoekonomik düzeydeki okullardaki görüşmecilerle yapılan mülakatlarda, katılımcıların “gelecekte nasıl bir insan yetiştirmeli” ana başlığı altında “gelecekteki ideal insanın özellikleri”; başlığı altında yer alan görüşleri analiz edilmiştir.

IV.3.1. Gelecekteki İdeal İnsanın Nitelikleri:

Araştırmanın bu bölümünde, “gelecekteki ideal insanın nitelikleri” başlığı altında değerlendirilen görüşler analiz edilmiştir. Bu temada veli, öğretmen ve idarecilerden elde edilen bulgularda “kişilik özellikleri”, “insan toplum ilişkileri”, “kültürel-politik özellikleri” ve “gelecek-statü” kategorileri ortaya çıkmıştır. Aşağıda katılımcıların bu kategoriler altında değerlendirilen görüşleri ile ilgili tablolar sunulmuştur. Görüşmecilerden, araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular veli, öğretmen ve idareci grupları açısından aşağıda değerlendirilmiştir.

Sosyoekonomik düzeyi alt, orta ve üst olarak tanımlanan ilköğretim okullarındaki öğrenci velilerinin “gelecekteki ideal insanın nitelikleri” kategorisinde değerlendirilen görüşleri tablo 21’de gösterilmektedir.

Tablo 21: Velilere Göre, Gelecekteki İdeal İnsanın Nitelikleri

Görüşmeci Grubu	Alt S.E.D. Veli	Orta S.E.D. Veli	Üst S.E.D. Veli
Kişilik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> -mesleki dürüstlük -başarılı -çalışkan -değişen dünyayı tanıyan -yenilikleri bilen ve bunları takip eden -tertipli/düzenli -bir büyük gibi davranan -çok okuyan -doğru yolda ilerleyen -kötü alışkanlıklardan uzak duran -kültürlü -anlayışlı/hoşgörülü -çevresine sahip çıkan -her şeye sahip çıkan -bilgili -her şeye önem ve değer veren -her şeyi zamanında yapan 	<ul style="list-style-type: none"> -bilgili/her şeyi bilen -en üst düzeyde akademik eğitim alan -iyimser -sabırlı -hoşgörülü -mantıklı -barışçıl -menfaat gözetmeyen -herkesi aynı gözle gören -dürüst -olduğu gibi davranan -kültür seviyesi yüksek -okuyan -bilinçli -sevgi dolu -doğayı koruyan -doğayı seven -yalan söylemeyen -dürüst yönetici -zeki -beceri sahibi -“bilemiyorum, yapamıyorum” demeyen -saygılı -azimli -büyük idealleri olan -zorlukları başarabilen -kaybetmeyi de kazanmayı da bilen -belli bir düşünceye saplanmayan -iyi -çalışkan 	<ul style="list-style-type: none"> -kendisiyle barışık -dürüst -her şeyi isteyebilen -nitelikli -fedakar -özgüveni olan -her alanda sorumluluk sahibi -idealist -kendisiyle barışık -paylaşımçı -hümanist -kendi ayakları üzerinde durabilen -özgün fikirleri olan -dünyaya açık -düşündüklerini açıkça ifade eden -kültürlü -her şeyi “canı gönülden” yapabilen -markacı olmayan -aile planlamasını bilen
İnsan-Toplum İlişkileri	<ul style="list-style-type: none"> -evlendiklerinde eşlerine şiddet uygulamayan -büyüklere saygılı -k üçükleri seven -kendisine yardım edenlere karşı vefakar -birlik ve beraberlik içinde yaşayan 	<ul style="list-style-type: none"> -büyüklerine, küçüklerine karşı saygılı, sevgili olan -dış mihraklar tarafından yönlendirilmeyen -toplumla-çevresiyle uyumlu -herkesi seven -hangi ırktan olursa olsun herkesle birlik içinde yaşayan -ayrımcılık yapmayan -başkalarıyla kardeşlik ilişkisi içinde olan -çocukları düşünen -öğretmenlerini dinleyen 	<ul style="list-style-type: none"> -çevresiyle bütünlük sağlayabilen/diyalog kurabilen -çevresine saygılı -karşısındakinin insan olduğunu bilen -ailesini düşünen -birbirlerini ezip öne geçmeyen -kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi başkalarına yapmayan
Kültürel-Politik Özellikler Ve Tutumlar	<ul style="list-style-type: none"> -Atatürk ilke ve inkılaplarına sahip çıkan -örf ve adetlerini-gelenek ve göreneklerini bilen -kültürüne sahip çıkan -milli değerlerine sahip çıkan -milletiyle işbirliği yapabilen -particilik yapmayan -sağ-sol çatışmasına girmeden ülkeyi kalkındırarak 	<ul style="list-style-type: none"> -ülkesini seven -Atatürk’ü örnek alan -ülkesini koruyan -kendilerini/ülkelerini bilen -“öz be öz Türk” olduğunu bilen -ülkesini düşünen -Atatürkçü -Atatürk’ün gösterdiği yoldan sapmayan 	<ul style="list-style-type: none"> -ülkesini kalkındırarak -yurduna, milletine faydalı olan/ülkesini düşünen -manevi değerlere önem veren -milli duygulara sahip -“çok olmasa da” örf ve adetlere göre yetişen -tarihini bilen

Gelecek-Statü	-iyi bir çevrede yaşayan -sevdiği mesleği/işi yapan -kendisine düşen sorumlulukları bilen ve bunları yerine getiren	-meslek sahibi	
---------------	---	----------------	--

Tablo 21’de veli gruplarının gelecekteki ideal insanın nitelikleri kategorisinde değerlendirilen görüşlerinden elde edilen kategoriler yer almaktadır. Veli gruplarının gelecekte yetiştirilmesini düşündükleri insanın ideal özelliklerine ilişkin görüşleri incelendiğinde her üç grupta da karşılaşılan “ideal” özellikler arasında en çok kişilik özelliklerine yer verilmiştir. Orta S.E.D. veli grubu diğer iki veli grubuna oranla kişilik özelliklerine nicelik olarak daha fazla yer vermiştir. Her üç grupta da karşımıza çıkan ortak “ideal kişilik özellikleri” arasında “dürüstlük, nitelikli olma, çalışkan/azimli, bilgili, kültürlü, anlayışlı, hoşgörülü, okuyan, her şeye önem ve değer veren, her şeye sahip çıkan, sevgi dolu, idealist, dünyaya açık” gibi nitelikler bulunmaktadır. Bu kategoride değerlendirilen diğer görüşlerde ise Alt S.E.D. veli grubunda “tertipli/düzenli, bir büyük gibi davranan, doğru yolda ilerleyen, kötü alışkanlıklardan uzak duran ve her şeyi zamanında yapan” biçiminde niteliklere vurgu yapılmış; Orta S.E.D. veli grubunda ise “en üst düzeyde akademik eğitim alan, iyimser, sabırlı, mantıklı, barışçıl, menfaat gözetmeyen, herkesi aynı gözle gören, saygılı, beceri sahibi, zorlukları başarabilen, kaybetmeyi de kazanmayı da bilen, belli bir düşünceye saplanmayan ve iyi” gibi niteliklerle; Üst S.E.D. veli grubunun “her şeyi isteyebilen, fedakar, özgüveni olan, kendisiyle barışık, paylaşımcı, kendi ayakları üzerinde durabilen, özgün fikirleri olan, düşüncelerini açıkça ifade eden, markacı olmayan ve aile planlamasını bilen” biçimindeki görüşler gelecekteki insanın ideal kişilik özellikleri olarak ifade edilmiştir.

Alt S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmecinin “okumasını...en başta kültürlü, anlayışlı, çevrelerine sahip çıkan... yani hep okul üzerinde düşünüyorum. Okuldan başka

çözüm yolu bulamıyorum” biçimindeki görüşlerinde de görüldüğü gibi “okumak” diye ifade ettiği durum Alt S.E.D. veli grubunun formal eğitime verdiği değeri yansıtmaktadır. Alt S.E.D. veli grubunda okumak, formal eğitim sürecinden geçmek, çocuklarının diğer özellikleri edinmelerine de yardımcı olacaktır. Aynı duruma Orta S.E.D. veli grubunda da rastlamak mümkündür. Orta S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci bu temayla ilişkili olarak “En çok bilgiye ihtiyaçları var. Okul yaşamı çok önemli. Sonuna kadar okusunlar...” biçiminde bir görüş ifade etmektedir. Bilgi sahibi olmak için okumak ve eğitim görmek gerektiği, dürüstlüğün önemi ve bunun en başta yönetenler tarafından uygulanması gerektiği aynı gruptan bir başka kadın görüşmecinin şu sözlerinde de görülür:

“Başta yönetenlerin dürüst olmaları, çocukları düşünerek hareket etmeleri gerekir. Çok okumalarını, her şeyi bilmelerini isterim. Bilgili olurlarsa beceri sahibi de olurlar. Zeki olmaları gerekir (...) Çocuğum “bilmiyorum, yapamıyorum” demeyecek. Azimli olacak. Gözü yükseklerde olacak. Zoru başaracak”. Üst S.E.D. veli grubunda ise çocukların okumalarına yönelik herhangi bir görüş ifade edilmemiştir. Bu alıntılarda da görüldüğü gibi sosyoekonomik düzeyi alt ve orta olan veli gruplarında formal eğitime ayrı bir önem verilmekte ve formal eğitimle birlikte, hayatta başarılı olmayı sağlayacak bilgi ve beceriler elde edilebilecektir.

“Dürüst” olmaya veli grupları tarafından ayrı bir önem verilmektedir. Alt S.E.D. veli grubundan bir erkek görüşmeci bu temayla ilişkili olarak “hangi mesleği yapıyorsa dürüst olsun” derken Orta S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci dürüstlüğü daha geniş bir boyutta şöyle ele almaktadır: *“Gelecekte toplum olarak barışçıl, menfaat gözetmeyen, çıkar gözetmeyen, kendi neyi nasıl görmek istiyorsa, karşısındakini de öyle görmelidir. Dürüst, olduğu gibi davranan, kültür seviyesi yüksek, okumuş, bilinçli insanlara ihtiyacımız var. Bu insanların içinde herkese, her şeye karşı bir sevgisi olmalı,*

sevgi dolu olmalı". Bu alıntıda da görüldüğü gibi dürüstlük hem herkesi aynı gözle görmeyi, eşit davranmayı hem de herkese karşı sevgi duymayı beraberinde getirmektedir. Üst S.E.D. veli grubunda da şu ifadelerle karşılaşyoruz: *"Dürüst olmaları hem bizim için hem de Türkiye için önemli. (...)Nitelikli, dürüst, fedakar olmalılar. Eğer bunlar içlerinde varsa çocuklarımızın kötü olacaklarını, başarısız olacaklarını zannetmiyorum. (...)Dürüst, nitelikli, özgüveni olan, ülkesini düşünen, ailesini düşünen, kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi başkalarına yapmayan bir kuşağa ihtiyacımız var"*.

Üst S.E.D. veli grubunun ifade ettiği ideal özellikler yukarıda da ifade edildiği gibi diğer iki gruptan bazı boyutlarda farklılık taşımaktadır. Bu boyutlardan biri de Üst S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmecinin ifade ettiği "her alanda sorumluluk sahibi" olmaktır.. Bu görüşmeci, bunu ve annesinin kendilerini nasıl yetiştirdiğini şu şekilde açıklamaktadır: *"Okul, iş hayatı, şu bu ne olursa olsun sorumluluk sahibi, mesleğinde sorumlu, el işinde gibi değil kendi işinde gibi çalışan. Kolayına kaçmasınlar, karşısındakinin insan olduğunu bilsinler. İdealleri oluşsun. İdealist olsunlar. İdeallerine ulaşmaya çalışmalılar. Ben psikologların bile saatine bakanından hoşlanmam. Gençlik çok zeki, acayip akıllı, duygularını ifade edebiliyorlar ama iyi bir şekilde yönlendirilmeleri gerekiyor. Bazen anneme "bizleri el yordamıyla ne kadar iyi yetiştirmişsin. Çocuklarımı vereyim de bunları da yetiştir" diyorum. Annem duygularıyla bizi büyüttü. Kendisiyle barışık olsun".* Üst S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmecinin şu görüşleri de yine üzerinde durulması gereken noktalardan birisidir: *"Paylaşımçı olması şart. İnsancıl olması lazım. Kendi ayakları üzerinde durabilen, dünyaya karşı kendi bakışı olan insan olmalı. Kopyalardan oluşmamalı. Başkalarını kendine kopya etmemeli. Değişik ve olumlu bir görüşü olmalı. Hem manevi değerlere önem veren hem de dünyaya açık olmalı"*.

Veli gruplarının gelecekte yetiştirilmesi düşünölen insanın ideal özellikleri arasında yer verdikleri diğer bir boyutta “insan toplum ilişkileri” boyutudur. Tablo 21’de de göröldüğü gibi her üç veli grubu tarafından bu kategoride değerlendirilen görüşler arasında öne çıkan temel nitelikler “saygı, sevgi, birlik ve beraberlik” tir. Veli grupları bu temaları şu şekilde ifade etmişlerdir: “Büyüklerine saygılı olan, küçüklerini seven, çevresiyle bütönlük sağlayabilen, birlik ve beraberlik içinde yaşayan, toplumla ve çevresiyle uyumlu”. Veli gruplarının insan ve toplum ilişkileri boyutunda değerlendirilen görüşlerinde, Alt S.E.D. veli grubunda “evlendiklerinde eşlerine şiddet uygulamayan, kendisine yardım edenlere karşı vefakar” olma temaları öne çıkarken Orta S.E.D. veli grubunda “dış mihraklar tarafından yönlendirilmeyen, herkesi seven, ayrımcılık yapmayan, çocuklarını düşönen, öğretmenlerini dinleyen”; ve Üst S.E.D. veli grubunda ise “karşısındaki insan olduğunu bilen, ailesini düşönen, birbirlerini ezip öne geçmeyen, kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi başkalarına yapmayan” temalarına rastlanmıştır. Alt S.E.D. veli grubundan eşinden boşanmış bir kadının görüşleri kendi yaşam hikayesiyle ilişkilendirildiğinde oldukça önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu veli uzun yıllar boyunca eşi tarafından baskı gördüğünü, horlandığını, kendisine şiddet uygulandığını ifade ettikten sonra şu görüşlere yer vermiştir. *“Türk toplumunda ailelerin %80’i çok olumsuz. Şiddet çok fazla. Ben iki erkek çocuğuma dedim ki “evlendiğinizde kesinlikle eşlerinize el kaldırmayacaksınız!(...) Saygı, sevgi, karşılıklı hoşgörü, anlayışlı, okumuş, bilgili, kültürlü, her şeye değer veren, aman deyip geçmeyecek (...) Türkiye’nin %80’i dar gelirli. Zorluklar var. Birlik, beraberlik olmalı”*. Orta S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci sevgi başlığı altında şu hümanist görüşlere yer vermiştir: *“(...) Herkesi sevmeliyiz. Hangi ırktan olursa olsun hep birlikte, birlik içinde olmalıyız. Ayrımcılık olmamalı, kardeşlik olmalı”*.

Gelecekte yetiştirilmesi düşünülen insanın ideal özellikleri arasında yer alan “kültürel politik özellikleri ve tutumları” boyutunda veli gruplarının görüşleri incelendiğinde her üç veli grubunda politik özelliklere ilişkin olarak daha çok “Atatürkçülük ve milli değerlere sahip olma” temalarının öne çıktığı tablo 21’de görülmektedir. Veli gruplarının bu boyutta değerlendirilen görüşlerinde ortaya çıkan ortak nitelikler arasında “Atatürk ilke ve inkılaplarına sahip çıkan, Atatürk’ü örnek alan, Atatürkçü” gibi ifadelerle “milli değerlerine sahip çıkan, milletiyle işbirliği yapabilen, ülkesini seven, kendilerini/ülkelerini bilen, sağ-sol çatışmasına girmeden ülkeyi kalkındıracak, öz be öz Türk olduğunu bilen, ülkesini düşünen, milli duygulara sahip” biçimindeki millilik/ulusallık ifadeleri yer almaktadır. Bu ortak ifadelerin dışında da bu boyutta veli grupları tarafından dile getirilen görüşler mevcuttur. Alt ve Üst S.E.D. veli gruplarında farklı ifadelere rastlanılmıştır. Alt S.E.D. veli grubu bu boyutta “örf ve adetlerini, gelenek ve göreneklerini bilen, kültürüne sahip çıkan ve partacılık yapmayan” biçimindeki ifadelerle yer verirken; Üst S.E.D. veli grubu “manevi, değerlere önem veren, çok olmasa da örf ve adetlere göre yetişen, tarihini bilen” ifadelerine yer vermiştir. Alt S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmeci bu boyutta değerlendirilen şu görüşlerinde kültüre sahip çıkılması gerektiğini vurgulamaktadır: *“Örf ve adetleri gelenek ve görenekleri bilmeli. Kültürlerine sahip çıkmalılar. Milli değerlere sahip çıkmalılar. Her şeye sahip çıkmalılar”*. Aynı velinin ayrımcılıkla ilgili şu görüşleri dikkati çekmektedir: *“(…) Kültürlü, her şeye değer veren, önem veren, millet olarak işbirliği yapacak, partacılık yapmayacak, sağ-sol çatışmasına girmeden ülkeyi kalkındıracak insanlara ihtiyacımız var”*. Alt S.E.D. veli grubundan bir erkek görüşmeci de *“Atatürk’ün ilke ve inkılaplarına sahip çıksınlar. Onun emanetlerini koruyup kollasınlar”* biçimindeki ifadeyle Atatürkçülüğe vurgu yapmıştır. Orta S.E.D. veli grubundan bir kadın katılımcının da

Atatürkçülükle ilgili şu ifadeleriyle karşılaşmaktadır: *“Örnek alınacak bir tek Atatürk var. Onun gibi birisinin olması gerekir”*. Yine aynı gruptan bir başka kadın görüşmeci de aynı boyutta şu görüşlere yer vermiştir: *“Çocuklarımız çok çalışmalı, belli bir şeye sapmamalıdır. Çünkü dış mihraklar tarafından yönlendirilmeye çalışılabilirler. Ülkelerini korumalarını istiyorum. Her ne olursa olsun, kendilerini ülkelerini bilmeliler. Öz be öz Türk olduklarını bilmeleri lazım. Kişilik olarak, iyi, dürüst, ülkesini düşünen, Atatürkçü, onun gösterdiği yoldan hiç sapmayan, ülkelerini çok seven biri olmalıdır. (...) Ülkemizi korumalıyız, herkesi sevmeliyiz”*. Üst S.E.D. veli grubundan uzun yıllar Almanya’da yaşayan, çocuklarının ilk eğitimlerini orda almalarını sağlayan ve daha sonra da çocuklarını Türkiye’de yetiştirmek için Türkiye’ye geri dönen bir kadın görüşmecinin milli değerlere verdiği önem daha yoğun bir biçimde görülmektedir. Bu veli aynı boyutta Türkiye ve Almanya karşılaştırmalarıyla şunları ifade etmiştir: *“Milli duygulara sahip, onlar Türkiye’yi kendilerinin geliştireceklerini bilmeliler. Şimdiki çocuklar hep yolsuzlukları görüyorlar. Çok olmasa da örf ve adetlere göre yetişmeleri lazım. Bunlar atıldığında hiç iyi olmuyor. Almanya’da bunu görüyorum. Hiç iyi olmuyor. Çocukların büyüyünce ülkeme ne verebilirim, onlara nasıl faydalı olurum diye düşünmeleri lazım. Tarihlerini iyi bilmeleri lazım. Gene dönüp dolaşıp vatana, milliyetçiliğe geliyorum”*. Bu alıntılarda görüldüğü gibi milli değerlere ve Atatürkçülüğe veli gruplarında yapılan vurgular oldukça değişik boyutlarda ortaya çıkmaktadır.

Veli gruplarının gelecekteki insanın ideal özellikleri kategorisinde yer verdikleri bir diğer özelliği de “geleceğini planlaması-statü” boyutunda değerlendirilmiştir. Alt ve Orta S.E.D. veli gruplarının görüşlerinde bu boyutta değerlendirilen görüşleri yer almış; ancak Üst S.E.D. veli gruplarında ise bu boyutta değerlendirilen görüşlere rastlanılmamıştır. Buna göre; Alt S.E.D. veli grubu tarafından “geleceğini planlama-statü

tutumları” boyutunda “iyi bir çevrede yaşayan, sevdiği mesleği/işi yapan, kendisine düşen sorumlulukları bilen ve bunları yerine getiren” biçiminde ifadelere yer verilmiş; Orta S.E.D. veli grubunda da “meslek sahibi” olma ifadesine yer verilmiştir. Alt S.E.D. veli grubundan bir erkek katılımcı, oğluna ilişkin olarak şu beklentisini aktarmıştır: “*Ben isterim ki oğlum bir başbakan, bir cumhurbaşkanı olsun. Daha başarılı, çok çalışkan olsunlar. Dünya gittikçe değişiyor. Düşünceleri değişiyor, olanakları düzeliyor. Bunları bilsin*”. Bu görüşte de görüldüğü gibi yetiştirilecek insanların değişen dünyayı tanımaları, kendilerini değişimlere uydurmaları ve yükselebildikleri kadar yükselmeleri istenmektedir. Orta S.E.D. veli grubundan bir kadın katılımcı ise “meslek sahibi” olma ifadesiyle şu görüşlere yer vermiştir. “*Tüm çocuklar okusun, her çocuğun okuyup bir meslek sahibi olmasını isterim*”. Bu görüşte daha önce üzerinde durulan eğitimin işlevleri kategorisiyle ilişki kurulmuştur. Formal eğitim sürecinden geçmenin insanların meslek edinmelerini kolaylaştırıcı bir işleve sahip olduğu bu katılımcı tarafından da değerlendirilmiştir.

Veli gruplarından sonra öğretmen gruplarının da bu kategoride değerlendirilen görüşlerini incelediğimizde karşımıza veli gruplarında olduğu gibi dört boyut çıkmaktadır. Bu boyutlar “kişilik özellikleri, insan-toplum ilişkileri, kültürel-politik özellikler ve gelecek-statü”dür. Tablo 22’de öğretmen gruplarının gelecekte yetiştirilmesi düşünülen insanın ideal özellikleri kategorisinde değerlendirilen görüşleri gösterilmiştir.

Tablo 22: Öğretmenlere Göre, gelecekteki İnsanın İdeal Nitelikleri

Görüşmeci Grubu	ALT S.E.D. ÖĞRETMEN	ORTA S.E.D. ÖĞRETMEN	ÜST S.E.D. ÖĞRETMEN
Kişilik Özellikleri	-dürüst -güvenilir -ne istediğini bilen -isteklerine ulaşmaya çalışan -doğru bildiği yoldan şaşmayan -hırslı	-sorumluluğunu bilen -sağduyulu -üretmeyi amaç edinmiş -paylaşmayı bilen -dürüst -gerçekçi -sevgi dolu -bilinçli	-sorumluluk sahibi -dürüst -şefkatli -duygusal -mantıklı -kişilik sahibi/kişiliği gelişmiş -kendine güvenen -toplum içinde konuşabilen

Kişilik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> -isteklerini dile getirebilen -barışçıl -bencil olmayan -günümüzün yöneticileri gibi olmayan -paylaşmayı bilen -insancıl -özgür düşünebilen -yargılayabilen -eleştirebilen -üretken -özentiden uzak olan -gelişmiş bir kişilik -çağdaş 	<ul style="list-style-type: none"> -kendi ayakları üzerinde durabilen -kendine yetebilen -duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilen -birey olduğunu kavrayan -bilimsel düşünen -yeniliklere açık -bedensel ve ruhsal açıdan sağlıklı olan -haklarını bildiği kadar sorumluluklarını da bilen -zamana uyabilen -bilimsel düşünen -kültürlü -kendi haklarını bilen -saygılı -sevgi dolu -hümanist 	<ul style="list-style-type: none"> -saygılı -cesaretli -hazırcılığa alışmamış -tuttuğunu koparabilen -güncel olaylardan ve yeniliklerden haberdar olan -yeniliklere açık -dengeli beslenen -çalışkan -paylaşımçı -saygılı -demokratik tutum ve davranışlara sahip olan -anlayışlı -ruh sağlığı sağlam olan
İnsan-toplum ilişkileri	<ul style="list-style-type: none"> -toplum kurallarına uyan -arkadaşlık ilişkilerine/dostluğa değer veren -toplumun en alt kesimlerindekini de düşünebilen -eşitlikten yana -insanları insan olarak gören -insanları anlayabilen -örnek davranışlar sergileyen -bugünkü çocuklar gibi olmayan -sorunlara tepki gösterebilen 	<ul style="list-style-type: none"> -toplumun çıkarlarını kendi çıkarlarından önemli gören -başkalarının haklarına saygılı -başkalarına saygılı -hukuk ve toplum kurallarına saygılı -hukuk ve toplum kurallarına uyan -aile yapılarına sahip çıkan -topluma uyum sağlayan -lider ruhlu olan 	<ul style="list-style-type: none"> -büyüklerine saygılı -toplum kurallarına saygılı -toplum ilişkileri kuvvetli -ekip çalışmasında bulunabilen -başkalarının haklarına saygılı
Kültürel-politik özellikler	<ul style="list-style-type: none"> -kendi kültürünü benimsemiş/özümsemiş -insanlık için hizmet eden 	<ul style="list-style-type: none"> -dinini öğrenen -ahlaki olarak kendini yetiştiren 	<ul style="list-style-type: none"> -manevi değerleri unutmayan
Gelecek-Statü	<ul style="list-style-type: none"> -geleceğe sağlam bakabilen -yetenekleri gelişmiş 	<ul style="list-style-type: none"> -yapabileceğinin en iyisini yapan -giyim, şekil, düşünce yapısıyla topluma ışık tutan/yol gösteren -mesleğinde başarılı -mesleğini severek yapan 	<ul style="list-style-type: none"> -ekonomik bağımsızlığını kazanmış -kaygılardan uzak olan -iyi bir eğitim almış

Tablo 22’de öğretmen gruplarının gelecekte yetiştirilmesi düşünülen insanın ideal nitelikleri gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde öğretmen gruplarının da veli gruplarında olduğu gibi daha çok kişilik özelliklerine vurgu yaptıkları görülmektedir. Öğretmen gruplarının görüşlerinde ortaya çıkan ortak ifadeler arasında şu nitelikler öne çıkmaktadır: “dürüst, güvenilir, ne istediğini bilen, isteklerine ulaşmaya çalışan, isteklerini/duygu ve düşüncelerini dile getirebilen, özgür düşünebilen, zamana uyabilen, yeniliklere açık, bilinçli, gerçekçi, kendine güvenen, hazırcılığa alışmamış, çalışkan”. Ayrıca, Orta ve Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen gruplarının görüşlerinde Alt S.E.D.

ilköğretim okullarında çalışan öğretmen gruplarından farklı olarak şu ortak niteliklere ağırlık verilmiştir: “sorumluluğunu bilen/sorumluluk sahibi, bedensel ve ruhsal açıdan sağlıklı olan, saygılı”. Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen gruplarının “gelecekteki insanın ideal kişilik özellikleri” boyutunda değerlendirilen diğer ifadelerinde “güvenilir, doğru bildiği yoldan şaşmayan, hırslı, barışçıl, günümüz yöneticileri gibi olmayan, yargulayabilen, eleştirebilen, özentiden uzak duran” biçiminde beliren kişilik özelliklerine atıflar yer almaktadır. Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen grupları ise kişilik özelliklerine ilişkin olarak “sağduyulu, üretmeyi amaç edinmiş, sevgi dolu, kendi ayakları üzerinde durabilen/kendine yetebilen, birey olduğunu kavrayan, bilimsel düşünen, yeniliklere açık, haklarını bildiği kadar sorumluluklarını da bilen, kültürlü, kendi haklarını bilen, sevgi dolu, hümanist” biçiminde niteliklere yer verilmiştir. Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen gruplarında ise bu boyutta beliren ideal kişilik özellikleri arasında “şefkatli, duygusal, mantıklı, kişilik sahibi/kişiliği gelişmiş, cesaretli, tuttuğunu koparabilen, güncel olaylardan ve yeniliklerden haberdar olan, dengeli beslenen, paylaşımcı, demokratik tutum ve davranışlara sahip olan, anlayışlı, ruh sağlığı sağlam olan” niteliklerine rastlanılmıştır. Alt S.E.D. ilköğretim okulunda çalışan bir kadın görüşmeci günümüz çocuklarından ve yöneticilerinden yakınmasını ifade ederken şunları vurgulamıştır: *“Her şeyden önce dürüst, güvenilir, isteklerini gerçekten bilen ve bunları yerine getirebilen çocuklar olsunlar. Kişilikli, toplum kurallarına uyan, örnek davranışlar gösteren çocuklar olsunlar. Şimdiki çocuklar gibi olmasınlar. Doğru bildikleri yoldan şaşmasınlar. Hırslı olsunlar. İsteklerini anlatabilen ve kabul ettirebilen kişiler olsunlar. Barışçıl, arkadaşlık ilişkilerine değer veren, bencil olmayan, dostluğa, arkadaşlığa önem veren kişiler olarak yetişsinler. (...) Şimdiki yöneticiler gibi olmamalı. İsteklerini bilmeli, ona göre hareket etmeli. Öncelikle sözüne güvenilir, dürüst, memleket yararına*

çalışabilecek, bencil olmayan, paylaşmayı, dostluğu bilen, insancil duyguların olması, barışçıl, toplumun en alt kısmındaki insanları da düşünerek bazı duyguların kazandırılması gerekir". Orta S.E.D. ilköğretim okulunda çalışan bir erkek katılımcı değer yitimini eleştirmekte ve gelecekte yetiştirilecek olan insanın hangi değerlere sahip olması gerektiğini şu sözlerle vurgulamaktadır: "Kültürlü, kendi haklarını bilen, hakkını nasıl arayabileceğini bilen birilerine ihtiyacımız var. Benim öğrencim gelecekte hakkını aramasını bilsin. Zorluklarla karşılaştığı zaman, hiç korkmadan söke söke onu alsın. Mağdur olmasın. Saygı, sevgi, yardımsever olmalı. Bir insan düştüğü zaman ilgilenilmeli. Avrupa'da birinin burnu kanadığında hemen o kişiyle ilgileniyorlar. Bizde ise domuzlaşan bir insanlık var". Aynı gruptan bir başka kadın katılımcı "sevgi" teması altında şunlara değinmektedir: "Sevgi dolu olmalı. Tüm sevgileri içlerinde taşımalıdır (insan, doğa, çevre, her şey). Sevgi olduktan sonra bütün sorunlar çözülür. Çevreyi seven, çevreye zarar vermez. İnsanları seven savaş istemeyecektir. Eğitim bu sevgilerin geliştirilmesine destek olacak". Görüldüğü gibi eğitim aracılığıyla bu sevgilerin daha da geliştirileceğine inanılmaktadır. Aynı grupta yer alan bir diğer kadın görüşmeci ruhsal ve bedensel yönden sağlıklı olmakla şu şekilde ilgilenmektedir: "Lider ruhlu olmasını, yapabileceğinin en iyisini yapmasını isterim. Duygularını açığa vurmali. Ağlamak istediğinde ağlayabilmeli, gülmek istediğinde gülebilmeli. bedensel ve ruhsal açıdan sağlıklı olmalı".

Öğretmen gruplarının kişilik özelliklerinden sonra üzerinde durdukları bir diğer boyut da "insan-toplum" ilişkileri boyutudur. Bu boyutta değerlendirilen öğretmen görüşlerinde ortaya çıkan ortak ifadeler arasında "toplum kurallarına uyan/toplum kurallarına saygılı, başkalarına/toplumla saygılı" biçiminde nitelikler yer almaktadır. Alt S.E.D. ilköğretim okulunda çalışan öğretmen gruplarının bu boyutta değerlendirilen diğer görüşleri arasında "arkadaşlık ilişkilerine/dostluğa değer veren, toplumun en alt

kesimlerindeki de düşünebilen, eşitlikten yana, insanları insan olarak gören, insanları anlayabilen, örnek davranışlar sergileyen, bugünkü çocuklar gibi olmayan, sorunlara tepki gösteren” biçiminde niteliklere rastlanılmıştır. Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen gruplarının ise bu boyutta değerlendirilen diğer görüşleri “toplumun çıkarlarını kendi çıkarlarından önemli gören, aile yapılarına sahip çıkan, topluma uyum sağlayan, lider ruhlu olan” biçimindedir. Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen grupları ise bu boyutta değerlendirilen görüşlerinde şu niteliklere öncelik vermişlerdir: “toplum ilişkileri kuvvetli, ekip çalışmasında bulunabilen, başkalarının haklarına saygılı”. Alt S.E.D. ilköğretim okulunda çalışan bir kadın katılımcı öğretmenin bu boyutta değerlendirilen şu görüşleri toplum ilişkilerini yansıtmaktadır: *“Kişilikli, toplum kurallarına uyan, örnek davranışlar gösteren çocuklar olsunlar. Şimdiki çocuklar gibi olmasınlar. İsteklerini anlatabilen ve kabul ettirebilen kişiler olsunlar. Barışçıl, arkadaşlık ilişkilerine değer veren, bencil olmayan, dostluğa, arkadaşlığa önem veren kişiler olarak yetişsinler. (...) Şimdiki yöneticiler gibi olmamalı. İsteklerini bilmeli, ona göre hareket etmeli. Öncelikle sözüne güvenilir, dürüst, memleket yararına çalışabilecek, bencil olmayan, paylaşmayı, dostluğu bilen, insancıl duyguların olması, barışçıl, toplumun en alt kısmındaki insanları da düşünerek bazı duyguların kazandırılması gerekir”*. Aynı gruptan bir erkek katılımcı ise bu boyutta şu vurguları yapmıştır: *“Eşitlikten yana, insanları insan olarak gören, onları anlayan, insanlık için hizmet eden kişiler olsunlar. Eğer böyle olursa sorun kalmaz. Paylaşmayı bilmelilerdir”*. Örneklerde de görüldüğü gibi dostluk ve paylaşım içinde, insanlık için hareket eden kişilere yönelik bir beklenti vardır.

Öğretmen gruplarının gelecekte yetiştirilecek insanın ideal nitelikleri kategorisinde değerlendirilen bir diğer boyut ta kültürel-politik özellikler boyutudur. Öğretmen gruplarından bu boyutta alınan bulgular veli gruplarına oranla nicelik, hem de

nitelik olarak daha farklıdır. Veli gruplarında daha çok Atatürkçülük ve milli değerlere sahip olma gibi nitelikler öne çıkarken öğretmen gruplarında tablo 22’de de görüldüğü gibi daha çok manevi değerlere ilişkin vurgular yapılmış ve politik tutumlara ilişkin olarak değerlendirilen görüşlere ulaşılammıştır. Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen gruplarında bu kategoride değerlendirilen görüşler “kendi kültürünü benimsemiş/özümsemiş, insanlık için hizmet eden” biçimindeyken Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen gruplarında ise “dinini öğrenen, ahlaki olarak kendini yetiştirmiş” ve Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen gruplarında ise bu boyutta “manevi değerleri unutmayan” nitelikleri öne çıkmıştır. Alt S.E.D. ilköğretim okulunda çalışan bir erkek katılımcının bu boyutta değerlendirilen şu görüşlerinde geleceğe sağlam bakabilmek ve sağlıklı bir kişilik geliştirebilmek için kendi kültürünün bilinmesi gerekliliği vurgulanmaktadır: *“Özgür düşünebilen, yargılayabilen, eleştirebilen, üretken, kendi kültürünü benimsemiş/özümsemiş, geleceğe sağlam bakabilen, özentiden uzak, aldığı eğitimle kişiliği gelişmiş ve çağdaş insanlar olmalarını istiyorum”*. Orta S.E.D. ilköğretim okulunda çalışan, dört çocuk babası bir erkek katılımcı öğretmen ise bu boyutta “din eğitimi”ne özel bir önem vermekte ve çocukların öncelikle ahlaki olarak yetişmeleri gerektiğinin altını çizmektedir. *“Dini ne olursa olsun, dinini öğrenecek. Çünkü dinin olmadığı bir yerde saygı, sevgi bekleyemezsiniz. Bu olmuyor. Ben göremiyorum. Dini zayıf aileler ayakta duramıyorlar. Toplumlar da öyle. Dini öğrenmezse gidecek ya satanist olacak ya da kendi dininin dışında başka yerlere sapacak (Prizma, Tao gibi). Sonumuz o zaman yıkım olur. Kendisini ahlaki olarak yetiştirmesi gerekir. Ahlaki olarak kendini yetiştirirse diğer olumlu özellikler de gelir zaten”*.

Öğretmen gruplarının gelecekte yetiştirilmesi düşünülen insanın “gelecek-statü tutumları” boyutunda değerlendirilen görüşlerinde ise öğretmen gruplarında birbirinden

farklı niteliklere yapılmış vurgular öne çıkmıştır. Veli gruplarında meslek edinme, meslek sahibi olma biçiminde niteliklere öğretmen gruplarında rastlanılmamıştır. Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen gruplarının bu boyutta değerlendirilen görüşlerinde “geleceğe sağlam bakabilen, yetenekleri gelişmiş” nitelikleri öne çıkarken; Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen gruplarında ise diğer iki öğretmen grubundan daha fazla sayıda vurguya rastlanılmıştır. Bu gruptan elde edilen bulgular “yapabileceğinin en iyisini yapan, giyim, şekil, düşünce yapısıyla topluma ışık tutan/yol gösteren, mesleğinde başarılı, mesleğini severek yapan” biçimindedir. Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerden elde edilen bulgular ise “ekonomik bağımsızlığını kazanmış, kaygılardan uzak olan, iyi bir eğitim almış” biçimindedir. Orta S.E.D. ilköğretim okulunda çalışan ve din eğitiminin önemini altını çizen erkek katılımcı öğretmenin bu boyuttaki görüşlerini ise şu şekilde belirtebiliriz: *“Bilimsel olursa istediği her şeyi elde edebilir. Mesleğinde iyi olacak. Başkalarının (amirinin) uyarısıyla, takibiyle, tehdidiyle yapmayacak, bu içinden gelecek. Yoksa ilerleyemez, mesleğini yapamaz. İstenilenlerin biraz daha üstüne çıkılacak. Gözü saatte olursa, iş ne zaman bitecek diye düşünürse o işten hiçbir verim alınmaz. İstenilenin daha fazlasını verecek. O zaman hem işi yapan hem de diğerleri memnun olur”*. Üst S.E.D. ilköğretim okulunda çalışan bir kadın katılımcı öğretmen ise bu boyutta şunları aktarmıştır: *“(…) ekonomik bağımsızlık kazanmış olmalarını isterim. Bu son dediğim büyüklerin desteğiyle olabilir”*. Bu katılımcının aktardığı gibi çocukların ekonomik olarak sıkıntı çekmemeleri ve bunun için gerekli önlemlerin alınması gerektiği hemen hemen tüm katılımcıların önemle üzerinde durdukları bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Veli ve öğretmen gruplarının ardından bu kategoride son olarak ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin görüşleri değerlendirilmiştir. Okul idarecilerinin

gelecekte yetiştirilmesi düşünülen insanın ideal nitelikleri kategorisinde değerlendirilen görüşleri aşağıda Tablo 23'te gösterilmiştir.

Tablo 23: Okul İdarecilerine Göre, Gelecekteki İnsanın İdeal Nitelikleri

Görüşmeci Grubu	Alt S.E.D. Yönetici	Orta S.E.D. Yönetici	Üst S.E.D. Yönetici
Kişilik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> -el bebek, gül bebek yetiştirmemiş/yetiştirilmemiş -varı, yoku bilen -iyiyi kötüyü bilen -değişim içinde olan -gelişen -bir şeyleri savunan -kendi ayakları üzerinde durabilen -içinde sevgi olan -şefkatli -kendine güvenen -hakkını arayan -sorgulayan -çok okuyan -karar sahibi -bilinçli -bilgili -ezberden uzak duran -şartları dikkate alan -şartları zorlayabilen -aydın -ilerici 	<ul style="list-style-type: none"> -başkalarına boyun eğmeyen -kendini özgürce ifade edebilen -aydın -kendi haklarını savunabilen -dürüst ve doğru olan -iyi düşünen -barışçıl -kişilikli -kültürlü -özgür -kendisine saygılı -duyarlı -akıllı -zekasını kullanabilen -mantıklı -ekonomik durumuna göre hareket eden -üretimi ön plana çıkaran -sadece tüketmeyi amaç edinmeyen -özgür -özentiden uzak olan -kendisine güvenen -dik duran -çalışkan -yapabileceği her işi yapabilen -boş durmayan/ boşa geçirecek zamanı olmayan -asalak gibi olmayan -faizci olmayan/başkalarının sırtından geçinmeyen/kendi emeğiyle geçinen -lüks harcamalardan uzak duran/tutumlu olan -özü sözü bir olan 	<ul style="list-style-type: none"> -insanı seven -bilinçli -planlı-programlı -doğayı seven/dünyaya sahip çıkan -cesur -dürüst -namuslu -güçlü/kuvvetli -düşüncesi sağlam -kararlı düşüncelerini açıkça anlatabilen -kendine güvenen -ne istediğini bilen -hakkını arayan -çalışmayı bilen/çalışkan -sorumlu
İnsan-Toplum İlişkileri	<ul style="list-style-type: none"> -kendi ekonomik, kültürel ve kafa yapısına uygun arkadaş edinen -gerici/dar bir çevrede bulunmayan -açık fikirli, ilerici insanlarla görüşen -ortak noktalarda başkalarıyla örgütlenebilen 	<ul style="list-style-type: none"> -toplumun/başkalarının çıkarlarını gözetken -ailesine ve çevresine saygılı -farklı düşüncelere saygılı -insanlar arasında renk, dil, din, ırk ayrımı yapmayan -insanlara maddi yardımda bulunan -başkasını acısını duyabilen/hissedebilen -insana, topluma, doğaya zarar vermeyen -birbirlerini seven -birbirlerini kandırmayan -birbirlerine saygılı -çevresini koruyan -hukuka uygun davranan -sanayiye, çağdaşlaşmayı, ekonomiyi, gelişmeyi, teknolojiyi kabul eden -gelişen topluma ayak uydurabilen -bulduğu ortamı sevebilen -yolsuzluğa bulaşmamış 	<ul style="list-style-type: none"> -sosyal yaşantısını geliştiren -çevresini seven -çevresine yardımcı olan -sorunlara ve çözümlere ortak olan -toplumu seven -toplumun çıkarlarını hedef alan -anne babalarının kendilerine sağlayamadıklarını kendi çocuklarına sağlayabilen -düşüncelerini toplumla paylaşabilen -iyi bir idareci, yönetici, emanetçi olan -kendi çıkarı için başkalarına zarar vermeyen -hortumlamayan -birbirlerine insan olarak saygı duyan

Kültürel- Politik Özellikler Ve Tutumlar	-gerici/yobaz olmayan -toplumsal düşünen	-Atatürk gibi olan -ülkesine yararlı -iyi bir ülke vatandaşı olan -ülkesini geliştiren -ekonomiyi güçlendiren -sevgi dolu bir vatandaş olan, -başarılı bir vatandaş -dürüst bir toplumun oluşturulabilmesi için kültürüne sahip çıkan/milli ve manevi değerleri taşıyan -Atatürk'ün özdeyişinde söylediği gibi olan "Türk, öğün, çalış, güven". -demokratik olan/demokratik ve sağlıklı bir ortamda yetişen/yetiştirilen -laik -dünyadaki insanların birliğini isteyen -millet ayrımı yapmadan herkesin eşitliğini savunan -Atatürk'ün düşündüğü gibi bir genç olan -geçmişini unutmayan -kendi benliğini yitirmemiş	-16 yaşından başlayarak toplumla ilgili konularda söz hakkı olan/toplumla ilgili konularda sesini duyuran
Gelecek- Statü	-üniversite eğitimi almış -gelişen teknolojiye ayak uydurabilen -kendi mesleğine kendisi karar verebilen -eğitilmiş	-iyi bir eğitim almış -el becerileri gelişmiş -ihtiyaçlara göre yetişmiş -mesleğinde uzmanlaşmış -mesleğinde başarılı/yararlı -mesleğini seven/severek yapan -kendini günün şartlarına uydurabilen -yeteneklerini geliştiren	-anne babasından daha üst düzeyde bir akademik eğitim almış -gelir seviyesini yükselten/ekonomik olarak güçlü olan -eğitilmiş -nasıl yaşamak istediğine kendisi karar verebilen -başarmayı önemseyen

Tablo 23'te okul idarecilerinin gelecekte yetiştirilmesi düşünülen insanın ideal niteliklerine ilişkin olan görüşleri yer almaktadır. Tabloda da görüldüğü gibi idareci gruplarında da veli ve öğretmen gruplarında olduğu gibi "kişilik özellikleri, insan toplum ilişkileri, kültürel politik özellikler ve gelecek-statü" biçiminde dört ana boyut elde edilmiştir. Okul idarecilerinden tüm boyutlarda elde edilen bulgularda veli ve öğretmen gruplarına oranla nicelik olarak daha fazla bir vurguyla karşılaşılmıştır. İdareci gruplarının da bu dört boyut arasında en fazla vurguda buldukları boyut "kişilik özellikleri" boyutudur. Okul idarecileri de gelecekte yetiştirilmesi düşünülen insanın en çok kişilik özellikleri açısından ele alınması gerekliliği konusunda görüş birliğine varmışlardır. İdareci gruplarının görüşleri incelendiğinde kişilik özellikleri boyutunda karşımıza çıkan ortak ifadeler arasında "hakkımı arayan/savunan, bilinçli, bilgili, aydın, kendini özgürce ifade edebilen/bir şeyleri anlatabilen, varı-yoku bilen, ekonomik durumuna göre hareket eden"

biçimindeki ifadeler öne çıkmıştır. Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin “kişilik özellikleri” boyutunda değerlendirilen diğer görüşleri arasında “el bebek, gül bebek yetiştirmemiş/yetiştirilmemiş, değişim içinde olan, gelişen, bir şeyleri savunan, kendi ayakları üzerinde durabilen, içinde sevgi olan, şefkatli, kendine güvenen, sorgulayan, çok okuyan, karar sahibi, ezberden uzak duran, şartları dikkate alan, şartları zorlayabilen, ilerici” gibi ideal nitelikler bulunmaktadır. Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin ise bu boyutta değerlendirilen diğer görüşleri arasında “başkalarına boyun eğmeyen, aydın, kendi haklarını savunabilen, dürüst ve doğru olan, iyi düşünen, barışçıl, kişilikli, kültürlü, özgür, kendisine saygılı, duyarlı, akıllı, zekasını kullanabilen, mantıklı, üretimi ön plana çıkaran, sadece tüketmeyi amaç edinmeyen, özgür, özentiden uzak olan, kendisine güvenen, dik duran, çalışkan, yapabileceği her işi yapabilen, boş durmayan/ boşa geçirecek zamanı olmayan, asalak gibi olmayan, faizci olmayan/başkalarının sırtından geçinmeyen/kendi emeğiyle geçinen, lüks harcamalardan uzak duran/tutumlu olan, özü sözü bir olan” gibi nitelikler yer almaktadır. Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin ise bu boyuttaki görüşleri “insanı seven, planlı-programlı, doğayı seven/dünyaya sahip çıkan, cesur, dürüst, namuslu, güçlü/kuvvetli, düşüncesi sağlam, kararlı, düşüncelerini açıkça anlatabilen, kendine güvenen, ne istediğini bilen, çalışmayı bilen/çalışkan, sorumlu” nitelikleri yer almaktadır. Orta ve Üst S.E.D. okullarında çalışan okul idarecilerinin ortaklaştığı nitelikler arasında “dürüstlük, çalışkanlık” gibi nitelikler yer almaktadır.

Alt S.E.D. ilköğretim okulundaki bir kadın görüşmeci kişilik özellikleri boyutunda daha çok şu örnekte olduğu gibi bilgi sahibi olmak ve kendini geliştirmek gibi özelliklerin altını çizmiştir: *“Kendine güveni olsun. Hakkını arasın. Bazı şeyleri sorgulasın. Çok okusun. Kitap okusun (dersin dışında). Gelişen teknolojiye ayak uydursun.*

Bilgi teknolojisindeyiz. Artık vücut gücü değil, beyin gücü isteniyor. Bilgiyi satın almak daha zor Sürekli bilinçli, eğitilmiş, bilgili insanlara ihtiyaç var ama bu olacak mı bunu bilmiyorum. Okumak şart çok okumak gerekiyor. Ezbercilikten uzak durmak gerekiyor. Şartları dikkate almak ama onları zorlamak da gerekiyor. Ama günümüzde herkesin yüzüne iyi gülen ama aslında onarın kötülüğünü isteyen kişiler revaçta. Gericilik, yobazlık olmamalı. Gericilikten, yobazlıktan hiç de iyi bir şeyler çıkmıyor. Aydın, ilerici, toplumsal düşünen kişilikler olmalı. Ama bu da her geçen gün yok edilmeye çalışılıyor. İleride bu çocukları birleştirecek, onları birbirleriyle kaynaştıracak , örgütleyecek bir şeyler olmalı yoksa insanlar birbirlerini kıracak, yok edecek". Bu örnekte ayrıca gençleri birbirine kenetleyecek, onların bir arada olmalarını sağlayacak mekanizmaların da olması gerektiği vurgulanmıştır. Orta S.E.D. ilköğretim okulunda çalışan bir erkek okul idarecisi ise gelecekte yetiştirilmesi düşünülen insanın ideal kişilik özellikleri boyutunda Atatürk'ü örnek vererek gençlerin onun gibi olması, onu örnek almaları gerektiğinin altını çizmektedir: "Atatürk'ün düşündüğü gibi bağımsız, özgür, üretken, özentiden uzak, kendine güvenen, dik duran, başkalarına boyun eğmeyen, bir toplum istiyorum. Üretken bir toplum istiyorum. Çalışkan olsunlar. İnsanlar yapabileceği her işi yapmalı. Boş durmamalı, boş geçirecek zamanı olmamalı. Asalak geçinen bir toplum oluşmasın, faizcilik, başkalarının sırtından geçinmek olmasın. Kendi benliklerini yitirmesinler, kendi emekleriyle geçinsinler. Kolay para kazanılmasın. Lüks harcamalardan uzak dursunlar, tutumlu olsunlar". Aynı grupta yer alan bir diğer erkek katılımcı ise hem ideal niteliklere vurgu yapmakta hem de bunu sağlamak için yöntem önermektedir: "Her şeyden önce öyle bir toplum yetiştirmeliyiz ki, çocuklarımız özgürce kendilerini ifade edebilsinler, iyi bir eğitim alsınlar ki ülkeyi geliştirsinler. Ekonomiyi güçlendirsinler. Ülkeyi talan edenlere dur diyebilsinler. Aydın olsunlar, kendi haklarını savunsunlar. Aynı zamanda toplumun

çıkarlarını da gözetsinler. Eğitimde fırsat eşitliği sağlanmalı ki ülkeye yararlı vatandaşlar yetişsin". Üst S.E.D. ilköğretim okulunda çalışan bir erkek katılımcı da bu konuda farklı bir yorum getirmiştir: "Eğitim, dürüstlük, cesur olmalı. En az namussuzlar kadar cesaretli olmalı (...) Türkiye'de namuslu, güçlü, kuvvetli, düşüncesi sağlam, kararlı, düşüncelerini toplumla paylaşabilen, düşüncelerini açıkça anlatabilen, kendisine güvenilen, iyi bir idareci, yönetici, emanetçi olabilen kişilikler lazım. Geleceğin nesli böyle olmalı". Aynı gruptan bir kadın katılımcı ise önce günümüzde yetiştirilen insanları eleştirdikten sonra gelecekte yetiştirilecek insanın kişilik özellikleri boyutunda değerlendirilen şu görüşlerin altını çizmiştir: "Yaşadıkları kara parçası neresi olursa olsun, dünyaya sahip çıkmamalıdır. Kaynakları kurutmamalıdır. Kaynakları kullanmalı ama gelecek nesle zarar vermemeleri, kendi çıkarları için başkalarına zarar vermemeleri gerekir. (...) Hortumlamayan, sahtekar olmayan, birbirine insan olarak saygı duyan, başarıyı önemseyen, en ufak bir başarıda hoplamayan, çalışmayı bilen, çalışkan bir topluma ihtiyacımız var. Tembel bir toplum olmamalı. sorumsuz bir toplum olmamalıyız".

Okul idarecilerinin insan toplum ilişkileri boyutunda değerlendirilen görüşlerinde gruplar arasında bazı ortak noktalar bulunmaktadır. Bu ortak noktalardan bazıları "birbirlerine saygılı olma ve insanlarla ortak noktalarda bulunabilme" biçimindedir. Veli ve öğretmen gruplarına nazaran okul idarecileri gruplarında bu boyuta özellikle de Orta ve Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecileri gruplarında daha fazla bir vurgu yapılmıştır. Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecileri gruplarında bu boyutta karşılaştığımız diğer nitelikler arasında "kendi ekonomik, kültürel ve kafa yapısına uygun arkadaş edinen, gerici/dar bir çevrede bulunmayan, açık fikirli, ilerici insanlarla görüşen, ortak noktalarda başkalarıyla örgütlenen" biçiminde ideal özellikler yer almaktadır. Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecileri gruplarında bu

boyutta değerlendirilen diğer görüşler “toplumun/başkalarının çıkarlarını gözeten, ailesine ve çevresine saygılı, farklı düşüncelere saygılı, insanlar arasında renk, dil, din, ırk ayrımı yapmayan, insanlara maddi yardımda bulunan, başkasının acısını duyabilen/hissedebilen, insana, topluma, doğaya zarar vermeyen, birbirlerini seven, birbirlerini kandırmayan, çevresini koruyan, hukuka uygun davranan, sanayiyi, çağdaşlaşmayı, ekonomiyi, gelişmeyi, teknolojiyi kabul eden, gelişen topluma ayak uydurabilen, bulunduğu ortamı sevebilen, yolsuzluğa bulaşmamış” biçimindedir. Bu boyutta değerlendirilen Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin görüşleri incelendiğinde şu noktalara öncelik verildiği görülmüştür: “sosyal yaşantısını geliştiren, çevresini seven, çevresine yardımcı olan, sorunlara ve çözümlere ortak olan, toplumu seven, toplumun çıkarlarını hedef alan, anne babalarının kendilerine sağlayamadıklarını kendi çocuklarına sağlayabilen, düşüncelerini toplumla paylaşabilen, iyi bir idareci, yönetici, emanetçi olan, kendi çıkarları için başkalarına zarar vermeyeni hortumlamayan, birbirlerine insan olarak saygı duyan”. Orta S.E.D. ilköğretim okullarından birinde çalışan bir erkek katılımcı, şu görüşlerinde eğitimin “sanayi ve teknoloji” yi hedef alması gerektiğini vurgulamaktadır: *“Sanayiyi, çağdaşlaşmayı, ekonomiyi,, gelişmeyi, teknolojiyi kabul eden biri olsun. Eğitim ve öğretim sanayi ile birlikte düşünülmeli. Sanayi toplum kalkınmasını hedef almalı ve gençler de buna uygun olarak yetiştirilmeli”*. Aynı katılımcının bu boyuttaki diğer görüşleri ise şu şekildedir: *“Demokratik olsun. Laik olsun. Bunu sadece kendi toplumu için değil, tüm dünya için istesin ve bu düşünceleri uygulayabilsin. Farklı düşünceler saygılı olsun, renk, dil, ırk ayrımı yapmasın.(...) Barışçıl bir insan tipine ihtiyacımız var. Ekonomik açıdan insanlara yardım etmeli, yukarıda bahsedilenler olmalı. Başkasının acısını duyabilmeli, hissedebilmeli”*. İdareci gruplarında altı çizilen önemli bir konu da günümüzde insanların bir araya gelememeleri ve örgütlenememeleridir. Bu konuda Orta

S.E.D. ilköğretim okullarından birinde çalışan bir kadın katılımcı şu sözlere öncelik vermektedir: “(...)çevresini korusun, çevresine zarar vermesin, dıyarlı olsun. Günümüzde biri vurulduğunda kimse dönüp bakmıyor bile, çünkü şahit gösterirler diye korkuyorlar. Annesine, babasına, arkadaşlarına, büyüklerine saygılı olsunlar. Dünyadaki insanların birliğini istesinler. (...) birbirlerini seven insanlara ihtiyacımız var. Milliyet ayrımı yapmadan, herkesin eşitliğini savunan insanlara ihtiyaç var” . Üst S.E.D. ilköğretim okullarından birinde çalışan bir kadın katılımcı hem bu boyutta değerlendirilebilecek hem de kısmen “kültürel-politik özellikler ve tutumlar” boyutunda ele alınabilecek olan görüşlerinde, günümüzde yetişen insanların kendilerine ait bir sözleri olmamasından yakınmakta ve gelecekte bunun nasıl değişebileceğini şöyle aktarmaktadır: “Veremediğimiz çok şey var. Ben yeni nesilde öyle şeyler gözlemliyorum ki...Hepsine genellemek istemiyorum. Ama yalaka, dürüst olmayan, siyasetle, ekonomiyle ilgilenmeyen, kendini kurtaran kaptan anlayışına sahip olan, büyüklerinin her yaptığını onaylayan, isteklerini ifade edebilen bir gençlik yok. Kısa yoldan zengin olmak istiyorlar. Tek gayeleri zengin olmak. Bu da beni çok korkutuyor. Bence gençler 16 yaşından başlayarak toplumla ilgili tüm konularda seslerini duyurabilen, ne istediğini bilen, nasıl yaşamak istediğini kendisi karar verebilen, hakkını arayan, kısaca “ev yapmak için orman yakmayan” kişiler olmalılar”.

İdareci gruplarının “kültürel-politik özellikler ve tutumlar” boyutunda incelenen görüşlerinde Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan katılımcıların bu boyutta daha fazla ifadeye yer vermiş oldukları tablo 23’te de görülmektedir. Veli gruplarının görüşlerinde karşımıza çıkan Atatürkçülük ile ilgili özellikler Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan idarecilerin görüşlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan idarecilerin görüşlerinde ise Alt S.E.D. ilköğretim

okullarında çalışan öğretmenlerin vurguladığına benzer olarak “gerici/yobaz olmayan” biçiminde bir tema ortaya çıkmıştır. Bu grupta karşımıza çıkan bir diğer önemli tema da “toplumsal düşünen” biçimindedir. Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan idarecilerin bu boyutta değerlendirilen görüşlerinde şu temel temalar karşımıza çıkmaktadır: “Atatürk gibi olan, ülkesine yararlı, iyi bir ülke vatandaşı olan, ülkesini geliştiren, ekonomiyi güçlendiren, sevgi dolu bir vatandaş olan, başarılı bir vatandaş, dürüst bir toplumun oluşturulabilmesi için kültürüne sahip çıkan/milli ve manevi değerlerini taşıyan, Atatürk’ün özdeyişinde söylediği gibi olan “Türk, Öğün! Çalış! güven!”, demokratik olan/demokratik ve sağlıklı bir ortamda yetişen/yetiştirilen, laik, dünyadaki insanların birliğini isteyen, millet ayrımı yapmadan herkesin eşitliğini savunan, Atatürk’ün düşündüğü gibi bir genç olan, geçmişini unutmayan, kendi benliğini yitirmemiş”. Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan idarecilerin ise yukarıda “insan ve toplum ilişkileri” boyutunda da ele alınan görüşleri “16 yaşından başlayarak toplumla ilgili konularda söz hakkı olan/toplumla ilgili konularda sesini duyuran” biçimindedir. Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan idarecilerin vurgularında “vatandaş” olgusuna önemli oranda vurgular bulunmaktadır. Bu gruptan bir erkek katılımcının şu görüşleri ifade ettiği görülmüştür: *“Milli ve manevi değerleri taşıyın. Kültüre sahip çıkın. Dürüst ve doğru olsun. Atatürk’ün dediği gibi güvensin, öğünsün, çalışsın. Demokratik olsun. Laik olsun. Bunu sadece kendi toplumu için değil, tüm dünya için istesin ve bu düşünceleri uygulayabilsin. Farklı düşünceler saygılı olsun, renk, dil, ırk ayrımı yapmasın”*.

İdareci gruplarında “gelecek-statü” boyutunda değerlendirilen görüşlerde ise veli ve öğretmen gruplarının görüşlerine paralel temalar ortaya çıkmaktadır. bu ortak temalar arasında “eğitilmiş olmak, daha üst düzeyde bir akademik eğitim almak” temaları belirmektedir. Bu boyutta değerlendirilen görüşler incelendiğinde Alt S.E.D. ilköğretim

okullarında çalışan idarecilerin görüşlerinde “üniversite eğitimi almış, gelişen teknolojiye ayak uydurabilen, kendi mesleğine kendisi karar verebilen, eğitilmiş” temalarıyla; Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan idarecilerin görüşlerinde “iyi bir eğitim almış, el becerileri gelişmiş, ihtiyaçlara göre yetişmiş, mesleğinde uzmanlaşmış, mesleğinde başarılı/yararlı, mesleğini seven/severek yapan, kendini günün şartlarına uydurabilen, yeteneklerini geliştiren” ve Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan idarecilerin görüşlerinde ise “anne babasından daha üst düzeyde bir akademik eğitim almış, gelir seviyesini yükselten/ekonomik olarak güçlü olan, eğitilmiş, nasıl yaşamak istediğine kendisi karar verebilen, başarmayı önemseyen” temaları ortaya çıkmıştır.

IV.3.2. Gelecekte Anne Babaların Çocuklarına Kazandırması Gereken Nitelikler

Gelecekteki insanın hangi niteliklere sahip olması gerektiğine ilişkin bölümde üzerinde durulması gereken bir diğer konu da anne babaların çocuklarına kazandırmaları gereken niteliklerdir. Gelecekteki insanın ideal nitelikleriyle birlikte ele alınması gereken bu bölüm, çocuğun yetiştirilmesinde, sosyalleşmesinde ve hayata hazırlanmasında çok hayati bir fonksiyona sahip olan ailelerin görüşlerinin aktarılması ve hedeflenen insan modeliyle birlikte ele alınması gereken bir konudur. Bu bölümde katılımcı grupların görüşlerinin analiz edilmesi sonucunda elde edilen bulgular katılımcıların görüşlerinden yapılan alıntılarla incelenmiştir.

Veli, öğretmen ve okul idarecileri grubunun bu kategoride değerlendirilen görüşleri “gelecekteki insanın ideal nitelikleri” kategorisinde elde edilen bulguları tamamlamak ve katılımcıların bu yetiştirme sürecindeki kişisel amaçlarını belirlemek amacıyla ele alınmıştır. Alt S.E.D. veli grubunun görüşleri incelendiğinde “terbiyeli olma,

oturup kalkmasını bilme, bilgili olma, saygılı olma, sevgi dolu olma ve çevre duyarlılığı kazanma” gibi kişilik özellikleri ile ilgili nitelikler yönünden anne babaların çocuklarını yetiştirmeleri üzerinde durulmuştur. Alt S.E.D. veli grubundan bir kadın katılımcının şu eleştirel görüşlerinin altını çizmek gerekir: *“Anne babalar çocuklarına çok fazla müdahale ediyorlar. Çocukların sevdikleri mesleği, işi yapmaları gerekir. Saygıyı, sevgiyi, düzenli-planlı çalışmayı öğretmeliler çocuklarına anne babalar. Onları topluma kazandırmak için sosyal ve sportif faaliyetlere katabilmeli çocukları. Çevrenin temizliği, arkadaş ilişkilerinde saygı, büyüklerine saygı gibi nitelikler kazandırılmalıdır. Otobüse, dolmuşa biniyorlar, büyüklerine yer vermiyorlar. Onlara büyüklerine yer vermeyi öğretmeliyiz. Onlara bilgi vermeliyiz. Anne babalar ne yaparlarsa çocuklar da onu yapıyor”*. Bu katılımcının burada aktarılan kişilik özelliklerine ilişkin görüşleri çocukların sosyal yaşamlarına uyumlarını da kolaylaştırıcı bir işlev görmektedir. Aynı gruptan bir erkek katılımcı ise okulu daha belirleyici olarak gördüğünü, aktardığı şu sözlerinde “terbiyeli olma”nın altını çizmiştir: *“Okulda gerekeni öğretiyorlar. Okul bizden daha çok öğretiyor. Okulda öğretilenlere anne baba destek veriyor. Terbiye, topluma karşı saygı, büyüklerine, küçüklerine karşı saygı-sevgi, oturup kalkmasını öğretiyorlar. Çocuklar bunları bilmeli ve bu şekilde yetiştirilmelidir”*. Bu alıntıda aynı zamanda insan ilişkilerine ilişkin olarak da bazı niteliklere vurgu yapılmıştır.

Orta S.E.D. veli grubunun bu boyutta değerlendirilen görüşleri incelendiğinde karşımıza çıkan bazı nitelikler arasında “özgüven kazandırma, çok çalışma, insanları sevme, iyi yolda yürüme, kötü şeylerden uzak durma”yı öğretmek gibi nitelikler kazandırmaya öncelik verilmiştir. Üst S.E.D. veli grubunun bu boyutta değerlendirilen görüşlerinde “okuma alışkanlığı kazandırma, hayat kurallarını öğretme, doğruluk, dürüstlük, kendini başkalarına kullandırtmama, uyanık olma, bilinçli olma, tasarruflu olma,

saygılı olma, yalan söylememe, kavgacı olmama, düzgün konuşma, fedakarlık” gibi niteliklere rastlanılmıştır. Üst S.E.D. veli grubundan bir kadın görüşmecinin şu sözlerinde bu konuya ilişkin ifadeler rastlanılmıştır: *“Doğruluğu, dürüstlüğü, başkasını kullanmamayı, kendini de başkasına kullandırtmamayı, uyanık olmayı, bilinçli olmayı, yalancı olmamayı, hırsız olmamayı, düzgün konuşmayı, birbirlerine saygılı olmayı, kavgacı, gürültücü olmamayı öğretmeleri lazım anne babaların çocuklarına. Kendilerini tehlikelerden koruyabilmeyi, kaliteli, iyi ama fazla pahalı olmayan malları kullanmayı öğretmeleri lazım. Annem babam bizi dürüst yetiştirdiler. Biz de bunları öğretmeye çalışıyoruz. İnsanlar ne görürse onları uyguluyorlar”*.

Öğretmen gruplarının görüşleri incelendiğinde grupların görüşlerinde birbirinden farklı temalara değinildiği görülmektedir. Bu temalar incelendiğinde şunlarla karşılaşılmaktadır. Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen grupları “anne babaların çocuklarına kazandırmaları gereken nitelikler” konusunda belirttikleri görüşlerinde “dürüstlük” yine öne çıkan bir niteliktir. Anne babaların çocuklarına kazandırmaları gereken nitelikler ile ilişkili olan görüşler daha çok çocukların hayatta başarılı olmalarını, kendilerini geliştirebilmelerini ve topluma uyum sağlayabilmelerini sağlamaktadır. Bu grupta yer alan bir kadın katılımcı bu kategoride şu vurguları yapmıştır: *“(…)Dürüst, isteklerini yerine getirebilen, gelecek için belirledikleri amaçlar doğrultusunda ilerleyebilen, toplum kurallarına uyma, yemek yemeyi, sofrada oturmayı, düzen kazanmayı öğretmeliler. Anne babaya ihtiyaç duymadan çocukların kendi ayakları üzerinde durmayı öğrenmeleri lazım”*. Aynı gruptaki bir erkek katılımcının şu görüşlerinde ise çocuklara hümanist değerleri kazandırma, eşitliği kazandırma niteliklerine öncelik verilmiştir: *“Demokratik değerler, davranışlar ve tutumlar kazandırılmalıdır. İnsancıl, hoşgörülü, hümanist olarak yetiştirilmelidir. Gelecek korkusu içinde olmadan*

yetiştirilmelidir. Eşitlik duygusu kazandırılmalıdır. İnsanlara eşit bir gözle bakmayı öğretmek gerekir. Milliyetçi duyguların oluşması engellenmelidir. Herkesi insan olarak görmesi, kimseden üstün olmadığını bilerek yetiştirilmesi gerekir". Gelecek korkusu yaşama tüm katılımcılarda olduğu gibi bu katılımcının görüşlerinde de belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin görüşlerinde ise dürüstlük yine öne çıkan önemli bir temadır. Yalnız burada dürüstlüğün sağlanabilmesi için bazı katılımcıların manevi ve kültürel değerlere önem vermeleri gerektiği ve din eğitimine yer verilmesinin altı çizilmiştir. Bu görüşlere örnek olarak bu gruptaki bir erkek katılımcı şu görüşlere yer vermiştir: *"Dürüstlük, bu da din eğitiminden geçer. Dini öğretmeliler. Kendisine saygıyı, kendine saygı duymayan kimseye saygı göstermez. Yardımseverliği, iyi olan ahlaki özellikleri kendi hayatına nasıl aktarabileceğini öğretmelidir anne babalar".* Aynı gruptan bir erkek görüşmeci de anne babaların eğitimi olması gerekliliğinin altını çizmekte ve şunları aktarmaktadır: *"Özellikle annelerin belli bir eğitimden geçmesi gerekir. Annenin rolü daha ağırdır. Çocuklara en başta sorumluluk duygusu kazandırmak gerekir. Bunu yaparsanız tüm sorunları çözersiniz. Ayrıca anne babalar toplumun kurallarını, kültürünü çocuklara kazandırmalıdır. Toplum kurallarına saygılı bireyler yetiştirmeye gayret etmeliler. Çocuklara gerçekçi olmayı kazandırmalıdır. Yalandan uzak durmalarını, doğru söylemeyi seven çocuklar olarak yetiştirilmelidir".* Aynı gruptan bir kadın görüşmeci ise benzer olarak şu noktalara değinmiştir: *"Öz benliklerine kavuşmaları, demokratik düşünebilme, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmeleri, yalandan, riyakarlıktan uzak durmalarını, dürüst olmalarını, vatana sahip çıkmalarını öğretmek gerekir (...)*Eğitim anne karnında başlıyor. Anne karnında müzik dinleyen bir çocuk müziğe yatkın olacaktır. Okul öncesi dönemde

çocuğa mutlaka huzurlu bir ortam sunulmalıdır. Çocuk sevgiye doyurulmalıdır. Sevgiye doymayan çocuk ileriki yıllarda bu duyguyu dışarıda arayacaktır. Her şeyin başı sevgidir. Sevilen çocuk kendine güvenir. Öz benliği gelişir". Burada üzerinde durulan önemli bir konu çocukların yetişmesinde anne babaların rolüdür. Çocuk kişilik ve toplumsal gelişiminin önemli ölçüde ailede gerçekleştirir.

Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin görüşlerinde ise şu temalara değinildiği görülmektedir. Bu grupta yer alan bir kadın öğretmen sosyoekonomik düzeyi yüksek olan kesim çocuklarının ve ailelerinin paraya verdikleri aşırı değeri ve parayla her işlerini halledebileceklerine ilişkin algılayışlarını eleştirmekte ve şu vurgulara yer vermektedir: *"Çocuğuna her şeyin parayla halledilemeyeceğini öğretmeli. Çocuğa her şey gerektiği zaman ve gerektiği oranda verilmeli ki çocuklar doyumsuz olmasınlar. Memnuniyetsizlik olmasın, hayata bağlılık olsun. Yoksa çocuk her şeye ulaştığını sanarak mücadele etmiyor. Aile her şeyi dengeli vermeli çocuğa. Saygıyı öğretmeli, fikirlerini savunabilmeyi öğretmeli ki ürkek ve tedirgin bir kişilikleri olmasın. Kişilik sahibi olmayı öğretmeliler. Toplum içinde rahat konuşamıyoruz. Kendi düşüncelerimizi açıklayamazdık. Bunu bir saygı belirtisi olarak bilirdik ama bu saygı değildir. çocuklara manevi değerlerin önemi, büyüklerle ilişkiler gibi konularda öğretilmeli. Ayrıca bir doğumda, bir ölümden, bir bayramda, düğünde, ne yapılacağı da öğretilmeli çocuklara ki onlarda bunları kendi çocuklarına aktarabilsinler. Kardeşleriyle iyi ilişkiler kurabilmeyi, akrabalara saygıyı da öğretmek gerekir". Aynı gruptan bir kadın katılımcı da şu temalara yer vermiştir: "Sevgi, saygı olmalı. Manevi değerler ihmal ediliyor. Bu yüzden de sorunlar çıkıyor. Ülke sevgisi, aile sevgisi, insan sevgisi lazım. Sosyal yardımlaşma olmalı".*

İdareci gruplarının bu kategoride değerlendirilen görüşlerinde karşımıza çıkan temel nitelikler incelendiğinde Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin bu kategoride değerlendirilen görüşlerine rastlanılmamıştır. Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen katılımcılarının görüşlerinde ise “tutumluluk, kendini tanıma, ihtiyacına göre alışveriş yapma, teknolojiyi kullanma ve onunla uyumlu bir şekilde yaşamını sürdürme, aile sevgisi, milli ve manevi değerlere sahip çıkma, dürüstlük, doğruluk, çalışkanlık, tüm insanları kucaklayabilecek bir sevgi, dünyayla barışık” gibi niteliklere öne çıkmaktadır. Bu grupta yer alan bir erkek katılımcının şu görüşlerinde “tutumlu olma” niteliği öne çıkmıştır: *“Tutumlu olmayı, markalı bir gençlik yetiştirmemeyi, öğretsinler. Kendi konumunu bilen, kendini tanıyan, olanaklarını bilecek tutumlar kazandırmalıdır. Modadan uzak tutmalı. İhtiyaç varsa bir şeyler alınmalı”*. Bu gruptaki bir diğer erkek katılımcı da “teknolojiyle barışık olma” biçiminde özetlenebilecek görüşlere ağırlık vermiştir: *“Gelişmiş ülkelerdeki anne babalar gibi davranmalı. Ülke koşullarını geliştirecek bireyler yetiştirebilmeliler. Çocuğun teknolojiyle uyumlu bir şekilde yetiştirilmesi sağlanmalı. teknolojiden en üst düzeyde faydalanabilmeliler. Aileler tarafından çocuklara bilgiyi en iyi şekilde nasıl kullanabilecekleri konusunda bilgiler verilmeli”*. Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin bu kategoride değerlendirilen görüşlerinde şu temalara rastlanılmaktadır: *“Çocukları iyi eğitmek, varı-yoku bilmelerini sağlama, elindekilerle yetinmesini sağlama, daha ileriye gitme, dürüstlük, insanca yaşam, insana/canlıya değer verme, özgüven kazandırma”*.

IV.3.3. Gelecekte İyi Bir Nesil Yetiştirebilmek İçin Anne Babaların Tutumları

Bu çalışmada çeşitli sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim okullarından bu araştırmaya katılan katılımcıların “gelecekte iyi bir nesil yetiştirebilmek için anne babaların tutumları neler olmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar tarafından bu soruya verilen cevaplardaki ideal anne baba tutumları “ihtiyaçları karşılama, çocuğu sevme, ödül ve ceza, çocuğu tanıma, çocuğun gelişimini sağlama anne babanın kişilik özellikleri ve aile çocuk ilişkileri” boyutlarına göre değerlendirilmiştir.

Sosyoekonomik düzeyi alt, orta ve üst olarak tanımlanan ilköğretim okullarındaki öğrenci velilerinin “gelecekte iyi bir nesil yetiştirebilmek için anne baba tutumları” kategorisinde değerlendirilen görüşlerinde, Kuzgun (1972) ‘un çocuğa karşı gösterilen sevgi ve uygulanan kontrolün derecesine göre değerlendirilen üç tip ana baba tutumundan daha çok “demokratik” tutumla ilişkili olduğu görülmektedir. Kuzgun (1972), demokratik ana babayı tanımlarken şu noktalara vurgu yapmaktadır: “Çocuğuna içten ve derin bir sevgi duyma, sevgisini koşulsuz sunma, çocuğun istek ve ihtiyaçlarına duyarlı olma, çocuğun davranışlarına karşı ilgili ve anlayışlı tutum sergileme, çocuğun içinde bulunduğu yaş dönemine özgü olarak kendisiyle ilgili karar almasında çocuğunu teşvik etme, önemli konularda alınan kararların nedenlerini çocukla tartışma ve çocuğun görüşlerine değer verme”. “İhtiyaçları karşılama ve sevgi” boyutunda Alt S.E.D. veli grubunun görüşleri yer almaktadır. Bu grubun bu boyutta değerlendirilen görüşlerinde “çocukların isteklerini yerine getirme, çocuğun ihtiyaçlarını karşılama ve çocuğu sevme” biçiminde nitelikte ortaya çıkmıştır. “Ödül ve ceza” boyutunda ise Alt ve Orta S.E.D. veli grubunun görüşlerinde şu ortak noktalar bulunmaktadır: “Çocukların hatalarını yüzlerine vurmama, çocuklara çok fazla yasak koymama, baskıcı olmama, aşırı kuralcı olmama, çocuklarını

incitmeme, çocukları aşırı serbest bırakmama, çocuğu sıkıkmama, çocuğu korkutmama, çocuğu dövmeme, şiddet kullanmama". Alt S.E.D. veli grubu tarafından ifade edilen "çocuklarının düşüncelerini okuma ve çocuğu tanıma" biçimindeki tutumlar "çocuğu tanıma" boyutunda değerlendirilmiştir. Veli gruplarının "Aile çocuk ilişkileri" boyutunda değerlendirilen görüşlerinde şu ortak noktalara değinilmiştir: "aile içinde birbirleriyle anlaşma, tutarlı olma, sorunları tartışma". Alt S.E.D. veli grubundan bir kadın katılımcı *"Anne babaların evin içinde anlaşmaları, tutarlı olmaları gerekir. Sorunları tartışabilmeliler. Çocukların her hataları yüzlerine vurulmamalı, çocuklara da hak verilmeli. Çocukların istekleri yerine getirilmeli, onların giyimlerine karışılmamalıdır. Çocuklara çok fazla yasak konulmamalıdır. Çocukların sorunlarına duyarlı olmak gerekir. Çocukların arkadaş seçimlerine, gezmelerine çok fazla yasak getirilmemelidir"*. Burada yasaklara karşı bir tutum göze çarpmaktadır. Aynı gruptan eşinden uzun yıllar boyunca dayak yediğini, baskı gördüğünü, her yönden engellendiğini vurgulayan ve en sonunda da eşinden boşanan bir kadın katılımcı ise çocuklarla ilgilenmek ve onların önünde tartışmama gibi şu tutumları öne çıkarmıştır: *"Anne babaların evin içinde anlaşmaları, tutarlı olmaları gerekir. Sorunları tartışabilmeliler. Çocukların her hataları yüzlerine vurulmamalı, çocuklara da hak verilmeli. Çocukların istekleri yerine getirilmeli, onların giyimlerine karışılmamalıdır. Çocuklara çok fazla yasak konulmamalıdır. Çocukların sorunlarına duyarlı olmak gerekir. Çocukların arkadaş seçimlerine, gezmelerine çok fazla yasak getirilmemelidir"*.

Orta S.E.D. veli gruplarının bu kategoride değerlendirilen görüşlerinde "baskıcı olmama, aşırı kuralcı olmama, hoşgörülü olma, dış hayata hazırlıklı olma, çocuklara örnek olma, şiddet uygulamama" biçimindeki ideal anne baba tutumlarına değinilmiştir. Bu gruptan bir kadın katılımcı şunları aktarmaktadır: *"Anne baba kendini yetiştirmeli. İleri*

görüşlü olmalı, çocuğu önemsemeli, onun fikirlerine saygılı olmalı (...) Anne baba zoru da kolayı da çocuğuna göstermeli. Evlerin içi ayrı, dışı ayrı. Dış dünya acımasız, çocuklara bu gösterilmeli. Zor durumlara karşı çocukların güçlü, çevik olmaları sağlanmalı, çocuklara örnek olunmalı". Üst S.E.D. veli grubunun bu kategoride değerlendirilen görüşlerinde "çocukların yanında yalan söylememe, çocuklarla sağlıklı bir iletişim kurma, sorunları çocuklarla paylaşma, çocuklara iyi bir model olma, sosyal olma, okulla işbirliği içinde olma, uzmanlardan yardım alma, çocuğa değer verme, sorumluluk kazandırma, çocuğu dinleme" gibi tutumlara öncelik verilmiştir. Bu grupta yer alan bir kadın katılımcının bu kategoriye örnek olarak aktarabileceğimiz görüşlerinde şu vurgulara rastlanılmıştır: "Türk toplumunun önce beynini değiştirmek gerekir. Bana necilik, sana necilik var. Düzenli, tertipli, temiz olmayı öğretmek gerekir. Sorumlu olup, sorumlu yetiştirmek gerekir. Sadece kendini düşünen insan yetiştirmeyeceğiz aynı zamanda başkalarını da düşünen insanlar yetiştireceğiz. Ülke olarak disiplinimiz yok. Çocuk konuştuğu zaman dinlememiz lazım. Biz onları dinleyelim ki onlar da arkadaşlarını, çevrelerini dinlesinler. Hemen atlamamaları lazım. Ben bazen dinlemiyorum. Çocuğum hemen, bir dinle anne, diyor. Çocuklarına değer vermeleri lazım. Madem onları yaptık onlara en iyi şartları sunmamız lazım". Bu kategoride ele alınan görüşlerde anne babaların okulla işbirliği içinde olmalarıyla ilgili temalara rastlanılmıştır. Bu konuyla ilgili olarak Üst S.E.D. veli grubundan bir kadın katılımcı şu görüşlere başvurmuştur: "Aileler sosyal olmalı. Okulla fikir alışverişinde bulunmalı. Mümkün olduğunca objektif bir değerlendirme yapmalılar. Uzmanlardan yardım alabilmeliler. Çocuklarına hem anne baba, hem de arkadaş olabilmeliler. Çocuğa değer vermeli, kişilik kazandırmalı. Çocuk ben bu ailenin bir bireyiyim diyebilmeli. Çocuğa sorumluluk kazandırılmalı".

Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen gruplarının “gelecekte iyi bir nesil yetiştirebilmek için anne baba tutumları” kategorisinde değerlendirilen görüşlerinde “arkadaş olma, hayata hazırlama, dürüstlük” gibi tutumlara öncelik verilmiştir. Bu boyutta, değerlendirilen Alt S.E.D. ilköğretim okulunda çalışan bir kadın görüşmecinin görüşlerinde “arkadaşlık” teması şu şekilde öne çıkmıştır: *“Anne babalar çocuklarıyla her şeyden önce arkadaş gibi olmalı, sorunlarını bilmeli ve elinden geldiğince sorunlarına çözüm yolları bulmalılardır. Toplumun her özelliğini çocuğuna anlatabilmeli, gerçekler çocuklardan saklanılmamalı. Bencillikten uzak, güzel bir kişilik sahibi kişiler olarak yetişmeleri sağlanmalı çocukların”*. Aynı gruptan bir erkek katılımcının görüşlerinde ailelerin sosyal güvencelerinin olmamasından dolayı yaşadıkları problemlere değinilmekte ve çocuklarının da aynı sıkıntılarla karşılaşmamaları için anne babaların yapmaları gerekenler vurgulanmaktadır: *“Anne babaların sosyal güvence içinde olmaları gerekir. Aş ve iş korkusu yaşamamaları lazım ki çocuklarını geleceğe daha iyi hazırlayabilsinler. Tüm sorunlar bundan kaynaklanıyor. Sosyal güvencesi olmayan insanların eğitime bakış açıları olumsuzdur”*.

Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin bu kategoride değerlendirilen görüşlerinde ortaya çıkan ideal anne baba tutumları arasında “kural koyma, kararlı olma, kendine güven duyma, araştırma, uzmanlardan yardım alma, gerçekçi olma, dürüst olma, açık olma, eğitilmiş olma, örnek olma, çocuklarıyla işbirliği yapma, planlı olma, disiplinli olma, çocukla bağırmadan konuşma” gibi temalar ortaya çıkmıştır. Görüldüğü gibi dürüstlük sadece çocuklar için istenen bir özellik olmayıp anne babaların da sahip olmaları gereken önemli bir nitelik olarak belirlemektedir. Bu grupta yer alan bir erkek katılımcının görüşlerinde şu vurgulara rastlanılmıştır: *“Anne baba kendi hal ve hareketleriyle çocuklarına örnek olmalı. Her konuda onlarla işbirliği yapmalı. Beraberce*

karar vermeliler. Çocuk nereye gider, ne yapar çaktırmadan çocuğu takip etmeliler. Evde kendi aralarında işbirliği yapmaları gerekir. Zamanı programlamaları gerekir anne babanın. Disiplin verilmeli. Yemek yaptırmayı öğretmeleri lazım. Ben üniversitede yemek yapmayı bilmiyordum. Sorunlar yaşadım bu yüzden. Neyi, ne zaman, neden yapması gerektiğini çocuğun kafasına yerleştirebilmeliler. Bunların devamlı olarak çocuğa empoze edilerek çocuğu yönlendirmeliler. Çocuğun takipçisi olmalılar. Çocukla bağırmadan konuşmalılar". Anne babaların eğitilmiş olmaları çocuklarına iyi bir yaşam sunabilmeleri için çok önemli olduğunun vurgulandığı şu görüşler bu grupta yer alan bir kadın katılımcı tarafından ifade edilmiştir: "Anne babalar eğitilmiş olmalı. Anne bilmiyorsa baba görmemişse çocuğa ne verebilir. Sadece gördüklerini, duyduklarını aktaracaktır. Anne baba yetiştiren kurslar açılıyor. Anne babalar buralarda eğitilmeli. Anne babalar kurallar koymalı ve bu kuralların sınırlarını iyi belirlemeliler. Çocuğun her istediğine evet dememeliler. Çocuğun karşısında ayağı yere basmalı, kararlı olmalı, kendisine güven duymalı. Bilmediklerini çeşitli kaynak ve kişilerden öğrenmeli. Zor durumlarda eğitilmiş kişilerden yardım almalılar".

Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin bu kategoride değerlendirilen görüşlerinde ise "öğretmene etkilememe, çocuğunu öğretmene karşı savunmama, çocuğun öğretmenine değer verme, çocuklarıyla ilgilenme, kararlı olma, ortak karar alma, çocuklarına sevgi ve şefkatle yaklaşma, çocukların sorularına net ve açık cevaplar verme, çocuklarıyla arkadaş gibi olma, çocuğun yaşına göre tepki verme" biçiminde tutumların altı çizilmiştir. Bu gruptaki bir kadın katılımcı ele aldığı anne baba tutumlarını daha çok çocukların öğretmenleriyle olan ilişkileri ile ilişkilendirmiştir: "Anne babalar en başta öğretmene etkilemeliler. Öğretmene akıl vermemeli, çocuğunu öğretmene karşı savunmamalıdır. Aile çocuğun öğretmenine değer vermeli, öğretmenin dediklerini

çocuğun yanında tartışmamalıdır. Bunu öğretmenle yalnız olarak görüşmelidir. Çocuğa her şeyi vermemelidir ki çocuk bir şeylere karşı azim duysun. Aile çocuğa dengeli olmayı öğretmelidir. Aileler çocuklarıyla ilgilenmelidirler. İlgilenmek sadece çocuğun maddi ihtiyaçlarını karşılamak demek değildir". Aynı grupta yer alan bir diğer kadın katılımcının ise şu görüşleri ifade ettiği görülmektedir: "Anne baba kararlı olmalı. Ortak karar almalılar. Ortak kararlar aldıktan sonra bunu uygulamalılar. Ancak bu şekilde başarılı olunur. Çocuklarına sevgi ve şefkatle yaklaşmalılar. Çocuk dışarıda bir arayışa girmemeli, anne baba onunla her konuyu konuşabilmeli. Çocukların sorduklarına açık ve net cevaplar verilmeli. Çocuklarıyla arkadaş gibi olmalılar. Çocukluk döneminde çocukla oyunlar oynanmalı, gençse ona uygun davranmalı, çocuğun sırrını paylaşmalı. Çocuğa güven vermek gerekir". Bu alıntıda da üzerinde durulduğu gibi ailede alınacak kararların tüm aile bireylerinin katılımıyla alınması gerektiği üzerinde görüş birliğine varılan bir konudur.

"Gelecekte iyi bir nesil yetiştirebilmek için anne babaların tutumları" kategorisinde son olarak Alt, Orta ve Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin görüşleri incelenmiştir. Alt S.E.D. ilköğretim okulunda çalışan okul idarecisinin bu kategoride değerlendirilen görüşlerinde ortaya çıkan temalara ilişkin kadın katılımcı şunları aktarmaktadır. "Anne babalar çocuğa yardımcı olmalı. Çocuğun arkasında olmalı, sorunlarıyla ilgilenmeli. Çocuğu takip etmeli. Çocuklar bir yük olarak görülmemeli. Çocuklar her yönden geliştirilmeli". Bu kategoride değerlendirilen diğer görüşlerde ise Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin "iyi bir aile yapısı oluşturma, çocuklarına güvenme, çocuklarının en iyi şekilde yetişmelerini sağlama, çocuğuna iyi bir eğitim verme, çocuklarla daha yakından ilgilenme, çocukları bilinçlendirme, şiddete başvurmama, çocuğa bir insan olarak değer verme, çocuklarıyla iletişim içinde olma" biçiminde tutumları ifade ettikleri görülmüştür. Bu grupta yer alan bir

erkek katılımcının “iyi bir aile yapısı oluşturma” biçiminde ifade ettiği görüşlerinde şu vurgular öne çıkmaktadır: *“İyi bir aile yapısı oluşmalıdır. Aile yapısını çok iyi bilmeleri lazım. Dürüst, doğru, çalışkan, demokratik bir aile yapısı olmalıdır. Çocuklara da bu özellikler kazandırılmalıdır. Aile yapısına sahip toplumlar daha fazla gelişirler”*. Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin ise bu kategoride değerlendirilen görüşlerinde Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerde olduğu gibi yine okulla ilişkili anne baba tutumlarının altı çizilmiştir. Aile eğitiminin ülke kalkınmasını sağlayabileceğinin vurgulandığı şu görüşler bu grupta yer alan bir erkek katılımcıya aittir: *“Anne babanın okulla, öğretmenle bağlantı, ilişki içinde olması gerekir. Anne baba kendilerini bebeklikten başlayarak çocuk büyütülünceye kadar yetiştirmek zorundadır. Anne baba eğitilmiş olmalı. Sıkıntılar önce ailede başlıyor sonra okula yansıyor. Eğitim önce ailede başlıyor. Ailedeki sorunlar çözüldükçe ülke kalkınır”*. Aynı grupta yer alan bir kadın katılımcı da aile eğitiminin önemine ilişkin olarak şu görüşlere yer vermektedir: *“Anne baba çocuğunu bir insan olarak görmeli bir yarış atı gibi değil. Çocuğunun kapasitesine dikkat etmeli. Çocuğun yapamayacağı şeyleri çocuktan istememeli. Çocuğuna bir etiket takmamalı. “Çocuğum doktor olursa, mühendis, vesaire olursa değil, insan olursa saygı görür” demeli. Çocuğa insan sevgisi, saygısı aşılamalı. Bu şekilde ailenin eğitime katkısı çok daha fazla olur. O zaman okuduğu mesleği yapmayan kişiler yetiştirilmemeli. Üniversiteyi bitirip ev kadını oluyorlar. Üretmiyorlar, bir şeyler yetiştirmiyorlar. Böyle insanlar yetiştirmemeliyiz”*.

IV.3.4. Gelecekteki İlköğretim Okulu Öğretmeninin İdeal Nitelikleri

Bu çalışmada çeşitli sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim okullarından bu araştırmada görüşleri alınan katılımcıların “gelecekteki ilköğretim okulu öğretmenin ideal nitelikleri”ni belirleyebilmek amacıyla görüşmecilere “hedeflediğiniz insanları

yetiştirebilmek için öğretmenlerin sahip olması gereken nitelikler nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtların analizi sonucunda üç ana kategoriye ulaşılmıştır. Bu temel kategoriler “kişilik özellikleri ve mesleki yeterlilikler ve tutumlar” biçimindedir. “Mesleki yeterlilikler ve tutumlar” kategorisinde öğretmenliğin “Alan bilgisi, öğrenme ve öğretme sürecini yönetme, öğrenci kişilik (rehberlik) hizmetleri, mesleki özellikler” ve “öğretmenin öğrenciye ve anne babalara yönelik tutumları/sosyal ilişkiler” e ilişkin ifadeler yer almaktadır.

Veli gruplarının “gelecekteki ilköğretim okulu öğretmenin ideal nitelikleri” kategorisinde değerlendirilen görüşleri ve bu görüşlere ilişkin olarak ortaya çıkan boyutlar tablo 24’te gösterilmiştir.

Tablo 24: Velilere Göre, Gelecekteki İlköğretim Okulu Öğretmenin İdeal Nitelikleri

Görüşmeci Grubu	Alt S.E.D. VELİ	Orta S.E.D. VELİ	Üst S.E.D. VELİ
Kişisel Özellikler	-bilgili -kültürlü -seviyeli	-sabırlı -genç olan -sevgi dolu olan	-duygulu -araştırmacı -yeniliğe açık/gelişmeleri takip eden -espri yapan -dengeli -idealist -nitelikli -kişilikli -dürüst -fedakar -doğru yapan
Mesleki Yeterlilikler	-görevini yapan -çocukların kendilerini yetiştirmelerini sağlayan -dersini anlatabilen -çocukların ilgisini çekebilen -çocukları tanıyan -dile önem veren -çocukların beyinlerine girebilen -öğrencinin her attığı adımı takip eden -çocuklara soru sorma fırsatı veren -özel okullarda çalışan öğretmenler gibi olan -disiplinli davranan -dayağın dışında cezalar veren	-açıklayıcı olan -dersini çok iyi veren -çocukları bilgilendiren -öğrencilerdeki bireysel farklılıklara dikkat eden	-mesleğini seven -çocuk psikolojisinden anlayan -öğretmenlik formasyonuna sahip -ödül ve ceza uygulamalarında sağlıklı tutum ve davranış sergileyen -çocukların oto kontrol mekanizmalarını geliştiren -öğrencilere doğruyu gösterebilen -dersini iyi bir şekilde aktarmanın yanında iyi davranışlar da kazandırabilen

	-çocukların sorumluluklarını arttırabilen -çocuğun çalışkan olmasını sağlayan		
Sosyal İlişkiler	-ailelere değer veren -öğrencileriyle arkadaş gibi olan -anne babalarla iletişime geçen -çocuklarla ilgilenen -çocukları küçümsemeyen -öğrenciyi kırmayan -saygılı -nazik -çocuklara değer veren -yeri geldiğinde sert olabilen	-çocukların henüz yetişkin olmadıklarını dikkate alan -çocukları dövmeyen -öğrencilerini korkutmayan -öğrencilerin sorunlarını paylaşabilen -çocukları azarlamadan konuşabilen -çocukları seven	-sadece derini anlatıp çıkmayan, öğrencilere bir anne, baba, arkadaş da olabilen -muhataplarının çocuk olduğunu dikkate alan -uzmanlardan yardım alan -uzmanlarla işbirliği yapabilen -örnek/ model olan

Tablo 24'te velilerin "gelecekteki ilköğretim okulu öğretmenin ideal özellikleri" kategorisinde değerlendirilen görüşleri gösterilmiştir. Öğretmenin ideal niteliklerinden olan kişilik özellikleri boyutunda Alt S.E.D. veli grubu öğretmenin "bilgili, kültürlü, seviyeli, saygılı, nazik" biçimindeki niteliklere sahip olması gerekliliğinin altını çizmiştir. Orta S.E.D. veli grubunun ise kişilik özellikleri boyutunda değerlendirilen görüşlerinde "sabırlı, genç ve sevgi dolu" olma gibi niteliklere öncelik verilmiştir. Aynı boyutta Üst S.E.D. veli grubu daha fazla sayıda niteliğe ağırlık vermiştir. Üst S.E.D. veli grubunun öğretmenin "ideal kişilik özellikleri" boyutunda değerlendirilen görüşlerinde "duygulu, araştırmacı, yeniliğe açık/gelişmeleri takip eden, espri yapan, dengeli, idealist, nitelikli, kişilikli, dürüst, mesleğini seven ve fedakar" temaları öne çıkmıştır.

"Mesleki yeterlilikler ve tutumlar" kategorisine ilişkin olarak Alt S.E.D. veli grubunda Orta ve Üst S.E.D. veli gruplarına oranla daha fazla sayıda ifadenin yer aldığı tablo 24'te görülmektedir. Alt S.E.D. veli grubunun bu kategoride değerlendirilen görüşlerinde "görevini yapan, dersini anlatabilen, çocukların ilgisini çekebilin, çocukların beyinlerine girebilin, dile önem veren, çocukların sorumluluklarını arttırabilen, çocuğun çalışkan olmasını sağlayan" biçimindeki alan bilgisinde ve genel öğretim bilgisinde yeterliliği gösteren niteliklerle "öğrencinin her attığı adımı takip eden, çocuklara soru sorma fırsatı veren, disiplinli davranan, dayanın dışında cezalar veren, yeri geldiğinde sert

olabilen ve özel okullarda çalışan öğretmenler gibi olma” gibi ifadelerle öğrenci ayrılıklarına uyum ve öğrenciyi değerlendirme, sınıf yönetimi ve disipline ilişkin niteliklerle; “öğrencilerle arkadaş gibi olan, çocuklara değer veren” biçimindeki öğrencilerle ilişkilerini yansıtan nitelikler ve “ailelere değer veren, anne babalarla iletişime geçen” biçiminde ortaya çıkan anne babalarla ve çevreyle olan ilişkilere atıflar görülmektedir.

Orta S.E.D. veli grubunun ise genel olarak “mesleki yeterlilikler ve tutumlar” kategorisinde değerlendirilen ifadelerinde “dersin anlaşılabilirliği için çaba sarf eden, çocukları bilgilendiren” biçimindeki ifadeler öğretmenin alan ve genel öğretim bilgisinde yeterliliği kapsamında değerlendirilirken; “öğrencilerdeki bireysel farklılıklara dikkat eden” ifadesi de öğretmenin öğrenci ayrılıklarına uyumu kapsamında değerlendirilen ideal nitelikleri arasındadır. Orta S.E.D. veli grubu tarafından üretilen “çocukları dövmeyen, öğrencilerini korkutmayan” ifadeleri de öğretmenin sınıf yönetimi ve disiplin kapsamında değerlendirilen istenilen nitelikleri arasında yer almaktadır. Yine Orta S.E.D. veli grubunun şu görüşleri de öğretmenin, öğrenci ile ilişkileri kapsamında değerlendirilen istenilen nitelikleri arasındadır: “Çocukların henüz yetişkin olmadıklarını dikkate alan, öğrencilerin sorunlarını paylaşabilen, çocukları azarlamadan konuşan ve çocukları seven”.

Üst S.E.D. veli grubunun “mesleki yeterlilikler ve tutumlar” kategorisinde değerlendirilen görüşlerinde öğretmenin kendini geliştirmeye karşı tutumu kapsamındaki öğretmen yeterliliğini yansıtan şu temalara ulaşılmıştır: “işini doğru yapan, öğretmenlik formasyonuna sahip”. Alan bilgisinde ve genel öğretim bilgisinde yeterlilik kapsamındaki öğretmen nitelikleriyle ilgili olarak ise bu grupta “çocuk psikolojisinden anlayan, çocukların oto kontrol mekanizmalarını geliştiren, öğrencilere doğruyu gösterebilen,

dersini iyi bir şekilde aktarmanın yanında iyi davranışlar da kazandıran” temalarına ulaşılmıştır. Yine Üst S.E.D. veli grubunun “sadece dersini anlatıp çıkmayan, öğrencilere bir anne, bir baba, bir arkadaş da olabilen ve muhataplarının çocuk olduğunu dikkate alan” biçiminde ürettikleri temalar, öğretmenin öğrenci ile ilişkileri kapsamında değerlendirilen niteliklerindedir. Bu grubun görüşlerinde “uzmanlardan yardım alan, uzmanlarla işbirliği yapabilen ve çevresine örnek/model olan” biçiminde ortaya çıkan temalar ise öğretmenlerin çevre ile ilişkileri kapsamında değerlendirilen istendik nitelikleri arasındadır.

Alt S.E.D. veli grubundan bir kadın katılımcının öğretmenlerin nasıl olması gerektiğine ilişkin olarak şu genel ifadeleri kullandığı görülmektedir: “*Öğretmenler bilgili, kültürlü, saygılı, seviyeli olmalı. Dersi anlatabilen, çocukların ilgisini çekebilen, anlayışlı, çocuklara değer veren, çocukları tanıyan öğretmenler gerekir. Öğretmenin çok büyük bir önemi var. Dile önem vermek gerekir. Öğretmenin çok büyük bir önemi var. Dile önem vermek gerekiyor. (...) Öğretmen öğrenci arasındaki ilişki çok önemli. Mesela kızım çok problemliydi. Rehber öğretmen yardımcı oldu. Sorunlarımızı aşmamıza yardımcı oldu*”.

Alt S.E.D. veli grubundan bir diğer kadın görüşmeci de çocuğunun okulundaki öğretmenlerle olan ilişkilerini şu şekilde değerlendirmiştir: “*Bazı öğretmenler çok olumlu bazıları da çok alaycı oluyor. Çocuklar öğretmenlerine soru soramıyorlar. Öğretmenler çocuklara soru sorma fırsatı vermeli. Özel okuldaki öğretmen gibi olmalı. Sınıflar kalabalık olmamalı. Öğretmenler çocukları küçümsememelidirler. Yeri geldiğinde sert olsunlar. Öğrencilere karşı disiplinli davranılmalı, dayanın dışında cezalar verilmeli, çocukların sorumlulukları arttırılmalı. Öğretmenler çocuklarla daha fazla ilgilenmelidir. (...) Bu okulda iyi birkaç öğretmen var. tüm öğretmenler onlar gibi olsunlar. Sorunlarımıza duyarlı davranıyorlar. Bizi dinlediler. Diğerleri de bizlere değer versinler.*”

Çocuklarımızla ilgileniyorlar ama daha fazla olmalı. Çocuğun çalışkan olmasını sağlasınlar. Anne babalarla iletişime geçsinler”.

Orta S.E.D. veli grubundan bir kadın katılımcının öğretmenlere yönelik olan “sevgi ve genç olma” biçiminde belirtilen niteliğe ilişkin olarak şu görüşlerin altı çizilmiştir: *“Öğretmenler sevgi dolu olmalı, sabırlı olmalı, her bir çocuk farklı farklı, huyları birbirinden farklı. Henüz yetişkin olmadıkları, henüz çocuk oldukları dikkate alınmalı”.* Benzer bir vurguyla Üst S.E.D. veli grubundan katılımcı da şu ifadelere başvurmuştur: *“Ben eğitimden yanayım hep. Öğretmen çok iyi bir eğitimci olmalı. 9 yıldır okullarla iç içeyim. Öğretmenlere yönelik seminerler düzenlenmeli. Ceza ve ödülde bile çok hassa ayarlar var. Onun dozu karıştığında bile çocukta sorunlar olabiliyor. Çocukların oto kontrollerini geliştirebilmeli. Yeniliğe açık olmalı. Gelişmeleri takip edebilmeli. Karşısındakilerin çocuk olduklarını dikkate almalı. Idealist olmalı. Uzmanlardan yardım görmeli öğretmenler. Onlarla işbirliği içinde olmalı. Denge sağlayabilmeli”.* Üst S.E.D. veli grubundan bir başka kadın veli ise şu görüşleriyle öğretmenin ideal niteliklerine vurgu yapmıştır: *“Sadece ders anlatıp çıkan değil, gerektiğinde bir anne, bir baba, bir arkadaş olabilmeli öğretmen. Espri yapan, duygulu, her şeyiyle örnek olan, ne fazla despot, ne de aşırı serbest bırakan biri olmayan, en başta mesleğini seven, araştırmacı olan, çocuk psikolojisinden anlayan, bu mesleği her koşulda yapabilecek, öğretmenlik mesleği eğitimi almış kişiler olmalı öğretmenler”.*

“Hedeflediğiniz insanları yetiştirebilmek için öğretmenlerin sahip olması gereken nitelikler nelerdir?” sorusuna öğretmen gruplarının verdikleri cevapların analiz edilmesi sonucunda ortaya veli gruplarında olduğu gibi “öğretmenin kişilik özellikleri”, “öğretmenin mesleki yeterlilikleri ve tutumları” ve “sosyal ilişkiler” kategorilerine ulaşılmıştır.

Aşağıdaki tabloda öğretmen gruplarının bu kategoride değerlendirilen görüşleri yer almaktadır.

Tablo 25: Öğretmenlere Göre, Gelecekteki İlköğretim Okulu Öğretmeninin İdeal Nitelikleri

Görüşmeci Grubu	Alt S.E.D. öğretmen	Orta S.E.D. öğretmen	Üst S.E.D. öğretmen
Kişisel Özellikler	-serbest olan -kişilikli olan	-sevecen -hoşgörülü -kontrollü -ani karar verebilen -iyi bir insanın her türlü özelliğini içinde taşıyan -doğru sözlü -dedikodu yapmayan -ayırım yapmayan -sabırlı -anlayışlı	-aydın olan -sevecen -dürüst -hoşgörülü -çalışkan
Mesleki Yeterlilikler	-öğrencinin kendisini yetiştirmesini, geliştirmesini sağlayan -toplumdaki güzellikleri çocuğa kazandırabilen -çocuklara olumlu davranışlar gösteren -olumlu cezaları uygulayan -kendini yetiştiren -sadece mesleğini düşünen	-kendi alanına hakim olan -mesleğini severek yapan -yaptığı işin önemini bilen -yaptığı işin sorumluluğunu bilen -işini vicdaniyla ve hakkıyla yapan -yeri geldiğinde ödüllendirici olan -kendini yetiştiren -öğrencilerde öğrenme azmi uyandıran -çok iyi eğitim görmüş -kendisini ders ziliyle sınırlamayan -dersine özen gösteren -öğrettiğini anlayan	-alanında uzman olan -kendini yetiştiren -çocuğa sadece ders anlatmayan, başka şeyler de veren -değerlendirmelerinde objektif tutum sergileyen -programlı/programlı çalışan -sınıf içinde adil bir tutum sergileyen/tüm öğrencilere eşit bir mesafede olan
Sosyal İlişkiler	-anne babayla çalışmayan -öğrencisiyle bir arkadaş gibi olan -öğrenciyle anlaşabilen -çocuğa uygun davranan -çocukları kazanmaya çalışan -olumsuz davranışı olan çocukları dışlamayan, sorunu çözmek için çözüm arayan -çocuklara örnek olan -dayaktan uzak duran -kılığna, kıyafetine dikkat eden	-model olan -güven verici/güvenilir olan -toplumda saygınlığı olan -saygılı -okulu kendi ailesi gibi gören -sorunlara çare bulan -paylaşımçı -grup çalışmasının önemine/yararına inanan -sürekli verici olan/karşılık beklemeden veren	-çocukların sorunlarıyla ilgilenen -çocukların anne babası dahi olan -çocuk eğitiminde sorumlulukları fazla olan -çocukları seven -her yönüyle örnek olan

Tablo 25'te öğretmen gruplarının gelecekteki ilköğretim okulu öğretmenin ideal nitelikleri kategorisinde değerlendirilen görüşleri yer almaktadır. Bu tabloda yer alan "kişilik özellikleri" boyutunda değerlendirilen görüşlerde Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen grubunun "serbest olan, kılığna kıyafetine dikkat eden, kişilikli olan ve

kendini yetiştiren” biçiminde niteliklere önem verdikleri görülmektedir. Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen grubunun ise “sevecen, hoşgörülü, kontrollü, ani karar verebilen, iyi bir insanın her türlü özelliğini içinde taşıyan, doğru sözlü, sürekli verici olan/karşılık beklemeden veren, güven verici/güvenilir, saygılı, paylaşımcı, dedikodu yapmayan, ayırım yapmayan, sabırlı ve anlayışlı” temaları aynı boyutta değerlendirilen ifadeler arasındadır. Aynı boyutta değerlendirilen şu temalar da Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlere aittir: “aydın, sevecen, dürüst, hoşgörülü, çalışkan ve kendini yetiştiren”.

Öğretmen gruplarının “gelecekteki ilköğretim okulu öğretmenin ideal mesleki yeterlilikleri ve tutumları” kategorisinde değerlendirilen görüşleri incelendiğinde Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen grubunun şu ifadeleri öğretmenin alan bilgisinde ve genel öğretim bilgisinde yeterliliğine ilişkindir: “öğrencinin kendisini yetiştirmesini, geliştirmesini sağlayan; toplumdaki güzellikleri çocuğa kazandırabilen, çocuklara olumlu davranışlar gösteren”. Bu grup tarafından ifade edilen “sadece mesleğini düşünen” niteliği de yine öğretmenin mesleki tutumları boyutunda değerlendirilmiştir. alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin, öğretmenin öğrenci ile ilişkileri kapsamında değerlendirilen görüşlerinde ise şu niteliklere atıflarda bulunulmuştur: “öğrenciyle bir arkadaş gibi olan, öğrenciyle anlaşabilen, çocuğa uygun davranan, çocukları kazanmaya çalışan, olumsuz davranışı olan çocukları dışlamayan, sorunu çözmek için çözüm arayan, çocuklara örnek olan”. Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin, öğretmenin anne baba ve çevreye ilişkin olarak değerlendirilen görüşlerinde ortaya çıkan temel nitelik “anne babayla çelişmeyen” biçimindeki niteliktir. Aynı grubun “sınıf yönetimi ve disiplinine ilişkin tutumlarını” yansıtan şu temalara da değinmek gerekir : “olumlu cezaları uygulayan, dayaktan uzak duran”.

Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin “mesleki yeterlilikler ve tutumlar” kategorisinde değerlendirilen görüşlerinde öğretmenin alan bilgisinde ve genel öğretim bilgisindeki yeterliliklerini yansıtan temaların altını çizdikleri görülmektedir: “kendi alanına hakim olan, grup çalışmasının önemine/yararına inanan, mesleğini severek yapan, yaptığı işin önemini bilen, yaptığı işin sorumluluğunu bilen, işini vicdaniyle ve hakkıyla yapan, öğrencilerde öğrenme azmi uyandıran, çok iyi eğitim görmüş, kendisini ders ziliyle sınırlamayan, dersine özen gösteren, öğrettiğini anlayan”. Aynı grubun sınıf yönetimi ve disipline ilişkin olarak da “sorunlara çare bulan, yeri geldiğinde ödüllendirici olan” gibi niteliklere atıfta buldukları görülmektedir. “Çevresine model olan, toplumda saygınlığı olan ve okulu kendi ailesi gibi gören” biçiminde özetlenen ifadeler Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin çevre ile ilişkileri kapsamında değerlendirilmiştir.

Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin bu kategoride değerlendirilen görüşlerinde beliren “alanında uzman olan, çocuğa sadece ders anlatmayıp başka şeyler de veren, programlı çalışan” ifadeleri öğretmenin alan bilgisinde ve genel öğretim bilgisindeki yeterlilikleri kapsamında değerlendirilmiştir. “Değerlendirmelerinde objektif tutum sergileyen, sınıf içinde adil bir tutum sergileyen/tüm öğrencilerle eşit bir mesafede olan” biçiminde beliren Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlere ait olan görüşler de, öğretmenin, öğrenci ayrılıklarına uyum kapsamında değerlendirilmiştir. Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin “gelecekteki ilköğretim okulu öğretmenin ideal nitelikleri” kategorisinde değerlendirilen şu görüşlerinde öğretmenin öğrencilerle ilişkileri kapsamında değerlendirilmiştir: “çocukların sorunlarıyla ilgilenen, çocukların anne babası dahi olabilen, çocukları seven”. Son olarak da bu boyutta değerlendirilen “her yönüyle örnek olan” biçimindeki görüş de Üst S.E.D.

ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin, çevre ile ilişkileri kapsamında değerlendirilmiştir.

Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerden bir kadın katılımcı, öğretmenlerin sahip olması gereken niteliklere yönelik olarak şu özelliklere vurgu yapmıştır: *“Anne babaya yakın şeyler olmalı. Öğrencisiyle bir arkadaş gibi olabilmeli. Onu anlayabilmeli. Öğretmen öğretimle çocuk arasında sıkışmamalı. Daha serbest olmalı. Çocuğun kendisini yetiştirmesi, geliştirmesini sağlamalıdır. Öğretim her şey değildir. Çocuğa uygun davranmalı. Kişilikli olmalı. Toplumdaki güzellikleri çocuğa kazandırmalı. Dayaktan uzak durmalı. Çocuklarımızla konuştuğumuzda daha iyiye gittiklerini görebiliyoruz. Öğretmen çocukları kazanmaya çalışmalı. Olumsuz davranışı olan çocuklar dışlanmamalı, çözüm yolu araştırılmalı. Çocuğa örnek olunmalı, ona olumlu davranışlar gösterilmeli. Cezalar daha ılımlı olmalı. Geliştirici olmalı”*. Aynı grupta yer alan bir erkek katılımcı ise öğretmen yetiştirme politikasına ilişkin olarak şu vurguları yapmıştır: *“Öğretmenlerin öğretmen olarak yetiştirilmesi gerekir. Mesela ilahiyat fakültesini bitirmiş bir kişiyi öğretmen olarak atadığımızda bu kişi çocuklara ne verebilir ki? Başka mesleklerden kişiler öğretmen olarak atanmamalıdır. Öğretmenliğin önemi arttırılmalıdır. Öğretmenlik zor bir meslektir çünkü insan yetiştiriyor. Bir veteriner öğretmen olursa ne yetiştirecek? Öğretmenlerin ekonomik sıkıntıları olmamalıdır. Sadece mesleklerini düşünebilmeleri gerekir. Ne zaman ki öğretmen açığını kapatmak için formasyonsuz kişiler öğretmen olarak atandılar o zaman sorunlar başladı. Bir öğretmen kılığına kıyafetine dikkat etmelidir. Çevresine örnek olmalıdır”*.

Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerden bir erkek katılımcı öğretmenliğin bir vicdan işi olması gerektiğine ilişkin olarak şu atıflara yer vermiştir:

“Öğretmenler en azından kendi alanlarına hakim olmalı, bu işi severek yapmalı. Yaptığı işin önemini bilmeli. Sorumluluğunu bilmeli. Bu işi vicdanyla ve hakkıyla yapmalı. Sevecen, hoşgörülü, yeri geldiğinde ödüllendirici olabilmeli. Bir model olabilmeli”. Aynı grupta yer alan bir diğer erkek katılımcı da hem öğretmen politikası hem de öğretmen nitelikleri kapsamında değerlendirilebilecek şu vurgulara yer vermiştir: “1950’lerde verilen değerler verilmeli öğretmenlere. Öğretmenlik mesleğinin ne olduğu zaman zaman televizyonda uzmanlar tarafından anlatılmalı. Bu şekilde mesleğin saygınlığı kazanılabilir. Bu meslek öyle bir hale geldi ki adam çocuğuna “bir öğretmen bile olamadın” diyor. 1950’lerde durum böyle değildi. Saygınlığı vardı. Öğretmene saygı vardı. “Hocam eti senin kemiği benim” diyorlardı. Öğretmen güven verici olmalı, konuşmasıyla, kılık ve kıyafetiyle, hal ve hareketleriyle. Bilgisinde branşında kendini yetiştirmeli. Eğer branşında kendini yetiştirmezse çocuk onu dinlemez. Öğretmenin toplum içinde saygınlığı olmalı. Kahveye, meyhaneye takılan bir öğretmenin saygınlığı olmaz. Kontrollü olmalı. Ani karar vermesini bilmeli. Okula, idareciye, öğrenciye, son derece saygılı olmalı. Ona baktıkları zaman bu öğretmen önemli biri denmeli. Okulu kendi ailesi gibi görmeli. Zil saatine kadar ders yapmamalı. Kulağı, gözü zilde olursa bu öğretmen ders yapamaz. Öğrenciyi özel kurslarla para makinesi olarak görmemeli. Çocuklara ders verdiği zaman kendi çocuğunu da o sıralarda oturuyor görmeli. Öğretmen öğrettiği şeyi anlamalı. Çocukların gözleri parlıyorsa, o konu öğretilmiştir. Çocukların gözünde bir parıltı yaratabilmeli”. Aynı katılımcının ilköğretim müfettişleri ile ilgili olan, (ki bu katılımcı, bu görüşlerine mutlaka yer verilmesi gerektiğini ısrarla vurgulamıştır), şu görüşleri de eğitimin denetlenmesi boyutunda değerlendirilebilir: “İlköğretim müfettişleri kendilerini yetiştirmemişler. Gelen her müfettiş farklı farklı şeyler söylüyor.bu giderilmeli. Bir günlük planın dahi nasıl yapılacağını bilemiyorlar. Bakanlık müfettişleri bizleri teftiş etmeli. Bunlara boş yere para

veriliyor. Bunların değerlendirmeleri hissi oluyor. Adam İngilizce 'yi bilmiyor. Beni teftişe geliyor. Dil bilmediği için benim karşımda eziliyor. Bu kez nasıl davranacağını, nasıl not vereceğini bilemiyor. Böyle biri beni nasıl değerlendirebilir? Bu durum medyada tartışılmalı. Ben bu sorunu "Ceviz Kabuğu" programına yazdım. Ama bir cevap vermediler" .

Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerden bir kadın katılımcı şu görüşleri ifade etmiştir: *"Öğretmen alanında uzman olmalı, kendini iyi yetiştirmeli, aydın olmalı ki çocuk da öyle olmak istesin. Sınıf öğretmenlerinin çocuk eğitimindeki sorumlulukları daha fazladır. Öğretmenler çocuğa sadece ders vermemeli başka şeyler de kazandırmalıdır. Öğretmenler çocukların sıkıntılarıyla, sorunlarıyla ilgilenmeli, onlara anne babalık dahi yapabilmelidirler. En başta öğretmenler çocukları sevmelidirler".*

Okul idarecilerinin "hedeflediğiniz insanları yetiştirmek için öğretmenlerin sahip olması gereken nitelikler neler olmalıdır?" sorusuna verdikleri yanıtların analiz edilmesi sonucunda "gelecekteki ilköğretim okulu öğretmenin nitelikleri" ile ilişkili olan "öğretmenin kişilik özellikleri", "mesleki yeterlilikler" ve "sosyal ilişkileri" kategorileri oluşmuştur. Tablo 26'da okul idarecilerinin bu kategoride değerlendirilen görüşleri gösterilmiştir.

Tablo 26: Okul İdarecilerine Göre, Gelecekteki İlköğretim Okulu Öğretmeninin İdeal Nitelikleri

Görüşmeci Grubu	Alt S.E.D. idareci	Orta S.E.D. idareci	Üst S.E.D. idareci
Kişisel Özellikler	-yaratıcı olan -basma kalıp hareket etmeyen	-bir sanatçı gibi olan -dürüst olan -çalışkan olan -barışçıl olan -göze hitap eden -okuyan -sevecen olan -insanları seven -kendine güvenen -bilgi düzeyi yeterli olan -yanlış davranışlardan uzak duran -yaşadığı topluma örnek olan	-yaratıcı olan -hareketleriyle, davranışlarıyla, sözleriyle bir olan -sürekli okuyan
Mesleki Yeterlilikler	-sınıfa dersten çok davranış kazandıran -öğretmenliğin bir vicdan işi olduğunu bilen -çocuğu iyi bir şekilde yetiştirebilen, yönlendirebilen -mesleğine daha çok sarılan	-çocuğu yani ham maddeyi yoğurabilen, yönlendiren -branşında bilgili olan -“Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler” gibi tam kaliteli olan -kendisini sürekli geliştiren - öğretmenliği seven -öğretmenliği sayan -öğretmenlik mesleğini yapabilen/temsil eden	-tüm dersleri verebilecek kapasitede olan -sadece bilgi değil, davranış ve beceri de kazandırabilen -çocuklara buldukları yaş ve sosyal ortamlarına göre davranan -eğitim ve öğretim ilkelerini bilen -kendini geliştiren/kendini yenileyen -bildiğini aktaran değil öğrenmeyi öğreten
Sosyal İlişkiler	-yönlendirici olan -örnek olan -oturmasına kalkmasına dikkat eden	-çocuğa dürüstlüğü aşılayan -çocukları seven -ailelerle iyi ilişkiler kuran -çocukları ve ailelerini tanıyan -ailelerle ilgilenen	-çocuklarla ilişkileri bilen -örnek olan

Tablo 26’da okul idarecilerinin, gelecekteki ilköğretim okulu öğretmenin ideal nitelikleri kategorisinde değerlendirilen görüşleri yer almaktadır. Tablo 26’da görüldüğü gibi Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin “kişilik özellikleri” kategorisinde değerlendirilen şu görüşlerinde “yaratıcı olan ve basmakalıp hareket etmeyen, oturmasına kalkmasına dikkat eden” gibi temalar ortaya çıkmıştır. Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin bu kategoride değerlendirilen görüşlerinde “bir sanatçı gibi olan, dürüst, çalışkan, barışçıl, göze hitap eden, okuyan,

sevecen, insanları seven, kendine güvenen, yanlış davranışlardan duran, kendisini sürekli geliştiren” biçiminde temalar ortaya çıkmıştır. Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin “kişilik özellikleri” kapsamında “yaratıcı, hareketleriyle, davranışlarıyla, sözleriyle bir olan, sürekli okuyan, kendini geliştiren/kendini yenileyen” nitelikleri öne çıkmıştır.

İlköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin “öğretmen nitelikleri” kategorisine ilişkin olarak değerlendirilen ifadelerinden “mesleki yeterlilikler ve tutumlar” kapsamındaki niteliklere ilişkin ortaya çıkan temalar, tablo 26’da yer almaktadır. Buna göre Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin öğretmenin mesleki yeterlilikleri arasında sayılan alan bilgisi ve genel öğretim bilgisindeki yeterliliğine ilişkin olarak değerlendirilen görüşlerinde “sınıfta dersten çok davranış kazandıran, çocuğu iyi bir şekilde yetiştirebilen, yönlendirebilen” temaları öne çıkmıştır. Aynı grubun öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları kapsamında ise “öğretmenliğin bir vicdan işi olduğunu bilen, mesleğine daha çok sarılan” biçiminde niteliklerinin altını çizdikleri görülmüştür. “Örnek olan” ifadesi ise Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idareci grubu tarafından üretilmiş ve “öğretmenin çevre ilişkileri” kapsamında değerlendirilmiştir.

Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecileri, öğretmenin alan bilgisinde ve genel öğretim bilgisindeki yeterliliğine ilişkin olarak şu niteliklere atıfta bulunmuşlardır: “çocuğu yani ham maddeyi yoğurabilen, yönlendirebilen, branşında bilgili olan, bilgi düzeyi yeterli olan, Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler gibi tam kaliteli olan”. Burada da görüldüğü gibi özellikle öğretmen ve okul idareci gruplarında Köy Enstitülerindeki eğitime olan ilgi oldukça fazladır. Katılımcıların, buradaki eğitimin örnek alınması gerektiğine ilişkin düşünceleri, öğretmenliği tanımlamalarında önemli bir işleve

sahiptir. Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları kapsamında değerlendirilen görüşlerinde “öğretmenliği seven, öğretmenliği sayan, öğretmenlik mesleğini yapabilen/temsil eden” nitelikleri öne çıkmıştır. Öğretmenin “çocuk ve aile-çevre ilişkileri” kapsamında değerlendirilen Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin görüşlerinde şu nitelikler öne çıkmıştır: “çocuğa dürüstlüğü aşıl原因, çocukları seven, çocukları ve ailelerini tanıyan, ailelerle iyi ilişkiler kuran ve ailelerle ilgilenen”.

Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin, öğretmenin mesleki yeterlilikleri ve tutumları kategorisinde değerlendirilen görüşlerinde öğretmenin alan bilgisinde ve genel öğretim bilgisindeki yeterlilikleri kapsamında öne çıkan şu ifadelere rastlanılmıştır: “tüm dersleri verecek kapasitede olan, sadece bilgi değil davranış ve beceri de kazandırabilen, eğitim ve öğretim ilkelerini bilen, bildiğini aktaran değil; öğrenmeyi öğreten”. Yine üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin öğretmen niteliklerinden “çocukla ilişkiler ve çevreyle ilişkiler” kapsamında yer alan görüşleri ise “çocuklara buldukları yaş ve sosyal ortamlarına göre davranan, çocuklarla ilişkileri bilen ve örnek olan” biçimindeki niteliklere öncelik verdikleri görülmüştür.

Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinden bir kadın katılımcı öğretmenliğin bir vicdan işi olması gerektiğine ilişkin olarak şu vurguları yapmıştır: *“Öğretmenler önce, bu kadar maaş alıyorum o halde bu kadar eğitim veririm dememeli. Bu durum çocuğun suçu değil. Öğretmenlik bir vicdan işi. Öğretmen örnek olmalı. Oturuş, kalkış önemli. Öğretmen isterse çocuğu çok iyi bir şekilde yetiştirebilir, yönlendirebilir. Öğretmen mesleğine daha sıkı sarılmalı ama milli eğitim insanı engelliyor. Baltalanıyorsunuz. Öğretmen yaratıcı olmalı, basma kalıp hareket etmemeli. Basma kalıp*

düşünmemeli. Öğretmen yönlendirici olmalı". Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinden bir erkek katılımcı öğretmen yetiştiren kurumların eğitim programlarına ilişkin olarak şu vurguları yapmıştır: *"Öğretmen yetiştiren kurumlar yeniden ele alınmalı, pedagoji, sosyoloji, psikoloji, eğitim psikolojisi dersinin daha etkin verilmesi gerekiyor. Köy enstitülerinde olduğu gibi her anlamıyla tam kaliteli öğretmenler olmalı. Öğretmen kendisini sürekli geliştirmeli, bir sanatçı gibi olmalı. Çocuğu yani hammaddeyi, hamuru yoğurmalı, onu yönlendirmeli, ona dürüstlüğü aşılmalı"* . Bu grupta yer alan ve aynı boyutla ilgili olarak bir diğer erkek katılımcı ise şunları söylemiştir: *"Öğretmenler 4 yıllık fakülteleri bitirseler dahi toplumu daha iyi tanımaları için 2 yıllık bir araştırma içine girmelerini sağlamak gerekir. Bu devletçe karşılanmalıdır. Daha sonra göreve başlanmalıdır. Herkese öğretmenlik hakkı verilmemeli. Öğretmenliği seven, sayan, değer veren, buralarda öğretmenlik mesleğini yaşatabilecek (temsil edebilecek) kimseler öğretmen olabilmelidir. Okullarında başarılı olamayanlar geri hizmete alınmalıdır. Öğretmeni denetlemede yerel yönetimlerin de etkisi olmalıdır. Dürüst, doğru, çalışkan, barışçıl, barışı seven, çocukları seven kimseler öğretmen olmalı. Ailelerle de iyi ilişkiler kurabilmeli, onları tanımalı, onlarla da ilgilenmeli ve onları sevmeliler"*. Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinden bir kadın katılımcı öğretmenlerin yaşadıkları sorunları, sıkıntıları gidermeye yönelik olarak şu görüşleri ifade etmiştir: *"Öğretmenleri mutlu, huzurlu, başarılı yaparsak onların eğittikleri çocuklar da mutlu, huzurlu, başarılı olur. bunun için öncelikle öğretmene değer vermeliyiz. Öğretmenin ekonomik sorunu olmamalı. Köy enstitülerini yeniden açalım. Öğretmeni öğretmen olarak yetiştirelim. Öğretmen bildiğini aktaran değil, öğrenmeyi öğreten bir kişi olmalıdır"*. Aynı grupta yer alan bir erkek görüşmeci de öğretmenin örnek olmasına ilişkin olarak şunları vurgulamıştır: *"Fakültelerdeki öğretmen yetiştirme yeterli değil. Bir öğretmen tüm dersleri*

verecek kapasitede olmalı. Öğretmen olacak kişiye liseden itibaren bunun eğitimi verilmeli. Kazara, hasbelkader öğretmen olunmamalı. Sadece bilgi olarak değil davranış, beceri olarak da eğitim olmalı. Küçük kademelerden/yaşlardan başlanmalı. Tüm yaşlarda eğitim verilmeli. Öğretmen yaratıcı olmalı. Kendisini geliştirebilmeli, çocuklarla iletişim kurabilmeli, çocukların içinde buldukları yaş ve koşullara uygun davranabilmeli. Davranışlarıyla, hareketleriyle, bilgisiyle örnek oluşturabilmeli. Kendisini yenilemeli. Eğitim öğretim ilkelerini bilmeli. Hareketleriyle, davranışlarıyla, sözleriyle bir olmalı. hem sigara içmeyin deyip hem de sigara içen biri olmamalı. Öğrenci öğretmenine “şu kitabı okudunuz mu?” diye sorduğunda öğretmen cevabı verebilmeli. Sürekli okumalı”. Tüm bu alıntılarda gelecekte öğretmenin sahip olması gereken ideal nitelikler çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Hemen hemen tüm katılımcılar öğretmenin çocuk yetiştirmedeki rolünün en az bir anne baba kadar hayati olduğu noktasında birleşmektedirler.

V. BÖLÜM: GENEL DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgulara, araştırma sorularının sırası izlenerek kısaca yer verilmiş ve bu bulgular, kavramsal çerçeve ile varolan literatür ışığında tartışılmış ve yorumlanmıştır.

V.1. Eğitimin İşlevleri

Bu çalışmada eğitimin işlevleri kategorisinde iki temel boyut üzerinde durulmuştur. Bu boyutlardan bir tanesi “eğitimli insan ve eğitimsiz insan arasında görülen farklılıklar/eğitimin bir insanın hayatını nasıl etkilediği” diğeri de “okulun dışında çocukların sosyalleşme yerleri ve sosyalleşme biçimleri” boyutlarıdır. Bu iki temel boyut aşağıda ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

V.1.1. Eğitimin İnsan Hayatına Etkileri

Eğitimin işlevlerine ilişkin olarak elde edilen bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların görüşlerinde özetle şu noktalara yer vermiştir: eğitimli bireyin kişilik özellikleri, eğitimsiz bireyin kişilik özellikleri, eğitimli bireyin insan ve toplum ilişkileri, eğitimsiz bireyin insan ve toplum ilişkileri, eğitimli bireyin geleceğini planlaması, eğitimli bireyin çocuk eğitimine ilişkin tutumları, eğitimsiz bireyin çocuk eğitimine ilişkin tutumları.

Araştırmada, çeşitli sosyoekonomik statüde bulunan okullardaki katılımcılarla yapılan mülakatlarda “eğitimin bir insanın hayatını nasıl etkilediği” sorusuna yanıt aranmıştır. Yapılan mülakatların analizi sonucunda bu kategoride veli, öğretmen ve okul idarecilerinin görüşleri belirlenmiştir. Katılımcılar eğitimli insan vurgusunda, örgün eğitimden yararlanma durumunu algılamaktadırlar. Veli, öğretmen ve okul idarecilerinin

“Eğitim bir insanın hayatını nasıl etkiler?” sorusuna verdikleri yanıtlar genel olarak ele alındığında şu sonuçlara ulaşılmıştır: Veli gruplarında eğitim görmüş bir insanın temel kişilik özellikleri konusunda “rahatlık, kültürlü olmak, bilinçli olmak, bilgili olmak, kendine güvenmek, kendini savunabilmek/koruyabilmek, sağlıklı kararlar vermek, kendini geliştirmek” biçiminde bulgular elde edilmiştir. Bu temel noktaların haricinde düşük sosyoekonomik düzeydeki velilerin “kendini ezik hissetmemek, kendi ayakları üzerinde durmak” gibi toplumsal ilişkilerde kendini kabul ettirme gibi niteliklere ağırlık verdikleri görülmüştür. Benzer bir durum, Orta S.E.D. velilerde de görülmektedir. Kişilik özellikleri daha çok toplumsal ilişkilerle ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Üst S.E.D. veli grubunda ise bu durum daha çok, içinde yaşadığı dünyayı sağlıklı algılama, sağlıklı kararlar alma şeklindedir. Eğitimsiz bireyin kişilik özellikleri konusunda ise eğitilmiş bireylerin tam tersi özellikler ele alınmıştır. Alt S.E.D. veli grubunda “anlayışsız, şiddete yatkın” gibi nitelikler daha ön plandayken, Orta S.E.D. veli grubunda daha çok akademik niteliklere sahip olamamaya yer verilmiş, bunun yanında da sıkılgan ve toplum dışı gibi, eğitimsiz insanların, insan ilişkilerindeki başarısız tutumlarına yer verilmişlerdir. Üst S.E.D. veli grubunda ise, algılama ve karar vermede güçlük yaşama daha çok öne çıkan nitelikler arasındadır.

Sonuç olarak velilere göre eğitimin kişisel niteliklere yoğun olarak katkı sağladığını söylemek mümkündür. Vurgular daha çok eğitilmiş bireyin özelliklerine yöneliktir. Eğitimin “bilgili, bilinçli, kültürlü, rahatlık, kendi ayakları üzerinde durma, kendine güven, kendini geliştirme gibi niteliklere katkıda bulunduğu ve eğitimin kaçınılmaz olduğu söylenebilir. Yine eğitim sayesinde, özellikle Alt ve Orta S.E.D. veli gruplarında, “meslek edinme, statü sahibi olma” gibi kazanımlar ortaya çıkmakta; Üst S.E.D. veli grubunda ise geleceğe ilişkin olumlu bir bakış açısı geliştirme yani geleceğe

güvenle bakabilmeyi sağladığı söylenebilir. Yine eğitilmiş bireyin insan ve toplum ilişkileri boyutunda da eğitimsiz bireyden farklı olduğu; daha sosyal olduğu, toplumda uygun rol ve davranışlar sergilediği saygın bir statü/yer edindiği söylenebilir.

Öğretmen gruplarında eğitimin kişisel niteliklere olumlu yönde katkıda bulunduğuna ilişkin ifadelerin yoğunlaştığı açıkça görülmektedir. Kişilik özelliklerinde ortaya çıkan temel bulgular “çok yönlü olma, ufku geniş, bilinçli, planlı-programlı çalışma alışkanlığına sahip, hayatı tanıma, hayattan ne istediğini bilme” vb. biçimdedir. Bu ifadelerde de görüldüğü gibi, öğretmen gruplarında eğitime daha farklı anlamlar yüklenmiştir. Eğitim sayesinde bireyin yaşam biçimi, alışkanlıkları, tutumları hayatla ilişkisi değişmekte, gelişmektedir. Eğitimsiz bireyin kişilik özelliklerinde de “tutuculuk, değişime kapalılık, kendini geliştirememesi” gibi hayat tarzında, hayatı anlamlandırmada geleneksel, statükoyu devam ettirme durumu ortaya çıkmaktadır. Yine, insan ve toplum ilişkilerinde de uygun rol ve davranışlar sergileme” her üç öğretmen grubunda da görülen bir niteliktir. Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerde ise, daha farklı olarak, “gelecek nesille kolay anlaşılabilirlik, sosyal beceri artışı” gibi nitelikler görülürken, Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan katılımcı öğretmenlerde ise, daha çok “büyükleri sayma, küçükleri sevme, yardımsever olma, ülkesine-milletine yararlı olma” gibi kültürel normlara uygun rol ve davranışlar ifade edilmiştir. Eğitimsiz bireyin insan ve toplum ilişkileri boyutunda ise daha çok çevresine zarar verme, topluma uymama, başkaları tarafından kolay kandırılma nitelikleri vurgulanmıştır. Öğretmen gruplarında eğitilmiş bireyin geleceğini planlaması boyutunda ise “kendi geleceğini belirlemede daha aktif rol alma” boyutu öne çıkmıştır. Üst S.E.D. öğretmen grubunda, Alt ve Orta S.E.D. öğretmen gruplarına oranla çocuk eğitimine ilişkin tutumlara daha fazla vurgu yapılmıştır. Eğitilmiş bireyin çocuk eğitimine ilişkin tutumları konusunda “çocuklarımı bilinçli

yetiştirme, çocuklarının geleceğini düşünme vb.” nitelikler öne çıkarken eğitimsiz bireye ilişkin ise “kendisine benzeyen çocuklar yetiştirme, çocuklarına paranın dışında bir şey kazandıramama” nitelikleri ortaya çıkmıştır.

İdareci gruplarında ise “eğitim bir insanın hayatını nasıl etkiler?” sorusunun yanıtında daha çok kişisel özelliklere katkıda bulunma durumu öne çıkmıştır. Eğitimli bireyin kişilik özellikleri boyutunda, “konuşma ve hareketlerde gelişme, olumlu davranışlar, kendine güvenme, kendisiyle barışık olma” gibi nitelikler görülmektedir. Orta ve Üst S.E.D. idareci gruplarında daha çok, “bilinçlilik, duyarlılık” durumları görülmektedir. Eğitimsiz bireyin kişilik özelliklerinde ise, sadece Orta S.E.D. idareci grubundan elde edilen bulgular görülmekte ve bunlar da “zamanını etkili değerlendiremeyen, kendisiyle barışık olmayan, cahil” vb. şeklindedir. İnsan ve toplum ilişkilerinde ise yine eğitimsiz bireye oranla eğitimli bireye daha fazla atıf göze çarpmaktadır. Bu ifadeler, genel olarak “sosyal ilişkilerde uygun rol ve davranışlar sergileme, sosyal ilişkilerde başarılı olma” biçiminde değerlendirilebilir. Bunlara ek olarak, bu boyutta, Alt S.E.D. idareci grubunda “başkalarına muhtaç olmama” niteliğine karşın, Üst S.E.D. idareci grubunda “insanlara değer verme” niteliği görülmektedir.

Tüm grupların “Eğitim bir insanın hayatını nasıl etkiler?” sorusuna verdikleri yanıtlarda, eğitimin kişilik özelliklerine daha fazla katkıda bulunduğu yönünde ifadelere rastlanılmıştır. Bu boyutta değerlendirilen ifadelerde farklılıklar görülmesine karşın, görülen ortak ifadeler arasında “bilgili olma, bilinçli olma, kültürlü olma, rahatlık, kendini geliştirme, çok yönlü olma, hayatı tanıma, olumlu davranışlar sergileme, kendisiyle barışık olma” vb. nitelikler öne çıkmıştır. Eğitimsiz bireyin kişilik özelliklerinde ise, yukarıda belirtilen ifadelerin tam tersi olarak olumsuz ifadeler öne çıkmakta ve bunlar “tutuculuk,

değişime kapalı olma, geleneksel kalıplar içinde yaşamını sürdürme, kendisiyle barışık olmama, olumlu davranışlar sergilememe” şeklinde belirlemiştir. Tüm bunlara ek olarak, eğitim insanın toplum ilişkilerine de katkıda bulunduğu söylenebilir. Eğitim sayesinde bireyler “daha sosyal oldukları, yaşadıkları topluma uygun rol ve davranışlar sergileyen, uyum sağlayan, sağlıklı ilişki geliştiren, kolay kandırılmayan, çevresine değer veren, toplumsal ilişkilerde saygın statü sahibi olma” gibi nitelikler yer almaktadır. Elde edilen bulgulardan aynı zamanda eğitimin bireyin geleceğini planlamasına da olumlu katkılarda bulunduğu, yaşamını daha sağlıklı düzenleyebildiği, meslek edindiği, statü kazandığı, ekonomik kazanımlar elde etmesini kolaylaştırdığı sonucuna varılabilir.

Bu bulgulardan elde edilen sonuçlar eğitimin tüm toplumlarda olduğu gibi Türkiye’de de önemli bir olgu olduğu, veli, öğretmen ve yöneticilerin eğitilmiş insandan, örgün eğitimden yararlanmış insanı algıladıklarını göstermektedir. Eğitimin, insana daha çok kişilik ve karakter gelişiminde katkıda bulunan bir kurum olma, bireylere içinde yaşanılan çağa ve topluma uygun olarak bilgi, beceri ve yeterlilikler kazandırma özellikleri ortaya çıkmaktadır. Toplumlar gençleri gelecekteki rollerine hazırlamak için uğraş verir (Uras, 2002; Kaygısız, 1997). Oğuzkan’ın vurguladığı gibi, bu araştırmada da elde edilen bulgular ışığında, eğitimin “yeni kuşakların, toplum yaşayışlarındaki yerlerini almak için hazırlanırken, gereken bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliği” (akt. Toprakçı, 2002) olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca, ülkemizde kurumsal eğitimin temel işlevleri bağlamında araştırmanın bulguları temel eğitim anlayışlarından esasici felsefe ve işlevselci bakış açılarının izlerini taşıdığını söylemek mümkündür. İşlevsel bakış açısında eğitim toplumdaki diğer sosyal kurumlardan bir tanesidir ve amacı toplumun üyelerine uyum sağlama, benzeşme, dayanışma gibi

özelliklerle toplu yaşamın istediği bilgi ve becerilerin kazandırılmasıdır. Okullarda bunu sağlayacak en etkili araçlardan bir tanesidir (Celkan, 1996; Tatlıdil, 1993).

Truçenko'nun eğitimin amaçlarına ilişkin görüşleri arasında yer alan temel boyutlar arasında "beceri, anlayış, yeterli bilgi elde etmek; kişinin optimum gelişmesini sağlamak; kişinin yeteneklerini geliştirmek; sağlıklı yaşamasını sağlamak; doğaya ve topluma uyumu kolaylaştırmak; kültür ve uygarlık değerlerini gelecek kuşaklara kazandırmak; ulusal kültür, ulusal birlik ve bütünlük sağlamak" yer alırken (akt. Topses, 1982:93), bu çalışmada da, eğitim sayesinde bireylerin kişilikleri, toplum ilişkileri, geleceklerini planlaması ve çocuk yetiştirme biçimleri ve tutumlarının değiştiği katılımcılar tarafından belirtilmektedir. Eğitim tüm bu boyutlara olumlu yönde etki etmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulgularda, daha çok örgün eğitimden geçmiş bireye yönelik vurgular yapılmıştır. Yapılan vurgularda eğitim, katılımcılar tarafından, daha çok kişilik özellikleri boyutunda değerlendirilmiştir. Bu da eğitimin veya eş anlamlı deyişle insan yetiştirmenin insanın tüm yönleriyle gelişimini ve içinde yaşadığı topluma oryantasyonunu sağladığı noktalarında okullarda informal eğitimin varlığını kanıtlamaktadır. Eğitim bundan dolayı iki boyutu (formal ve informal) birbirinden ayrı tutulmaması gereken önemli bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Sonuçta eğitim ister formal boyutta olsun isterse de informal boyutta olsun insan yetiştirmede, davranış, tutum, değer, bilgi ve beceri edinmede, toplumsal uyum sağlamada ve statü kazanmada oldukça etkilidir.

V. 1.2. İnfomal Eğitim Birimleri (Sosyalleşme Yerleri ve Sosyalleşme Biçimleri)

Bu çalışmada, “eğitim sadece kurumsallaşmış/formal boyutun değil, toplumdaki her insanın ve alt yapının etkide bulunduğu bir süreçtir” sayılısından yola çıkılarak; insanın şekillenmesinde, yaşama bakışı ve yaşama biçiminin belirlenmesinde/geliştirilmesinde büyük önem arz eden formal ve informal eğitim olguları bir arada değerlendirilerek aralarındaki etkileşimin ön plana çıkarılması amaçlanmıştır.

Çocukların okulun dışında da eğitildiği/yetiştirildiği/sosyalleştikleri yerlere ilişkin olarak veli, öğretmen ve okul idareci gruplarından elde edilen bulgular arasında “dershane/etüt merkezleri, aile, çevre, sosyal ortam, mahalle, televizyon, kreşler, toplum, spor, oyun alanları, sosyal aktiviteler, akrabalar” çocukların sosyalleşmelerini sağlayan birimler/kurumlar/kişiler olarak öne çıkmıştır. Bu birimler/kurumlar/kişiler katılımcılar tarafından ele alınırken daha çok okulun bir tamamlayıcısı, bir yardımcısı olarak değerlendirilmişlerdir. Buradan da görülmektedir ki eğitim terimi katılımcılar tarafından ilk bakışta daha çok formal bir boyutta ele alınmaktadır. Buna rağmen bazı katılımcıların “sadece okumakla olmaz, kendini yetiştirmek de gerekir” biçimindeki sözleri okul dışı sosyalleşme olgusunu öne çıkarmaktadır. Yine, kahveler, tarlalar, bağ-bahçe ve tarla işleri, internet kafeler, alışveriş yerleri, kütüphane, parklar da kısaca “yaşamın her alanı” bir sosyalleşme birimi olarak değerlendirilmiştir. Dini eğitim yerlerinin bir sosyalleşme birimi olduğu, sadece Orta S.E.D. idareci grubunda dile getirilmiştir. Diğer gruplarda bu bulguya rastlanılmamıştır. Sonuç olarak eğitimin formal ve informal boyutuyla bir bütün olduğu noktasında birleşilmektedir.

katılımcılar tarafından görüş birliğine varılan bir sosyalleşme ajanı rolündedir. Birçok katılımcının “Eğitim ailede başlar” biçimindeki ifadelerinden de anlaşılabilceği üzere aile, çocukların yetiştirilmesinde en önemli işleve sahiptir. Ailelerin yaşam koşulları, gelenekleri, alışkanlıkları, tutum ve değerleri çocuğun nasıl yetiştirildiğini etkilediği ifade edilmiştir.

Araştırmada elde edilen önemli bir bulgu “ailenin en önemli sosyalleşme birimi” olduğudur. Hemen hemen tüm katılımcıların bu doğrultuda değerlendirilen görüşleri bulunmaktadır. Ailede kişilik yapısının temelleri atılmakta ve zaman geçtikçe diğer sosyalleşme birimlerinin de etkisiyle bu yapı bütünlüklü olarak ortaya çıkmaktadır. buna Güvenç’in deyimiyle “kültürleme” demek mümkündür (Güvenç, 1991:286). Burada vurgulanan kültürlemenin daha çok belirli bir kasıt taşımamasıdır ki bu da Türkoğlu’nun aktardığı boyutla örtüşmektedir (Türkoğlu, 2002:8). Çocuğun büyümesiyle birlikte önce akrabalar ve (veya) bakıcılar, komşular, okul ve okuldaki sosyalleşme birimleri, arkadaş grupları, yazılı ve görsel medyayla belirli bir ilişki içerisinde sürdürülen eğitim belirli bir yaşla sınırlı değildir (Kongar, 1993; Erden, 1998; Kıvanç, 1987).

Daha çok Üst S.E.D. velilerde, tüm öğretmen gruplarında ve tüm okul idareci gruplarında görülen bir diğer sosyalleşme ajanı da kültürel ve sanatsal etkinliklerdir. Tiyatronun, sinemanın, operanın, güzel sanatların, müziğin, insanı beğenilerini etkilediği, yaşamını zenginleştirdiği, daha sağlıklı kararlar almasına yardımcı olduğu, daha sosyal olmasını sağladığı, kültür seviyesini yükselttiği katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Yine, Alt ve Orta S.E.D. velilerde ve köken olarak daha çok Alt ve Orta S.E.D. düzeyden gelen öğretmen ve idarecilerde, ki bu katılımcıların kendi ifadelerinden elde edilen bir bulgudur, çalışma hayatı, köy, bağ-bahçe, tarla, bir iş yerinde çalışma da insanların

sorumluluk edinmelerini, kendilerine güvenmelerini, ailelerine ve kendilerine ekonomik katkılarda bulunmalarına yardımcı olan sosyalleşme birimleri olarak ifade edilmiştir. Üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da “internet kafeler ve kahveler” dir. Buraların insanları geliştirdiği vurgulanmakla birlikte bunun daha çok buraları işleten bilinçli/egitimli kişilerle mümkün olacağı vurgulanmıştır.

Eğitim denilince her ne kadar ilk olarak formal eğitim süreçlerine vurgular ortaya çıksa da, daha önce de değinildiği gibi katılımcıların hayatın her alanın bir yetiştirme ve yetiştirilme aracı olduğuna ilişkin vurguları eğitimin her iki boyutuyla birlikte bir bütün olarak algılandığını ve düşünüldüğünü ortaya çıkarmıştır. Araştırma katılımcılarının da, eğitimi bir bütün olarak algıladıkları görülmüştür. Bu temel bulgu ile, araştırmamızın temel varsayımlarından biri olan “Eğitim formal ve informal boyutta bir bütündür” görüşünü desteklemiştir.

V.2. Günümüzde Nasıl Bir İnsan Yetiştiriyoruz?

Çeşitli sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim okullarından bu araştırmaya katılan görüşmecilerin, günümüzde formal ve informal eğitim süreçlerinde “nasıl bir insan yetiştiriyoruz?” konusundaki görüşlerini belirleyebilmek amacıyla sorulan, “Sizce günümüzde nasıl bir insan yetiştiriyoruz?” ve “Sizce çocuklarımız ailede nasıl yetiştiriliyor?” sorularına vermiş oldukları yanıtlar analiz edildiğinde üç temel kategori ortaya çıkmıştır. Bu kategoriler; “Günümüzde nasıl bir insan yetiştiriyoruz?”, “insan yetiştirmeyi etkileyen anne baba tutumları” ve “insan yetiştirmeyi etkileyen faktörler” olarak adlandırılmıştır. Aşağıda, genel sonuçlar aynı sıra ile verilmektedir.

“Günümüzde nasıl bir insan yetiştiriyoruz?” sorusuna katılımcıların vermiş oldukları yanıtlarda, “olumlu-olumsuz kişilik özellikleri” ve “olumlu-olumsuz insan ve

toplum ilişkileri” boyutları ortaya çıkmıştır. Her üç katılımcı grupta, daha çok kişilik özelliklerine vurgular görülmektedir. Veli gruplarında olumlu kişilik özellikleri kısmında ortak özelliklere ulaşılamamıştır. Bu boyutta en yoğun vurgu Orta S.E.D. veli grubunda görülmektedir. Bu grupta öne çıkan olumlu kişilik özellikleri arasında “enerji dolu olan, hareketli, oyunu, dansı seven, bilinçli, başarılı, çevreci” vb. nitelikler yer almaktadır. Olumsuz kişilik özellikleri, velilere göre, günümüzde yetiştirilen insanların en temel problemi olarak gözükmemektedir. Veli gruplarında görülen ortak olumsuz ifadeler arasında “saygısız, kırıcı, şiddete eğilimli, stresli, bencil, sorumsuz, saygısız, televizyona düşkün, sorunlu, eğitime yönelik olumsuz tutumlar sergileyen, eğitim seviyesi düşük” gibi nitelikler belirmiştir. İnsan-toplum ilişkileri boyutunda ise yine, daha çok, olumsuz özellikler belirmiştir. Bu olumsuz ifadeler “büyüklerimize saygı göstermeyen, küçükleri sevmeyen, ailede, okulda, arkadaşlarla sorun yaşayan, söz dinlemeyen” vb. biçimde özetlenebilir.

Öğretmenlerde, aynı yakınma durumu, çok daha net bir biçimde görülmektedir. Tüm öğretmen gruplarında, günümüzde yetiştirilen insanların olumsuz nitelikleri öne çıkmakla birlikte, bu konuda en yoğun vurgu, üst S.E.D. öğretmenlerden gelmektedir. Bu boyutta öne çıkan bazı ortak ifadeler arasında, “bencil, her alanda tüketici, varı-yoku bilmeyen, düşünmeyen, okumayan, insana değer vermeyen” gibi olumsuz nitelermeler yer almaktadır.

Katılımcı gruplarının olumlu özelliklere nazaran daha çok olumsuz özelliklere yer vermelerini, toplumdaki genel bir hoşnutsuzluğun ve karamsarlığın göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür. Son yıllarda, bir çok toplumsal sorunun yoğun bir şekilde yaşanması toplumda ve bireylerde karamsar bir bakış açısının gelişmesine zemin

hazırlamaktadır. Toplumsal alanda görülen birçok sorun insanların hayattan memnun olmamalarını doğurmuştur. Uzun yıllardır süren şiddet olayları, gelecek kaygısı, hızlı nüfus artışı, köyden kente olan yoğun nüfus hareketleri, yaşanan ekonomik krizler, siyasi krizler, hızlı teknolojik ve sosyal değişimler ve gelişmelere uyum sağlayamama, teknoloji korkusu, yaratıcılık eksikliği, sorumluluk bilincinin yerleşmemesi, Cangızbay (1996)'ın tanımladığı “Anapgil Birey”in hızlı yükselişi, tüketim artışı”, pop kültürünün hızla tüm kesimlere yayılması, hayatın magazinleşmesi, üretimsizlik, değer yitimi, kuşaklar çatışması, eğitim sisteminin olumsuz etkileri, devlete ve siyasete güvensizlik, bana necilik, işsizlik, yolsuzluk kültürünün egemenliği gibi sayısız nedenin günümüz insanların yetişmesindeki olumsuz etkilerinden söz etmek mümkündür. Bu sonuçlar, sosyal değişme ve temel eğitim aktörlerinin eğitime bakış açıları arasındaki ilişkiyi vurgulayan araştırma varsayımını destekler niteliktedir.

Hangi siyasi görüşte olunursa olsun, hayata hangi açılardan bakılırsa bakılsın, bugün ülkemizde hemen her kesimin günümüz insanına ilişkin yoğun eleştirileri ve memnuniyetsizlikleri vardır. Bazı kesimler günümüz insanının manevi değerlerini yitirdiğini vurgularken bazıları da günümüz insanının tamamen kendisine ve çevresine yabancılaştığını, üretim süreçlerinden koparak tüketim kültürünün bir parçası olduğunu vurgulamaktadırlar. Kuramsal kısımda da tartışıldığı gibi küreselleştiği iddia edilen dünyamızın ve de Türkiye'nin özellikle de 1980 sonrasında uygulamaya konulan liberal ekonomik politikalarla çok önemli anahtar kavramlar haline gelen “iş bitirme”, “köşe dönme” ile birlikte vatandaşlıktan bireye doğru bir değişim meydana gelmiş ama bu değişim; Türkiye’de olduğu biçimde daha çok; “acımasız, sorumsuz, bencil, sonuca tapan, kendinden başka değer tanımayan, bilgi depolayan ama bunu nasıl kullanacağını bilmeyen, toplum için değil kendi çıkarları için çalışan, paraya ve güce tapan, kahraman” vb.

niteliklerle anılmaktadır (Ercan, 1998; Cangızbay, 1996; Kongar, 1993). Bu açılardan tüm bu süreçlerin, günümüz insanını ve eğitim süreçlerini hangi yönleriyle ve nasıl etkilediğine yönelik araştırmalar yapılması zorunluluğu bugün her zamankinden daha büyük bir önem taşımaktadır.

V.2.1. İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Anne Baba Tutumları

Çeşitli sosyoekonomik düzeydeki okullardan görüşmecilerle yapılan mülakatlarda, katılımcıların “günümüzde nasıl bir insan yetiştirildiği”ne ilişkin görüşlerini belirleyebilmek amacıyla katılımcılara “Sizce günümüzde nasıl bir insan yetiştiriliyor?” ve “sizce çocuklarımız ailede nasıl yetiştiriliyor?” soruları sorulmuştur. Katılımcılar tarafından bu sorulara ilişkin olarak üretilen ifadelerde günümüzdeki insan yetiştirme sürecinde etkili olan faktörlerle ilgili görüşler de ortaya çıkmıştır.

Tüm veli, öğretmen ve idareci gruplarında, insan yetiştirmeyi etkileyen olumsuz anne baba tutumları boyutunda değerlendirilen görüşler baskıcı ve otoriter tutum, gevşek tutum, dengesiz ve kararsız tutum, aşırı hoşgörülü/koruyucu tutum, ilgisiz ve kaygısız tutum arasında değiştiği ve sosyoekonomik düzeye bağlı olarak, belirgin bir ayrışmanın olmadığını göstermektedir. Ancak veli gruplarında en fazla olumlu ifadeleri orta S.E.D. veli grupları kullanmışlardır. En fazla olumsuz nitelime de Alt ve Üst S.E.D. veli grupları tarafından yapılmıştır.

Olumlu ve olumsuz tutumlar her kesimde bir arada görülebilmektedir. Genel olarak katılımcılar, kendi anne babalık tutumlarında daha çok olumlu ifadelere yer verdikleri, diğer anne babaların ise, olumsuz niteliklerini vurguladıkları dikkati çekmektedir.

Her üç veli grubunda da anne baba tutumlarında belirtilen ortak vurgularda “öğretmenlerle görüşme, çocuk eğitimi konusunda kitap okuma, okuduklarını uygulama, çocuk eğitimi ile ilgili televizyon programları izleme, çocuğunun eğitimi için her türlü fedakarlığı yapma, çocukların derslerini desteklemek için özel öğretmenler tutma, eğitilmiş ailelerde çocuğunun üst düzeyde eğitim almaları için uğraş verme” noktaları olumlu tutumlar olarak öne çıkmaktadır. Katılımcıların olumlu anne baba tutumlarında okul merkezli düşündükleri görülmektedir.

Velilerin “olumsuz anne baba tutumları” boyutunda değerlendirilen görüşlerinde “baskıcı ve otoriter tutum, gevşek tutum, dengesiz ve kararsız tutum, aşırı koruyucu tutum, ilgisiz ve kaygısız tutum”u yansıtan ifadeler rastlanmıştır. Baskıcı ve otoriter tutum içerisinde değerlendirilen ortak ifadeler arasında “çocukların insanca yaşatılmaması, bağırarak konuşma, fiziksel şiddet, kaba davranışlar sergileme, çocuğu dinlememe, çocuğu küçümseme, flört ilişkilerini şiddetle bastırma, babaların kızların giyim kuşamlarına müdahale etmeleri, aşırı müdahalede bulunma, baskı uygulama, çocuklarını bir işte çalıştırma, eğitimsiz ailelerde çocukların sözel veya fiziksel şiddetle/cezayla/tehditle yetiştirilmesi, çok çocuklu ailelerde çocuklarına uygun olmayan tutum ve davranışlar sergileme” biçiminde beliren olumsuz ortak tutumlar yer almaktadır. Baskıcı ve otoriter tutum boyutunda en çok vurguya Alt S.E.D. velilerde rastlanılmaktadır. Katılımcıların, toplumumuzdaki sosyoekonomik seviyesi düşük ailelerde, çocuğun baskıcı ve otoriter bir tarzla yetiştirilmesi durumunu vurguladığı görülmektedir. Gintis’in “okul başarısı ve öğrencilerin yaşam şanslarının büyük ölçüde ailelerinin sosyoekonomik düzeyine bağlı olduğu” (akt. Tezcan, 1993:22) görüşü çerçevesinde çatışmacı yaklaşımın varsayımları ile paralellikler göstermektedir.

Veli gruplarında ilgisiz ve kaygısız anne baba tutumları boyutunda rastlanan ortak tutumlar arasında şu ifadeler rastlanılmıştır: “kendi çocuklarının eğitimiyle ilgilenememe, çocuklara karşı duyarsızlık, ilgisizlik, çocukların akademik problemlerine ilgisizlik, çocuğun ilgisini çekememe, ekonomik nosyonu çocuğa verememe, çocuklarına eğitim verdiğini zannetme, çocuklara özverili davranmama, çocuklarla iletişim kuramama ve çocuğuyla birlikte sinemaya gitmeme”. İlgisiz ve kayıtsız tutum boyutunda en az vurgu Orta S.E.D. veliler tarafından yapılmıştır. Dengesiz ve kararsız tutumlar boyutunda ise Alt S.E.D. veli grubu “ çocuklara istenilen eğitimin verilmemesi, babaların yanlış tutumları” niteliklerine ağırlık vermiştir. Gevşek tutumda Alt ve Orta S.E.D. veliler tarafından üretilen ifadelerde “çocuklara ailede zarar verilmesi, diğer ebeveynlerin çocuğa müdahaleleri” gibi olumsuz nitelikler öne çıkmaktadır.

Katılımcı öğretmenlerin görüşlerine bakıldığında, olumlu anne baba tutumlarında daha çok, “güven verici, destekleyici ve hoşgörülü” bir tutuma yönelik ifadeler yer verdikleri anlaşılmaktadır. Bu tutumlar içerisindeki ailelerde; çocuğa sevgi sunma ve çocuğu teşvik etme, çocuğun duygu ve düşüncelerine saygı duyma, çocuğun kendi kendisine karar vermesine, sorumluluk almasına, yardımcı olma, çocuğa fırsat verme, çocuğun tehlikeli olmayan girişimlerini destekleme ve çocuğun kabul edilen ve edilmeyen davranışların sınırlarını bilmesi amaçlanmaktadır.

Öğretmen gruplarının olumsuz anne baba tutumları boyutunda değerlendirilen görüşlerinde, veli gruplarında olduğu gibi baskıcı ve otoriter tutum, gevşek tutum, dengesiz ve kararsız tutum, aşırı koruyucu tutum, ilgisiz ve kaygısız tutumlara rastlanılmaktadır. Alt S.E.D. öğretmen grubunun görüşlerinde “baskıcı ve otoriter” olarak değerlendirilen herhangi bir ifadeye rastlanılmamıştır. Orta ve Üst öğretmen gruplarında aynı tutum

özelliklerinde şu noktalar dikkati çekmektedir: “fakir ailelerde çocukları çalıştırma, fiziksel şiddet uygulama, çocuklara özgüven verememe, özgür düşünen çocuklar yetiştirememe, çocukları aşırı zorlama, çocukların giyim kuşamlarına müdahale etme, çocukların seçimlerine müdahale etme”. Çocukların seçimlerine ve giyimlerine müdahale edilmesi durumu daha çok Üst S.E.D. öğretmen grubu tarafından vurgu yapılan bir durumdur.

Olumsuz anne baba tutumları arasında çocuğun sorumluluğunun tek bir ebeveynde kalması da sayılabilir. Öğretmen gruplarının bu durumu yansıtan ortak görüşleri arasında “eşler arasında farklı tutum ve davranışların olması, çocukların sorumluluğunun tek bir ebeveynin üstlenmesi, çocuğun eğitiminde babanın rol üstlenmemesi, aileler tarafından farklı yetiştirilme biçimleri/ortak noktaların olmaması” sayılabilir.

Olumlu anne baba tutumları boyutunda, en yoğun vurgular Orta S.E.D. öğretmen ve okul idarecileri grubunda yapılmıştır. Bu önemli bulgu, orta sınıftaki insanların geleceklerini güvence altına alabilmeleri için çocuklarını bir değer olarak gördüklerini, onlara yatırım yaptıklarını, onların iyi bir yaşam sürmelerini sağlamak için tüm olanaklarını seferber ettiklerini, kendilerinin sahip olamadıklarını çocuklarına sağlamaya çalıştıklarını, çocuklarının iyi bir yaşam sağlayabilmesi için iyi bir formal eğitim sürecinden geçmesi gerektiğini düşündüklerini ve yaşamlarını da bu temel düşünce ekseninde kurduklarını göstermektedir. Kağıtçıbaşı'nın Türkiye genelinde “çocuğun değeri”ne ilişkin olarak yaptığı çalışmada vurguladığı gibi, ailelerin refah düzeyinin artışıyla çocuğa verilen psikolojik değer arttığı bulgusu, bu sonuçlarla benzerlikler taşımaktadır (Kağıtçıbaşı, 1981).

V.2.2. İnsan Yetiştirmeyi Etkileyen Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Faktörler

Tüm katılımcıların, ekonomik, çevresel, kültürel ve ailevi faktörlere ilişkin ifadeleri yanında öğretmen ve idareci gruplarında, örgün eğitimin etkileri de ilişkin ifadeler de yer almaktadır.

Tüm katılımcılardan elde edilen bulgularda yaşanan çeşitli sorunlardan dolayı ailelerin ve toplumun istedikleri çocukları yetiştiremedikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Yaşanan bu sorunlar veya insan yetiştirmeyi etkileyen olumsuz faktörlerden daha çok ekonomik faktörlere yoğun vurgular mevcuttur. Bu bulgular arasında yer alan ekonomik imkansızlıklar, insanların açlık yaşamaları, çocuklarının istedikleri gibi bir eğitim almalarını sağlayamama, olumsuz aile yapıları, çevre baskısı, topluma sağlıklı bir model olabilecek insanların azlığı, isteklerin karşılanamaması, anne baba tutumları, hızlı nüfus artışı, çevresel koşulların düzensizliği gibi birçok faktör sıralanmıştır. Bu kategoride en fazla vurgu alt ve orta katılımcı gruplar tarafından yapılmıştır. Bu kesimlerin özellikle de ekonomik ve sosyal sorunları yoğun yaşamalarından dolayı çocuk yetiştirmede ve koşulları düzenlemede genel bir başarısızlık hissi yaşadıkları görülmektedir. Üst S.E.D. veli grubu dışındaki katılımcıların özellikle çocuklarının gelecek güvencesi olmamasından dolayı çok kaygılı oldukları görülmüştür. Özellikle de orta kesimlerin çocuklarını yetiştirmek için yoğun bir çaba içerisinde oldukları, tüm koşullarını çocuklarının iyi bir eğitimi için seferber ettiklerini vurgulamaları, katılımcı çocuklarında bazen ekonomik nosyonunu bilmeme gibi bir durumla ifade edilebilir. Bu durum bulgular kısmında da aktarıldığı gibi Orta S.E.D. veli grubundan bir kadın katılımcının "(...)onun için yapamayacağım şey yok. Her istediğini alıyorum. Onun için bizi zengin zannediyor" biçimindeki vurgusu bu duruma iyi bir örnek olarak gösterilebilir. Katılımcılara göre sosyal koşulların düzensizliği,

dürüstlüğü ve çalışmayı yok etmekte, onun yerine de tüketmeyi ve yabancılaşmayı koymaktadır.

Bu kategoride elde edilen bulgular, bir önceki tartışma bölümlerinde ele alındığı gibi günümüzde yetişen insanların kişilik özelliklerinde, sosyal ilişkilerinde, kültürel ve politik özelliklerinde, geleceklerini planlamada birçok olumlu niteliği erozyona uğratmaktadır. Sosyal bilimlerde bu konuda yapılacak araştırmalar, bu faktörlerin günümüzde yetişen insanları hangi boyutlarda etkilediğini açıklamaya yardımcı olabilecektir. Üst S.E.D. gruplarda bu kategoride değerlendirilen görüşlerde, daha çok kendilerinin dışında toplumdaki mevcut sorunlar açıklanmıştır. Ancak alt ve orta S.E.D. gruplarındaki katılımcılar, bu sorunları daha yoğun yaşadıkları için kendilerinden örnekler vererek bu konuyu ele almışlardır. Bu açıdan elde edilen bulgular katılımcıların yaşamlarıyla örtüşen bulgulardır ve katılımcıların öznelliklerinde bu faktörlerden nasıl etkilendikleri üzerinde durulması bu çalışmayı önemli hale getirmiştir. Bu bulgu da, eğitim sosyolojisindeki çatışmacı yaklaşımın varsayımlarını izler bir durumu betimlemektedir.

Bu kategoride elde edilen bulgulardan bir tanesi de “öğretmen ve okul idarecileri” tarafından vurgulanan örgün eğitim kurumlarının insan yetiştirmeye etkileridir. Bu boyut iki başlık altında incelenmiştir. Bunlardan bir tanesi örgün eğitim kurumlarının insan yetiştirmeye olan olumlu katkılarıdır. Bu boyutta elde edilen bulgularda özellikle de Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen ve okul idarecileri, kendi tutumlarına örnekler vermişlerdir. Yaşanan birçok soruna rağmen kendilerinin en iyisini yapmaya çalışmalarından söz edilmiştir. Katılımcıların kendi çalışma koşullarından kaynaklı olarak en iyisini yapmaya çalıştıkları vurgulanmıştır.

Bu kategoride üzerinde durulan bir diğer boyut ise örgün eğitim kurumlarının insan yetiştirmeye olan olumsuz etkileridir. Bu boyutta elde edilen bulgular arasında “eğitim sisteminin bozuk olması, ezberci eğitim, yaratıcılık eğitiminin olmaması, ilgi ve yeteneklere uygun eğitim verilmemesi, müfredatın etkisi, uzun süreli bir eğitim politikasının uygulanmaması, politikacıların eğitim müdahaleleri, fiziki yetersizlikler, okullarda tüketici bir toplumun yetiştirilmesi, kolay sınıf geçmeyle birlikte hazırcılığın hakim bir değer haline gelmesi, dürüstlüğün kaybı gibi birçok olumsuz faktör ortaya çıkmıştır. Bu bulgular Cumhuriyet’ten günümüze kadar birçok eğitimcinin gerek araştırmalarında ve gerekse de görüşlerinde ortaya çıkan bulgularla benzerlik taşımaktadır. Sadece profesyonel eğitimcilerin değil bu araştırmanın amaç kısmında da vurgulandığı gibi toplumun tüm kesimlerinin bu konuya ayrı bir önem verdikleri görülmektedir. Eğitim sisteminin sorunlarının çözülmesi, Türkiye’nin birçok sorunun çözülmesi anlamına geldiği toplumda yaygın olan bir kanıdır (Kaya, 1974; Gök, 1999; Topses, 1982; Kaplan, 1999; Turgut, 1996).

V.3. Çocuğun Değeri ve Çocuğa İlişkin Tutumlar

Bu bölümde, çeşitli sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim okullarından bu araştırmaya katılan görüşmecilerle yapılan mülakatların analiz edilmesi sonucunda “çocuğun ailedeki ve toplumdaki yeri/değeri, çocuğun/çocukların görüşmecilerin hayatlarındaki yeri/değeri, kız ve erkek çocuklarına ilişkin beklentiler” biçiminde dört ayrı boyutta değerlendirilen bulgular özetlenmiş ve yorumlanmıştır.

V.3.1. Çocuğun Toplumdaki ve Ailedeki Yeri/Değeri

Katılımcıların toplumda ve ailede çocuklara verilen değere/öneme ilişkin genel görüşlerini öğrenebilmek amacıyla katılımcılara “Ülkemizin genelini düşündüğünüzde,

size göre çocuğun toplumda nasıl bir yeri vardır?” ve “Size göre çocuğun ailede nasıl bir yeri vardır?” soruları sorulmuştur. Bu iki soruya verilen cevaplar, “çocuğa yönelik olumlu değer” ve “çocuğa yönelik olumsuz değer” biçiminde iki farklı boyutta değerlendirilmiştir.

Veli gruplarından “Çocuğun Toplumdaki ve Ailedeki Yeri/Değeri” kategorisinde değerlendirilen görüşlerinde, hem olumlu hem de olumsuz değer verme durumlarının toplumda yaygın olarak görüldüğü; alt sosyoekonomik kesimlerin yaşam koşullarının güçlüğü, çok çocuklu olmaları ve genel olarak eğitim seviyesinin düşüklüğü bu değer vermede etkili olurken; üst sosyoekonomik kesimlerde ise daha çok çocukların kendi başlarına bırakılmaları, anne babaların ayaklarına bağ olmamaları için “uslu çocuk” olarak yetiştirilmelerinin istenmesi bunun için de, çocuklara daha çok maddi imkanların sunulduğu gerçeği görüşmeciler tarafından da dile getirilen bir durum olarak belirlemektedir. Görüşmecilerin kendi kendilerini değerlendirmelerinde, daha çok olumlu bir değerlendirmeye rastlanırken, toplumdaki ve diğer ailelerdeki duruma ilişkin genel düşüncelerinde de daha çok olumsuz değerlendirmelere başvurdukları anlaşılmaktadır. Çocuğa yönelik olumsuz değerlendirmelerin ağırlıkta olmasında ülkenin gelişmişlik düzeyine de atıfta bulunulurken bu konuda devletin ve genel olarak Türkiye'nin de sorumluluğu olduğu görüşmeciler tarafından vurgulanmıştır.

Öğretmen gruplarından, “çocuğa yönelik olumsuz değer” boyutunda elde edilen bulgularda veli gruplarının aksine öğretmen gruplarında, toplumda ve ailede genel olarak çocuğa yönelik olumsuz bir değerlendirmenin olduğuna yoğun bir şekilde vurgu yapılmaktadır. Her üç grupta da bu olumsuz değerlendirmenin görülmesi görüşmecilerin toplumsal ve ekonomik koşullara yönelik karamsar bakış açılarıyla ilişkilidir. Öğretmen gruplarının bu boyutta ürettikleri görüşlerde daha çok yaşanan ekonomik sıkıntılara vurgu

yapılmakta, toplumda genel olarak bir iş güvencesinin olmaması, eğitim eksikliği, çocukların ilgi ve yeteneklerine dikkat edilmesi, çocukların bir araç gibi görülmesi, horlanmaları, küçük düşürülmeleri, kaderci yaklaşımlar, ebeveynlerin kendi yapamadıklarını çocuklarından beklmeleri, çocukların bir birey olarak kabul edilmemeleri, çok çocuklu olmak gibi ortak temalara değinilmiştir.

Tüm veli, öğretmen ve idareci gruplarının “Çocuğun Toplumdaki ve Ailedeki Yeri/Değeri” ana kategorisindeki görüşlerinde çocuğa yönelik olumlu değere yönelik ifadeler daha az bir oranda yer alırken daha çok çocuğa yönelik olumsuz değer boyutunda değerlendirilmiş ifadeler rastlanılmaktadır. Bu durum daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi toplumsal koşullardan ve çocuk yetiştirmede daha çok otoriter tutumların ağırlıkta olmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye’de çocukların daha çok küçük yaşlarda sevildiği, onların ergenlik dönemine girme sürecinde daha fazla şıarmamaları için ağıktan sevilmediği, okşanmadığı, bu gibi sevgi ifadelerinin daha çok gizli yapıldığı ya da kişinin kendi içinde belirlediği bir gerçektir. Yine son zamanlarda yaşanan ekonomik sıkıntılar da ailelerin çocuklarına gereken ilgi ve şefkati gösterememelerine neden olmakta ve çeşitli nedenlerin de etkisiyle birçok çocuk sokakta yaşamak zorunda kalmaktadır. Tüm bu olumsuz göstergelere rağmen eskiye oranla çocuk eğitiminde ailelerin artan bilinç seviyeleri, kitle iletişim araçlarının olumlu etkileri çocuğa yönelik olumlu değerlendirmede katkıda bulunmaktadır.

Kağıtçıbaşı’nın da vurguladığı gibi “geleneksel toplumda çocuk, sadece bir aile içinde değil, bir de akrabalık-hısımlık-komşuluk sistemi içinde büyümektedir. Karşılıklı sorumluluklar oldukça geniş bir sosyal çevreye yayılmıştır. Bu da çocuktan beklentilerin kişisel gereklilikten çok, toplumsal gereklilik kazanan bir değer haline gelmesine, çocuk-

anne baba ve çocuk-çevre ilişkilerinin normatifleşmesine yol açmaktadır. Anne babanın çocuğa verdiği değer de böylece toplumun tanımladığı bir değer olacaktır” (Kağıtçıbaşı, 1981:31-32). Ancak toplumsal alanda görülen hızlı ve ani değişimler neticesinde ve yukarıda da vurgulanan birçok faktörün de etkisiyle “çocuğa artık hem yeni değerleri hem de eski değerleri taşıması gerekliliği” aşlanmaktadır. Bu büyük baskı altında ezilen günümüz insanı ne yenide ne de eskiye tam olarak uyum sağlayamamakta çarpık bir gelişim ve kişilik ortaya koymaktadır. Bu durum da toplumda bir yabancılaşmaya ve memnuniyetsizliğe yol açmaktadır. Gruba bağlılık ve geleneksel değerlerin ön plana çıkarılması günümüz küresel veya endüstri toplumunun gereklilikleriyle ve değerleriyle ters düşmektedir. Geleneksel değerler gün geçtikçe zayıflamakta ve yeni değerlerle yer değiştirmektedir. Bu dönemde yaşanan sorunlar bununla açıklanabilir. Bu kimilerinin olmasını doğal karşıladığı bir süreç olarak görülürken kimilerinin de şiddetle karşı çıktıkları, bunun bir an önce düzeltilmesi gerektiğini düşündükleri bir durumdur. Bu açıdan içinde bulunulan toplumsal ve kültürel koşullarla gelecek toplumun muhtemel koşulları “çocuğun değeri”ni belirlemektedir. Yine Kağıtçıbaşı’nın vurguladığı gibi çocuğun değeri “toplumsal normlardan ve aile ilişkilerinden kaynaklanan, anne-baba-çocuk etkileşiminde oluşan, anne babanın gereksinme ve güdülenmelerini doyuran, onlar tarafından algılanan, çocuğa atfedilen ve doğurganlıkla ilgili karar ve tercihleri belirleyen değerdir” (Kağıtçıbaşı, 1981:18).

V.3.2. Görüşmecilere Göre Çocuklarının Hayatlarındaki/Ailelerindeki Yeri/Değeri

Katılımcıların genel olarak toplumda ve ailede çocuklara nasıl bir değer verildiğine ilişkin olarak düşünceleri alındıktan sonra kendi çocuklarına ilişkin durumu öğrenebilmek, katılımcıların kendi çocuklarının kendi hayatlarındaki yeri ve onlara

verdikleri değerin boyutunu öğrenebilmek amacıyla katılımcılara “Çocuğunuzun/çocuklarınızın ailenizde/hayatınızda nasıl bir yeri var?” sorusu sorulmuştur. Bu soruda görüşmeciler tarafından verilen yanıtlarda hem daha önceki bölümde sorgulanan nasıl bir insan yetiştirildiğine ilişkin ifadelerle, çocukların görüşmecilerin hayatlarındaki olumlu yerini yansıtan ifadelere rastlanılmıştır. Bu kategoride üretilen ifadelerde yoğun bir biçimde çocuklarına çok önemli bir değer verildiğine ilişkin vurgulara rastlanılmıştır.

Veli gruplarında çocuklarının hayatlarındaki yeri kategorisinde değerlendirilen ifadelerinde rastlanan olumsuz olarak değerlendirilen ifadeler daha çok içinde yaşanan koşulların etkisinde kalınarak vurgulanan bir durumu yansıtmaktadır. Bu boyutta, Üst S.E.D. veli grubu tarafından üretilmiş herhangi bir ifadenin bulunmaması bu durumu kanıtlamaktadır.

“Çocuklarının Hayatlarındaki/Ailelerindeki Yeri/Değeri” kategorisinde gerek veli, öğretmen ve idareci grubunda çocuklarına yönelik “olumlu yer/değer” boyutunun daha baskın olduğunu, bu boyutta değerlendirilmeye alınan ifadelerde “çocuklarına değer verme, sevme, onların kendi yaşamlarını belirlediğini, yaşamlarını çocuklarına göre planladıklarını, çocuklarının kendileri için vazgeçilemez (Çocuğum olmadan yaşayamam) olduğu, çocukları için her türlü maddi ve manevi fedakarlık yapmaktan kaçınmadıkları, çocuklarının hayatlarının bir parçası olduğu, onların ailede karar alma süreçlerine dahil edildiği” gibi daha çok olumlu nitelikler ve tutumlar benimsedikleri anlaşılmaktadır. Görüşmecilerin ağırlıklı olarak olumlu ifadelere başvurmaları özünde anne babalığın doğasına özgü bir durum olarak da kabul edilen bir gerçekliktir. Görüşmecilerin çocuklarına ilişkin çeşitli kaygıları olduğu ve bu kaygıların daha çok ekonomik nedenlere dayandığı Üst S.E.D. gruplar dışındaki gruplar tarafından dile getirildiği görülmektedir.

Bu bulgulardan yapılacak bir yorumda çocukların gerçekten oldukça önemli olduğu ve birçok kesimin çocuksuz yapamayacağı gerçeğidir. Çocuklar katılımcıların kendilerini hayata bağladıklarını, onlara yaşama şevki verdiklerini, kendilerini güçlü hissetmelerine yol açtıklarını, üretmelerinin farkına vardıkları, dünyaya kendilerinden bir canlı getirmekten dolayı mutlu olduklarını ve bu gibi nedenlerden dolayı da çocuklarının hayatlarında vazgeçilmez olduğu, onlarsız yaşayamayacakları, çocuklarına çok büyük değer verdiklerini, çocukları çok sevdiklerini, onlar için tüm zorluklara karşılıksız katlanabileceklerini çocuksuz olmanın katlanılamayacağını, herkesin mutlaka bu zevki yaşaması gerektiği ortaya çıkmıştır. Özellikle de Orta ve Üst S.E.D. veli, öğretmen ve okul idarecilerinin çocukları için tüm zorluklara katlandıklarını vurgulamaları, çocuklarının geleceğe daha güvenle bakabilmeleri için tüm koşulları seferber ettiklerine ilişkin vurgular mevcuttur.

V.3.3. Katılımcıların Kız ve Erkek Çocuklarından Beklentileri

Katılımcıların kız ve erkek çocuklarına ilişkin beklentilerini öğrenebilmek amacıyla “Kız çocuğunuzdan/çocuklarınızdan beklentileriniz nelerdir?” ve “Erkek çocuğunuzdan/çocuklarınızdan beklentileriniz nelerdir?” soruları sorulmuştur. Görüşmeciler tarafından bu sorulara ilişkin üretilen ifadeler değerlendirildiğinde “kişilik, aile ilişkileri, toplum ilişkileri, statü-meslek (geleceğini planlama)” kategorileri ortaya çıkmıştır.

Görüşmeciler genel olarak kız ve erkek çocuklarından beklentilerini ayrı ayrı belirtmemişler, her iki çocuklarına ilişkin beklentilerinin değişmediğini belirtmişlerdir. Bazı görüşmecilerin yalnız kız ve erkek çocukları olduğundan, yukarıda sorulan sorulardan elde edilen yanıtlar “kız ve erkek çocuklardan beklentiler” biçimindeki kategoride

birleştirilmiştir. Ancak buna rağmen bazı görüşmecilerle yapılan mülakatların analizi sonucunda elde edilen bulgularda kız ve erkek çocuklardan, bazı konularda farklı beklentilerin olduğu görülmüştür. Bu beklenti farklılıkları görüşmecilerin kendi ifadelerinde gösterilmiştir. Katılımcılar her ne kadar çocuklarından kendileri için bir şey istemediklerini vurgulamalarına rağmen, satır aralarında ifade ettikleri bu beklentiler “aile ilişkileri” boyutunda ele alınmıştır.

Veliler genelde ilk olarak çocuklarından “kendi hayatlarını kurmalarını, bir meslek sahibi olmalarını, okumalarını, kariyer sahibi olmalarını, kendilerini geliştirmeleri beklemekte; daha sonra da anne babalarına saygılı olmalarını, onları sevmelerini beklemektedirler. Alt S.E.D. veli grubunda, çocuklarından kendilerine bakmaları” gibi beklentilere yer verilmekle birlikte tüm veli gruplarında genel olarak çocuklardan maddi anlamda bir beklentinin olmadığı, çocuklardan beklentilerin daha çok onları arayıp sormaları gibi manevi nitelikte olduğu görülmektedir. Alt ve Orta S.E.D. veli gruplarında rastlanan bir diğer beklenti ise, özellikle kız çocuklarının kendi hayatlarını sürdürebilecek, evlendiklerine kocalarının ellerine bakmayacak bir gelire sahip olmaları yönündedir. Bu beklentiye Üst S.E.D. veli gruplarında rastlanılmamaktadır. Üst S.E.D. veli gruplarında bu beklentinin oluşmamasını, bu velilerin çocuklarına gerekli ekonomik koşulları sağladıkları ve çocuklarının kendilerini geliştirebilmeleri ve iyi bir meslek sahibi olabilmelerini sağlamak için onları özel okullarda eğittikleri gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Velilerin daha çok saygı boyutuna ağırlık vermelerini kültürün bir özelliği olarak değerlendirmek mümkündür. Türk toplumunda anne babaya, büyüklere, devlete ve otoriteye saygı ve itaat başat bir karakter taşımakla birlikte bu durumun, velilerin kendi ifadelerinde de görüldüğü gibi, yavaş da olsa bir değişikliğe uğradığı, bireylerin içinde

yaşanılan çağın da bir özelliğinden kaynaklı olarak daha çok bağımsızlık özelliklerine ve bireyci tutumlara sahip olmaları gerektiği biçiminde bir değişimle karşılaşmaktadır.

Araştırmada çocuklardan beklentilere ilişkin bulgularda sosyoekonomik değişkene göre önemli farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklar özellikle de Alt ve Orta S.E.D. gruplarda daha belirgindir. Bu gruplarda “statü-meslek” boyutunda yoğun vurguların bulunması ve bu beklentiler içinde çocuklarının “iyi bir yerlere gelmesi, okuması, iş kurması, hayatını kazanması, kendini kurtarması, kız çocuklarının evlendikleri zaman kocalarının ellerine bakmamaları için bir meslek sahibi olmaları, saygın bir statü edinmeleri” biçimindeki temalar bunu kanıtlamaktadır. Üst S.E.D. gruplarda bu konuda bazı vurgular olmakla birlikte bu durum, diğer iki grupta yer alan katılımcılar kadar belirleyici değildir.

Kağıtçıbaşı'nın yaptığı araştırmada anne babaların çocuklarından beklentilerine ilişkin elde edilen bulgularda çocuğun kendisi için değil de anne babasını rahatlatıcı davranışları vurgulanmıştır. Bu da çocuğun bağımsızlığının değil anne babaya bağımlılığının istenmesiyle açıklanmıştır. Böyle bir yetişme ortamının da çocukta özerklik ve girişimciliğin gelişmesi için uygun olmadığını gösterdiği vurgulanmasına karşın (Kağıtçıbaşı, 1981: 108); bu çalışmamızda bu iki durum bir arada ele alınmıştır. Katılımcılar hem çocuklarının kendilerine saygı göstermelerini, onları unutmamalarını vurgulamakta hem de çocuklarının bağımsızlıklarının gelişmesini istemektedirler. Katılımcılar kendilerine zarar verecekse, eşleriyle aralarında sorunların ortaya çıkmasına yol açacaksa çocuklarının evlerine bile gitmemeye, onların mutlu olmalarını sağlamak için onlardan uzak kalmaya bile razı olduklarını vurgulamışlardır.

Yine bu araştırmada araştırılan cinsiyetler açısından beklentiler arasında bir farklılığa ulaşılmamıştır. Katılımcılar çocukları arasında bir ayırım yapmadıklarını, biri için istediklerini diğeri için de istediklerini vurgulamışlardır. Üst S.E.D. gruplarda daha çok aile ilişkilerine yönelik vurgular yer almaktadır. Katılımcılar çocuklarından maddi açıdan beklentileri olmadığını vurgulamış olmalarına karşın, çocuklarının ileride kendilerini aramaları, sormaları, unutmamaları, sorunlarıyla ilgilenmelerini istedikleri bu yapılmadığında da çocukları için “canları sağ olsun” ifadelerini kullandıkları görülmüştür. Bu durum Kağıtçıbaşı’nın araştırmasında elde edilen bulguları kanıtlamaktadır. Ekonomik gelişmeyle birlikte çocuklardan ekonomik beklentiler azalmakta ancak geleneksel sosyal değerler ve beklentiler azalmamaktadır. Bu durumda çocuktan beklentilerin azalmakta olduğunu söylemek mümkün değildir. Ortaya çıkan durum beklenti ve değerlerde bir farklılaşmadır. Ülkemizdeki hızlı değişmeler ve daha başka birçok faktör bu beklentilerde henüz bir konsensusun oluşmadığı yönündedir.

V.4. Gelecekte Nasıl Bir İnsan Yetiştirmeli?

Araştırmanın bu bölümünde, “gelecekteki ideal insanın nitelikleri” başlığı altında değerlendirilen görüşler analiz edilmiştir. Bu temada veli, retmen ve idarecilerden elde edilen bulgularda “kişilik özellikleri”, “insan toplum ilişkileri”, “kültürel-politik özellikleri” ve “gelecek-statü” kategorileri ortaya çıkmıştır.

Bu araştırmada elde edilen bulgularda, en fazla ne çıkan özellik “dürüstlük” tür. Her üç katılımcı grupta da karşımıza çıkan ortak “ideal kişilik özellikleri” arasında “dürüstlük, nitelikli olma, alışkan/azimli, bilgili, kültürlü, anlayışlı, hoşgörülü, okuyan, her Şeye önem ve değer veren, her Şeye sahip çıkan, sevgi dolu, idealist, dünyaya açık” olma gibi nitelikler bulunmaktadır. Günümüzde nasıl bir insan yetiştirildiği bölümünde ele

alınan temel noktalarla paralellik gösterdiği görülmektedir. Hızla yozlaştığına inanılan bir kuşağın, kişilik özellikleri başta olmak üzere toplum ilişkileri ve kültürel politik özellikleri açısından kendilerini geliştirmeleri gerektiği düşünülmektedir.

Kültürel politik özellikler boyutunda en fazla vurgu veli gruplarında ortaya çıkmıştır. Bu boyutta ise daha çok Atatürkçülük ve milli ve manevi değerlere bağlılık vurgulanmıştır. Bu durum, temel eğitim kanununda da yer aldığı üzere, Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri, örgün eğitimin hedeflediği insan tipiyle örtüşmektedir. Ziya Gökalp'in de vurguladığı üzere "Türk eğitiminin amacı, ulusal türde idealistler geliştirme olmalıdır. Özverili, yurdunu seven, bencil olmayan, ulusuna önderlik yapabilecek insanlar yetiştirmeye özen gösterilmelidir" (Alkan, 1987; Celkan, 1989) hedefine benzer nitelikler taşımaktadır. Yine "Türk mektebi, eline teslim edilmiş olan, her Türk çocuğunun Cumhuriyet rejiminin psikolojisi ve ideolojisini tamamıyla kavramış, Türk milleti ve Türkiye Cumhuriyeti için azami derecede faydalı bir Türk vatandaşı haline getirmeye mecburdur" (Ülker, 1995:87) ve Atatürk'ün konu ile ilgili sözlerini değerlendirmek mümkündür (Akçora, 1999; Eray ve diğerleri, 1995; Topses, 1982; 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu).

Gelecek neslin sahip olması gereken nitelikler ele alındığında, demokratik tutum ve değerlere sahip olma durumu gündeme gelmektedir. İdeal insan demokratik tutum ve değerlere sahiptir, çevresine saygılıdır, kendisini sürekli geliştirir, dürüsttür, sadece kendisini değil tüm toplumu ve insanlığı düşünür, içinde tüm insanları ve doğayı, canlıları kucaklayacak bir sevgi kapasitesi vardır. Ekonomik durumuna uygun hareket etmelidir yani ekonomik nosyona sahiptirler. Bilinçlidirler, bilgiye ve teknolojiye açıktırlar ve bundan korkmazlar. Eğitime önem verirler. Çocuklarını en iyi şekilde yetiştirmeye

çalışırlar, aile ilişkileri sağlıklıdır. Çevresiyle uyumludur. İyi bir mesleği ve iyi koşulları vardır. Gücünü başkalarının zararına değil, toplumun çıkarına kullanır. Bu gibi sayısız nitelik gerçekten her toplumda ve her çağda değişik biçimlerde arzu edilen nitelikler olmuşlardır. Günümüzde gelecek nesille ilgili sıralanan bu beklentiler geçmişle kıyaslandığında temel noktalarda farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Artık yurttaşlıktan, bireyselliğe doğru bir geçiş vardır. Politik ve kültürel beklentiler eskisi kadar etkinliğini sürdürememekte, diğer kültürlerle uyumlu olma, dünyaya açık olma ve gelişmeleri izleme ve bunlara öncülük etme durumu ortaya çıkmaktadır. sorumluluklarının farkındadır ve belli bir amaç için yetişmekten ziyade kendi kapasitesini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu bulgular “demokratik eğitim” beklentileriyle uyum taşımaktadır. Türkiye’de eğitimin çok önemli bir olgu olması yüzyıllardır devam etmektedir. Günümüzde bu değerlerin de daha çok eğitimle geliştirilebileceği vurgulandığından bu “sihirli değnek” olma durumu uzun yıllar daha etkisini sürdüreceğe benzemektedir.

Araştırmada ele alınan bir diğer konu da gelecekteki insanın ideal niteliklerini geliştirebilmek için ya da kısaca gelecekteki insanı en iyi biçimde yetiştirebilmek için anne babaların ve öğretmenlerin de rolü vurgulanmıştır. Anne babaların gelecekte çocuklarına hangi nitelikleri kazandıracakları ve anne baba tutumlarının nasıl olması gerektiğiyle formal eğitimde vazgeçilmez bir rolü bulunan öğretmenlerin hangi niteliklere sahip olması gerektiği araştırılan konular arasında yer almıştır. Bundan sonraki bölümlerde bu kategoriler tartışılacaktır.

V.4.1 Gelecekte Anne Babaların Çocuklarına Kazandırması Gereken Nitelikler

Gelecekteki insanın hangi niteliklere sahip olması gerektiğine ilişkin bölümde üzerinde durulması gereken bir diğer konu da anne babaların çocuklarına kazandırmaları gereken niteliklerdir. Gelecekteki insanın ideal nitelikleriyle birlikte ele alınması gereken bu bölüm, çocuğun yetiştirilmesinde, sosyalleşmesinde ve hayata hazırlanmasında çok hayati bir fonksiyona sahip olan ailelerin görüşlerinin aktarılması ve hedeflenen insan modeliyle birlikte ele alınması gereken bir konudur.

Veli, öğretmen ve okul idarecileri grubunun bu kategoride değerlendirilen görüşleri “gelecekteki insanın ideal nitelikleri” kategorisinde elde edilen bulguları tamamlamak ve katılımcıların bu yetiştirme sürecindeki kişisel amaçlarını belirlemek amacıyla ele alınmıştır. Bu boyutta elde edilen bulgular yukarıdaki bölümde elde edilen bulgularla paralellikler taşımaktadır. Alt S.E.D. veli gruplarında ortaya çıkan temel nitelikler arasında “terbiyeli olma, bilgili olma, saygılı olma, sevgi dolu olma, çevre duyarlılığı kazanma” gibi niteliklerle Orta S.E.D. veli gruplarında “özgüven kazandırma, çok çalışma, insanları sevmek, kötü şeylerden uzak durma” ve Üst S.E.D. velilerde ise “okuma alışkanlığı kazandırma, hayat kurallarını öğretme, doğruluk, dürüstlük, bilinçlilik, saygılı olma, tasarruflu olma, fedakarlık, şiddetten uzak durma” gibi nitelikler kazandırmaları gerektiği vurgulanmıştır. Öğretmen gruplarında ise Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen grupları “anne babaların çocuklarına kazandırmaları gereken nitelikler” konusunda belirttikleri görüşlerinde “dürüstlük” yine öne çıkan bir niteliktir. Anne babaların çocuklarına kazandırmaları gereken nitelikler ile ilişkili olan görüşler daha çok çocukların hayatta başarılı olmalarını, kendilerini geliştirebilmelerini ve topluma uyum sağlayabilmelerini kolaylaştırmaktadır. Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan

öğretmenlerin görüşlerinde ise dürüstlük yine öne çıkan önemli bir temadır. Yalnız burada dürüstlüğün sağlanabilmesi için bazı katılımcıların manevi ve kültürel değerlere önem vermeleri gerektiği ve din eğitimine yer verilmesinin altı çizilmiştir. İdareci gruplarının bu kategoride değerlendirilen görüşlerinde karşımıza çıkan temel nitelikler incelendiğinde Alt S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin bu kategoride değerlendirilen görüşlerine rastlanılmamıştır. Orta S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan öğretmen katılımcılarının görüşlerinde ise “tutumluluk, kendini tanıma, ihtiyacına göre alışveriş yapma, teknolojiyi kullanma ve onunla uyumlu bir şekilde yaşamını sürdürme, aile sevgisi, milli ve manevi değerlere sahip çıkma, dürüstlük, doğruluk, çalışkanlık, tüm insanları kucaklayabilecek bir sevgi, dünyayla barışık olma” gibi nitelikler öne çıkmaktadır. Üst S.E.D. ilköğretim okullarında çalışan okul idarecilerinin bu kategoride değerlendirilen görüşlerinde şu temalara rastlanılmaktadır: “Çocukları iyi eğitme, varı-yoku bilmelerini sağlama, elindekilerle yetinmesini sağlama, daha ileriye gitme, dürüstlük, insanca yaşam, insana/canlıya değer verme, özgüven kazandırma”.

Bu boyutlar ve nitelikler katılımcıların kişisel hedeflerini ve dünyayı algılayışlarını belirleyebilmek amacıyla incelenmiştir. Görüldüğü gibi “anne babalar da dürüstlüğe, saygıya, kendini geliştirmeye, başarılı olmaya, uyumlu olmaya” önem vermektedirler. İçinde bulunulan koşullar ne kadar da olumsuz olsa da hedefler ve beklentiler vardır ve bunlara ulaşmak için de “aile eğitimi” katılımcılar tarafından özellikle vurgulanan bir konudur. Aileler çocuklarının iyi yetişmelerini sağlamak için, onların iyi bir akademik eğitimden geçmelerine yardımcı olmak için çaba göstermektedirler. bu durum bir çok eğitim araştırmacısının da vurguladığı, kişilik ve formal eğitim ilişkisini göstermektedir. Okullar çocukların yetişmelerini, bilgilenmelerini ve gelecekte meslek edinmelerini sağlamak için önemli bir işlev yüklenmekle birlikte okulda çocuklara

kazandırılacak kişilik özellikleriyle bu hedeflere ulaşılması daha da kolaylaşmaktadır. Ancak ülkemizde bu durumun genellikle ihmal edildiği düşünülmektedir. Eğitim kurumlarımızda daha çok “soyut bilgiler” verilmekte (Kaya, 1974), kişilik ve karakter eğitimi göz ardı edilmektedir (Hasgür, 1995; Macit, 1995; Mardin, 1991; Bolay, 1995; Turgut, 1996; Ekşi, 2003). Küresellen dünyaya uyum sağlamanın yolu, bu sürece uygun bireyler yetiştirebilmektir (Yurdabakan, 2002; Doğan, 2002; Tezcan, 1996).

V.4.2. Gelecekte İyi Bir Nesil Yetiştirebilmek İçin Anne Baba Tutumları

Bu çalışmada çeşitli sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim okullarından bu araştırmaya katılan katılımcıların “gelecekte iyi bir nesil yetiştirebilmek için anne babaların tutumları neler olmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar tarafından bu soruya verilen cevaplardaki ideal anne baba tutumları “ihtiyaçları karşılama, çocuğu sevme, ödül ve ceza, çocuğu tanıma, çocuğun gelişimini sağlama anne babanın kişilik özellikleri ve aile çocuk ilişkileri” boyutlarına göre değerlendirilmiştir.

Katılımcılardan elde edilen bulgular bu niteliklerle örtüşmektedir. Çocuklara karşı dürüst olmak, yalan söylememek, çocuklarına değer vermek, onların ihtiyaçlarını karşılamak, çocuğa karşı anlayışlı olmak, çocuğun kendini geliştirmesine yardımcı olmak gibi nitelikler bu çalışmada anne baba tutumları arasında görülmektedir. Araştırmanın çocuğa ilişkin tutumlar ve değerler kategorisinde ele alınan anne baba tutumlarındaki olumsuz özelliklerin nasıl düzeltilebileceği üzerinde durulmuştur. Anne babalar temelde çocuklarına karşı dürüst olurlarsa, onları sevdiklerini vurgularlarsa sorunlar daha kolay çözülebilir. Çocuklara aşırı baskı koyma durumu eleştirilirken ideal tutumlar arasında çocuğu baskı altına almamak, şiddet uygulamamak, çocuğun özgüvenini zedelememek, birey olarak görmek, görüşlerine saygı duymak, karar alınırken onun da katılımını

sağlamak günümüzde ekonomik ve sosyal gelişmeler sonucunda geleneksel değerlerin değişmeye başlayarak daha çok bir denge durumunun yaratılmasını ortaya koymaktadır. Tutarlı olmak katılımcılar tarafından üzerinde çok durulan bir tema olmuştur. Eşlerin çocuklarına yaklaşımlarda birbirleriyle çelişmemeleri çocuğun sağlıklı bir gelişim göstermesini kolaylaştırıcı bir etkidir.

“Gelecekte iyi bir nesil yetiştirebilmek için anne baba tutumları” kategorisinde değerlendirilen görüşleri, Kuzgun (1972) ‘un çocuğa karşı gösterilen sevgi ve uygulanan kontrolün derecesine göre değerlendirilen üç tip ana baba tutumundan daha çok “demokratik” tutumla ilişkili olduğu görülmektedir. Kuzgun (1972), demokratik ana babayı tanımlarken şu noktalara vurgu yapmaktadır: “Çocuğuna içten ve derin bir sevgi duyma, sevgisini koşulsuz sunma, çocuğun istek ve ihtiyaçlarına duyarlı olma, çocuğun davranışlarına karşı ilgili ve anlayışlı tutum sergileme, çocuğun içinde bulunduğu yaş dönemine özgü olarak kendisiyle ilgili karar almasında çocuğunu teşvik etme, önemli konularda alınan kararların nedenlerini çocukla tartışma ve çocuğun görüşlerine değer verme”.

Elde edilen bulgulardan bir tanesi de özellikle de öğretmen ve idareci gruplarında ulaşılmıştır. Öğretmen ve idareci grupları anne babaların çocuklarının eğitimleriyle ilgilenmeleri gerektiğini, öğretmenleriyle ve okulla uyumlu olmalarını, çocuklarının öğretmenlerine değer vermeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Çocukların yanında öğretmenin hakkında tartışmaktan kaçınmalarının öğretileceklerde bir aksamanın ve çarpıklığın oluşmasını engelleyeceği varsayılmıştır. Bu önemli bulgu, üzerinde birçok tartışmanın yürütüldüğü bir durumdur. Günümüzde anne baba tutumlarıyla öğretmen tutumları birbiriyle çelişmekte; okulda öğrenilenlerle evde ve diğer sosyalleşme

birimlerinde öğrenilenlerin birbiriyle çatışması yaşanmaktadır. Katılımcılar bunu aşmanın yolunu, öğretmen, okul idarecilerinin ve ailelerin sağlıklı bir iletişim içerisine girerek çözebileceklerini vurgulamışlardır. Bu bulgu da, araştırmanın temel hareket noktası olan formal ve informal eğitimin birlikte ve bir bütün olarak düşünülmesi durumunu örnekler niteliktedir.

V.4.3. Gelecekteki İlköğretim Okulu Öğretmeninin İdeal Nitelikleri

“Gelecekteki ilköğretim okulu öğretmenin ideal nitelikleri”ni belirleyebilmek amacıyla görüşmecilere “hedeflediğiniz insanları yetiştirebilmek için öğretmenlerin sahip olması gereken nitelikler nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtların analizi sonucunda üç ana kategoriye ulaşılmıştır. Bu temel kategoriler “kişilik özellikleri ve mesleki yeterlilikler ve tutumlar” biçimindedir. “Mesleki yeterlilikler ve tutumlar” kategorisinde öğretmenliğin “Alan bilgisi, öğrenme ve öğretme sürecini yönetme, öğrenci kişilik (rehberlik) hizmetleri, mesleki özellikler” ve “öğretmenin öğrenciye ve anne babalara yönelik tutumları/sosyal ilişkiler” e ilişkin ifadeler yer almaktadır.

Elde edilen bulgularda öğretmenin daha çok mesleki yeterlilikler ve tutumlar ile sosyal ilişkiler boyutlarındaki nitelikleri ortaya çıkmıştır. Bu temel bulgular arasında “kendini geliştiren, çocukların kendilerini yetiştirmelerini sağlayan, çocuklara olumlu davranışlar gösteren, çocukları tanıyan, bireysel ayrılıklara dikkat eden, mesleğini severek yapan, dürüst olan, öğrencileri doğru davranışlara sevk edebilen, ailelerle uyumlu olan, çocukların ailelerine de değer veren, model olan, karşılık beklemeden veren, çocukların bir annesi, babası, arkadaşı dahi olabilen, çocukları seven” gibi çok sayıda nitelik bulunmaktadır.

Bu bulgular bu çalışmada üzerinde durulan temel konu olan insan yetiştirme formal eğitim boyutunda en önemli işleve sahip olan, öğretmenin rolüne işaret etmektedir. Öğretmen hem mesleğinde iyi olmak zorunda hem de çocukların en iyi biçimde kendilerini geliştirmeleri için ellerinden geleni yapmak zorunda olan bir kişidir. Bu durum, her ne kadar öğretmen ve okul idarecileri tarafından öğretmene eski değerinin verilmediğine vurguları olmasına rağmen yine de önem taşıyan bir konudur. Öğretmenlerin koşullarının düzenlenmesi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi, eğitime gerekli önemin tüm toplum ve devlet tarafından verilmesi ile çocukların da daha iyi yetişecekleri gerçeğini ifade etmektedir. Burada ele alınan bulgular öğretmen niteliğinin gelecek toplumda nasıl olması gerektiğine ilişkin bulgularla benzerlikler taşımaktadır. Öğretmen teknolojiye korkmamalıdır. Bilgiyi değil, bilgiye nasıl ulaşılacağını ve bu bilginin nasıl kullanılacağını öğretmelidir. Öğretmen merkezli eğitimden öğrenci merkezli eğitime geçilirken milli eğitim sistemimizdeki tartışmalar burada da ortaya çıkmaktadır. Öğretmen hem bir rehber, hem de bir model olacaktır. Öğrenci yeteneklerini ve ilgilerini geliştirmek için çaba gösterecektir.

Bu bulgular, gelecekteki insanın ideal nitelikleriyle birlikte ele alındığında daha belirgin bir biçimde anlaşılabilir. Öğretmen, yetiştirilmek istenen insanın tüm özelliklerini içinde taşımalıdır. Ancak bu şekilde sosyalleşme başarılı bir biçimde sürdürülebilir düşüncesi günümüz Türkiye'sinde eğitimin başat bir olgu olmasından kaynaklanmaktadır. Öğretmenin bu özelliklere sahip olması, öğretmen yetiştiren kurumların yeniden gözden geçirilmesini de tartışmaya açmaktadır. Bu durum işlevsel bakış açısının temel özelliklerini de içinde taşımaktadır. Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar devam eden süreçte "öğretmen yetiştirme" politikaları üzerinde sürdürülen tartışmalar, uygulamaya konulan programlar daha çok öğretmen merkezli olmuştur. Öğretmenin hangi özelliklere göre

yetiştirilmesi gerektiği her dönem etkisini sürdürmüştür (Akyüz, 1997; Binbaşıoğlu, 1995; Aytaç, 2003).

V.5. SONUÇ

Bu çalışmada kavramsal boyutun ardından konu ile ilgili araştırmalar incelenmiş, ampirik kısımda ise, “eğitim, eğitimin işlevleri, insan yetiştirme, toplumsallaşma süreçleri, anne ve babaların çocuk yetiştirme anlayışları/tutumları, çocuğun değeri, günümüzde nasıl bir insan yetiştirildiği, gelecekte nasıl bir insan yetiştirilmesi gerektiği ve gelecekteki insanı yetiştirmek için neler yapılmalı” konularına yer verilmiştir. Bu çalışmada temel eğitim aktörlerinin (anne babalar/veliler, öğretmenler ve okul idarecileri) eğitim sürecindeki önemine değinilmiş ve onların konuyla ilgili öznel anlatımlarının incelenmesinin, eğitim ve insan yetiştirme olgularının daha iyi anlaşılmasını; eğitimin toplumun tüm kesimlerinin görüşleri etrafında şekillenmesinde faydalı olacağı hususuna dikkat çekilmiştir.

Temel eğitim aktörlerinin eğitim ve insan yetiştirme anlayışlarını belirlemek, onların bu süreçteki etkililiklerini ortaya koymak ve geleceğin insan yetiştirme modeli üzerindeki düşüncelerini inceleyebilmek amacıyla hazırlanan 16 soruluk bir mülakat/görüşme formu Mersin İli’nde alt, orta ve üst S.E.D. ilköğretim okullarından katılımcılara (anne babalar, öğretmenler ve okul idarecileri) uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, örneklem grupları ve S.E.D. değişkenlerine göre karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda, şu temel noktalar dikkati çekmektedir:

- Katılımcılar, eğitilmiş insan vurgusundan, örgün eğitimden yararlanma durumunu algılamaktadırlar.

- Eğitim, bir insanın hayatını olumlu bir biçimde etkilemektedir. Eğitimli insan başta kişilik özellikleri olmak üzere, insan ve toplum ilişkileri ve geleceğini planlama boyutlarında, eğitimsiz, yani örgün eğitim kurumlarından geçmemiş bir insandan, farklılaşmakta ve daha olumlu niteliklere sahip olarak algılanmaktadır. Bu durum tüm katılımcı gruplarda görülmektedir. Tüm grupların, eğitimin, özellikle kişilik boyutunda çok önemli bir işlevinin olduğu, kurumsal bir eğitim sürecinden geçmenin, bireyin kişilik gelişimini etkilediği yönünde birleştikleri görülmektedir.
- Eğitimin, ele alınan tüm boyutlarda, özellikle de bireyin kişilik gelişimi ve insan-toplum ilişkileri boyutunda, etkileri ile ilgili bulgular, informal eğitimin, okullardaki varlığını göstermektedir.
- Kurumsal eğitimin temel işlevleri bağlamındaki, araştırma bulguları, eğitim sistemimizin esasici felsefe ve işlevselci bakış açısının izlerini taşıdığını göstermektedir. Araştırmada elde edilen sonuçlar ışığında, günümüzdeki eğitim süreçlerinde daha çok işlevsel bakış açısının ve esasici felsefe akımının etkileri görülmektedir. Ancak katılımcılar, yetiştirilen insanın özelliklerine ilişkin nedenlerini, çatışmacı yaklaşımın varsayımlarına uyabilecek görüşleri çerçevesinde belirtmektedirler.
- Formal eğitim süreçleri, insanın sosyalleşmesinde önemli bir işleve sahip olmalarıyla birlikte, informal eğitim süreçleri de insan yetiştirmede önem taşımaktadır. Bu iki boyut, bu araştırmada birbirini tamamlayan unsurlar olarak ele alınmıştır. Elde edilen bulgular da, bu varsayımı desteklemektedir.
- Okulun dışındaki sosyalleşme birimleri arasında en başta aile gelmektedir. Aile çocuğun kişilik gelişiminde ve toplumsal uyumunda, kısacası kültürlenmesinde çok önem taşımaktadır. Diğer sosyalleşme birimleri (akademik destek eğitimi veren

“dershaneler, kreşler, özel dersler, çeşitli kurslar, etüt merkezleri” gibi birimler) ve buralardaki sosyalleşme biçimleri daha çok okul merkezli olarak algılanmıştır. Ayrıca, katılımcılar tarafından, akrabalık sistemleri, komşuluk ilişkileri, arkadaş çevresi, internet kafeler, tarlalar, bağ ve bahçeler, kütüphaneler, kültürel, sosyal ve sportif etkinlikler, sokak, kısaca hayatın her alanı birer sosyalleşme birimi olarak algılanmıştır.

- Eğitim denilince, her ne kadar daha çok, formal eğitim süreçlerine vurgular ortaya çıksa da , katılımcıların hayatın her alanının bir yetiştirme ve yetiştirilme aracı olduğuna ilişkin vurguları eğitimin formal ve informal boyutuyla birlikte ve bir bütün olarak düşünüldüğünü ortaya çıkarmaktadır.
- Eğitim ister formal boyutta olsun, isterse de informal boyutta olsun insan yetiştirmede, davranış, tutum, değer, bilgi ve beceri edinmede, toplumsal uyum sağlamada ve statü kazanmada oldukça etkilidir.
- Katılımcılar “Günümüzde yetiştirilen insanların” daha çok kişilik özelliklerine vurgular yapmışlardır. Bu boyutta üzerinde durulan en temel özellikler dürüstlük ve sorumluluk bilincinin olmamasıdır. Ayrıca, katılımcılar, günümüzde yetiştirilen insanların daha çok olumsuz kişilik özellikleri olduğu noktasında birleşmektedirler.
- Günümüzde yetiştirilen insanların, daha çok olumsuz kişilik ve karakter özelliklerinin ortaya çıkması, sosyal değişme ve temel eğitim aktörlerinin eğitime bakış açıları arasındaki ilişkiyi vurgulayan araştırma varsayımını destekler niteliktedir.
- Katılımcıların, insan yetiştirmeyi etkileyen anne baba tutumları boyutunda değerlendirilen görüşlerinde, baskıcı ve otoriter tutum, gevşek tutum, dengesiz ve kararsız tutum, aşırı hoşgörülü/koruyucu tutum, ilgisiz ve kaygısız tutum arasında değiştiği ve sosyoekonomik düzeye bağlı olarak katılımcıların görüşlerinde, belirgin bir ayrışma olmadığı görülmektedir.

- Katılımcılar, kendilerini iyi anne ve babalar olarak tanımlamakta, olumsuz tutumları ise, diğer anne ve babalara atfetmektedirler.
- Katılımcıların olumlu ve olumsuz anne baba tutumlarında okul merkezli düşündükleri ve okulla iyi ilişkiler kurabilen anne babaların, olumlu tutumlara sahip olduklarını düşündükleri gözlemlenmektedir.
- Katılımcılar tarafından, toplumumuzdaki sosyoekonomik seviyesi düşük ve yoksunluk yaşayan ailelerde, çocuğun baskıcı ve otoriter bir tarzla yetiştirildiği belirtilmektedir.
- Bu çalışma, temel eğitim aktörlerinin, ekonomik, sosyal, kültürel ve ailevi faktörleri, insan yetiştirmeyi etkileyen faktörler olarak algıladıkları sonucu ortaya çıkmıştır.
- Ekonomik faktörlerin insan yetiştirmedeki olumsuz etkisi olduğu, Alt, Orta Veli gruplarında ve tüm öğretmen ve idareci gruplarında görülmektedir.
- Öğretmen ve idareci gruplarında, ekonomik, sosyal, kültürel ve ailevi faktörlerin yanında örgün eğitim kurumlarının da insan yetiştirmeyi etkilediği görüşü ortaya çıkmaktadır.
- Katılımcıların, toplumda çocuğa genel olarak değer verilmediğine ilişkin düşüncelerinin yanı sıra kendi ailelerinde çocuklara olumlu değer verdikleri görülmektedir. Çocuğa olumlu değer vermeme durumu, katılımcılar tarafından daha çok insan yetiştirmeyi etkileyen olumsuz faktörlere bağlanılmıştır.
- Katılımcıların, kendi çocuklarının kendi hayatlarında çok olumlu ve özel bir yerlerinin olduğunu düşündükleri görülmektedir.
- Katılımcıların çocuklarından beklentilerinde cinsiyet değişkeninin önemli olmadığı görülmektedir. Katılımcılar tüm çocuklarından aynı şeyleri beklediklerini ifade etmişlerdir. Çocuklardan beklentiler, sosyoekonomik değişkene göre farklılaşmaktadır. Alt ve orta S.E.D. gruplarında çocuklarına “statü-meslek” boyutunda değerlendirilen

beklentilerde bulunulduğu görülmektedir. Katılımcıların, çocuklarından daha çok ailevi beklentileri olduğu görülmektedir. Katılımcılar çocuklarının kendilerine saygı göstermelerini, değer vermelerini, kendilerini sık sık hatırlamalarını ve ziyaret etmelerini istemektedirler. Katılımcıların çocuklarına ilişkin beklentilerinde, ekonomik gelişmeyle birlikte çocuklardan ekonomik beklentiler azalmakta olduğu görülmektedir. Bu durum, çocuklardan beklentilerde daha çok psikolojik beklentilerin yoğunluk kazandığı biçiminde değerlendirilebilir.

- Katılımcılar, hızla yozlaştığına inanılan günümüz kuşağının, başta kişilik özellikleri olmak üzere, toplum ilişkileri ve kültürel politik özellikleri açısından, geliştirilmeleri gerektiğini düşünmektedirler. Gelecekte yetiştirilecek insanların, olumlu kişilik özelliklerine sahip olmaları gerekliliği sonucuna ulaşmaktadır. Gelecekte daha çok karakter eğitiminin ön plana çıkarılması gerektiği görülmektedir. Bu bulgular, katılımcıların günümüzde yetiştirilen insanın, olumsuz karakter özelliklerine yaptıkları vurgularla paralellik içindedir.
- Gelecekteki insanın ideal niteliklerini geliştirebilmek için anne babaların çocuklarına hangi tür nitelikleri kazandırmaları gerektiğine ilişkin bulgularla, gelecekte yetiştirilecek insanın sahip olması gereken özelliklerine ilişkin bulgular arasında paralellikler bulunmaktadır. Katılımcılar, anne babaların, çocuklarına “dürüst ve saygılı olma, kendini geliştirme, başarılı olma ve uyumlu olma” gibi özellikleri kazandırmaları gerektiğini söylemektedirler.
- Katılımcıların gelecekte iyi bir nesil yetiştirebilmek için anne baba tutumlarının neler olması gerektiğine ilişkin görüşlerinde “ihtiyaçları karşılama, çocuğu sevme, çocuğu tanıma, çocuğun gelişimini sağlama” tutumları ile, anne babanın kişilik özellikleri ve aile çocuk ilişkileri boyutları ortaya çıkmaktadır.

- Katılımcıların, “ideal anne baba tutumları” boyutunda değerlendirilen görüşlerinde, çocukların ihtiyaçlarının karşılanması, çocuğun sevilmesi, çocuğun tanınması gibi özelliklerinin yanında “demokratik anne baba tutumlarının” da olduğu görülmektedir. Öğretmen ve idareci gruplarında “ideal anne baba tutumları” okul merkezli olarak değerlendirilmektedir. “İdeal anne baba”, “okulla iyi ilişkileri olan, öğretmenlerle uyumlu olan” anne babadır.
- Katılımcılar, anne baba tutumları ile öğretmen tutumlarının, birbiriyle çeliştiğini, düşünmektedirler. Bu çelişkinin, ailenin, okulla ilişkilerini gözden geçirmesi ve öğretmenler ile okulların da, velileri daha olumlu görmeleri ile, aşılabileceği düşünülmektedir.
- “Gelecekteki ilköğretim okulu öğretmenin ideal özellikleri” boyutunda, katılımcılar, öğretmenin kişilik özellikleri, mesleki yeterlilikleri ve öğretmen tutumlarını birlikte değerlendirmişlerdir. “Öğretmenin mesleki yeterlilikler ve tutumları”, boyutunda öğretmenliğin “alan bilgisi, öğrenme ve öğretme sürecini yönetme, öğrenci kişilik (rehberlik) hizmetleri, mesleki özellikler” ile “öğrenciye ve anne babaya yönelik tutumları/sosyal ilişkiler” öne çıkmaktadır. Ayrıca, bu boyutta elde edilen bulgularda öğretmen merkezli eğitimin öğrenci merkezli eğitime dönüşmesi gerektiği de gözlemlenmiştir. Gelecekteki insanın ideal nitelikleriyle, öğretmenin ideal nitelikleri arasında paralellikler bulunmaktadır. Öğretmen, yetiştirmeye çalıştığı insanın, tüm olumlu özelliklerini taşıması gerekliliği, katılımcıların önemli vurguları arasındadır.

V.6. ÖNERİLER

Bu araştırma, eğitim ve insan yetiştirmenin formal ve informal boyutlarıyla bir bütün olduğunu, eğitim politikaları ve eğitim süreçleri ele alınırken bu temel olgunun

dikkate alınması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Eğitim, toplumdaki diğer kurumlarla karşılıklı etkileşimlerde bulunan, diğer kurumlardan etkilenen ve onları etkileyen toplumsal bir kurumdur. Konu ile ilgili, gelecekteki çalışmaların da bu perspektif izlenecek olursa, bütüncül bir bakış açısına ulaşılabilir.

Çalışmanın kavramsal ve ampirik kısımlarında, eğitime, Cumhuriyetin kuruluşundan günümüz Türkiye'sine varıncaya kadar, "iyi vatandaş, iyi yurttaş olmayı, kültürüne sahip çıkmayı, iyi bir insan olmayı, ülkeyi kalkındırmayı, dünyadaki gelişmeleri takip edebilmeyi, iyi bir anne baba olmayı, akademik yetenekleri geliştirmeyi, ilgi yetenek ve değerleri geliştirmeyi sağlaması vb." gibi sayısız işlevler yüklendiği gerçeği de dikkate alınrsa, ve "merkezi" bir kurum olarak değerlendirildiği görülebilir. Eğitim politikalarında ve toplumbilimlerinde yapılan araştırmalarda yansımaları bulan bu beklentilerin, araştırmamıza katılan katılımcıların, günümüzde yetiştirilen insana ilişkin olarak daha çok olumsuz kişilik/karakter özelliklerine yaptıkları vurgular nedeni ile karşılanamadığı gerçeğine işaret etmektedir.

Bundan sonra yapılabilecek çalışmalarda, eğitim ve insan yetiştirme olgusunun çok boyutlu bir tarzda ele alınması ve eğitim kurumu ile ilgili daha geniş toplumsal grupların görüşlerine ulaşılması, yeni modellerin önerilmesini olanaklı kılabilir.

Katılımcıların ülkemizde yetiştirilen insanlara ilişkin olarak olumsuz bir bakış açısına sahip oldukları, memnuniyetsizlik durumu olduğu görülmektedir. Bu durum, birçok eğitim araştırmacısının, sosyologun, politikacının ve daha genel bir ifadeyle toplumun büyük bir kesimin görüşleriyle paralellikler taşımaktadır. Katılımcılar, günümüzde yetiştirilen insanların olumsuz kişilik özelliklerine sahip olduklarını ve gelecekte de olumlu kişilik özelliklerine sahip olmaları gerektiğini düşünmektedirler. Buradan hareketle, insan

yetiştirme sistemimize ilişkin model arayışlarında, “karakter ve kişilik eğitimi”nin önemli bir talep olduğu göz ardı edilmemelidir.

Katılımcıların “gelecekteki insan”da olmasını istedikleri özellikler, eğitimde yeni arayışlarda, dünyadaki gelişmelere uyum sağlanması koşulunu öne çıkarmaktadır.

Araştırma sonuçları, eğitim bilimlerinin, özellikle eğitim yönetimi ve planlaması ile program geliştirme ve psikolojik danışma ve rehberlik gibi birçok alt alanı tarafından da değerlendirilebilecek niteliktedir. değerlendirilmesi gerekir. Bundan sonra yapılabilecek çalışmalarda, eğitim ve insan yetiştirme olgusuna etki eden faktörlerin incelenmesi, günümüzde yetiştirilen insanların hangi nedenlerden dolayı istenen başarıyı sağlayamadıklarını ortaya çıkarabilir.

Bu çalışmada, veri toplama tekniği olarak mülakatın kullanılması, katılımcılardan, araştırma konusu ile ilgili oldukça zengin bilgilere ulaşma olanağını sağlamıştır. Elde edilen bulguların çok boyutluluğu, bu görüşü destekler niteliktedir. Ampirik çalışmaların yanında, eğitimin yeniden yapılandırılması ile ilgili yapılabilecek uygulamalarda, eğitim aktörlerinin sürece olan katkılarının arttırılması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Hüseyin. (2001). *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Akyüz, Yahya. (1989). *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e)* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 160.
- Alkan, Cevat. (1987). "Eğitimci Ziya Gökalp" (İçinde) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt No: 20, Sayı: 1-2, (231-244).
- Althusser, Louis. (1990). *Felsefe Ve Bilim Adamlarının Kendiliğinden Felsefesi* (Çev. Ömür Sezgin). Ankara: V Yayınları.
- Aslan, A. Kadir. (2000). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş: (Eğitim-Okul-Öğretmen)*. İzmir.: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, Mustafa (2000). *Kurumlar Sosyolojisi*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Aydın – Şafak, Birsen. (1992) *Ankara'nın İki Köyünde Örgün Eğitim Ve Modernleşme Süreci*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi.) Hacettepe Üniversitesi Ankara
- Aytaç, Kemal. (1972). *Avrupa Eğitim Tarihi*. Ankara: A.Ü.D.T.C.Fakültesi Yayınları.
- Aytaç, Tufan. (2003). "21. Yüzyılın Başında Öğretmenin Değişen Rollerini", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim (Aylık Eğitim Dergisi) (İçinde)*. (39-41). Yıl: 4. Sayı: 45.
- Balci, Ali. (1995). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem Teknik ve İlkeler*. Ankara 72TDFO Bilgisayar- Yayıncılık.

Balcı, Ayşe. (1999). *Okul ile İlgili Mecazlar (Metafor): Seçilmiş Dört Okulda Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Velilerin Okul Algıları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). ODTÜ Ankara.

Baloğlu, Zekai (1990). *Türkiye 'de Eğitim*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları

Başaran, İ. Ethem. (1994). *Eğitime Giriş*. Ankara: Kadioğlu Matbaası. 4.Baskı

Başgöz, İlhan. (1995) *Türkiye 'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları

Berkes, Niyazi (1989) *Felsefe Ve Toplum Bilim Yazıları*. İstanbul: Adam Yayınları

Binbaşıoğlu, Cavit (1995). "Öğretmen Yetiştirme Açısından Türkiye 'de Eğitim Bilimleri Tarihi" Üzerine Bir Araştırma. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Bucak, Esengül Balcı (1993). *Türkiye 'de Eğitim Politikaları Ve Siyasi Parti Ödülleri*. Ankara: Adım Yayıncılık.

Bumin, Kürşat (1983). *Batı 'dan Devlet Ve Çocuk* İstanbul: Alan Yayıncılık

Cangızbay, Kadir (1996). *Komprador Rejimin Anatomisi*. Ankara: Öteki Yayınları.

Celkan, Hikmet Yıldırım (1996) *Eğitim Sosyolojisi*. Erzurum: Eğitim Fakültesi Basımevi

Celkan, Hikmet Yıldırım (1989). *Ziya Gökalp 'ın Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları:871

Çelikkaya, Hasan (1998). "Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi" (Pedagojik Formasyon Amaçlı). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

- Çınar, İkrım (2002). "*Eğitimin Tarihsel Temelleri*", Erdal Toprakçı; (Editör) (İçinde), *Eğitim Üzerine*, (45-90). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Demirci, Fatih. "*Modernite Sorunsalında Postmodernite*" *Düşünen Siyaset Dergisi*, Sayı: 15 Birikimler Özel Sayısı (83-108).
- Demirtaş, Hasan (2002). "*Eğitimde Alternatif Paradigmalar*", Erdal Toprakçı; (Editör) (İçinde), *Eğitim Üzerine*, (321-367). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Dikeçligil, Beylü. (2000). "*Sosyolojide Metodolojik Farklaşma ve Metodlar Arası İşbirliği*" III. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri. (97-126) Eskişehir: Sosyoloji Derneği Yayınları.
- Doğan, Elife (2002). "Küreselleşme ve Eğitim". *Eğitim Araştırmaları Dergisi*. (87-98). Sayı: 6, Ocak 2002.
- Ekşi, Halis. (2003). "*Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları*. (İçinde). (79-96). *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1 (1).
- Ercan, Fuat. (1998). *Eğitim ve Kapitalizm, Neo-Liberal Eğitim Politikasının Eleştirisi*, İstanbul: ÖES ve Bilim Ortak Yayını.
- Erdem, Ali Rıza (1998). *21. Yüzyula Girerken Nasıl Bir İnsan Modeli Yetiştirelim?*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erden, Münire; Akman, Yasemin. (2001). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayınları. Genişletilmiş 9. Baskı.
- Ergun, Doğan (1987). *Sosyoloji ve Eğitim*, Ankara: V Yayınları

- Ergun, Mustafa (1994). *Eğitim Sosyolojisine Giriş (Eğitim Ve Toplum)* Ankara: Ocak Yayınları.
- Erkan, Zülal. (2002). “*Ergenlerin Sosyal Kaygı Düzeyleri, Ana-Baba Tutumları ve Ailede Görülen Risk Faktörleri Üzerine Bir Çalışma.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi: Adana.
- Ertürk, Kemal. (1987). *Çağdaş Bilimsel Eğitim Nedir?*. Ankara: Varol Matbaacılık.
- Eryüksel, N. Gül. (1996). “*Ana Baba ve Ergen İlişkilerinin Problem Çözme, İletişim Becerileri, Bilişsel Çarpıtmalar ve Aile Yapısı Açısından İncelenmesi*”. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi: İzmir.
- Giddens, Anthony (1994). *Modernliğin Sonuçları*. (İngilizce’den Çeviren: Ersin Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gök, Fatma. (1999). *75. Yılda İnsan Yetiştirme Eğitim ve Devlet*. Fatma Gök; (Editör) (İçinde)., *75. Yılda Eğitim*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Gökçe, Birsen. (1996). *Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Gökkaya, Füsun. (1994). “*Anne-Babaların Cinsiyet Rolü Alguları ve Cinsiyete Uygun Çocuk Yetiştirme Eğilimleri ile Okul Öncesi Çocukların Cinsiyet Rolü Gelişimi (Oyuncak Tercih ile) Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi: İzmir.
- Güvenç, Bozkurt, (1991) *İnsan ve Kültürü*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Hançerlioğlu, Orhan. (1995). *Düşünce Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi. 6. Basım.

Illich, Ivan. (1985). *Okulsuz Toplum*. (çev. T. Bedirhan Üstün). Ankara: Birey Toplum Yayınları.

İnal, Kemal (1996) *Eğitimde İdeolojik Boyut*. Ankara: Doruk Yayıncılık

Kafadar, Osman (1997) *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma*. Ankara Vadi Yayınları

Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1981). *Türkiye'de Değerler ve Doğurganlık*. İstanbul: Gözlem Matbaacılık Koll. Şti.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1996) *İnsan Aile Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. (1998). *Kültürel Psikoloji Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kale, Nesrin (2003). *Nasıl Bir İnsan? Nasıl Bir Öğretim?*. Ankara: Ütopya Yayınları.

Kaplan, İsmail. (1999). *Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi*. İstanbul: İletişim Yayınları

Karasar, Niyazi (1995). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.

Kaya, Yahya Kemal (1974) *İnsan Yetiştirme Düzenimiz: Politika Eğitim/ Kalkınma*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi

Kaya, Yahya Kemal (1993). *İnsan Yetiştirme Düzenimize Yeni Bir Bakış Eğitimde Model Arayışı* Ankara: Hacettepe Üniversitesi

Kaygısız, İbrahim (1997). *Eğitim Felsefesi ve Türk Eğitim Sisteminin Felsefi Temelleri*.
Eğitim ve Yaşam Dergisi. Kış 97.

Kirby, Fay (2000). *Türkiye'de Köy Enstitüleri*. Engin Tonguç (Yayına Haz.). Ankara:
Güldiken Yayınları. İkinci Baskı.

Kıvanç, Cemil (1987). *Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmen Yetiştirme Politikası*. Milli
Eğitim Dergisi, Sayı: 72.

Kızılcelik, Sezgin, (1994). *Sosyoloji Teorileri 2*. Konya: Yunus Emre Grafik. Tasarım
Yayıncılık Ltd. Şti.

Koçer, Hasan Ali (1991). *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*,
İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

Kongar, Emre. (1993). *Kültür Üzerine*. Ankara: Remzi Kitabevi.

Kongar, Emre (1999). *21. Yüzyılda Türkiye "2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal
Yapısı"*. İstanbul: Remzi Kitabevi. 23. Basım.

Koşuşağı, Gültekin (1999). "Eğitimin Ontolojik Ve Epistemolojik Boyutları," (İçinde),
Eğitim Ve Yaşam Dergisi, (7-13)

Mayring, Philipp. (2000). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. (çev. Adnan Gümüş- M. Sezai
Durgun). Adana: Baki Kitabevi

Milli Eğitim Mevzuatı (2001). (Kolektif). İbrahim Pınar; (Yayın Danışmanı); Remzi
Özmen (Yayına Hazırlayan). Ankara: Seçkin Kitabevi.

- Güneş, Muharrem ve Güneş, Hasan. (2003). *Türkiye’de Eğitim Politikaları ve Sivil Toplum*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ozankaya, Özer. (1976). *Toplumbilim*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Özden, Yüksel (2000). *Eğitimde Dönüşüm: Eğitimde Yeni Değerler*, Ankara: Pegem Yayıncılık
- Öztürk, Hüseyin. (1990). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Hatiboğlu Yayınları. 7. Baskı.
- Peker, Ömer (1995) “Eğitimin Yerelleşmesi Ya Da Özerkleşmesi” *Amme İdaresi Dergisi*, Ankara: TODAİE Yayınları Cilt: 28 Sayı: 3 (31-43)
- Saticılar, Candan. (1997). *Anaokuluna Giden Çocukların Sosyalizasyonları Sürecinde Ebeveynlerin ve Eğitimcilerin Rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi. İzmir.
- Sayın, Önal. (1990). *Aile Sosyolojisi, Ailenin Toplumdaki Yeri*. İzmir: EÜ. Ed. Fak. Yay. No: 57
- Sönmez, Veysel. (2002). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Spring, Joel, (1991). *Özgür Eğitim*. (çev. Aysen Ekmekçi). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. İkinci Baskı.
- Şimşek, Hasan. (1997). *21. Yüzyılın Eşiğinde Paradigmalar Savaşı Kaostaki Türkiye*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Şimşek, Hasan ve Yıldırım, Ali. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Tan, E. Mine. (1981). *Toplumbilimine Giriş. Temel Kavramlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Tanilli, Server (1989) *Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?* İstanbul: Amaç Yayıncılık

Tezcan, Mahmut. (1993) *Eğitim Sosyolojisinde Çağdaş Kurumlar Ve Türkiye*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları. 170

Tezcan, Mahmut. (1996). "Küreselleşmenin Eğitimsel Boyutu". (İçinde) (187-195). Türkiye 2. Eğitim Felsefesi Kongresi 23-26 Eylül 1996 Van. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları No:33 Eğitim Fakültesi Yayınları No: 3

Tezcan, Mahmut. (2000). *Atatürk ve Eğitim Bilimleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Toku, Neşet. "Kültürel Rölativizm Zemininde İnsan" *Düşünen Siyaset Dergisi*, Sayı: 15 Birikimler Özel Sayısı (73-81).

Toprakçı, Erdal (2002). "Eğitimin Bilimsel Temelleri", Erdal Toprakçı; (Editör) (İçinde), *Eğitim Üzerine*, (119-150). Ankara: Ütopya Yayınları.

Topses, Gürsen. (1982). *Eğitim Felsefesi Temel Sorunları*. Ankara: Dayanışma Yayınları.

Tozlu, Necmettin, (1989) *İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma* . İstanbul: MEB Yayınları, 870

- Turgut, İhsan (1996). "21. Yüzyıla Girerken Eğitimimizde Model Arayışı" (İçinde) (111-118). Türkiye 2. Eğitim Felsefesi Kongresi 23-26 Eylül 1996 Van. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları No:33 Eğitim Fakültesi Yayınları No: 3
- Turgut, İhsan (1998). *Kaostaki Eğitim (Azgelişmişlikten Çok Gelişmişliğe)*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Türk, Ercan. (1999). *Milli Eğitim Bakanlığı'nda Yapısal Değişmeler: Türk Eğitim Sistemi*. (içinde). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Türk Eğitim Sen (2001) *21. Yüzyılda Türk Milli Eğitimi İzzet Çevik* (Editör), (İçinde) Ankara: Türk Eğitim Sen Yayınları Eğitim, Bilim Ve Kültür Serisi: 6
- Türkoğlu, Adil (2002). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Adil Türkoğlu (Editör). Ankara: Mikro Basım Yayın-Dağıtım.
- Uluğtekin, S. (1976). *Çocuk Yetiştirme Yöntemleri Açısından Ana Baba Çocuk İlişkileri – Ana Baba Davranışlarıyla Çocuğun Saldırganlık ve Bağımlılık Eğilimi Arasındaki İlişkilerin Araştırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Uras, Meral (2002). "Eğitimin Toplumsal Temelleri", Erdal Toprakçı; (Editör) (İçinde), *Eğitim Üzerine*, (187-240). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Ülker, Halil. (1995). *Türkiye 1. Eğitim Felsefesi Kongresi: Bildiriler, Müzakereler*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 2.

Üstün, Ahmet (2002). “*Eğitimin Ekonomik Temelleri*” Erdal Toprakçı; (Editör) (İçinde),
Eğitim Üzerine, (241-264). Ankara: Ütopya Yayınları.

Üstüner, Mehmet (2002). “*Eğitimin Felsefi Temelleri*”, Erdal Toprakçı; (Editör) (İçinde),
Eğitim Üzerine, (91-118). Ankara: Ütopya Yayınları.

Varış, Fatma. (1996). *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Alkım Yayınevi.

Yurdabakan, İrfan. (2002). “Küreselleşme Konusundaki Yaklaşımlar ve Eğitim”. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*. (61-77). Sayı: 6, Ocak 2002.

EKLER

EK 1:

MÜLAKAT FORMU:

Bu çalışmanın amacı "Türkiye'de eğitimin temel aktörlerinin eğitime bakış açıları ve insan yetiştirme anlayışları"nı incelemektir. Bu nedenle katılımcıların insan yetiştirme ile ilgili görüşleri; eğitimin işlevleri, çocuğun değeri ve çocuğa yönelik tutumlar, gelecekte nasıl bir insan yetiştirmeli ve gelecekteki insanı yetiştirmek için yapılması gerekenler genel başlıkları altında yer alan toplam 16 sorudan oluşan bu görüşme (mülakat) formu yardımı ile belirlenmeye çalışılacaktır.

Mahmut BEKTAŞ

Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans
Öğrencisi ve Mersin Yusuf Bayık İlköğretim
Okulu Psikolojik Danışmanı

DEMOGRAFİK BİLGİLER

Yaşınız :..... Kaç çocuğunuz var?.....
Eğitim durumunuz: ..... Eşinizin eğitim durumu : .....
Mesleğiniz :..... Eşinizin çalışma durumu: .....
Kaç yıllık evlisiniz?..... Çocuklarınızın eğitim durumları : .....

1. BÖLÜM : EĞİTİMİN İŞLEVLERİ:

1. Sizce eğitim bir insanın hayatını nasıl etkiler?
2. Okulun dışında da çocuklarımızın eğitildiği yerler nereler olabilir?
3. Sizce çocuklar bu yerlerde nasıl eğitiliyor?
4. Sizce günümüzde nasıl bir insan yetiştiriyoruz?

2. BÖLÜM : ÇOCUĞUN DEĞERİ VE COCUĞA YÖNELİK TUTUMLAR :

5. Ülkemizin genelini düşündüğünüzde, size göre çocuğun toplumda nasıl bir yeri vardır?
6. Sizce çocuklarımız ailede nasıl yetiştiriliyor?
7. Size göre çocuğun ailede nasıl bir yeri vardır?
8. Çocuğunuzun/çocuklarınızın ailenizde/hayatınızda nasıl bir yeri vardır?
9. Kız çocuğunuzdan/çocuklarınızdan beklentileriniz nelerdir?
10. Erkek çocuğunuzdan/çocuklarınızdan beklentileriniz nelerdir?

3. BÖLÜM : GELECEKTE NASIL BİR İNSAN YETİŞTİRMELİ:

11. Geleceğimizi emanet edeceğimiz çocuklarımızın (yeni kuşağın) sahip olması gereken en önemli özellikler nelerdir?
12. Gelecek için düşündüğümüzde, anne babalar çocuklarına ne tür nitelikler kazandırmalıdır?
13. Çocuklarımızı yetiştiren kurumlardan biri olarak okullar, çocuklarımıza ne tür nitelikler kazandırmalıdır?
14. Sizce gelecekte toplum olarak nasıl bir insan tipine sahip olmalıyız?

4. BÖLÜM : GELECEKTEKİ İNSANI YETİŞTİRMEK İÇİN NELER YAPILMALI:

15. Hedeflediğimiz insanları yetiştirebilmek için anne babaların tutumları neler olmalıdır?
16. Hedeflediğiniz insanları yetiştirebilmek için öğretmenlerin sahip olması gereken nitelikler nelerdir?

T.C.
MERSİN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.33.00.06.020.(328)
KONU : Tez uygulaması

5377

21 MART 2003

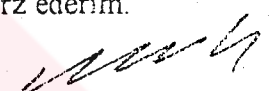
VALİLİK MAKAMINA
MERSİN

İLGİ : Mersin Üniversitesi Rektörlüğü Yazı İşleri Şube Müdürlüğünün 21.03.2003 tarihli ve 3284 sayılı yazıları.

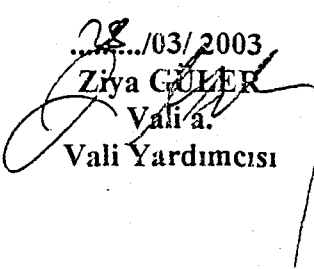
İlgi yazı ile Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Mahmut BEKTAŞ'ın tez çalışması için ilgi yazıdaki okullarda 2'şer öğretmen, 1'er idareci ve 3'er öğrenci velisine ekteki görüşme formunu uygulama yapmak istedikleri bildirilmektedir.

Söz konusu ekteki uygulama formunun ilgi yazıdaki okullarda Eğitim-Öğretim aksatılmadan uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde "OLUR" larınıza arz ederim.

Ali GÖK
Millî Eğitim Müdür V.

OLUR

28/03/2003

Ziya GÜLER
Vali a.
Vali Yardımcısı

İLKÖĞRETİM OKULLARININ 2001-2002 ÖĞRETİM YILI BAŞI ATAMA ŞEKLİNE GÖRE ÖĞRETİMEN SAYISI

İLKÖĞRETİM ÖZET MEİS-11
İLÇE: MERSİN

SIRA NO	OKUL TÜRÜ	YERLEŞİM YERİNE GÖRE OKUL SAYISI		OKULUN KADROLU ÖĞRETİMENLERİ												Okulda başta okulla okuyan Öğretmenler			Öğretimin olmaya üretilen ders okutular			Vakit öğretmen			Öğretimin olmaya üretilen ders okutular			Okulda başta okulla okuyan Öğretmenler																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																													
		Şehir	Köy	TOPLAM (1+2+3+4)				Sınıf Öğretmeni (1)				Branş Öğretmen (2)				Okulda başta okulla okuyan Öğretmenler			Öğretimin olmaya üretilen ders okutular			Okulda başta okulla okuyan Öğretmenler																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																			
				T	E	K	4	Üzerinde Sınıf Olmayan		Sınıf Öğretmeni (1)		Branş Öğretmen (2)		Okulda başta okulla okuyan Öğretmenler			Öğretimin olmaya üretilen ders okutular			Okulda başta okulla okuyan Öğretmenler																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
								Yönetici olan	Yönetici olmayan	E	K	E	K	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																														
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443	444	445	446	447	448	449	450	451	452	453	454	455	456	457	458	459	460	461	462	463	464	465	466	467	468	469	470	471	472	473	474	475	476	477	478	479	480	481	482	483	484	485	486	487	488	489	490	491	492	493	494	495	496	497	498	499	500	501	502	503	504	505	506	507	508	509	510	511	512	513	514	515	516	517	518	519	520	521	522	523	524	525	526	527	528	529	530	531	532	533	534	535	536	537	538	539	540	541	542	543	544	545	546	547	548	549	550	551	552	553	554	555	556	557	558	559	560	561	562	563	564	565	566	567	568	569	570	571	572	573	574	575	576	577	578	579	580	581	582	583	584	585	586	587	588	589	590	591	592	593	594	595	596	597	598	599	600	601	602	603	604	605	606	607	608	609	610	611	612	613	614	615	616	617	618	619	620	621	622	623	624	625	626	627	628	629	630	631	632	633	634	635	636	637	638	639	640	641	642	643	644	645	646	647	648	649	650	651	652	653	654	655	656	657	658	659	660	661	662	663	664	665	666	667	668	669	670	671	672	673	674	675	676	677	678	679	680	681	682	683	684	685	686	687	688	689	690	691	692	693	694	695	696	697	698	699	700	701	702	703	704	705	706	707	708	709	710	711	712	713	714	715	716	717	718	719	720	721	722	723	724	725	726	727	728	729	730	731	732	733	734	735	736	737	738	739	740	741	742	743	744	745	746	747	748	749	750	751	752	753	754	755	756	757	758	759	760	761	762	763	764	765	766	767	768	769	770	771	772	773	774	775	776	777	778	779	780	781	782	783	784	785	786	787	788	789	790	791	792	793	794	795	796	797	798	799	800	801	802	803	804	805	806	807	808	809	810	811	812	813	814	815	816	817	818	819	820	821	822	823	824	825	826	827	828	829	830	831	832	833	834	835	836	837	838	839	840	841	842	843	844	845	846	847	848	849	850	851	852	853	854	855	856	857	858	859	860	861	862	863	864	865	866	867	868	869	870	871	872	873	874	875	876	877	878	879	880	881	882	883	884	885	886	887	888	889	890	891	892	893	894	895	896	897	898	899	900	901	902	903	904	905	906	907	908	909	910	911	912	913	914	915	916	917	918	919	920	921	922	923	924	925	926	927	928	929	930	931	932	933	934	935	936	937	938	939	940	941	942	943	944	945	946	947	948	949	950	951	952	953	954	955	956	957	958	959	960	961	962	963	964	965	966	967	968	969	970	971	972	973	974	975	976	977	978	979	980	981	982	983	984	985	986	987	988	989	990	991	992	993	994	995	996	997	998	999	1000

SIRA NO	OKUL TÜRÜ	YERLEŞİM YERİNE GÖRE OKUL SAYISI		OKULUN KADROLU ÖĞRETMENLERİ										Vkm Öğretim			Öğretmen dışı yaygın ücretli dışı kadrolu			Kontenjan dışı okula okuyan öğrenciler									
		Şehir	Köy	TOPLAM (1+2+3+4)					Sınıf Öğretmeni (1)					Branş Öğretmeni (2)		Okul öncesi öğretmen (3)		Özel eğitim sınıfı öğretmeni (4)		T	E	K	T	E	K	T	E	K	
				T	E	K	Yönetici olan	Yönetici olmayan	Sınıf Öğretmeni		E	K	E	K	E	K	E	K											
									E	K									E										K
5	Abdullah Şahutoğlu	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
	Adanalıoğlu Akdeniz																												
	Adanalıoğlu Reşit Can																												
	Adanalıoğlu Mehmet Canbolat																												
	Akarca																												
	Akdeniz ilköğretim Okulu																												
	Arpaşakarlar																												
	Arslanköy																												
	Bozön																												
	Buluklu																												
6	Burhan																												
6	Cemil ilköğretim Okulu																												
	Çapar Ayvagediği																												
	Cıvanyaylağı																												
	Çavak Günlü Karagöç																												
7	Çiftlik																												
	Dayılepe																												
	Dayılepe Atalık																												
	Değirmençay																												
5	Değirmendere																												
7	Demirhisar																												
	Dikilitaş																												
4	Dikilitaş Akdam																												
	Dr.Hakan Kundak																												

Kadın	Öğretmen	Orta S.E.D.	40	16	Üniversite mezunu	1 oğlu ve 1 kızı var	Sınıf öğretmeni	-14 yaşındaki oğlu Anadolu Lisesinde hazırlık sınıfında -10 yaşındaki kızı 4. sınıfta	Serbest meslek	-	Yüksek okul mezunu
Erkek	Öğretmen	Orta S.E.D.	52	20	Yüksek okul mezunu	1 oğlu ve 1 kızı var	Fen bilgisi öğretmeni	-19 yaşındaki oğlu üniversite sınavına hazırlanıyor -15 yaşındaki kızı siper lisede hazırlık sınıfında	Ev hanımı	-	İlkokul mezunu
Erkek	Öğretmen	Orta S.E.D.	49	22	Üniversite mezunu	2 kızı ve 2 oğlu var	İngilizce öğretmeni	-14 yaşındaki oğlu 8. sınıfta -13 yaşındaki kızı 6. sınıfta -12 yaşındaki kızı 4. sınıfta -oğlu 2 yaşında	Ev hanımı	-	Lise mezunu
Kadın	Öğretmen	Orta S.E.D.	50	24	Eğitim ön lisans mezunu	3 oğlu var	Sınıf öğretmeni	-23 yaşındaki oğlu üniversite mezunu -19 yaşındaki oğlu üniversite öğrencisi -17 yaşındaki oğlu Anadolu lisesi son sınıfta	Serbest meslek ama şu anda çalışmıyor	55	Lise mezunu
Kadın	Öğretmen	Üst S.E.D.	35	13	Üniversite mezunu	1 oğlu ve 1 kızı var	İngilizce öğretmeni	-12 yaşındaki oğlu 5. sınıfta -9 yaşındaki kızı 4. sınıfta	Ticaretle uğraşiyor	42	Üniversite mezunu
Kadın	Öğretmen	Üst S.E.D.	33	8	Üniversite mezunu	1 oğlu var	İngilizce öğretmeni	-7 yaşındaki oğlu 1. sınıfta	Üniversitede öğretim görevlisi	-	Üniversite mezunu
Kadın	Öğretmen	Üst S.E.D.	44	19 yıl evli kaldıktan sonra eşini trafik kazasında kaybetmiş	Üniversite mezunu	2 kızı, 1 oğlu var	Fen bilgisi öğretmeni	-22 yaşındaki kızı üniversite öğrencisi -20 yaşındaki kızı üniversite öğrencisi -11 yaşındaki oğlu 6. sınıfta	İnşaat mühendisi miş	-	Üniversite mezunu
Kadın	İdareci	Alt S.E.D.	33	4 yıl evli kaldıktan sonra eşinden boşanmış	Üniversite mezunu	1 kızı var	Müdür yardımcısı	-kızı 3 yaşında	Sınıf öğretmeni	-	Üniversite mezunu
Erkek	İdareci	Orta S.E.D.	44	14	Yüksek okul mezunu	1 oğlu var	Müdür	-14 yaşındaki oğlu 7. sınıfta	Emekli	40	Lise mezunu
Kadın	İdareci	Orta S.E.D.	46	22	Üniversite mezunu	1 oğlu ve 1 kızı var.	Müdür yardımcısı	-19 yaşındaki oğlu üniversite öğrencisi -10 yaşındaki kızı 5. sınıfta	Matematik öğretmeni	44	Üniversite mezunu
Erkek	İdareci	Orta S.E.D.	45	20	Üniversite mezunu	1 kızı, 1 oğlu var	Müdür yardımcısı	-16 yaşındaki kızı lise 2. sınıfta -11 yaşındaki oğlu 4. sınıfta	Sınıf öğretmeni	-	Üniversite mezunu
Erkek	İdareci	Orta S.E.D.	45	18	Yüksek okul mezunu	1 kızı, 1 oğlu var	Müdür	-17 yaşındaki kızı lise 2. sınıfta -13 yaşındaki oğlu 6. sınıfta	Devlet memuru	40	Lise mezunu

Ek 4: Katılımcıların Özellikleri

Cinsiyeti	Grubu	S.E. Düzeyi	Yaşı	Kaç yıllık evli	Eğitim durumu	Çocuk sayısı	Çalışma durumu	Çocuklarının eğitim durumu	Eşinin çalışma durumu	Eşinin yaşı	Eşinin Eğitim durumu
Kadın	Veli	Alt S.E.D.	35	18	İlkokul mezunu	3 kızı, 1 oğlu var	Ev hanımı	-14 yaşındaki kızı 8. sınıfta -13 yaşındaki oğlu 6. sınıfta -7 yaşındaki kızı 1. sınıfta -diğer kızı 6 yaşında okula gitmiyor	Seyyar satıcı	40	İlkokul mezunu
Kadın	Veli	Alt S.E.D.	45	23 yıl evli kaldıktan sonra eşinden boşanmış, 2.5 yıldır bekar	İlkokul mezunu	2 erkek, 1 kız çocuğu var.	Bir avukatın yanında ev işlerine yardımcı oluyor.	-25 yaşındaki oğlu askerde -23 yaşındaki oğlu garsonluk yapıyor Kıbrıs'ta. -12 yaşındaki kızı 6. sınıfta	- boşandığı eşi makiine teknisyeni	Bilgi vermedi	Yüksek okul mezunu
Erkek	Veli	Alt S.E.D.	40	15	Orta sonda terk	2 erkek, 1 kız çocuğu var.	İnşaat malzemeleri satıyor.	-14 yaşındaki kızı 8. sınıfta -13 yaşındaki oğlu 7. sınıfta -11 yaşındaki oğlu 6. sınıfta	Ev hanımı	Bilgi vermedi	Okuma yazma bilmiyor.
Kadın	Veli	Orta S.E.D.	40	20	İlkokul mezunu	2 kızı var.	Ev hanımı	-20 yaşındaki kızı üniversitede -8 yaşındaki kızı 1. sınıfta	Özel bir şirkette şoför	45	Orta okul terk
Kadın	Veli	Orta S.E.D.	52	9	İlkokul 2. sınıftan terk	1 kızı var	kuaför	1. sınıfta	teknisyen	60	Lise mezunu
Kadın	Veli	Orta S.E.D.	32	13	İlkokul mezunu	2 oğlu var	Ev hanımı	-12 yaşındaki oğlu 5. sınıfta -diğer oğlu 3 yaşında	Bir mağazada işçi	38	İlkokul mezunu
Kadın	Veli	Üst S.E.D.	41	-	Meslek yüksek Okulu mezunu	3 kızı var	Okul aile birliği başkanı	-13 yaşındaki kızı 7. sınıfta -10 yaşındaki kızı 4. sınıfta -7 yaşındaki kızı 1. sınıfta	Serbest muhasebeci	41	Üniversite mezunu
Kadın	Veli	Üst S.E.D.	44	-	Lise mezunu	2 kızı var	emekli	-13 yaşındaki kızı hazırlık sınıfında -10 yaşındaki kızı 4. sınıfta	Yüksek ziraat mühendisi	50	Üniversite mezunu
Kadın*	Veli	Üst S.E.D.	42	17	Sağlık Meslek lisesi mezunu	2 oğlu var.	Evlenince işi bırakmış, Ev hanımı	-15 yaşındaki oğlu fen lisesinde 1. sınıfta -10 yaşındaki oğlu 4. sınıfta	Teknisyen Almanya'da çalışıyor.	46	Yüksek okul mezunu
Kadın	Öğretmen	Alt S.E.D.	39	16	Üniversite mezunu	1 kızı ve 1 oğlu var.	Sınıf öğretmeni	-9 yaşındaki oğlu 3. sınıfta -7 yaşındaki kızı 1. sınıfta	Bir kamu kuruluşunda müdür yardımcısı	-	Üniversite mezunu
Erkek	Öğretmen	Alt S.E.D.	39	11	Üniversite mezunu	2 oğlu var	Sınıf öğretmeni	-10 yaşındaki oğlu 4. sınıfta -7 yaşındaki oğlu 1. sınıfta	Sınıf öğretmeni	-	Üniversite mezunu

Kadın	İdareci	Üst S.E.D.	50	20 yıl evli kaldıktan sonra eşinden boşanmış 30	Üniversite mezunu	1 oğlu var	Müdür yardımcısı	-26 yaşındaki oğlu üniversite mezunu	-	-	-
Erkek	İdareci	Üst S.E.D.	55		Ön lisans mezunu	2 kız çocuğu var	Müdür yardımcısı	-29 yaşındaki kızı üniversite mezunu -26 yaşındaki kızı üniversite mezunu	Emekli öğretmen	50	Üniversite mezunu